II.ABDÜLHAMİD VE DIŞ POLİTİKA

VAHDETTİN ENGİN

Sadece İncelemek İçindir
Ücreti Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alınız.

YEDİTEPE

Levent Şahverdi Arşivi

II. ABDÜLHAMİD VE DIŞ POLİTİKA

PROF. DR. VAHDETTİN ENGİN

Levent Şahverdi Arşivi

II. Abdülhamid ve Dış Politika
Prof. Dr. Vahdettin Engin

Genel Yayın Yönetmeni
Mustafa Karagüllüoğlu

Editör
Erhan Afyoncu

©Yeditepe Yayınevi
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 16427

ISBN: 978-975-6480-28-1
Yeditepe Yayınevi: 21
Araştırma-İnceleme: 1

6. Baskı: Ekim 2017

Sayfa Düzeni
Çelebi Şenel

Kapak Tasarımı
Sercan Arslan

Baskı-Cilt
Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd.Şti.
Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi C Blok No:102 - Topkapı / İstanbul
Tel: 0212 483 47 91-92 (Sertifika No: 11964)

YEDİTEPE YAYINEVİ
Çatalçeşme Sok. No: 52/1 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 528 47 53 Faks: (0212) 512 33 78
www.yeditepeyayinevi.com / bilgi@yeditepeyayinevi.com

Levent Şahverdi Arşivi

II. ABDÜLHAMİD VE DIŞ POLİTİKA

PROF. DR. VAHDETTİN ENGİN

YEDİTEPE

Levent Şahverdi Arşivi

VAHDETTİN ENGİN

1956 Yarımca/Kocaeli doğumlu. İlköğretimini Yarımca İlkokulu'nda tamamladıktan sonra 1968 yılında Galatasaray Lisesi'ne girdi. 1977 yılında mezun oldu. 1982 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yakınçağ Tarihi Kürsüsü'nü bitirdi. 1983 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nde araştırma görevlisi oldu. 1986 yılında "Ahmed Rıza Bey ve Siyasi Faaliyetleri" konulu yüksek lisans tezini yaptı. 1992 yılında ise "Rumeli Demiryolları" konulu araştırma ile doktora çalışmasını tamamladı. 1995 yılında doçent, 2002 tarihinde profesör unvanını aldı. Halen Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde öğretim üyesi olarak vazife yapmaktadır. Evli ve bir kız çocuk babasıdır.

Eserleri:

Rumeli Demiryolları, Eren Yayınevi, İstanbu1993.

Sadrazam Kâmil Paşa'nın Oğlu Hilmi Kâmil Bayur'un Galatasaray Lisesi Hatıraları, Galatasaray Tarih Dergisi Yayını, İstanbul 1995.

Tünel, Simurg Yayınevi, İstanbul 2000. (Türk Tarih Kurumu Ödülü)

Sultan Abdülhamid ve İstanbul'u, Simurg Yayınevi, İstanbul 2001.

II. Abdülhamid ve Dış Politika, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2005.

Tünel'den Füniküler'e (Kabataş-Taksim), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007.

Kurtlar Sofrasındaki Osmanlı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007.

Vahdettin Engin-İlber Ortaylı- Erhan Afyoncu, *Bir Dünya Başkenti Eminönü*, İstanbul 2008.

Sultan II. Abdülhamid ve İstanbul'u, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011.

Cumhuriyet'in Aynası Osmanlı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2010.

Pazarlık- II. Abdülhamid ile Siyonist Lider Dr. Theodore Herzl Arasında Geçen "Filistin'de Yahudi Vatanı" Görüşmelerinin Gizli Kalmış Belgeleri, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2010.

İstanbul Tüneli, Henri Gavand'ın Tunnel de Constantinople Adlı Eserinin Çevirisi, İETT Yayınları, İstanbul 2011.

İstanbul'un Atlı ve Elektrikli Tramvayları, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul 2011.

Osmanlı Ticaret ve Sanayi Albümü, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul 2011.

Hesaplaşma, Atatürk ve Muhalefet Arasındaki İktidar Mücadelesinde Son Hamle: İzmir Suikastı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2013.

Asayiş, Sultan II. Abdülhamid'in İç Güvenlik Politikası, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2013.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tarihi Devamlılık, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2015.

Mekteb-i Sultani, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2016.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İstanbul'da Elektrik, (Ufuk Gülsoy ile birlikte), İEET Yayınları, İstanbul 2016.

Levent Şahverdi Arşivi

İçindekiler

ÖNSÖZ 7
GİRİŞ: II. ABDÜLHAMİD'İN HAYATI VE DIŞ POLİTİKA UYGULAMALARI 15
1- Şehzadeliğinden Padişahlığına Kadar Olan Dönemdeki Gelişmeler 15
2- II. Abdülhamid'in Padişahlığının İlk Yıllarındaki Gelişmeler 19
3- II. Abdülhamid'in Devlet İdaresini Saray'a Taşıması 23
4- II. Abdülhamid'in Genel Dış Politika Anlayışı 24
5- II. Abdülhamid Döneminde Balkanlarda Uygulanan Politika 30
6- II. Abdülhamid'in Ortadoğu'daki Osmanlı Coğrafyasında Büyük Devletlere, Karşı Verdiği Mücadele 35
7- II. Abdülhamid Döneminde Büyük Güçlerin Osmanlı Devleti'ni Parçalama Çabalarının Bir Başka Aracı: Ermeni Olayları 42
a-Kumkapı Ermeni Patrikhanesinin Basılması 43
b-Bâbıâli Yürüyüşü 44
c-Osmanlı Bankası'nın İşgali 46
d-Ermeni Olaylarına Tepkiler 49
e-Ermenilerin II. Abdülhamid'e Düzenledikleri Yıldız Suikastı 52
8- II. Abdülhamid ve Yabancı Basın 60
9- Sultan II. Abdülhamid'in Kişiliği ve Yıldız Sarayı'ndaki Yaşantısı 68
10- II. Abdülhamid'in Son Yılları 75

Levent Şahverdi Arşivi

SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN
HUSUSİ İRADELERİNİN METİNLERİ 81
1- Amerika Birleşik Devletleri İle İlgili
Hususi İradeler Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi 83
2- Avusturya- Macaristan İle İlgili Hususi İradeler 97
3- Balkan Ülkeleri İle İlgili Hususi İradeler 111
4- Fransa İle İlgili Hususi İradeler 133
5- İngiltere İle İlgili Hususi İradeler 153
6- İtalya İle İlgili Hususi İradeler 201
6- Rusya İle İlgili Hususi İradeler 221
8- Diğer Ülkelerle İle İlgili Hususi İradeler 239
9- Yabancı Basın İle İlgili Hususi İradeler 265

BELGELER 277

Levent Şahverdi Arşivi

Önsöz

Sultan II. Abdülhamid, 19. yüzyılın son çeyreği ile 20. yüzyılın ilk yıllarında Osmanlı Devleti'nin başında bulunmuş, bir nevi başkanlık sistemi uygulayarak devlet idaresini bizzat yürütmesi hasebiyle de söz konusu döneme damgasını vurmuştur. Hükümdarlık süresinin 33 yıl gibi uzun bir döneme yayılması da bu damgayı iyice pekiştirmiştir. Dolayısı ile bu dönemde gerçekleşen icraatlar sevapları ve hataları ile II. Abdülhamid'in sorumluluğundadır. Esas itibariyle, hükümdarlık yaptığı yılların yakın bir dönem olması ve o yıllarda yaşanan hadiselerin Türkiye'nin bugününe dahi etki etmesi yanında, günümüzde varlığını devam ettiren bir çok müessesenin temellerinin de II. Abdülhamid'in saltanat yıllarında atılması, bu dönemin bir hayli tartışmalı olmasına sebep teşkil etmektedir.

II Abdülhamid, icraatlarını sürdürürken belirli bir dünya görüşüne sahip olarak hareket etmiştir. Onunla aynı görüşü paylaşmayanlar ise, bir muhalefet hareketi oluşturarak, padişahı tahttan indirip kendi düşüncelerini devlete hâkim kılmaya çalışmışlardır. Jön Türkler adını alan ve meşrutiyet taraftarı olan bu grup İttihat ve Terakki Cemiyeti adı altında örgütlenerek muhalefet hareketlerini sürdürmüştür. Fakat muhalefeti, yapılan hiçbir icraatı beğenmemek olarak algıladıklarından, II. Abdülhamid'in icraatlarını sürekli olarak eleştirmiş, padişahı müstebit olmakla suçlamışlardır. Hatta bu suçlamaların, Ermenilerin

Levent Şahverdi Arşivi

ve Yahudilerin de katkısıyla, padişaha " Kızıl Sultan " lakabının verilmesine kadar ileri gittiği gözlenmektedir.

İttihat ve Terakki Partisi bilâhare, II. Meşrutiyet'le beraber iktidarı ele geçirince, muhalefetleri döneminde ileri sürdükleri yerli-yersiz pek çok iddia da resmi bir söylem kazanmıştır. Ayrıca, iktidara gelen İttihatçılar, halk nezdinde itibar kazanmak ve iktidarlarını sağlamlaştırmak için, kendilerinden önceki icraatları ve icraatçıları yerden yere vurmak gibi bir yöntem seçmişler, böylece sonraki yıllarda Türk siyasi tarihinde gelenek hale gelecek bir süreci de başlatmışlardır.

Birçoğunun doğruluğu tartışılır bu iddialar neticesi, II. Meşrutiyet Dönemi ve sonrasında, Abdülhamid'in şahsiyeti ve icraatları hakkında çok sayıda olumsuz şeyler söylenmiştir. Doğal olarak bunlardan bazıları kalıcı hale gelmiş ve netice itibariyle son derece olumsuz imajlar içeren bir Abdülhamid portresi karşımıza çıkmıştır. Bu olumsuz imaj günümüzde de kısmen etkisini devam ettirmektedir. Bununla beraber son yıllarda, özellikle de arşiv vesikalarına dayalı yapılan araştırmalar çerçevesinde, II. Abdülhamid ve döneminin daha objektif kriterlerle değerlendirildiği ve daha ayakları yere basan yorumlar yapıldığı gözlenmektedir.

Biz bu çalışmamızda, bu tartışmalara kendi çapımızda bir katkıda bulunmaya çalıştık. Bilindiği üzere, II. Abdülhamid'in değerlendirilmesi, kısmen de değerlendirmeyi yapanların dünya görüşlerine göre farklılaşabilmektedir. Dolayısı ile bazen aşırı yergi, bazen de aşırı övgü ile karşı karşıya kalınabilmektedir. Hâlbuki gerçekçi bir değerlendirme yapabilmek için bizzat padişahın kendi düşüncelerine başvurmak en tutarlı yöntem olacaktır. İşte bu amaca yönelik olarak, II. Abdülhamid'in dünya görüşünü, devleti yönetme anlayışını, hayata ve insanlara bakış açısını ve bunlar gibi diğer birçok özelliğini yansıtan hususi iradelerini gözden geçirdik. İrade, "dileme, isteme, meram, emir, ferman" manalarına gelmektedir. İrade-i seniyye ise padişahın emri manasına gelmekte olup, sözlü ve yazılı olarak ikiye

Levent Şahverdi Arşivi

ayrılmaktadır. Sözlü iradeler padişahın sadrazama bizzat tebliğ ettiği emir karşılığı kullanılır. Yazılı iradeler ise, padişah emrinin saray başkâtibi tarafından sadrazama bildirildiği belgelerdir. Dolayısı ile iradeler, padişahın düşüncesini, fikrini, maksat ve gayesini, şahsiyetini ortaya koyan tarihin bir numaralı belgeleridir. İşte, II. Abdülhamid'in hususi iradeleri de bu kabilden belgelerdir. Hususi iradeler Hicri 1310/Miladi 1892/1893 yılından itibaren başlamaktadır. Dolayısı ile metin içinde örneklerini verdiğimiz belgeler 1892 yılı ve sonrasını kapsamaktadır.

II. Abdülhamid devlet idaresini Babıâli'den (Osmanlı Hükümeti) Saray'a aktarınca, çeşitli devlet işleri hakkında ne tür kararlar alınması gerektiğini, sözünü ettiğimiz hususi iradeler vasıtasıyla sadrazama iletmiştir. Dolayısı ile bu konular hükümette müzakere edilirken, padişahın görüşü temel alınmak suretiyle kararlar verilmiştir. Daha sonra da, hükümetin aldığı kararlar onay için tekrar Saray'a gönderilmiştir. Bundan da anlaşılacağı üzere, hususi iradeler, her konuda padişahın özgün düşüncelerini yansıtmak gibi bir öneme sahiptirler. Bu iradeler incelendiğinde, Abdülhamid'in hangi konuda ne düşündüğü, ne tür icraatlar yapılmasını istediği gibi hususları tespit edebilmek mümkün olmaktadır. Hususi iradeler çok değişik konuları içerdiğinden bunları çeşitli gruplara ayırmak mümkündür. Bu suretle II. Abdülhamid'in, ülke idaresi, ülke güvenliği, dış politika, eğitim, sağlık, ekonomi, ulaştırma, ticaret ve sanayi, ziraat, denizcilik vesaire gibi bir-çok konulardaki fikirleri, en geçerli kaynak olan arşiv belgelerinden öğrenilebilmektedir İşte biz de bunu yaparak, II. Abdülhamid'in binlerce hususi iradesini inceleyip aralarından seçmeler yaptık. Bunlar arasında öncelikle, padişahın İstanbul'un gündelik hayatı hakkında neler düşündüğünü, İstanbulluların yaşantılarını etkileyecek ne tür kararlar aldığını inceleyip "Sultan Abdülhamid ve İstanbul'u" adıyla daha önce kitaplaştırdık.

Bundan sonraki aşamada, II. Abdülhamid'in ülke dış politikası hakkında düşüncelerini ortaya koyan iradeleri değerlendirdik. Bilindiği gibi, üzerinde en çok tartışılan konulardan biri

Levent Şahverdi Arşivi

de II. Abdülhamid'in dış politika alanındaki uygulamalarıdır. Bu konuda padişahın çok tavizkâr olduğu ve büyük devletler karşısında ülkeyi sürekli aciz konumlara düşürdüğü şeklinde değerlendirmeler yapıldığı gibi, II. Abdülhamid'in padişahlığı döneminde hiçbir toprak kaybına sebebiyet vermeyecek tarzda üstün bir başarı gösterdiği de söylenmektedir. Bu görüşlerden her ikisi de gerçeği tam anlamıyla yansıtmamaktadır. II. Abdülhamid 19. yüzyılda hiçbir devletin sadece kendi gücüne dayanarak politika oluşturmadığı, aralarında ittifaklar yapmak suretiyle daha güçlü olmaya çabaladıklarının farkındaydı. Dolayısı ile kendisi de öyle hareket etti. Devletler arasındaki dengeleri kollayarak politika üretti. Bu uğurda zaman zaman tavizler vermek zorunda kaldığı anlar da oldu. Ama bu durum hiçbir zaman devletin aciz durumlara düşürülmesi pahasına gerçekleşmedi. II. Abdülhamid'in zamanında hiç toprak kaybı olmadığı şeklindeki görüş de doğru değildir. Her ne kadar savaşın çıkışından sorumlu değilse de, 1877-1878 Osmanlı Rus savaşı sonrasında Balkanlardaki ve Doğu Anadolu'daki toprak kayıpları II. Abdülhamid'in padişahlığı sırasında gerçekleşmiştir. Ayrıca Tunus'un Fransızlar, Mısır'ın İngilizler tarafından işgal edilmesi, Kıbrıs'ın İngiltere'ye, Doğu Rumeli vilayetinin Bulgaristan'a bırakılması da II. Abdülhamid zamanında oldu. Gerçi bu bölgelerle sembolik bir bağ mevcuttu. Ama işgalden sonra buralarda Osmanlı hâkimiyetinden söz etmek mümkün değildir. Aslında II. Abdülhamid buraları gözden çıkarırken, devleti sonuç almayacağı maceracı politikalardan koruma amacım gütmüştü. Bu icraatlar da gösteriyor ki padişah gerektiği zaman taviz vermekten çekinmemiş, ama kendince önemli gördüğü konularda ise hiç geri adım atmamıştır. İşte çeşitli örneklerini verdiğimiz hususi iradelerde padişahın dış politika konusundaki fikirleri yansıtılmakta, hangi ülke hakkında ne düşündüğü, bu ülkelere karşı ne tür politikalar uygulanması gerektiği vurgulanmakta ve bu konularda Bâbı âli'ye ne tür emirler verdiği gözlenmektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

Belirtmemiz gereken bir husus şudur: Hususi iradeler padişahın özgün düşüncelerini yansıtmakla beraber, yerine getirilmesini emrettiği hususların tamamının kesin olarak gerçekleştikleri anlamına gelmez. Ama padişah emri olmaları hasebiyle, büyük oranda icra edildikleri de bir gerçektir. Bazı konuların ise, çeşitli sebeplere dayalı olarak sonuçlandırılamaması söz konusu olabilmektedir. Ama esas itibariyle bizim amacımız, iradelerde yer alan hususların gerçekleşip gerçekleşmediğini tespit etmekten öte, bu konularda padişahın neler düşündüğünü tespit etmek ve buradan yola çıkarak padişahın düşünce yapısını ortaya koymaktır. Dış politika ile ilgili hususi iradeleri genel bir değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda, II. Abdülhamid'in diğer büyük devletlere karşı dişe diş bir mücadele verme taraftarı olduğu görülmektedir. Bu mücadelenin devlete zarar vermesi söz konusu olduğu zamanlarda veya netice almanın güç göründüğü durumlarda zaman zaman geri adım atıldığı da gözlenmektedir. Ama bu geri adımlar kırmızı çizgi olarak belirlediği alanları kesinlikle kapsamamıştır. Nitekim Tunus'un Fransızlarca, Mısır'ın ise İngilizlerce işgaline çok sert tepki göstermeyen veya karşılığında daha büyük bir kazanç temin edildiği için Kıbrıs'ı İngiliz idaresine bırakan II. Abdülhamid Doğu Anadolu'nun Ermenilere verilmesine, Filistin'e Yahudilerin yerleşmesine sürekli karşı çıkmış, kutsal toprakların, petrol bölgelerinin elde tutulmasına azami gayret göstermiş, bu alanlarda en ufak bir tavize yanaşmamıştır. Kitabımızda orijinal belgelerini ve sadeleştirilmiş metinlerini verdiğimiz hususi iradeler, II Abdülhamid'in fikirlerini yeteri kadar yansıttığından, bu konuda daha fazla yorum yapmaya gerek duymamaktayız.

Son bir hatırlatmamız da hususi iradelerin yazılış yöntemine dair olacaktır. İradeler padişahın emirlerini yansıtmakla beraber, metinleri yazan saray başkâtibidir[1] . Dolayısı ile başkâtip kendi

1 Bu eserde kullandığımız Hususi İradeleri kaleme alan başkâtipler sırası ile Süreyya Paşa ve Tahsin Paşa'dır. Süreyya Paşa 1885-1895 yılları arasında Başkâtiplik görevinde bulunmuştur. Paşa esaslı bir tahsil görmemiş olmakla beraber, kalemi

Levent Şahverdi Arşivi

ifadeleri ile padişahın emrini sadrazama ulaştırmış olmaktadır. İrade metinlerini sadeleştirirken, mümkün olduğu kadar anlaşılır olmasına gayret ettik. Osmanlıca metinlerin karakteristik özelliği olan uzun cümleleri, daha anlaşılır olması için zaman zaman bölmek zorunda kaldık. O dönemde kullanılan bazı ifadeleri ise, anlaşılma güçlüğünü göz önünde bulundurarak, zorunlu olarak güncelleştirdik. Bununla beraber kullanılan üslûbun orijinalliğini mümkün olduğu kadar bozmamaya çalıştık. Bu arada, hususi iradelerde geçen konuların daha iyi anlaşılabilmesi için Giriş bölümünde, II. Abdülhamid döneminin siyasi olaylarından belirli kesitler vermeyi gerekli gördük. İradelerin değerlendirilmesinde ise ülkelere göre bir ayırım yapmayı tercih ettik. Dolayısı ile her ülke ile ilgili belgeleri ayrı başlıklar halinde verdik. Haklarında daha az sayıda hususi irade çıkmış ülkelerin belgelerini de bir araya toplayarak diğer ülkeler başlığı altında vermeyi uygun gördük. Daha önce de belirttiğimiz üzere hususi iradeler 1892 yılından itibaren başlıyor. Doğal olarak değinilen konular da bu tarihte ve sonrasında meydana gelen olayları kapsamaktadır. Dikkati çeken bir husus da şudur. Osmanlı Devleti'nin fazlaca sorun yaşadığı ülkeler ile ilgili belgeler sayıca daha çoktur. Bu açıdan bakıldığında en çok İngiltere'ye dair belgeler karşımıza çıkmaktadır. Buna karşılık Almanya ile ilgili hususi irade sayısı çok daha azdır. Hatta o kadar ki, dönemin büyük ülkelerinden biri olduğu halde Almanya'ya "diğer ülkeler" başlığı altındaki bölümde yer verdik. Değerlendirmeye aldığımız belgelerin hususi iradelerin tamamı olmadığını, fakat diğerlerinin de benzer konular içerdiklerini belirtmek gerekir. Biz aralarından seçmeler yaptık.

---

kuvvetli, fikrini iyi ifade edebilen ve vazifesine sadık bir zat idi. Süreyya Paşa'nın ölümü üzerine yerine Tahsin Paşa atanmıştır. Tahsin Paşa 1805 yılından 1908'e kadar aralıksız 13 sene Başkâtip olarak görev yapmıştır. Gayet terbiyeli ve nazik, yazısı güzel, padişaha son derece sadık, aldığı emri muhakkak yerine getiren ve çok merhametli bir zattı. II. Meşrutiyet'le beraber görevinden alınmış, ömrünün son günlerini yoksulluk içinde geçirmiş, 1934 yılında vefat etmiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu çalışmamızda ele aldığımız iradelerin, II. Abdülhamid'i her yönü ile tanıtmaya yeterli olmadığı muhakkaktır. Esas itibariyle, çok yönlü bir devlet adamı olan ve 33 yıl gibi uzun bir süre iktidarda kalan Abdülhamid'in daha iyi anlaşılabilmesi için hakkında birçok araştırma yapılmasına ihtiyaç vardır. Şu ana kadar yapılmış olan değerli çalışmaları inkâr etmemekle beraber, yakın dönem Türk tarihi açısından tartışmasız bir öneme sahip olan II. Abdülhamid ve onun hükümdarlık anlayışının çok daha geniş kapsamlı olarak araştırılması gerekmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri arasında yer alan Yıldız evrakları bu hususlarda araştırmacılara büyük imkânlar sunmaktadır. Bu imkânlar araştırıcılar tarafından değerlendirildiğinde, II. Abdülhamid hakkında daha doyurucu bilgilere de sahip olunabilecektir. Bu çalışmaların bir an önce gerçekleştirilmesi en büyük temennimdir.

Bu kitabın hazırlanmasında eşim Emel'in katkıları büyük oldu. Belgelerin tasnifinden, metnin bilgisayarda yazılmasına kadar olan yardımları yanında, kitabın son şeklini almasındaki teşvik ve katkısı sayesinde çalışmamı bitirebildim. Aksi halde kitabın tamamlanması bir hayli zaman alacaktı. Bu bakımdan sevgili eşime sonsuz teşekkür borcum var. Teşekkürü unutmamam gereken bir kişi de sevgili kızım Neslihan. Çok zor derslerinin altından tek başına kalkmayı becerebilmesi sayesinde babasına yük olmaması benim için önemli bir katkıydı. Dış politika konularında her zaman görüş alışverişinde bulunduğum kayınpederim Ali Sofuoğlu'na da bu vesile ile teşekkür ediyorum. Değerli dostum ve kitabın editörü Erhan Afyoncu da, en önemli başvuru kaynağım olarak teşekkürü hak edenlerin başında geliyor. En nihayetinde ise, Yeditepe Yayınevi yetkilisi Mustafa Karagüllüoğlu'na, kitabın basımında gösterdiği kolaylık için teşekkür ediyorum.

Vahdettin ENGİN

Şubat 2005- Tuzla

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

GİRİŞ

II. ABDÜLHAMİD'İN HAYATI VE DIŞ POLİTİKA UYGULAMALARI

1- Şehzadeliğinden Padişahlığına Kadar Olan Dönemdeki Gelişmeler

II. Abdülhamid 21 Eylül 1842'de doğdu. Babası Tanzimat Fermanı'nı ilân etmiş olan Sultan Abdülmecid (1839-1861), annesi ise Tir-i Müjgan Kadın Efendi'dir. II. Abdülhamid, Sultan Abdülmecid'in peş peşe Osmanlı tahtına geçen dört oğlundan İkincisidir. Diğerleri 1840 yılında doğan Murad (V. Murad), 1844 yılında doğan Reşad (V. Mehmed Reşad) ve 1861 yılında doğan Vahideddin (VI. Mehmed Vahideddin)'dir. II. Abdülhamid 11 yaşında iken annesini kaybetti. Babası Sultan Abdülmecid, hiç çocuğu olmayan Piristü Kadın Efendi'yi Abdülhamid'e analık yapmakla görevlendirdi. Abdülhamid'in çocukluğu ve gençlik yılları, Tanzimat Dönemi'nin getirmiş olduğu Batı müesseselerinin Osmanlı Devleti'ne aktarılma süreci içinde geçti. Bu yıllarda Sultan Abdülmecid'in kişiliğinden de kaynaklanan bir gelişme çerçevesinde, Saray'da debdebeli bir hayat hüküm sürmektedir. Fakat Şehzade Abdülhamid kendini mümkün olduğu kadar bu ortamın dışında tutmuştur. Geleneksel olarak şehzadelere Saray'da verilen eğitimi Abdülhamid de almıştır. Abdülhamid küçük yaşta annesini kaybettiği için anne sevgisini yeteri kadar tadamamıştı. Babası Abdülmecid ise çok sayıda çocuğa sahip olması hasebiyle ona yeteri

Levent Şahverdi Arşivi

kadar ilgi gösterememişti. Bu sebeple içine kapalı bir çocukluk dönemi geçirdiğini söylemek mümkündür. Bununla beraber, kendisine annelik yapan Piristü Kadın Efendi tarafından ihtimamla büyütülmüştür. Abdülhamid henüz 19 yaşında iken babası Sultan Abdülmecid'i de kaybetti. Bu suretle daha çok genç iken anne ve babasından yoksun kalmıştı. Bu durumun onun şahsiyetinin oluşmasında bir etki yaptığı muhakkaktır. Esas itibariyle içine kapalı bir çocuk olmakla beraber, anne ve baba desteğinden mahrum olmasının, ona kendi kendine yeterli olma ve hadiseleri metin olarak karşılama yeteneğini kazandırdığı söylenebilir.

1861 yılında babası Abdülmecid yerine amcası Sultan Abdülaziz (1861-1876) Osmanlı padişahı olmuştur. Bu suretle ağabeyi Şehzade Murad veliahtlığa yükselmiş oluyor, kendisi ise tahtın ikinci varisi konumuna gelmiş bulunuyordu. Amcasından sonra ağabeyinin tahta geçecek olması, II. Abdülhamid'in geri planda kalmasına ve fazla önemsenmemesine sebep olmuştur. Bir çok kişi onun tahta geçme ihtimalini zayıf olarak gördüğünden ikbal meraklıları sürekli olarak Sultan Abdülaziz veya veliaht Şehzade Murad'ın etrafından ayrılmamışlardır. Aslında bu durumun Abdülhamid için bir avantaj teşkil ettiğini söylemek de mümkündür. Kendisiyle kimsenin fazla ilgilenmemesi sebebi ile çevrenin etkisinde kalmadan hadiseleri gözlemleme fırsatı bulmuş ve zamanı geldiğinde hangi olay karşısında ne tür tavır alacağını bu dönemlerde kafasında şekillendirmiştir.

Sultan Abdülaziz gerek veliaht Murad'ın, gerekse diğer şehzadelerin serbest bir ortamda yetişmelerine fırsat tanımıştı. O yıllarda idrak edilmekte bulunulan Tanzimat Dönemi'nin getirdiği prensiplerin de bu serbestiyette rol oynadığı kuşkusuzdur. Abdülhamid bu yıllarda Saray'dan ayrılarak Maslak'taki köşkü, Tarabya'daki yazlığı ve Kağıthane'deki çiftliği arasında, ailesiyle beraber kendi halinde bir hayat yaşamaya başlamıştır. Karakter itibariyle tutumlu bir insan idi. Bu özelliğini gerek şehzadeliği gerekse padişahlığı döneminde istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür. Tutumlu olması sayesinde kendisine tahsis edilen aylık rahatlıkla

Levent Şahverdi Arşivi

ailesinin geçimine yeterli oluyordu. Hatta aylığı dışında, sahip olduğu çiftliği işletmek suretiyle gelir temin ediyor, bu arada borsa faaliyetlerine katılarak kazanç elde ediyordu. Bu özelliği sayesinde hatırı sayılır bir şahsi servete sahip olduğu bilinmektedir. Aynı yıllarda diğer şehzade ve sultanlar eğlenceli hayatlarına aylık gelirlerini yetiştiremedikleri için borç içinde yüzerlerken Abdülhamid, tutumlu ve becerikli olması, ayrıca eğlence, içki ve diğer aşırı zevklerden hoşlanmayışı sebebiyle geçimini rahatlıkla temin edebilmiş ve bunun yanında şahsi servetini de bir hayli arttırmıştır. Hatta padişah olduğunda 60 bin altın tutan cülus bahşişini de bizzat kendi cebinden ödediği bilinmektedir.

II. Abdülhamid şehzadeliği döneminde, 1864 yılında Sultan Abdülaziz'in Mısır'a yaptığı seyahate kardeşleri Murad ve Reşad'la birlikte katılmıştır. Bu gezi Abdülhamid'in İstanbul dışına ilk çıkışıydı. Uç yıl sonra 1867 yılında gerçekleşen bir Avrupa seyahati ise, Abdülhamid için bilgi ve görgüsünü arttırma fırsatı oldu. Fransa imparatoru Napolyon, uluslararası Paris sergisi sebebiyle Abdülaziz'i Fransa'ya davet etmişti. Daveti kabul eden Abdülaziz, yanına oğlu Yusuf İzzeddin ile yeğenleri Murad ve Abdülhamid'i alarak Paris'e gitti. Osmanlı heyeti, iki hafta süre ile Fransa, İngiltere, Belçika, Almanya, Avusturya-Macaristan'ı gezdi. İlk defa bir Osmanlı padişahını görme fırsatı bulan Avrupalılar seyahat boyunca Abdülaziz'e olağanüstü ilgi göstermişlerdi. Gezinin Abdülhamid açısından da özel bir önemi olmuştu. Bu vesile ile batıkların hayat tarzını, gelenek ve göreneklerini, protokol yöntemlerini bütün ayrıntılarıyla görme fırsatı bulmuştu. Bunun yanında, dünyanın en ileri tekniklerini, buluşlarını yerinde görmüş, bunlarla Avrupa'nın hangi düzeye varmış olduğunu anlamıştı. Ayrıca uluslararası diplomasinin ne şekilde sürdürüldüğü hakkında fikir sahibi olmuştu. Bütün bu gözlemlerin, ileride devlet sorumluluğunu üstlendiği zaman Abdülhamid'in çok işine yarayacağı muhakkaktır.

Sultan Abdülaziz döneminin son yıllarında ortaya çıkan gelişmeler, ülkenin kaderini derinden etkilediği gibi, Abdülhamid'in

Levent Şahverdi Arşivi

geleceğinin şekillenmesinde de önemli rol oynamıştır. Osmanlı Devleti 1870'li yılların başlarında gerek siyasi, gerekse iktisadi açıdan bir darboğazın içine girmişti. Tanzimat reformlarının uygulayıcısı ve ülkeyi batı ile bütünleştirme politikalarının temsilcileri olan Mustafa Reşid, Fuad ve Âli Paşalar bu yıllarda tarih sahnesinden çekilmiş bulunmaktaydılar. Bu arada, Tanzimat reformlarını yetersiz bulup anayasalı ve parlamentolu bir meşrutiyet idaresi talep eden Yeni Osmanlılar da muhalefet hareketlerine hız vermişlerdi. Genellikle basın yoluyla fikirlerini duyurmaya çalışan Yeni Osmanlılar, önemli ve nüfuzlu bir şahsiyet olan Mithat Paşa'nın desteği ile devlet kademelerinde de taraftar bulmuş oluyorlardı. Bu arada, Sadrazam Mütercim Rüştü Paşa, Şeyhülislâm Hasan Hayrullah Efendi ile Hüseyin Avni Paşa ve Süleyman Paşa gibi komutanlar da çeşitli sebeplerle Abdülaziz'e muhalif bir konumda bulunuyorlardı. Aynı yıllarda devletin mâliyesi de zor günler geçirmekteydi. Öteden beri alınmaya alışılmış olan dış borçlar ülke ekonomisini bir tıkanma noktasına getirmişti. Osmanlı Devleti ilk dış borcunu 1854 yılında, Kırım Savaşı sırasında almıştı. Bu tarihten sonra dış borçlanma süreci giderek artmıştı. 1875 yılına gelindiğinde ise devlet borçlarını ödemekten aciz bir konuma gelmişti. Devletin iflası anlamına gelen bu durumu Sadrazam Mahmud Nedim Paşa'nın başında bulunduğu hükümet dünya kamuoyuna duyurmuştu. Bu hadiseden sonra birbirini takip eden bir çok gelişmenin Osmanlı Devleti'ni felakete doğru sürüklediği görülecektir.

Avrupa Devletleri Osmanlı Devleti'nin cezalandırılması gerektiği kanaatinde idiler. Esas itibariyle de Osmanlıların artık kendilerini toparlayamayacağı düşüncesiyle paylaşılması gündeme geldi. Avrupa ülkeleri yanında, içerde de gayrimüslim tebaanın bir kesimi bu durumdan pay çıkarma gayreti içindeydiler. Dolayısı ile Balkanlarda isyan çıktı (Mayıs 1876). Bu karışık ortamın içe yansıması ise Sultan Abdülaziz'e yapılan darbe şeklinde tecelli etti. Sadrazam Mütercim Rüştü Paşa, Serasker Hüseyin Avni Paşa ve Mithat Paşa'nın öncülüğünde gerçekleştirilen

Levent Şahverdi Arşivi

bir saray darbesi ile Abdülaziz tahttan indirilerek, öteden beri tahta geçmek için meşrutiyetçilerle işbirliği halinde olan V. Murad padişah yapıldı (30 Mayıs 1876).

2- II. Abdülhamid'in Padişahlığının İlk Yıllarındaki Gelişmeler

V.Murad üst üste yaşanan gelişmelerden bir hayli olumsuz etkilenmiş ve rahatsızlanmışlı. Padişahlığı döneminde bu etkileri üzerinden atamadı. Bu arada darbecilerden Hüseyin Avni Paşa, Abdülaziz'in kayınbiraderi Çerkez Hasan tarafından suikast neticesi öldürülünce, meşrutiyet taraftarlarının ve Mithat Paşa'nın önü açıldı. Meşrutiyet taraftarları V.Murad'ın hastalıklı haliyle amaçlarına ulaşamayacaklarının farkındaydılar. Bu sebeple veliaht Abdülhamid'le anlaşarak onu tahta çıkardılar (31 Ağustos 1876). Böylece önceleri kimsenin dikkate almadığı Şehzade Abdülhamid saltanat makamına geçmiş oluyordu.

II. Abdülhamid'in saltanatının ilk yılları buhranların yoğun olarak yaşandığı bir dönemdi. 1876 yılında Balkanlarda meydana gelen Sırp, Bulgar ve Bosna-Hersek isyanları siyasi ortamı gerginleştirdi. Meseleye bir hal çaresi bulmak amacıyla 23 Aralık 1876 tarihinde İstanbul'da, Osmanlı Devleti, İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya, Almanya ve İtalya'nın katıldığı Tersane

Konferansı toplandı. Aynı gün I.Meşrutiyet ilan edilmişti[2]. Başta Sadrazam Mithat Paşa olmak üzere meşrutiyet taraftarları Balkanlarda herhangi bir taviz vermekten yana değillerdi. Bu sebeple Tersane Konferansı sonuç alınamadan dağıldı.

2 Mithat Paşa Meşrutiyet'in ve Anayasa'nın ilanını konferansın ilk gününe denk getirmekle büyük devletlerin teveccühünü kazanmayı ve bu suretle konferanstan lehte bir karar çıkarabilmeyi ummuştu. Fakat gelişmeler böyle olmadı. Görüşmeler sürerken topların atıldığını duyan Avrupalı delegeler bunun ne anlama geldiğini sorduklarında Osmanlı Hariciye Nazırı Savfet Paşa Anayasa'nın ilan edildiğini söyledi. Fakat Avrupalılar ciddiye almadılar. Savfet Paşa ya " Sizin bu yaptığınız çocuk oyuncağı " dediler.

Levent Şahverdi Arşivi

Bundan sonra Rusya 24 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Devleti'ne savaş açtı. Rus orduları Tuna'yı geçerek Osmanlı topraklarına girdiler. Ruslar Doğu cephesinde de Kars, Ardahan ve Batum'u ele geçirdiler. Balkan cephesinde Rus ordularının ilerleyişi devam etti. Gazi Osman Paşa'nın Plevne'deki üstün başarıları, savaşı biraz uzatmakla beraber, neticeyi etkilemedi. Hızla ilerleyen Rus askerleri Yeşilköy'e kadar geldiler. Bu savaş Türk tarihinin en feci yenilgilerinden birinin alınmasına yol açmıştı. 3 Mart 1878 tarihinde Rusya'nın dikte ettirdiği Ayastefanos Antlaşması yapıldı. Buna göre, Sırbistan, Karadağ ve Romanya Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız oldular. Bunun yanında Makedonya'yı içine alan, Kuzey'de Tuna'ya, Doğu'da Karadeniz'e, Güney'de Ege Denizi'ne kıyısı olan büyük bir Bulgaristan Prensliği oluşturuldu. Bosna-Hersek, Avusturya ve Rusya'nın karışacakları bir idare ile yönetilecekti. Osmanlı Devleti altı savaş gemisini harp tazminatı olarak Rusya'ya verecekti. Rusya bir milyar dört yüz on milyon ruble gibi muazzam bir miktar savaş tazminatı talep etmişti. Bunun bir miktar indirilmesi şartıyla doğudaki Kars, Ardahan ve Batum Rusya'ya bırakıldı. Osmanlı Devleti'nin ödemesi gereken savaş tazminatı 400 milyon ruble olarak belirlendi. Ayastefanos Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki toprakları da, araya Bulgaristan'ın girmesi yüzünden, ikiye bölünmüş oluyordu.

Ayastefanos Antlaşması Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki nüfuzunu arttırmıştı. Ege Denizi'nde kıyısı olan büyük bir Bulgaristan prensliğinin kurulması sonucu Rusya geleneksel sıcak denizlere inme politikasını gerçekleştirme yolunda önemli bir avantaj sağlamıştı. Bu durum İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki çıkarları için büyük tehdit oluşturuyordu. Bu aşamada İngiltere usta bir politika uyguladı. Rusya'nın Ayastefanos'taki kazançları sebebiyle bölgede siyasi dengelerin tek taraflı olarak değiştirildiği gerekçesi ile İngiltere uluslararası bir kongrenin toplanmasını istedi. Aslında kendi çıkarları tehdit altına girdiği için Ayastefanos'un hükümlerini

Levent Şahverdi Arşivi

değiştirmek isteyen İngiltere, bu vesile ile Osmanlı Devleti'ne yardım eder bir tavır takındı. Berlin'de toplanacak kongrede destek olma karşılığında Osmanlı Devleti'nden Kıbrıs'ı kendisine terk etmesini istedi. İngiltere bu teklifi İstanbul'daki elçisi Layard aracılığı ile Osmanlı Devleti'ne iletti. Layard'ın teklifinde şu hususlara değinilmişti: **"Rusya, Kars, Ardahan ve Batum'u işgal etmekle Anadolu, Suriye ve Irak halkını tahrik ederek Osmanlı ordusuna karşı kışkırtabilir. Osmanlı Devleti'nin zaafı meydana çıkmış bulunduğundan, böyle bir tahrik neticesi bu toplumlar kendine başka bir idare aramaya başlayacaktır. Bu ise Osmanlı Devleti'nin sonu olur. Osmanlı hâkimiyetinin Asya'da devamı için bir şart vardır. O da gelecekte muhtemel bir Rus saldırısını, silahlı kuvvet ile önlemeye muktedir bir devletin ittifak kefaletidir. İngiltere böyle bir kefalet vermeyi iki şarta bağlı olarak kabul eder. Birincisi, bünyesinde bulunan Hıristiyan ve diğer tebaanın halini ıslah için Osmanlı Devleti'nin teminat vermesidir. İkincisi, taahhüdünü yerine getirebilmesi için İngiltere'ye, Suriye veya Anadolu sahillerine yakın bir yerin verilmesidir. İngiltere bu maksat için Kıbrıs adasını uygun görmektedir. Kıbrıs Osmanlı Devleti'ne ait olmakta devam edecek, ödemekte olduğu vergi Osmanlı hâzinesine verilecek, sadece askeri ve stratejik amaçlarla İngiltere tarafından kullanılacaktır. Rusya, işgal ettiği Kars, Ardahan ve Batum'u iade ettiği zaman İngiltere Kıbrıs'tan çıkacaktır."**

İngiltere'nin bu teklifi II. Abdülhamid'i ve konudan haberdar olan devlet adamlarını zor bir kararın eşiğine getirmişti. Sonuçta Ayastefanos'un ağır şartlarını düzeltebilmek için teklif kabul edildi. 4 Haziran 1878 tarihinde, Kıbrıs'ın idaresinin İngiltere'ye bırakılmasına dair anlaşma Osmanlı Devleti ve İngiltere arasında imzalandı. Buna göre Rusya, işgal ettiği Kars, Ardahan ve Batum'dan ayrı olarak, yeni işgal hareketlerine girişecek olursa, İngiltere Rusya'nın teşebbüsüne karşı silahlı müdahalede bulunmak üzere Osmanlı Devleti ile ittifak yapıyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Buna karşılık vaadini yerine getirebilmesi için Kıbrıs adasının idaresi İngiltere'ye terk edilecekti.

Anlaşma imzalanmış olmakla birlikte II. Abdülhamid tarafından hemen onaylanmadı. Çünkü padişah Berlin Kongresinde İngiltere'nin tavrını görmeden Kıbrıs tavizini vermek istemiyordu. İngiltere ise diğer devletler duymadan anlaşmayı bir an önce yürürlüğe sokmak ve Kıbrıs'a asker çıkarmak gayretinde idi. İngiliz Dışişleri Bakanı Salisbury'nin tehditleri üzerine II. Abdülhamid anlaşmayı onaylayan fermanı çıkardı. Onaylamayı yaparken " Hukuk-ı şahaneme asla halel gelmemek şartıyla " şeklinde bir kayıt düşmeyi de gerekli görmüştü.

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs tavizini vermesi karşılığında İngiltere'nin girişimleri ile Berlin Kongresi gerçekleştirildi. Kongreye Tersane Konferansında yer alan ülkeler katılmıştı. Anlaşma 13 Temmuz 1878 tarihinde imzalandı ve Ayastefanos'un çok ağır şartları kısmen hafifletildi. Berlin Antlaşması'na göre Sırbistan, Karadağ ve Romanya yine bağımsızlıklarım kazandılar. Büyük Bulgaristan üç bölgeye ayrıldı. Osmanlı egemenliği altında muhtar bir Bulgaristan prensliği oluşturulurken, Doğu Rumeli vilayeti adıyla bir Osmanlı vilayeti teşkil edildiği gibi Makedonya da Osmanlı Devleti'ne bırakıldı. Bu şekilde Bulgaristan'ın

Ege Denizi ile irtibatı kesildiği gibi Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki toprakları ile bağlantısı yeniden sağlanmıştı. Doğuda Kars, Ardahan, Batum Rusya'da kalırken Doğubeyazıt ve Eleşkirt vadisi Osmanlı Devleti'ne bırakıldı. Savaş tazminatında ise bir miktar daha indirime gidilip, bunun yıllık makul taksitlerle ödenmesi kararlaştırıldı. Görüldüğü üzere, Kıbrıs'ın idaresini elde etme karşılığında İngiltere Ayastefanos'un çok ağır şartlarını Berlin'de hafifletmişti. Ama bu sonucun alınmasında, İngiltere'nin, Rusya'nın sıcak denizlere inme girişimlerini önleme düşüncesinin de önemli bir payı olmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

3- II. Abdülhamid'in Devlet İdaresini Saray'a Taşıması

Osmanlı-Rus savaşının henüz sona ermediği ve harp gidişatının Osmanlılar aleyhine geliştiği bir dönemde, Meşrutiyetin gereği olarak seçimler yapılmış, 19 Mart 1877'de Osmanlı Mebusan Meclisi toplanmıştı. Savaş ortamında Meclis'te sert tartışmalar yaşandı. Müslüman ve Hıristiyan mebuslar arasındaki tartışmalar savaş yenilgisinin de gerginliği içinde zaman zaman sürtüşmeye dönüşüyordu. Abdülhamid, var olan şartlar çerçevesinde, Meclis'in çalışmalarını etkin bir biçimde sürdüremeyeceğine hükmederek 13 Şubat 1878 tarihinde Meclis'i süresiz tatil etti. Abdülhamid toplumun böyle bir deney için yeterince olgunlaşmamış olduğuna inanıyordu. Ayrıca Müslüman ve gayrimüslim mebuslardan oluşan karışık bir meclisin ülkenin bütünlüğüne değil parçalanmasına hizmet edeceğini düşünüyordu. Böylece ülkemizdeki ilk parlamento deneyimi sona ermiş olurken, Abdülhamid de devlet idaresini kendi denetimi altına alma yolunda ilk adımları atıyordu.

Bu arada, 1875 yılındaki mali iflasın etkileri de hissediliyordu. Sultan Abdülhamid, alacaklı ülke temsilcileri ile sıkı bir pazarlığa girişip onları alacaklarının bir kısmından vazgeçmeye razı etti. Aksi halde devlet parçalanacak ve hiçbir şey alamayacaklardı. Abdülhamid'in bu kesin tavrı üzerine alacaklı ülkelerle yapılan anlaşma ile Osmanlı borçlarının yarısı silindi. Buna karşılık Düyun-ı Umumiye adı verilen bir idare kurulmuştu (1881). Bu müessese Osmanlı Devleti'nin bazı gelirlerine el koyarak kalan dış borçların ödenmesine nezaret edecekti.

II. Abdülhamid'in Meclis'i kapatması, daha sonra girişeceği iktidarı Bâbıâli'nin elinden alarak Saray'a taşıma hamlelerinin ilkini teşkil etmekteydi. Bilindiği üzere, Tanzimat Dönemi boyunca, Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz'in hükümdarlıklarında, devlet işlerinin yürütülmesinde Bâbıâli (Osmanlı Hükümeti)'nin etkisi Saray'ın üzerine çıkmıştı. Bu durum, o dönemde Batının model alınması özelliğinden kaynaklanmaktaydı. Bununla beraber,

Levent Şahverdi Arşivi

Mustafa Reşid, Âli ve Fuad paşalar gibi nitelikli devlet adamlarının varlığı da Bâbıâli'nin etkinliğinin artmasında rol oynamıştı. Fakat bu devlet adamları hayatlarını kaybedince, meydana getirdikleri boşluk haleflerince doldurulamadı. Esas itibariyle Saray, Bâbıâli'nin bu etkinliğinden eskiden beri rahatsızdı. Dolayısı ile II. Abdülhamid sivil bürokrasiden yana olan dengeleri tekrar Saray lehine bozdu. Adeta bir nevi başkanlık sistemi uygulayarak ülke ile ilgili kararları bizzat kendisi almaya başladı.

4- II. Abdülhamid'in Genel Dış Politika Anlayışı

II. Abdülhamid, padişahlığının hemen ilk yıllarında, Osmanlı Devleti için büyük bir felaketle neticelenen ve Balkanlarda birçok toprak parçasının kaybedilmesine yol açan Osmanlı- Rus savaşının acı neticelerine katlanmak zorunda kalmıştı. Dolayısı ile ondan sonraki dönemde uyguladığı dış politika icraatlarında, bu savaşın acı sonuçlarını her zaman göz önünde bulundurduğunu belirtmek gerekir. Zaten karakter itibariyle evhamlı ve ihtiyatlı hareket eden bir kişi olduğundan, bu savaşın sonuçları, onun sonraki dönemde çok daha tedbirli hareket etmesine sebep oldu. Dolayısı ile II. Abdülhamid, hükümdarlığı döneminde kendine özgü bir dış politika anlayışı geliştirdi. Bu politikayı değerlendirirken, düvel-i muazzama adı verilen dönemin büyük devletlerinin, Osmanlı Devleti'ne bakış açılarını özellikle göz önünde bulundurmak gerekir.

Büyük devletler, 1878 Berlin Antlaşmasından sonra, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü garanti etme politikasından vazgeçerek, bu ülkeyi bir an önce parçalama sürecini başlatmışlardı. Bu sebeple ülkenin ayakta kalması giderek güçleşti. II. Abdülhamid Osmanlı Devleti için en büyük tehlike olarak İngiltere'yi görüyordu. Ona göre, İngiltere'nin Rus savaşında Osmanlı Devleti'ni yalnız bırakmış olması bir politika değişikliği idi ve artık İngiltere Osmanlı Devleti'ni parçalamaya çalışacaktı. Nitekim 1878'de Kıbrıs'ın idaresini ele geçirdiği gibi 1882'de de

Levent Şahverdi Arşivi

Mısır'ı işgal etmişti[3]. Bu arada, Osmanlı Devleti'ni parçalama gayreti içindeki diğer bir Avrupalı güç olan Fransa da 1881 yılında

3 Mısırda İngiliz işgalinin yaşandığı 1882 yılında Mısır. Osmanlı Devleti'ne bağlı bir vali olan Hıdiv İsmail Paşa tarafından yönetiliyordu. Bu dönemde İsmail Paşa'nın Fransa ve İngiltere'ye olan borçları 100 milyon İngiliz lirasını bulunca bu iki devletin baskısı sonucu bir takım mali gelişmeler yaşanmış, Paşa'nın elindeki Süveyş Kanalı hisselerini İngiltere almıştı. Böylece Kanal sermayesinin yarısı İngilizlerin eline geçmiş, Mısır mâliyesi de Fransız ve İngiliz, memurlar taralından yönetilmeye başlanmıştı. Bu memurlar Maliye ve Nafia Nazırı olarak Mısır hükümetine de girdiler. Bundan sonra sıkı bir maliye politikası uygulanmaya başlandı. Tasarruf tedbirleri sebebiyle ordu kadrolarında da indirime gidilmesi askerler arasında rahatsızlık yaratmıştı. Dolayısı ile gerek iktisadi sebeplere dayalı olarak, gerekse milli hislerin uyanması neticesi Mısır'da dini ve milli galeyanlar ortaya çıkmaya başladı. İngiltere ve Fransa İskenderiye'ye birer zırhlı gönderip İsmail Paşa'nın istifa etmesini istediler. Paşa kabul etmeyince bu defa her iki devlet müdahale için II. Abdülhamid'e müracaat ettiler. Sultan Abdülhamid esas itibariyle İsmail Paşa'dan rahatsızlık duymaktaydı. Dolayısı ile 1879 yılında İsmail Paşa'yı azledip yerine Mehmed Tevfik Paşa'yı Hıdiv tayin etti. Bu değişiklikten sonra Mısır'da yabancılar aleyhinde hareketler ortaya çıktı. "Mısır Mısırlılarındır" sloganı ile Albay Arabi Bey liderliğinde milli hareket alevlendi. Arabi Bey milliyetçi vatanilerin kabineye girmesini sağladığı gibi kendisi de Harbiye Nazırı olarak hükümete katıldı. Sultan Abdülhamid yabancılar aleyhindeki bu gelişmelerden hoşlanarak Arabi Bey'i paşalığa yükseltti ve birinci rütbeden Mecidiye nişanı ile ödüllendirdi. Arabi Paşa Mısır idaresindeki yabancı memurların görevlerine son verdi. Bunun üzerine Fransız ve İngiliz filoları İskenderiye önlerine geldi. Fakat bu iki ülke bir taraftan da aralarında şiddetli bir rekabet içindeydiler. İngiltere Hindistan'a giden en kısa yol üzerindeki Süveyş Kanalı'ndan Fransa'yı uzaklaştırmak ve buraya tek başına hakim olmak amacındaydı. Bu sebeple İngiltere Fransızların Mısır'a müşterek müdahale teklifini reddetti. Fransa ise İngiltere'yi yalnız bırakmak istemiyordu. Bundan dolayı İstanbul'da toplanması sağlanan bir büyük devletler konferansında, Osmanlı Devleti'nden üç ay içinde Mısır'a müdahale edip asayişi temin etmesi ve statükoyu iadesi istendi. Bu durumda Türk ordusu yabancılara karşı ayaklanmış bir eyaletteki milli hareketi yabancılar lehine bastırmak, sonra da idareyi yine Fransız ve İngilizlere bırakmak gibi bir konuma düşecekti. II. Abdülhamid'in böyle bir teklifi kabul etmesi söz, konusu bile olamazdı. Nitekim Padişah büyük devletlerin, Osmanlı Devleti'nin Mısır'a asker gönderme talebini kabul etmediği gibi, İngiltere'nin müşterek müdahale teklifini de benimsemedi. Bu arada Mısır'da İngiliz ve Fransız baskısına karşı halkın galeyanı giderek artmış, yabancılara yönelik saldırılar başlamış, birçok Avrupalı hayatını kaybetmiş, İngiliz, İtalyan, Rus ve Yunan konsolosları yaralanmışlardı. Bu olaylardan sonra İngiltere donanması İskenderiye'yi bombalayarak burayı ele geçirdi. Daha sonra ise 15 Eylül 1882'de İngiliz kuvvetleri Kahire'yi işgal ettiler. Bundan sonra Mısır Osmanlı Devleti'ne bağlı olmaya devam etti. Fakat Mısır'ın idaresi fiilen İngiltere'nin eline geçti.

Levent Şahverdi Arşivi

Tunus'u işgal etmişti[4]. II. Abdülhamid İngiltere hakkındaki düşüncelerini şu sözlerle ifade ediyordu: *"Büyük devletlerarasında en fazla çekinilmesi icap eden İngilizlerdir. Çünkü onlarca söz vermenin hiçbir kıymeti yoktur. Daha 1882 Kasımı'nda Lord Granville, İngiltere'nin, Mısır siyasetini değiştirmeyeceğini, bizim fermanımızda yazılı olanların muteber kalacağım söylemişti. Ayın yılın Temmuz ayında Amiral Seymour İngilizlerin Mısır'ı zapt etmeye veya her hangi bir şekilde Mısırlıların haklarını gasp etmeyi düşünmediklerini açıklamıştı. Halbuki Ağustos ayında İngiliz askeri Mısır'a girdiğinde, bunun Hıdivin otoritesini muhafaza maksadıyla olduğunu söylediler. Fakat dönek İngiltere verdiği sözleri çabuk unuttu. Sonunda aciz kaldık".*

II. Abdülhamid bu zor dönemde ülkenin parçalanmasının önüne geçmeye çalıştı. Hükümdar, Osmanlı Devleti'nin siyasi ve iktisadi gücünün farkında olarak, her yabancı ülkeyi ayrı ayrı değerlendirip ona göre politika uygulamayı tercih etmiştir. II. Abdülhamid, İngiltere, Fransa, İtalya ve Avusturya gibi ülkelerle dişe diş bir mücadele içinde olmuş, bu ülkelere gücünün yetmeyeceğini hissettiği merkezden uzak bölgelerdeki çekişmelerde zaman zaman tavize yanaşmıştır. Çok yakın bir tehlike olarak gördüğü Rusya'yı ise mümkün olduğu kadar ürkütmemeye çalışmıştır. Almanya, diğer büyük devletlerin karşısında Osmanlı Devleti'nin dayanabileceği önemli bir koz olarak görüldüğünden, bu ülke ile her zaman dostluk ilişkileri sürdürülmüştür. O

4 Fransa 1870 yılında Almanya'dan yediği darbe üzerine bir müddet kabuğuna çekilip kendini toparlamaya çalıştı. Bu dönemi atlatan Fransa yeniden emperyalist politikalara yöneldi. Tunus Beyliği'ni kendine hedef olarak seçti. Bu sırada bazı Tunus Beylerinin Cezayir topraklarına tecavüzü Fransa için vesile teşkil etti. 24 Nisan 1881 tarihinde Cezayir'den hareket eden, 23 bin kişilik bir kuvvet eyalet arazisinin büyük bir kısmını işgal etti. Tunus'dan gemilerle sevk edilen 8 bin kişilik bir kuvvet de Bizerta limanına çıkarıldı. Tunus Valisi Mehmet Sadık Paşa Osmanlı hükümetinden telgrafla yardım istedi. Fakat Tunus'a yardım için gönderilen üç Osmanlı zırhlısı henüz buraya ulaşamadan Vali Mehmet Sadık Paşa Fransızlarla himaye anlaşması imzalamaya mecbur kaldı. Bundan sonra Tunus Fransızların himayesine girdi. Osmanlı hükümeti devletler hukukuna aykırı olan bu uygulamayı kabul etmedi. Fakat bu durum giderek fiili bir hal kazandı.

Levent Şahverdi Arşivi

dönemde büyük ülkeler arasına girmek çabası içinde olan Amerika II. Abdülhamid tarafından fazla dikkate alınmıyordu. Bununla beraber, Amerika'nın İstanbul'da büyükelçilik açma talebini yerine getirmeyerek, bu ülkenin büyük devletler arasına girebilme çabalarını engellemeye çalışmıştır. II. Abdülhamid küçük Balkan ülkelerini himayesi altında bulunduracak tarzda hareket etmiş, diğer bir Balkan ülkesi olan Yunanistan'a karşı ise tavizsiz davranmıştır. Balkan devletleri arasındaki anlaşmazlıkları canlı tutmak ve hatta körüklemek de padişahın politikaları arasında yer alıyordu. II. Abdülhamid Doğu komşusu İran ile ilişkilerini mesafeli tutmuştur. İran'ın zaman zaman sınıra yönelik tecavüzlerinde ise taviz vermemiştir. Güney-Doğu Asya ülkeleri ve Japonya II. Abdülhamid için her zaman iyi geçinilmesi ve dost olunması gereken ülkelerdir.

II. Abdülhamid büyük devletlere yönelik politikasını uygularken çoğu zaman onların arasındaki rekabetten faydalanmayı bir yöntem olarak kullanmıştır. Politikasının temel unsurunu Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün muhafazası oluşturuyordu. Bunu yaparken de ülkenin bazı vilayetleri için çok hassas davrandığı halde, devletin gücünün uzanamayıp sınırlı kaldığı vilayetler için aynı hassasiyeti göstermemiştir. Çünkü bu yıllarda Osmanlı Devleti ancak kendi varlığını koruma peşindedir. Bundan dolayı II. Abdülhamid barışçı bir dış politikayı her zaman tercih etmiştir. Esas itibariyle devletin mevcut gücünün başka bir şekilde davranmasına imkan tanımadığının da bilincindedir. Bu sebeple meseleleri daha çok barışçı ve diplomatik yollarla çözmeyi tercih etmiştir. Uluslararası politikada istihbaratın önemini çok iyi bildiği için de, büyük paralar harcama pahasına, güçlü bir istihbarat örgütü kurmuştur. Bu sayede dünyadaki gelişmelerden haberdar oluyor ve ona göre önlem almaya çalışıyordu.

II. Abdülhamid dış meselelerde genellikle barışçı ve hatta duruma göre tavizkâr yöntemleri tercih etmekle beraber, kaçınılmaz

Levent Şahverdi Arşivi

olduğunda savaş kararı da alabilmişti. Nitekim 1897 Osmanlı-Yunan savaşı bu suretle meydana gelmiştir[5]. Fakat Abdülhamid

5 Yunanistan 1830'da bağımsız olduktan sonra Girit'i topraklarına katmayı hedeflerinden biri olarak belirlemişti. Bu sebeple sık sık Girit'te isyanlar çıkarmaya yeltendi. Bu ayaklanmalardan biri de Ocak 1897'de oldu. Hanya'nın yakınında kamp kuran isyancılar Yunan bayrağını çekerek Girit'in Yunanistan'a katıldığını ilan ettiler. Etniki Eterya cemiyeti de bütün Girit Rumlarını mücadeleye davet eden bir bildiri yayınladı. 10 Şubat 1897'de kralın ikinci oğlu Georges bir harp filosunun başında Girit'e gönderildi. 13 Şubat'ta ise Albay Vasos bir müfreze ile geldiği Girit'te adayı Yunanistan'a kattığını açıkladı. Bu durum karşısında Osmanlı Devleti bu harekete son verilmesi için büyük devletlere başvurdu. Aksi halde gereğini kendisinin yapacağını duyurdu. Yunanlılar bir yandan Girit'e asker gönderirken diğer yandan orduyu seferber edip Tesalya'da yığmak yapmaya başladılar. Yunan çetelerinin sınırdaki faaliyetleri de arttı. 9 Nisan'dan itibaren Osmanlı-Yunan sınırını geçmeye başladılar. II. Abdülhamid, Avrupa devletlerinin Yunanistan'a yardım etmeleri ihtimali karşısında başlangıçta savaş için tereddüt etti ve işi müzakere yoluyla halletmeye çalıştı. Fakat bunun mümkün olmadığı anlaşılanca 18 Nisan 1897'de Osmanlı Devleti Yunanistan'a harp ilan etti ve büyük devletlere meşru müdafaa hakkını kullandığını belirtti. Yunanlılar daha çok deniz kuvvetlerine güveniyorlar, Avrupa devletlerinin de yardımcı olacağına inanıyorlardı. Savaş ağırlıklı olarak Tesalya ve Epir'de meydana geldi. Buradaki Osmanlı kuvvetleri Mareşal Edhem Paşa'nın komutasında olup 70.000 askerden ibaretti. Yunan ordusu ise Kralın kardeşi Kostantin'in komutasında olup 40.000 kişilik bir kuvvete sahipti. Ayrıca çok sayıda çete mensubu da savaşa katılıyordu. Yunanlılar muntazam bir harp yapmaktan çok, engebeli arazide çete savaşları yapmayı hesaplıyorlardı. Savaşın bu şekilde cereyan etmesi halinde Osmanlı ordusunu bir hayli uğraştıracakları kanaatinde idiler. Mareşal Edhem Paşa komutasındaki Türk kuvvetleri 18 Nisan'da Milona muharebesini kazandılar. Yunanlıların mukavemetine rağmen 25 Nisan'da Yenişehir, 26 Nisan'da Tırhal ele geçirildi. Yunan kuvvetleri Varda'ya çekilmek zorunda kaldı. Yunan başkomutanlığı büyük kuvvetlerini Dömeke müstahkem mevkiinde toplamış olduğundan harbin neticesi burada yapılacak muharebeye bağlı idi. Yunanlılar direnmeye çalıştılarsa da 17 Mayıs'ta Türk ordusu savaşı kazandı ve Dömeke'yi ele geçirdi. Bu suretle Tesalya ve Epir odsuları arasındaki irtibat sağlandığı gibi Atina yolu da açılmış oldu. Türk ordusu Yunanlılar karşısında ezici bir üstünlük sağlamış, Yunan ordusu imha edilmişti. Yunan ordusunun mağlubiyeti Atina'da büyük heyecan yarattı. Halk hezimetten Kral Corc'u sorumlu tuttu. Artık Türk ordusunu Yunan başkentine girmekten alıkoyacak ciddi bir direniş imkanı kalmamıştı. Bu sırada Rus Çarı ikinci Nikola, II. Abdülhamid'e şahsi bir mesaj yollayarak harekatın durdurulmasını rica etti. Diğer büyük devletler de Osmanlı hükümeti nezdinde müdahalede bulunarak savaşa son verilmesini istediler. 20 Mayıs 1897'de mütareke yapıldı. Büyük devletler şartların tespiti için devletler arası bir konferans toplanmasını istediler. Bu amaçla İstanbul'da toplanan konferansta, dört ay süren görüşmeler sonunda,

Levent Şahverdi Arşivi

bu kararı alırken savaşın kazanılacağından emin bulunuyordu. Yoksa kaybedilmesi muhtemel bir savaşa - özellikle büyük devletlere karşı girmeyi göze alamazdı. Büyük bir devletle karşı karşıya gelindiğinde, eğer ülkesinin gücünün yetmeyeceğine inanmışsa, tavizkâr hareket etmeyi tercih etmiştir. Fakat verdiği tavizler ancak devlet otoritesinin zaten kaybedilmiş olduğu bölgeler için geçerlidir.

Netice itibariyle II. Abdülhamid, büyük devletlerarasındaki rekabeti sürekli körükleyen, tarafsız, bağımsız, çoğu zaman barışçı, bazen tavizkâr fakat yeri geldiğinde de tehditkâr bir dış politika anlayışını padişahlığı döneminde sürdürmüştür[6].

Tesalya sınırında bazı stratejik mevkilerin Türklere bırakılması, bunun dışında, harpten önceki statükoya dönülmesi kararlaştırıldı. 4 Aralık 1897'de yapılan barış anlaşması, söz konusu sınır düzenlemeleri yanında, Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne 4 milyon lira harp tazminatı vermesi, Türk ordusunun Tesalya'yı boşaltması, savaşa karışanlar hakkında af çıkarılması gibi hükümler içeriyordu. Osmanlı-Yunan savaşı bir avuç toprak kazancından başka bir şey getirmemişti. Üstelik Girit ile ilişkiler iyice pamuk ipliğine bağlanmıştı. Bununla beraber, eğitimsiz ve disiplinsiz olduğu zannedilen Osmanlı ordusunun taarruz gücünü kaybetmediği görüldü. Bu savaşta Türk ordusu 52'i subay olmak üzere 1126 şehit vermişti. 200 er esir düşmüş, 88 subay ve 3164 er de yaralanmıştı.

6 *Uzun yıllar II. Abdülhamid'in başkatipliğini sürdürmüş olan Tahsin Paşa'nın belirttiğine göre, padişahın dış siyaset anlayışı şöyle idi: "Rusya'yı idare etmek, İngiltere ile asla mesele çıkarmamak, Almanya'ya dayanmak, Avusturya'nın gözünün Makedonya'da olduğunu unutmamak, diğer devletlerle mümkün mertebe hoş geçinmek, Balkanları birbirine karıştırıp Bulgurlar, Sırplar ile Yunanlılar arasında nifak ve ihtilaf yaratmak. Sultan Hamid Rusların vakit vakit başımıza getirmiş oldukları felaketleri hatırdan çıkarmaz, onun en yakınımızda gayet büyük ve korkunç bir düşman olduğunu sık sık söylerdi. Sultan Hamid'in Rusya'ya karşı İngiltere'den yardım beklenemeyeceği hakkındaki kanaati sarsılmaz bir haldeydi. Vaktiyle Ruslar Osmanlı Devleti'ne karşı kabul edilmesi mümkün olmayan bir takıp taleplerde bulunup hudutlarımızda askeri yığmak yaptıkları zaman Tersane Konferansı'nda hazır bulunan İngiliz murahhası Lord Salisbury İngiltere'nin Türkiye'ye yardım etmeyeceğini söylemişti. Bundan dolayıdır ki Rusya'ya karşı idare-i maslahat siyasetini takip ederdi. Rus Çarı Karadeniz sahilindeki yazlığı olan Yalla Sarayına geldikçe Fuad Paşa, Turhan Paşa gibi zevatı Çar'a hoş geldiniz demeye göndererek dostane münasebetleri teyide çalışırdı"*

Levent Şahverdi Arşivi

5- II. Abdülhamid Döneminde Balkanlarda Uygulanan Politika

Berlin Antlaşması ile Balkanlara yeni bir şekil verilmiş, ama aynı zamanda, ileride ortaya çıkacak pek çok çatışmanın tohumları da atılmıştı. Çünkü her ne kadar muhtariyet kazanmış olsa da, Bulgaristan bu karardan pek hoşnut olmamıştı. Berlin'den önce yapılan Ayastefanos Antlaşması'na göre Ege Denizi'nde de kıyısı olan büyük bir Bulgaristan'ın kurulması öngörülmüştü. Bundan dolayı, o dönemden sonra, Büyük Bulgaristan hedefine ulaşabilmek için sürekli bir mücadele içine girdi.

Bulgaristan öncelikle, Berlin Antlaşmasında Osmanlı Devleti'nin egemenliğine bırakılan Doğu Rumeli vilayetini ilhak etme girişimlerine başladı. Bu konuda Rusya da destekçisi idi. Rusya, Doğu Rumeli'nin Osmanlı hâkimiyetine bırakılmasına istemeyerek razı olmuştu. Çünkü bu şekilde, stratejik önemi olan Balkan geçitleri Osmanlıların kontrolünde kalmış ve İstanbul yolu Rusya'ya kapanmış bulunuyordu. Rusya, Berlin'de uğradığı bu siyasi başarısızlığı telafi etmek için Bulgaristan'da ve Doğu Rumeli'de Bulgar halkını sürekli tahrik etti. Bulgaristan'da bulunan Rusya komiseri Dondukof, Doğu Rumeli'deki kısmi muhtariyetin, bu vilayetin bir süre sonra Bulgaristan'la birleşmesine yarayacağını iddia ediyor ve Bulgarları isyana teşvik ediyordu. Bulgarlar ise esas itibariyle, Rusların teşviki olmasa da, Ayastefanos Antlaşması ile ortaya konan büyük Bulgaristan'ı gerçekleştirmeyi ideal olarak benimsemişlerdi. Bu sebeple bundan sonra Doğu Rumeli vilayetinde olaylar eksik olmadı.

Berlin Antlaşması'na göre, Doğu Rumeli vilayetinin Osmanlı askerinin kontrolüne bırakılması gerekiyordu. Bulgarlar düzenledikleri heyecanlı mitinglerde Osmanlı askerinin vilayete girmesini protesto ettiler. Rusya ve İngiltere'nin müdahalesi ile geçici olarak olaylar yatıştı. Fakat Bulgaristan hedefinden vazgeçmemişti. Nitekim 1885 yılında, Doğu Rumeli'deki Bulgar çeteleri Filibe'de hükümet konağına bir baskın düzenleyip Osmanlı valisi

Levent Şahverdi Arşivi

Gavril Paşa'yı tehditle vilayet dışına çıkardılar. Bütün iletişim ve ulaşım araçlarını kontrol altına alıp Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'la birleştiğini ilan ettiler. Sonra da Bulgar Prensi Aleksandır'ı Filibe'ye davet ettiler.

Aleksandr önce, Osmanlı Devleti'nin tepkisinden çekinerek tereddüt etti ise de isyancıların ısrar ve teşvikiyle Filibe'ye gitti. Burada heyecanla karşılanarak Bulgaristan ile Doğu Rumeli'nin prensi ilan edildi. Bulgaristan meclisi de Sofya'da toplanarak birleşmeyi onayladı. Osmanlı Devleti'nin müdahalesi halinde karşılık verileceği de ilan edildi.

Osmanlı hükümeti, Rusya'nın desteğiyle ortaya çıkan bu gelişmeleri önleme konusunda başarılı olamamıştı. Dolayısı ile Bulgaristan'ın yarattığı bu oldu bittiyi kabullenmek zorunda kaldı. Bulgaristan prensliği ile 1886 yılında yapılan bir anlaşma neticesi, ahalisi Müslüman olan Rodop'un Osmanlı Devleti'nde kalması şartıyla Doğu Rumeli vilayetinin Bulgaristan'la birleşmesi kabul edildi.

Bulgaristan Prensliği Doğu Rumeli'yi sınırlarına katmakla önemli bir başarı kazanmıştı. Fakat esas hedefleri Büyük Bulgaristan'ı gerçekleştirmekti. Bunun için de Makedonya'nın ele geçirilmesi ve Ege Denizi'nde kıyıya sahip olunması gerekiyordu.

Bulgarlar Osmanlı toprağı olan Makedonya üzerindeki faaliyetlerini yoğunlaştırdılar. Fakat bu bölge üzerinde hak iddia eden sadece Bulgaristan değildi. Sırbistan ve Yunanistan da Makedonya'nın kendilerine ait olduğunu iddia ediyorlardı. Bu sebeple 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında Makedonya, burayı elde etmek isteyenlerce oluşturulan terör örgütleri ve çetelerin savaş alanı haline geldi.

Makedonya bölgesi Osmanlı Devleti açısından önemli idi. Rumeli'ye ayak basılmasından itibaren Anadolu'dan getirilen Türk göçmenleri Makedonya'nın etnik yapısını hayli değiştirmişlerdi. Türkler sadece şehir ve kasabalarda değil, köylerde de yerleşmek ve toprağı işlemek suretiyle bu bölgeyi vatan olarak kabul

Levent Şahverdi Arşivi

etmişlerdi. Birçok yörede de çoğunluğu teşkil etmekteydiler. Bu sebeple kültürlerini ve adetlerini yerli halka da kabul ettirmişlerdi. İdari teşkilat açısından da Makedonya bölgesi hiçbir özelliğe ve imtiyaza sahip olmayarak, tıpkı bir Anadolu vilayeti gibi, merkeze bağlı olarak idare edilmekteydi. Bölge dâhilinde Selanik, Kosova ve Manastır vilayetleri yer alıyordu.

İşte genel anlamda Türkleşmiş bir manzara arz eden Makedonya'da Türklerin yanında Rumlar, Bulgarlar, Sırplar, Ulahlar, Arnavutlar, Yahudiler bir arada yaşamaktaydılar. Bununla beraber her birinin Makedonya üzerinde ayrı ayrı emelleri vardı.

Rumlar eskiden beri Makedonya ile ilgiliydiler. Bölge Bizanslılar döneminde Rum kilisesi misyonerleri tarafından Ortodokslaştırılmıştı. Mora yarımadasında bağımsız bir Yunanistan kurulunca, Rumlar Bizans İmparatorluğu'nu yeniden diriltmek hayallerine kapıldılar. Bu çerçevede Makedonya'yı da kendilerine ait bir toprak parçası olarak görüyorlardı. Halbuki nüfus itibariyle Rumlar bölgede Türkler, Bulgarlar ve Sırplardan sonra gelmekteydiler.

Sırplar da kendilerini Makedonya'ya sıkı bağlarla bağlı olarak görüyorlardı. Makedonya eskiden bir aralık, Duşan tarafından kurulmuş olan Sırp Devleti'ne dâhil olmuştu. Dolayısıyla, Büyük Sırbistan'ı yeniden diriltme planları çerçevesinde Makedonya da ilhak edilmeliydi. Bu suretle Selanik de ele geçirileceğinden Sırbistan için Ege Denizi'ne açılma imkânı ortaya çıkacaktı. Hal böyle olunca, Sırplar da Makedonya'ya sahip olabilmek için her türlü yöntemi kullanıyorlardı.

Bulgarlar da Ortaçağ'ın bir döneminde Makedonya'ya hâkim olup idare etmişlerdi. Dolayısı ile bölgeyi sahiplenmeyi tarihi bir hak olarak görüyorlardı. Ayastefanos Antlaşması ile kurulması öngörülen Büyük Bulgaristan onlar için ulaşılması gereken bir hedefti. Bu sebeple Makedonya'da yoğun bir faaliyete giriştiler. Bir taraftan kültürel olarak bölgeyi Bulgarlaştırmaya çalışırken,

Levent Şahverdi Arşivi

diğer taraftan, çeşitli isyanlar çıkarıp Makedonya'yı Osmanlı Devleti'nden koparmak için uğraştılar.

Ulahlar Makedonya'da azınlığı teşkil ediyorlardı. Bununla beraber onların destekçisi de Romanya idi. Romanya Ulahların aracılığı ile Makedonya'ya doğru genişlemeyi ümit ediyordu. Bölgenin batı tarafında Arnavutlar, Selanik ağırlıklı olmak üzere de Yahudiler yer almaktaydı. İşte bu ortam içinde her unsur hem Osmanlı güvenlik güçleri hem de birbirleri ile yoğun çatışmalar yaptılar.

Makedonya'nın içinde bulunduğu bu ortam Avrupa devletleri açısından Osmanlı Devleti'ne müdahale konusunda uygun bir zemin oluşturuyordu. İngiltere, Rusya, Fransa ve Avusturya Hıristiyan unsurları himaye etmek gerekçesi ile sık sık Makedonya işlerine karıştılar. Önce gayrimüslimleri Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmeye teşvik ettiler. Sonra da bölgede düzeni sağlayamadığını iddia ederek Osmanlı Devleti'ni, kendi talepleri doğrultusunda ıslahat yapmaya zorladılar. Bu amaçla sık sık Osmanlı hükümetine notalar verildi.

Bütün bu sebeplere bağlı olarak Makedonya'da huzursuzluk eksik olmuyordu. Özellikle 1901 yılından sonra bölge adeta sürekli bir isyan atmosferi içinde yaşamaya başladı. Bulgar, Sırp ve Yunan çeteleri hükümetlerinin teşvik ve müsamahası ile hazırlanıp bölgede dehşet saçmaya başladılar. Müslüman köy ve kasabalarına saldırılar düzenlenip yağmalanıyor ve insanlar katlediliyordu. Bunun yanından çeteler, Türklere taraftar olan veya Rum kilisesine bağlı bulunan Bulgarları da saldırılarla sindirmeye çalışıyor, onları da kadın, çocuk ayrımı yapmaksızın feci şekilde öldürüyorlardı. Köy ve kasabalar dışında, posta arabaları ve yolcu trenleri de basılarak yerli ve yabancı yolcular soyuluyor, bazıları da dağa kaldırılıp fidye karşılığı serbest bırakılıyordu. Eşkıya çeteleri yabancıları kaçırmakla hem örgütlerine para kazandırmış oluyorlar, hem de Dünya kamuoyunun gözünü Makedonya'ya çevirmeye çalışıyorlardı.

Levent Şahverdi Arşivi

Çeteler bu yoğun faaliyet içinde iken, düzeni sağlamaya çalışan Osmanlı askeri ile de savaşmaktaydılar. Bütün bu olayların batı kamuoyuna yansıması ise çok farklı oluyordu. Batı gazetelerinin yazdıklarına göre insafsız, zalim ve Hıristiyanların katili Türkler Balkanlarda büyük katliamlar yapmaktaydılar. Bu sebeple medeniyet ve insanlık adına bir an önce temizlenmeleri gerekirdi.

Balkanların adeta barut fıçısına döndüğü bu yıllarda padişah II. Abdülhamid politikasını, küçük Balkan devletçiklerinin aralarındaki ihtilafları körüklemek suretiyle Osmanlı Devleti'ne karşı birlikte hareket etmelerini önlemek şeklinde oluşturmuştu. II. Abdülhamid'e göre, Sırplarla Bulgarlar birbirlerini sevmezlerdi. Bulgarlar Romenlerden nefret ederlerdi. Ayrıca Romenler, Yunanlılar ve Bulgarlar kendi aralarında birbirlerine ölesiye düşmandılar. Kiliselerinin birbirinden ayrılmasıyla aralarındaki ihtilaf daha da büyümüştü. Yapılması gereken onların aralarındaki bu ihtilafın devam etmesini sağlamaktı. Böyle olduğu sürece Osmanlı Devleti için bir tehdit oluşturamazlardı. II. Abdülhamid'in bu politikası genel anlamda başarılı olmuş ve Balkan ülkeleri aralarındaki rekabeti bir türlü sona erdirememişlerdi.

II. Abdülhamid, Balkan ülkelerindeki siyasi karışıklıklar ve aralarındaki rekabetle ilgili olarak, Yıldız Sarayı bahçıvanının anlattığı bir hikâyeden yola çıkarak ilginç bir de benzetme yapıyordu. Hikâye şöyle idi: Bir elma ağacı, bir armut ağacı, bir erik ağacı, bir meşe ağacı ve bir çam, bir bahçede öylesine yan yana dikilmişler ki dalları hemen hemen birbirine değiyormuş. Meşe ağacı diğerlerine hâkimmiş. Fakat alt yaprakları, öbür ağaçların etkisiyle güneş ve hava alamadığından kuruyup dökülüyormuş. Nihayet biraz güneş ve hava için, bütün bu ağaçlar birbirleri ile mücadeleye başlamışlar. Kavga öylesine büyümüş ki, sonunda Allah göklerden seslerini duymuş ve aralarına girerek "Niçin kavga ediyorsunuz ?" demiş, "Bu dünyada hepinizin yaşamaya hakkı var, hiç biriniz öbüründen daha üstün değilsiniz ve hepiniz olduğunuz yerde en iyisiniz". II. Abdülhamid'e göre

Levent Şahverdi Arşivi

bu hikâyedeki elma ağacı Romanya; erik ağacı Yugoslavya; çam ağacı Yunanistan; armut ağacı Bulgaristan; alt yaprakları kuruyarak dökülen meşe ağacı da Osmanlı Devleti'dir. Fakat bu dökülen yapraklardan dolayı ağacın gövdesine hiçbir zarar gelecek değildir. Çünkü asıl o bozulmuş yapraklar ağacın sağlığı için büyük tehlike teşkil etmektedir.

Aslında Osmanlı güvenlik güçleri bu küçük devletlerin yürüttükleri eşkıyalık hareketlerinin üstesinden rahatlıkla gelebilecek konumdaydı. Fakat ortalığın barut fıçısına döndüğü yıllarda Avrupa ülkeleri hem çetelere destek oldular, hem de Makedonya'da ıslahat yapması için Osmanlı Devleti'ne baskı yaptılar. Yapılan her ıslahatın arkasından o bölgenin elden çıkması doğal hale gelmişti. Baskılara direnmeye çalışan Osmanlı Devleti siyaseten zor durumlara düştü. Sonunda 1903 yılında Makedonya'da bir ıslahat projesini yürürlüğe sokmayı kabullenmek zorunda kaldı.

Osmanlı Devleti her şeye rağmen, II. Abdülhamid döneminde, II. Meşrutiyet'in ilan edilip İttihat ve Terakki Partisi'nin iktidara geldiği 1908 yılına kadar Makedonya'yı elinde tutabilmişti. Ayrıca Bosna - Hersek hukuken Osmanlı toprağı sayılıyordu. Arnavutluk aracılığıyla da sınırları Adriyatik Denizi'ne kadar ulaşıyordu. Fakat 1908'den sonra peş peşe yaşanacak felaketler neticesi Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki toprakları sadece Doğu Trakya ile sınırlı kalacaktır.

6- II. Abdülhamid'in Ortadoğu'daki Osmanlı Coğrafyasında Büyük Devletlere, Karşı Verdiği Mücadele

19. yüzyılda, büyük devletlerin arasındaki çıkar çatışmaları, Osmanlı coğrafyasının bir bölümünü oluşturan Ortadoğu'da da en şiddetli şekliyle hüküm sürmüştür. Bu devletler arasında yer alan Fransa öteden beri Ortadoğu'da ticari faaliyetlerde bulunduğu gibi, bölgedeki Hıristiyanların hamisi rolünü de oynuyordu. İngiltere ise, özellikle Hindistan'a yerleştikten sonra, buraya giden

Levent Şahverdi Arşivi

bütün yolları denetim altına alabilmek amacıyla, Ortadoğu ile ilgilenmeye başladı. Diğer büyük bir güç olarak Rusya da, geleneksel sıcak denizlere inme stratejisi çerçevesinde Ortadoğu ile ilgiliydi. Osmanlıların Ortodoks tebaası Rusya için kullanılacak bir malzeme teşkil ediyor ve Rusya Ortadoğu'daki Ortodoksları kendi himayesine alarak bölgedeki nüfuzunu arttırmayı düşünüyordu.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortadoğu coğrafyası üzerinde böyle bir rekabet yaşanırken, II. Abdülhamid devletin gücünü de göz önünde bulundurarak, mümkün olduğu kadar gerçekçi bir politika uygulamıştır. Bu politikanın birinci ayağı, ülkelerin peşlerinde olduğu menfaatlerin bilincinde olarak, onlar arasındaki rekabeti körüklemek olmuştur. Mesela Mısır üzerinde emelleri olan Fransa ve İngiltere'yi sürekli bir çekişme ortamı içine sokması bu politikanın bir yansımasıdır. II. Abdülhamid Mısır üzerindeki zayıf Osmanlı egemenliğinin uzun süre devam etmeyeceğini düşünüyordu. Bu sebeple devletin gücünü orada harcamak yerine, Mısır'ı başkalarının çekişmesine bırakmayı tercih etmişti. Fakat aynı anlayış her zaman geçerli değildi. Mesela imparatorluğun prestiji için önemli olan Hicaz'daki kutsal topraklara, Yahudilerin devlet kurmaya çalıştığı Filistin'e[7], Ermenilerin göz koy-

7 Tarih boyunca birçok çatışmaya sahne olan Filistin 16. yüzyılda Osmanlı egemenliğine girdi. Yavuz Sultan Selim 1516 yılında Mercidabık zaferinden sonra Filistin'i Osmanlı topraklarına kattığı zaman buraları Şam Beylerbeyliğine bağlı üç sancak halinde teşkilatlandırdı: Kudüs, Gazze, Nablus. Bundan sonra, Osmanlı Devleti, 16. yüzyılın başından, I. Dünya Savaşı'na kadar olan bir dönemde, hâkimiyet kurduğu bütün coğrafî alanlarda olduğu gibi, Filistin'de de kendine özgü bir idari yöntem uyguladı. "Pax Ottomanica " adı verilen Osmanlı barışı bölgeye hakim oldu. 19. yüzyılın ortalarından itibaren ise, bölge üzerinde hakimiyet kurmak isteyen büyük devletler, Filistin'deki dini ve etnik grupları kışkırtarak Osmanlı Devleti'ni zor duruma düşürmeye çalıştılar. Bunun yanında, Yahudilerin vaat edilmiş topraklar olarak kabul ettikleri Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasını hedefleyen Siyonizm hareketi ortaya çıktı. Hedef alınan yer Filistin olunca konu Osmanlı Devleti'ni de ilgilendiriyordu. Osmanlı Devleti Yahudi göçlerinin meydana geldiği dönemde, bu göçlere karşı engelleyici tedbirler almayı ihmal etmemişti. Nitekim II. Abdülhamid göçmen Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerine izin vermediği gibi, Osmanlı vatandaşı olan Yahudilerin dahi Filistin'den toprak satın almalarını yasakladı. Hac amaçlı olarak Kudüs'ü ziyaret edecek Yahudiler ise, Osmanlı konsolosluklarından vize

Levent Şahverdi Arşivi

duğu Doğu Anadolu'ya şiddetle sahip çıkmış, buralar üzerinde oynanan uluslararası oyunları bozmak için devletin bütün imkanlarını kullanmıştır.

II. Abdülhamid'in Ortadoğu'daki yabancı emellerine karşı uyguladığı politikanın ikinci ayağını ise, sahip olduğu hilafetin gücünü kullanmak oluşturmuştur. Bu politika genel olarak Panislamizm şeklinde yorumlanmakta ise de, II. Abdülhamid'in yaptığı daha çok, dış saldırılara karşı ülke dâhilindeki Müslümanlar arasında birlik ve dayanışma sağlamak şeklinde cereyan etmiştir. Yine benzer şekilde, Avrupa ülkeleri ve Rusya'nın sömürgesi konumuna düşmüş Müslüman toplulukları üzerinde hilafetin gücünü kullanarak bu devletlere baskı yapmak sık başvurduğu yöntemlerden biri olmuştur.

---

almak, Filistin'e girerken geri döneceklerine dair teminat parası yatırmak ve girişlerinden itibaren otuz gün içinde Filistin'i terk etmek mecburiyetinde tutuldular. Osmanlı Devleti'nin aldığı sıkı tedbirlere rağmen, Siyonistler Filistin'e yerleşebilmek için her türlü yöntemi denemeye başladılar. Siyonist lider Theodor Herzl, II. Abdülhamid'e yaptığı tekliflerde, Filistin'e Yahudilerin yerleşmesine izin verilmesi karşılığında büyük maddi çıkarlar sağlamayı vaat etti. Hatta Osmanlı Devleti'nin dış borçlarının ödenmesi dahi önerildi. Sultan Abdülhamit, aracılar kanalıyla yapılan bu önerilere sürekli direndi. Filistin'e Yahudilerin yerleşmesine şiddetle karşı çıktı. Aracılardan biri olan Polonyalı asilzade Newlinski'ye şunları söyledi: " Eğer Bay Herzl tenin benim arkadaştın olduğun gibi arkadaşın ite, ona söyle bu konuda ikinci bir adım alınasın. Den bir karış dahi olta toprak tatmam, zira bu vatan bana değil milletime aittir. Milletim bu imparatorluğu kanlarını dökerek kazanmış ve yine kanları ile mahsuldar kılmıştır. O bizden ayrılıp uzaklaşmadan tekrar kanlarımızla örteriz. Benim Suriye ve Filistin alaylarımın efradı birer birer Plevne'de şehit düşmüşlerdir. Bir tanesi dahi geri dönmemek üzere hepsi muharebe meydanında kalmışlardır. Türk imparatorluğu bana ait değildir, Türk milletinindir. Ben *onun* hiçbir parçasını vermem. Bırakalım Yahudiler milyarlarını saklasınlar', benim imparatorluğum parçalandığı zaman onlar Filistin'i hiç karşılıksız ele geçirebilirler. Fakat, yalnız bizim cesetlerimiz taksim edilebilir. Ben canlı bir beden üzerinde ameliyat yapılmasına müsaade edemem ", II. Abdülhamit'in bu tutumu hükümdarlığı süresince devam etti. Bu arada Yahudiler, kendilerine sempati duvarı Araplara toprak satın aldırarak vaşağı delmeye çalıştılar. II. Meşrutiyetten (1908) sonra İttihat ve Terakki iktidarı, Filistin'e Yahudi yerleşimine karşı olmakla beraber, tedbir alma konusunda gevşek davrandı. Osmanlı Devleti'nin Filistin'den çekildiği I. Dünya Savaşı sonunda (1918) Filistin'de yaklaşık 515 bin Müslüman 65 bin Yahudi yaşıyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

19. yüzyılın son çeyreğinde, Dünya siyaset sahnesine Almanya da güçlü bir ülke olarak çıkmıştır. Almanya, II. Wilhelm'in imparator olmasıyla, 1888 yılından itibaren, Bismark tarafından sürdürülen statükocu politikalardan vazgeçip "Welt-politik" adını verdiği yayılmacı bir siyaset gütmeye başladı. Bunun en önemli nedeni Almanya'nın hammadde ve pazar bulma konusunda diğer Avrupa devletlerinden geride kalmasıydı. Almanya şimdi geride kalmanın acısını çıkarmak istiyor ve Baltık'tan Basra'ya kadar uzanacak büyük bir Dünya imparatorluğu hayal ediyordu. Dolayısı ile Almanya da gözünü Ortadoğu'ya çevirdi.

Almanya'nın bölge ile ilgilenmeye başlaması, aslında II. Abdülhamid için bir fırsat teşkil etti. Sürekli olarak büyük devletler arasındaki rekabeti körüklemeyi bir politik anlayış haline getiren Abdülhamid için yeni bir aktörün ortaya çıkması, İngiltere ve Fransa'ya karşı kullanılacak yeni bir koz anlamına geliyordu. Nitekim Abdülhamid bunu en iyi şekilde kullanacak ve Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu coğrafyasında Almanya'yı ön plana çıkaracaktır. Abdülhamid bu politikayı şöyle izah etmektedir: **"Almanları tercih etmem Fransızların pek hoşuna gitmiyor ise ile böyle hareket etmem için muhtelif sebepler varili. Sempatimi Alınanlara tevcih etmem için sadece Kayserin şahsı kafidir. O, gayrı ihtiyari sevilen, itimat telkin eden, hakikaten hayran olunacak bir insandır. Memleketinin seviyesini de ne kadar yükseltmiştir. Zaten Almanlar, Fransızlara nazaran daha sevimlidirler ve tabiatları itibariyle Osmanlılara daha yakındırlar. Onlar da Osmanlılar gibi yavaş ve geç harekete geçen, fakat sadık ve namuslu insanlardır; çalışkan ve sebatkârdırlar.... Kayser'e Filistin'de bulunan Alman Katoliklerini himaye hakkı verildiğinden dolayı Fransa'nın bağırıp çağırması büyük kabalıktır. İmparatorluğumuzun hükümdarı olan ben, bize ait her şeyi istediğim gibi kullanmak hakkına da sahip değil miyim? Fransızlar L. Franusa zamanından beri Hıristiyanların ve Hıristiyan teşkilatlarının hamisi olduklarını ileri sürüyorlarsa da, Almanlar gibi**

Levent Şahverdi Arşivi

kuvvetli bir milletin başka bir devletin himayesini kabul etmeyeceğini bilmeleri icap eder. Alman Katoliklerini himaye hakkının doğrudan doğruya Alman İmparatorluğuna ait olacağı aşikârdır".

Anlaşıldığı üzere II. Abdülhamid dış politikada İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı Almanya'nın desteğini alarak Osmanlı Devleti'ni ayakta tutmaya çalışıyordu. Nitekim bu politikanın doğal bir sonucu olarak, uzun süren uluslar arası bir rekabet sonucu, Bağdat Demiryolu imtiyazı Almanlara verildi. II. Abdülhamid imtiyazı Almanlara vermekle beraber ihtiyatı da elden bırakmıyordu. Nitekim Bağdat Demiryolu konusundaki düşünceleri şöyle idi: **"Berlin sefirimizden öğrendiğime göre Kayser, Anadolu'da Almanları tutan bir muhit yaratmak istiyormuş. İktisadi vaziyetimizi düzeltebilmek için Almalılardan istifade etmeyi doğru buluyorum. Fakat Alman gazetelerinin yazdığı ve arzu ettiği gibi Bağdat Demiryolu üzerinde Alman kolonilerinin kurulmasına katiyen taraftar değilim. Dedelerimizin pek çok fedâkarlık yaparak elde ettikleri bu toprakları, Alman kolonilerine terk edeceğimizi zannediyorlarsa çok aldanıyorlar. Zaten şimdiye kadar yabancılara lüzumundan fazla müsamaha göstermiş bulunuyoruz. Anadolu yalnız bize aittir. Pek çok yerden itilip kakıldıktan sonra buraya yerleşen din kardeşlerimize bu son sığmak yerini muhafaza edeceğiz".**

II. Abdülhamid Bağdat Demiryolu yanında Hicaz Demiryolu gibi diğer büyük bir projeyi de gerçekleştirmeyi başardı. Hükümdar Hicaz Demiryolu için şöyle düşünüyordu: **"Bizim için ehemmiyetli olan, Şam ile Mekke arasındaki demiryolunu en kısa zamanda inşa edebilmektir. Bu suretle karışıklık arttığında süratle asker göndermemiz mümkün olacaktır. Ehemmiyetli ikinci nokta da Müslümanlar arasındaki bağı öylesine kuvvetlendirmektir ki, İngiliz hainliği ve hilekârlığı bu sağlam kayaya çarparak parçalansın".** ***Hicaz Demiryolunun yapımına bu temel düşünce doğrultusunda girişildi.***

Levent Şahverdi Arşivi

Osmanlı Devleti'nin, batı tekniği ve sermayesine başvurmadan demiryoluyapma teşebbüsü Avrupalılar tarafından alaycı ifadelerle karşılanmıştı. Fakat Dünya Müslümanlarının yaptığı bağışların da katkısıyla Hicaz Demiryolu tamamen yerli kaynaklar ve yerli işgücü ile gerçekleştirildi.

19. yüzyılın son çeyreğinde, Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu'daki toprakları üzerinde bir takım oyunlar oynanmasının bir diğer sebebi de bölgedeki petrol yataklarıdır. Büyük devletler arasında petrol kaynaklarım denetim almaya yönelik olarak müthiş bir rekabet yaşanmıştır. Bölgeye sızmak isteyen İngiltere Osmanlı sınırları içinde bulunan Arap halkı kışkırtmaya başlamıştır. Müslümanlarca kutsal sayılan halifeliğin Arapların hakkı olduğu, Osmanlıların Arapları sömürdüğü yolunda propaganda yaparak Arapların Osmanlılara saldırmalarını sağlamıştır. Buna karşılık II. Abdülhamid Mısır'da Fransızlar ve İngilizler arasında yarattığı rekabeti, Basra Körfezi[8] ve Mezopotamya'da Almanya

8 Basra ve çevresinin Osmanlı Devleti ile bağlantısı 19. yüzyıla kadar gevşekti. Midhat Paşa'nın Bağdat valiliği (1869-1872) sırasında Basra'da merkezi hükümetin ağırlığı daha fazla hissedilir oldu. Bununla beraber, bölgedeki şeyhler dini açıdan padişaha bağlılığı kabul ederler, fakat idari açıdan daha rahat hareket ederlerdi. Osmanlı hükümetleri Kuveyt şeyhlerine kaymakamlık unvanı vererek merkezle irtibatlarını devam ettirirlerdi. İngiltere önceleri Hindistan'ın güvenliği açısından daha sonra da petrol sebebiyle bölgeye olan ilgisini arttırmış, Umman, Bahreyn, Kuveyt şeyhlerini himayesi altına alabilmek için her türlü teşebbüslere girişmeye başlamıştı. Hindistan Genel Valisi Lord Curzon, Basra Körfezi'nin Hindistan'la denizden komşu olmasını gerekçe göstererek bu bölgede rakip kabul etmeyeceklerini söylemekteydi. İngiltere 1892'den itibaren Bahreyn'i himayesi altına aldığını iddia etmeye başladı ve bu himayesini bölgedeki diğer şeyhler üzerinde de yaygınlaştırmaya çalıştı. Bağdat demiryolu imtiyazının Almanlara verilip hattın körfeze ve Kuveyt'e kadar uzatılmasının düşünülmesi İngilizleri telaşa düşürdü. Lord Curzon bölgede seyahat yapıp nüfuzunun artırmaya çabalarken, Kuveyt kaymakamlığına getirilmiş olan Mübarek Essabah Osmanlı hakimiyetinden kurtulmanın bir aracı olarak İngiliz himayesini tercih ediyordu. Nitekim, İngilizler 1899 yılında Mübarek Essabah'la bir mukavele yaptılar. Buna göre Şeyh İngiliz hükümetinin muvafakati olmadıkça hiçbir hükümetin temsilcisinin kabul etmemeyi, kendi topraklarından herhangi bir parçayı İngiltere'den başka devlete terk etmemeyi veya kiralamamayı taahhüt ediyor, buna karşılık İngiltere kendisine yardım yapma ve silah temin etme sözü veriyordu. Osmanlı Devleti bu mukaveleyi tanımadığı gibi Essabah'a karşı rakibi İbnürreşid'e destek verdi. Bu arada

Levent Şahverdi Arşivi

ile İngiltere arasında yarattı. Bu suretle bölgede tek bir ülkenin güçlü hale gelmesinin önüne geçti. Hicaz Demiryolu ile devletin otoritesini artırdı. İngilizlerin Basra Körfezi ve Yemen'e[9] hâkim

Bağdat demiryolunu Basra'ya kadar uzatmak isteyen Almanya da İngiliz taraftarı Essabah'ın aleyhinde bulunuyordu. Mübarek Essabah'ın Kuveyt'ten atılması amacıyla 6, Ordu Müşiri Fevzi Paşa Bağdat'tan Kuveyt üzerine yürüdü. Şeyh Mübarek ise İngiltere'den yardım istedi. Kuveyt'e iki İngiliz savaş gemisi geldi. İngiliz komutan karaya asker çıkarırlarsa Kuveyt'te resmen İngiliz himayesini ilan edeceğini belirtti. Bunun üzerine taraflar eski statüko üzerinde mutabık kaldılar (1901). İngiltere bu tarihten sonra çeşitli vesilelerle Kuveyt'i himayesi altına alma çabalarını sürdürdü. II. Abdülhamid İngiltere'nin bu girişimlerini her defasında boşa çıkardı. 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı çıkınca İngiltere Kuveyt'i kendi himayesi altında bir emirlik olarak ilan etti.

9 İngiltere 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başlarından itibaren Yemen'le ilgilenmeye başladı. İngiltere Hindistan yolunu kontrol altında tutabilmek ve Uzakdoğu'dan gelip Ortadoğu'ya ve Avrupa'ya ulaşan ticaret yollarına hakim olmak amacıyla askeri ve ticari açıdan stratejik önemi olan Yemen'i hedef olarak seçmişti. Benzer şekilde Fransa, İtalya ve Hollanda da bölgeye göz dikip bir takım faaliyetlerde bulunmaktan geri durmamışlardı. Bu çerçevede Arapça bilen misyonerler yerli halk üzerinde nüfuz kazanma çabalarına giriştikleri gibi, bir takım başka Avrupalılar da halka yardımda bulunma bahanesiyle Osmanlıları sömürgeci kendilerini kurtarıcı gibi göstermeye çalışmışlardır. Yerli halkı Osmanlılar aleyhine kışkırtıp bölgeye hakim olma girişimlerinde en ziyade başarılı olan İngiltere 1839 yılında Aden'i işgal etmiştir. İngiltere daha sonra para ile kandırdıkları şeyhler vasıtasıyla topraklarını genişletmek ve bölgede kalıcı olarak yerleşmek girişimlerini sürdürmüştür. Çeşitli Avrupa devletlerinin Yemen halkını Osmanlıların aleyhine kışkırtıp onlara silah yardımında bulunmaları bölgede silah kaçakçılığının çoğalmasına sebep olmuş, Türklere karşı girişilen isyanlarda bu silahlar kullanılmıştır. İngilizler Yemen Araplarını bağımsızlık ve faaliyetleri çerçevesinde Aden bölgesinde bulunan ve Nevahiyitis'a (dokuz bölge) denen Osmanlı topraklarına işaretler koymaya ve işaret konan yerlere işgal etmeye başladılar. Bunun üzerine Osmanlı Devleti 1892 yılında İngiltere'ye bir protesto notası verdi. Fakat bunu dikkate almayan İngiltere faaliyetlerini sürdürdü. Bunun sonucu olarak bu bölgede Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında uzun süre devam edecek bir sınır anlaşmazlığı meydana geldi. İki tarafın da hak iddia ettiği toprakları birbirinden ayıran bölgeye hatt-ı fasl deniyordu. İngiltere Yemen ve Arabistan'da Osmanlı hakimiyetini zedelemek için başka girişimlerde de bulundu. Şehirlerde Osmanlı bayrağının asılmasına engel olmak suretiyle İngiliz hakimiyetini sağlamak istediler. İngiltere Yemen şeyhlerini menfaat karşılığı kendi tarafına çekme politikasını başarıyla uyguluyordu. Şeyhler ise kendi hükümranlıklarını sürdürebilmek için İngilizlerle ortak hareket ettiler. Bununla beraber, her şeye rağmen Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmak isteyen şeyhler de mevcuttu. Bunlar daha çok Sünni kökenli idi. Zeydiler ise Osmanlı hakimiyetini reddedip İngilizlerden aldıkları silahlarla

Levent Şahverdi Arşivi

olma girişimlerine direndi. İngiliz kışkırtmalarına karşı Arap şeyhlerine hediyeler vererek sonuç almaya çalıştı. II. Abdülhamid bir uygulama daha yaparak Musul petrollerinin bulunduğu alanı Hazine-i Hassa'ya intikal ettirip kendi şahsi malı haline getirdi.

II. Abdülhamid'in politikaları birçok kaynakta Panislamizm olarak nitelendirilmektedir. Fakat ifadelerine ve icraatına bakılırsa, II. Abdülhamid'in tavrını, uluslararası rekabetin en yoğun olduğu bir bölgede, ülkesini ayakta tutabilmek için gerçekçi politikalar uygulanması olarak değerlendirmek daha doğrudur.

7- II. Abdülhamid Döneminde Büyük Güçlerin Osmanlı Devleti'ni Parçalama Çabalarının Bir Başka Aracı: Ermeni Olayları

Büyük devletler 19. yüzyılın son çeyreğinde, önce Osmanlı Devleti'ni Avrupa'dan tamamen söküp atmayı, sonra da, giderek Türklere Anadolu'da dahi hayat hakkı tanımamayı bir politika haline getirip uygulamaya çalıştılar. Bu amaçla kullandıkları en önemli malzeme de Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan Ermeniler oldu. II. Abdülhamid'in hususi iradelerinden, Ermenilerin büyük güçlerin tahrikleri sonucu çıkardıkları isyanları ve bu güçlerin her birinin bu tahrikleri gerçekleştirmek için konsoloslarını nasıl birer casus olarak kullandıklarını gözlemlemek mümkün. Buna karşılık II. Abdülhamid, bu meseleyi hayati önemde gördüğünden büyük güçlerin Ermenileri isyana sürükleyen girişimlerine engel olmaya çalışmıştır. Ermeni olaylarının gelişimi şöyle olmuştur.

Ermeniler, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Avrupalıların gayrimüslim Osmanlılar üzerindeki kışkırtıcı

sürekli isyanlar çıkardılar. II. Abdülhamid bu ortamda Yemen'deki İngiliz hakimiyetinin yayılmasına engel olmaya çalıştı. Zaman zaman askeri güç kullanarak, bazen de Yemen ileri gelenlerini İstanbul'a davet edip nasihatte bulunarak onları yatıştırmaya çalıştı. II. Abdülhamid döneminde bu şekilde elde tutulmaya uğraşılan Yemen I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı hakimiyetinden çıktı.

Levent Şahverdi Arşivi

faaliyetlerine kapılarak Osmanlı Devleti'ne düşmanca bir tavır almaya başlamışlardır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra gerçekleşen Berlin Anlaşması ile kendilerine bağımsızlık verileceği ümidine kapılan Ermeniler, bu amaçlarına ulaşamayınca, sonraki dönemlerde, hedeflerine varmanın bir yöntemi olarak terörizmi benimsemişlerdir. Bu çerçevede Taşnak ve Hınçak adlı terör örgütleri kurulmuştur.

Amaca ulaşabilmenin yöntemi terör olarak tespit edilince, sonraki gelişmeler de buna paralel yürümüştür. Dolayısı ile 1890 yılından itibaren Anadolu'nun çeşitli yörelerinde terör ve isyan girişimlerine rastlanmaktadır. Ermeni terör örgütleri bu faaliyetlerini zaman zaman İstanbul'da da sürdürmüşlerdir.

Taşnak ve Hınçak örgütleri teröre başvurmak suretiyle Avrupa kamuoyunun ve siyasi çevrelerinin dikkatini çekmeyi hesaplıyorlardı. Yapılacak eylemlere devletin güvenlik güçlerinin sert bir şekilde karşılık vereceğini düşünüyorlardı. Bu suretle, Batı kamuoyuna, Anadolu'da Ermeni kıyımı yapılıyor izlenimi verilecek ve Avrupalıların Osmanlı Devleti'ne müdahalesi sağlanacaktı.

Bu amaca yönelik olarak Ermeniler terör hareketlerini öncelikle Doğu vilayetlerinde başlattılar. Fakat bu faaliyetlerin Avrupa'da yeteri kadar ses getirmediğini görünce, İstanbul'da eylem yapmaya karar verdiler.

a- Kumkapı Ermeni Patrikhanesinin Basılması

Bu eylemlerden ilki, 28 Temmuz 1890 tarihinde Kumkapı'daki Ermeni Patrikhanesi ve Kilisesi'nin basılması hadisesidir. Eylemi Hınçak komitesi düzenlemişti. Buna göre, Patrikhane kilisesindeki ayin sırasında bildiri okunacak, diğer taraftan örgüt elebaşısı Cangülyan, Patrik Aşıkyan'ı Padişaha isteklerini sunmak üzere Saray'a götürecekti. Hazırlıklar tamamlandı. 28 Temmuz günü örgüt elemanları ve çeşitli vilayetlerden getirilen militanlar Patrikhane yanındaki kilisede toplandılar. Bir süre sonra ayini idare etmek üzere Patrik Aşıkyan da kiliseye geldi. Olayları

Levent Şahverdi Arşivi

yakından izlemiş bir emniyet mensubunun raporunda belirttiğine göre, Patrik konuşurken kilisede bir el silah atıldı ve bir anda büyük bir kargaşa meydana geldi. Bu arada bir örgüt elemanı önceden hazırlanmış bildiri metnini okumaya çalışıyordu. Patriğin adamları silahlarını çekerek Aşıkyan'ı Patrikhane'ye kaçırdılar. Fakat örgüt elemanları bu defa da Patrikhane'yi basıp silahlarıyla ateşe başladılar. Saldırı sonucu Patrikhane büyük tahribata uğradı. Eylemciler Aşıkyan'ı zorla bir arabaya bindirerek Saray'a götürmeye çalışıyorlardı. Bu arada komiteciler **"Yaşasın Ermeni milleti, yaşasın Ermenistan"** şeklinde bağırmaktaydılar. Hadise haber alınınca güvenlik güçleri arabayı kuşattılar. Eylemciler silahla karşılık verince çatışma çıktı. İki eylemci hayatını kaybetti. Yedisi ağır olmak üzere on yedi asker ise yaralandı. Örgüt elemanlarından birçoğu ele geçirildi.

Yapılan yargılama sonucu, elebaşı olduğu tespit edilen Vanlı Artin Cangülyan idama mahkûm edildi. Sivaslı Artin Vateryan, Sivaslı Nezaret ve Rum Nikola ise 15'er sene kalebentliğe mahkûm oldular. Bunların yanında, Erzincanlı Karabet, Kum-kapılı Hacik, Baltacı Avadis, Kütahyalı Baron ve Kayseri Rumlarından Yuvan 5'er sene mahkûmiyet cezası aldılar.

Cezalar onay için Padişaha sunulduğunda, II. Abdülhamid bir irade ile idam kararını müebbede çevirip diğer cezaları onayladı. Padişah söz konusu iradesinde, vatandaşlardan bir kısmını devlet aleyhine isyana teşvik etmek ve ülkenin bir parçasını bölmek için teşebbüse girişmenin cezasının idam olmasının tabii olduğunu belirterek, bir defalık olmak üzere bu cezayı affettiğini ifade etmişti. Bununla beraber Padişah, bundan sonra bu tür hareketlerde bulunulacak olunursa kesinlikle taviz verilmemesi gerektiğini de belirtmişti.

b-Bâbıâli Yürüyüşü

Kumkapı olayının başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Ermeniler Anadolu'nun çeşitli vilayetlerinde isyan girişimlerini

Levent Şahverdi Arşivi

sürdürdüler. Bu arada Patrikliğe Mateos İzmirliyan gelmişti. Yeni Patrik Ermeni örgütleri ile işbirliği yapıyor ve onların eylemlerini destekliyordu. Gerek Batılı devlet adamları, gerekse gazetecilerle temas kuruyor ve onlara **"Amaçlarına ulaşabilmek için bütün araçlara müracaat ederek savaşacaklarım, bu arada bazı suçsuz kimselerin zarar görmesinin de önemli olmadığını"** söylüyordu.

İşte bu düşünce doğrultusunda Bâbıâli gösterisi düzenlendi. Buna göre Ermeniler toplu halde hükümet merkezi olan Babıâli'ye yürüyerek taleplerini ortaya koyan bir dilekçeyi hükümete vereceklerdi. Bu dilekçede, Osmanlı hükümeti Ermenilere baskı ve zulüm yapmakla suçlanıyor, ayrıca Doğu vilayetlerinde, Kürtlerin ve Türk askerlerinin kendilerine yaptıklarını iddia ettikleri saldırıların durdurulmasını istiyorlardı. Ermeniler bu eylemlerinde destek olmak üzere İngiliz donanmasının da İstanbul'a geleceği beklentisi içinde idiler.

Hınçak örgütünce gerçekleştirilecek bu gösteri Osmanlı Zaptiye Nazırı Nazım Paşa tarafından haber alınmış ve Paşa hazırladığı bir raporla hükümeti uyarmıştı. Nazım Paşa, İzmirli- yan'ın göreve gelmesinden sonra Patrikhane'nin Ermeni örgütlerine yönelik tavrının değiştiğini, Patriğin, hükümete sadık Patrikhane memurlarını birer bahane ile işlerinden uzaklaştırarak yerlerine militanları yerleştirdiğini, o ana kadar Patrikhane'de yabancılarla haberleşmeye mahsus bir büro yok iken, böyle bir büro kurulmuş olduğunu belirtmişti. Zaptiye Nazırı ayrıca, başta İngiltere olmak üzere Rusya ve Fransa'nın Ermeniler üzerindeki kışkırtıcı rolüne dikkat çekmiş, bütün bu olup bitenlerin sonucu yakın zamanda İstanbul'da büyük bir terör olayının meydana gelebileceğini belirtmişti. Nazıra göre, toplu halde Bâbıâli'ye yürümeye hazırlanan Ermeniler, güvenlik güçlerinin alacağı tedbirlere karşı koyarak karşılıklı bir çatışma çıkarmayı planlıyorlardı. Hatta Müslüman halkın da işe karışacağını hesaplayarak, bu durumda çatışmanın çok daha fazla büyüyüp yaygınlaşacağını düşünüyorlardı. Eğer bu planları gerçekleşirse Batı

Levent Şahverdi Arşivi

ülkelerine, Osmanlı Devleti'nin başkentinde Ermenilerin katliama uğratıldıkları tarzında bir mesaj verebileceklerdi. Zaptiye Nazırı, böyle bir durumda, göstericilerin üzerine polis ve jandarma gönderilmekle beraber kan dökülmemesine çok dikkat edilmesi gerektiğini belirtmişti.

Her şey Ermenilerin planladığı gibi gelişti. Örgüt elemanları öncelikle, altı büyük devlet elçisine bir bildiri sunarak, Ermeniler için ıslahat uygulanması amacıyla gürültüsüz bir gösteri yapacaklarını, bu hareketlerin polis ve jandarma tarafından önlendiği takdirde ağır sonuçlar doğabileceğini ve bütün sorumluluğun hükümete ait olacağını belirttiler. 30 Eylül 1895 tarihinde ise Kumkapı'daki Patrikhane önünde 3-4 bin kadar Ermeni toplandı. Bunlar arasında Bitlis, Muş ve Van gibi vilayetlerden getirilmiş kadın ve çocuklar da bulunuyordu. Grup marşlar söyleyip "**Yaşasın Ermenistan**" şeklinde sloganlar atarak Kumkapı'dan Bâbıâli'ye doğru yürüyüşe geçti. Yolda sık sık silahlar atılıyor, bıçak ve tabancalarla etrafa saldırıyorlardı. Bir taraftan da gruba katılanlar oluyordu. Bâbıâli önünde yürüyüşçülerin sayısı beş bini bulmuştu. Alman tedbirler sayesinde bunların Bâbıâli'ye saldırmaları önlendi. Müslümanları kışkırtmak için yaptıkları hareketler de sonuç vermedi. Dağılan Ermenilerden çoğu kiliselere sığındılar. Güvenliğin sağlanması üzerine hepsi yerlerine döndüler.

c-Osmanlı Bankası'nın İşgali

Ermenilerin İstanbul'da gerçekleştirdikleri eylemlerden biri de Osmanlı Bankası'nın basılıp işgal edilmesidir. Terör örgütlerinin Osmanlı Bankasını hedef olarak seçme sebepleri arasında öncelikle, bu kurumda yabancı uyruklu çok kişinin çalışıyor olması gelmektedir. Bu suretle yabancı devletler işin içine çekilmiş olacaktır. Bu gerekçe yanında, bankanın işgal edilmeye müsait olması, binanın dinamitle havaya uçurulması suretiyle para ve mal olarak büyük zararların meydana geleceğinin düşünülmesi ve bu işgal ile seslerini her tarafa duyurabileceklerine

Levent Şahverdi Arşivi

inanmaları sebebiyle örgütler bu eyleme karar vermişlerdi. Aslında faaliyet sadece banka baskınıyla kalmayacak, aynı anda harekete geçecek örgüt militanları Bâbıâli'ye, Ermeni Patrikhanesi'ne, Voyvoda ve Galatasaray karakollarına ve Aya Tiryada Rum Kilisesi'ne saldıracaklardı. Ayrıca şehrin çeşitli yerlerinde de karışıklıklar çıkarılacaktı.

Harekete geçmeden aylarca önce Avrupa ülkelerinde yapılan toplantılarla saldırı hazırlıkları başlatılmıştı. Eylemde kullanılacak silah ve bombalar temin edilmiş ve bu arada Osmanlı

Bankası binasında müstahdem olarak çalışan Ermeni kökenliler elde edilerek, silah ve bombalar önceden bankaya yerleştirilmişti. Eylemin elebaşıları Varto, Mar ve Boris isimli Ermeniler Rusya'dan gelmişti. Bunlara Atina'dan gelen Karekin Pastırmacıyan da katıldı. Diğer militanlar ise hamal ve işçiler arasından seçilmişti.

26 Ağustos 1896 tarihinde, sabah saat 6.30 da terör örgütleri harekete geçtiler. Öncü olarak seçilmiş militanlar İstanbul'un çeşitli semtlerinde silahlı ve bombalı saldırılara girişmişler ve bu arada Galata'da bulunan Osmanlı Bankası binası etrafında da aynı şekilde silahlı ve bombalı saldırılara başlamışlardı. Bu karışık ortamda, bankayı işgal ile görevli çok sayıda militan silahlarıyla bankaya girdiler. Çalışanlar önce soygun olduğunu zannettiler. Militanlar onlara korkmamaları gerektiğini söylediler.

Bankaya girerken üç askeri öldürmüşlerdi. İşgale başladıktan sonra da binanın içinden dışarıya bomba atmaya ve silahla ateş etmeye başladılar. Bankada bu gürültü koparken İstanbul'un çeşitli semtleri de bir anda çatışma alanı haline gelmişti. Örgüt elemanları önlem almaya çalışan askerler üzerine bomba atmakla kalmıyor, olayları daha da genişletmek amacıyla halka da silahlı saldırıda bulunuyordu. 26 Ağustos İstanbul için bir dehşet günü haline gelmişti. Çatışmalarda Müslüman halktan çok sayıda ölen oldu. Mahallelere dağılan Ermeni militanları asker,

Levent Şahverdi Arşivi

polis, jandarma ve Müslüman ahaliden rast geldiklerine canavarca saldırmışlardı.

Ermeniler ayaklanmayı yaygınlaştırmak için Kasımpaşa ve Hasköy'deki Yahudi evlerine de tecavüz ederek altı Yahudi'yi öldürmüş birçok kişiyi de yaralamışlardı. Atılan bomba ve kurşunlara karşı Müslüman halk da mukabelede bulununca kargaşalık genişlemişse de sonuçta güvenlik güçleri duruma hâkim olmuştu.

***Osmanlı Bankası'ndaki işgal ise devam etmekteydi. İşgalciler sürekli olarak dışarıya bomba yağdırmaktaydılar. Bular arasında yer alan bir militanın ifadesi ile "*Atılan bombalar şaşılacak sonuçlar veriyordu. Dokunduğunu derhal öldürmüyor, ellerini parçalıyor, azap ve işkence içinde kıvrandırıyordu. Büyük bombalar top sesi çıkarıyor, etrafa korku ve dehşet saçıyordu. Dışarıdaki askerlerden ölen ve yaralananlar kaldırılıyor yerlerine yeni askerler getiriliyordu'.**

İçerde çarpışan militanların sayısı on yediye düşmüştü. İşgale katılanlardan üçü ölmüş altısı yaralanmıştı. Rehineler korku içinde titreşiyorlardı. Teröristlerden Tiryakyan ile Armen Garo banka müdürünün odasına giderek bir takım talepleri olduğunu belirttiler. Buna göre, Doğu vilayetlerinin Avrupalı bir yüksek komiser tarafından idare edilmesi, güvenlik kuvvetlerinin yerli halktan seçilerek Avrupalı bir subayın komutasına verilmesi, Avrupa sistemine göre adli reform yapılması, tutuklu Ermeniler ile en son saldırıya katılmış olanların serbest bırakılması gibi istekleri vardı. Bunlar gerçekleşmediği takdirde bankayı havaya uçurmakla tehdit ediyorlardı.

İşgal devam ederken, yabancı elçiler de gün boyu Saray'a gidip gelmişler ve bütün güçleri ile Ermenileri himayeye uğraşmışlardı. Neticede bankanın genel müdürü Edgard Vincent ile Rusya Sefareti Başterc ümanı Maximof arabuluculuk rolünü üstlendiler. Bunlar konuyu çözümlemeleri konusunda Padişahtan talimat aldılar. İşgalciler hakkında cezai işlem yapılmaması ve vapurla İstanbul'u terk etmelerinin sağlanması şeklinde bir çözüm bulundu.

Levent Şahverdi Arşivi

Amaçlarına ulaşamayan örgüt mensupları bu durumdan hoşnut olmadılar. Fakat bankada kaldıkları takdirde yok olacaklarını anladılar. Bunun üzerine on yedi militan yanlarında Edgard Vincent olduğu halde, iki sıra dizilmiş süngülü askerler arasından geçerek, Fransa'ya ait bir gemi ile Marsilya'ya gittiler. Böylece birçok Ermeni olayında olduğu gibi Ermeni teröristleri yabancı devletlerin himayeleri sayesinde kurtulmayı başarmışlardı.

Olaylar sakinleştikten sonraki günlerde Ermeni kiliselerinde, evlerinde, fabrika ve işyerlerinde yapılan aramalarda çok sayıda dinamit, tabanca ve diğer silahlar bulunmuştu. Bu olaylar sırasında 120 askerin hayatını kaybettiği anlaşılmaktadır. Ermenilerden ölenlerin sayısı ise 172'dir. Müslüman halk arasında hayatını kaybedenler de çok sayıdadır.

d-Ermeni Olaylarına Tepkiler

Ermeni örgütlerinin İstanbul'da gerçekleştirdikleri bu eylemler karşısında Osmanlı hükümeti genellikle soğukkanlı davranmıştı. Ermenilerin bu hareketleri ile, Avrupalıların Osmanlı Devleti'ne müdahale etmelerini sağlamaya çalıştıklarını bilen hükümet, bu oyuna gelmemek için dikkatli hareket etmişti. Bunun yanında, kamuoyunun heyecana kapılmasının önüne geçilmesi amacıyla, olayların gazeteler tarafından yansıtılması sadece resmi tebliğler aracılığı ile yapılmıştı. Her üç hadise vesilesi ile yayınlanan resmi tebliğlerde olaylar tam ayrıntılarıyla açıklanmamış ve bu suretle İstanbul'da bir Türk Ermeni düşmanlığının körüklenmesinin önüne geçilmek istenmişti.

Ermeni Patrikhanesi de, Kumkapı olayları sebebiyle yayınladığı beyannamede, eylemi düzenleyenleri fesat cemiyeti mensupları olarak nitelemiş ve yapılanları nefretle kınadığını belirtmişti. Bâbıâli ve Osmanlı Bankası hadiseleri esnasında ise Patrik İzmirliyan bizzat teşvikçi konumunda bulunuyordu. Dolayısı ile olaylar, Patrikhane Kaymakamlığınca yayınlanan beyannameler

Levent Şahverdi Arşivi

ile şiddetle kınanmıştı. Ayrıca Padişaha ve Osmanlı hükümetine olan bağlılık hisleri de özellikle vurgulanmıştı.

Osmanlı hükümeti olaylar sırasında yabancı elçiler ile irtibat halinde olmuş ve onlara hadiselerin gerçek mahiyeti hakkında bilgi vermeyi gerekli görmüştü. Bu vesile ile Batı kamuoyunun dikkati de Ermeni olaylarına yönelmişti. Özellikle Avrupalı gazeteciler, olayları yakından takip etmek istiyorlardı. Çünkü aynı dönemde Ermeniler Anadolu'nun çeşitli yörelerinde de isyan çıkarmışlardı. Yabancı gazetecilerin olayları izleme isteği Osmanlı hükümetince hiç yadırganmadı. Bu konu ile ilgili olarak II. Abdülhamid'in bir hususi iradesinden anlaşıldığına göre, Padişah Avrupalı gazetecilerin Anadolu'ya gidip olayları takip etmelerinde hiçbir sakınca görmemişti. İradede şu hususlar belirtiliyordu: **"Şu sırada gazete muhabirlerinin Erzurum vilayetinde en fazla görüp işiteceği şey Ermenilerin tecavüzleri ve ihtilal girişimleridir. Bu sebeple Doğu vilayetlerine gitmek üzere kendilerine izin verilmesinde hiçbir mahzur yoktur".**

Bir başka hususi iradede ise Doğu Anadolu hadiseleri hakkında çarpıcı bazı gerçeklere değiniyordu. Buna göre, Kürt kıyafeti giymiş Ermeniler, Van vilayetinde halka saldırıda bulunmuşlar ve üzerlerine gönderilen güvenlik güçlerinden iki askeri öldürdükten sonra yakalanmışlardı. Mesele İstanbul'a aksedince Padişah, bu olayların herkes tarafından bilinmesi gereğine işaret etmişti. Bu sebeple Ermeni saldırganların, Kürt kıyafetinde oldukları halde fotoğrafları çekilmiş ve bunların yargılanması, özellikle yabancı konsoloslar davet edilmek suretiyle gerçekleştirilmişti.

Ermeni olayları ile ilgili tepkilerin en çarpıcılarından biri de Fransa'dan gelmişti. Paris'te yayınlanan* Liberal *Gazetesi İstanbul'daki olaylar hakkında İngiltere'yi sorumlu tutuyor ve İngilizleri Ermenileri isyana teşvik edip sonra da yüzüstü bırakmakla suçluyordu. Diğer Fransız gazeteleri de benzer yayınlarda bulunuyorlardı.* Liberal *Gazetesi özetle şöyle yazmıştı:

Levent Şahverdi Arşivi

"Şu sıralarda İstanbul'da meydana gelen olaylar sebebiyle birçok Ermeni tutuklanmıştır. Ermeniler İngiliz sözüne güvenmekle ne kadar hata ettiklerini zindan köşelerinde düşüneceklerdir. Çünkü İstanbul'daki büyük olayların meydana gelmesine İngiliz hükümetinin sebep olduğuna zerre kadar şüphe yoktur. İncil cemiyetleri vasıtasıyla üç seneden beri Ermenileri kışkırtan, onları isyana teşvik eden, Ermenilere silah ve talimat veren ve verilen talimatın ne derece yerine getirildiğine dair iyice bilgi edinmek için olay yerine sefaret kâtiplerini gönderen hep İngiliz hükümetidir. Hatta Ermenilerin şüphelerini gidermek için olay günü İngiliz donanmasının boğazlardan geçerek kendilerine yardım edileceği resmen vaat edilmiştir. Ne yazık ki zavallı Ermeni hamalları bir kraliçe ile bir başvekilin sözüne güvenip canlarını feda etmişlerdir. İngiliz donanması ise yerinden bile kımıldamamıştır. Biçare hamallar ile oda- başılar iyi çalıştılar. Ermeniler kanlarını boşuna dökmüşlerdir. İngiltere'nin, Rusya sınırında kurdurmak istediği Ermenistan prensliğine kavuşamayacaklardır. Fakat İngiliz kraliçesi uğrunda kavga etmek şerefi! Ermenilere yetecek mi acaba? İstanbul'daki asaletli İngiliz sefiri Sir Philip şu anda yemeğini huzur içinde hazmetmektedir. İngiliz oyunlarına aldanan Ermenilerin feryatları hazmını zorlaştırmasın diye sefaret kapılarım iyice kapamıştır. Ermenilere tavsiyemiz her söylenen söze inanmasınlar. İngilizler kimseye boş yere yardım etmez. İngiltere kendi menfaati için Ermenileri Osmanlılara karşı isyan ettirmiştir. Sonra da yardıma gelirim dediği halde gelmemiştir. Osmanlı Devleti Portekiz veya Venezüella gibi olsaydı bütün İngiliz donanması giderdi. Fakat ihtiyar Osmanlı aslanı her ne kadar zayıflamış ise de halen pençesini kaldırma kudretine sahiptir. İngiliz kaplanı bu pençe karşısında gerilemek zorunda kalmıştır. İngiltere kalleş bir ülkedir. Biz bunu Fransa'da çoktan beri biliyoruz. Ermeniler de unutmasın".

Levent Şahverdi Arşivi

Fransız gazetesinin bu yazdıklarına ilave yapmaya bilmem gerek var mı?

e-Ermenilerin II. Abdülhamid'e Düzenledikleri Yıldız Suikastı

1895 ve 1896 yıllarındaki eylemlerinden istedikleri sonucu alamayan Ermeniler bu defa da, II. Abdülhamid'e suikast yaparak ve başka büyük eylemler gerçekleştirerek büyük devletlerin dikkatini çekmeyi, böylece Osmanlı Devleti'ni de zayıf düşürmek suretiyle hedeflerine ulaşmayı denediler. Bu çerçevede 1904 yılı Ocak ayında Sofya'da yapılan Taşnak kongresinde, İstanbul ve İzmir'de yoğun eylemlere geçilmesi konusunda karara varıldı. Buna göre, Padişaha suikast düzenlenecek, sonra da hükümet merkezi, Galata Köprüsü, Tünel, Osmanlı Bankası, yabancı büyük elçilikler ile diğer bazı özel ve resmi müesseseler havaya uçurulacaktı. Böylece müthiş bir kargaşa ve ihtilal çıkarılarak İstanbul kan ve ateş içinde bırakılacak, ardından Avrupa devletlerinin müdahalesi sağlanacaktı.

Ermeni komitacılar aldıkları karar doğrultusunda suikast hazırlıklarına başladılar. Tertipçiler arasında en önemli rolü Samuel Fain (Kristafor Mikaelyan), kızı Robina Fain ve Lipa Rips (Konstantin Kabulyan) adlı Rus Ermenileri oynuyorlardı. Bunlar anarşist ruhlu bir şahıs olan Belçikalı Edward Jorris ile irtibat kurdular.

Suikastçılar II. Abdülhamid'in hareketlerini izlemeye başladılar. Eylem için en uygun zaman olarak Padişahın Yıldız Cami'ne gittiği ve resmi bir törenin gerçekleştiği Cuma gününü kararlaştırdılar. Tespitlerine göre, Padişahın namaz sonrası camiden çıkıp arabasının yanma varması ve harekete geçmesi 1 dakika 42 saniye tutmaktaydı. Bu çerçevede hazırladıkları plan gereğince, içine saatli bomba yerleştirilmiş bir araba cami dışına getirilecek ve ayarlanan saatli bomba Padişahın arabası tam oradan geçerken patlayacaktı.

Levent Şahverdi Arşivi

Ermeni suikastçılar, planladıkları şekilde 21 Temmuz 1905 Cuma günü arabalarıyla Yıldız Camii'ne geldiler. Namaz bitince de saatli bombayı harekete geçirdiler. Fakat namaz bitiminde Şeyhülislam Cemalettin Efendi Padişahın yanma geldi. Ayaküstü bir süre sohbet ettiler. Bu arada Padişah arabasına binmeden, önceden ayarlanmış olan saatli bomba, cami dışında müthiş bir gürültü ile patladı. Şeyhülislamın tarafından tesadüfen birkaç dakika oyalanan Padişah bu suretle suikastten kurtuldu. Fakat patlayan bombanın içinde yer aldığı arabanın civarında bulunan çok sayıda insan hayatını kaybetti ve yaralandı.

Hadiseyi bizzat gören Saray Başkatibi Tahsin Paşa'nın ifadesine göre, Padişah bomba patladığı sırada büyük bir cesaret örneği gösterdi. II. Abdülhamid çıkan paniği yatıştırmak için gür sesle "**Korkmayınız, korkmayınız**" diye bağırdı. Onun bu telaşsız halini görenler, askerler, subaylar hemen yerlerini aldılar. Padişah **"Telaş edilmesin. İzdihamdan kimse incinmesin"** diyerek arabasına bindi. Dizginleri eline aldı. Arabayı her zamankinden daha ağır kullanarak yokuştan çıkmaya başladı. Bu sırada Avusturya büyük elçisi "**Vive le Sultan - Yaşasın Sultan**" diye bağırıyordu.

Ermenilerin Sultan Abdülhamid'e düzenlediği bu suikast ertesi günkü gazetelerde yayınlanan resmi bir tebliğ ile duyuruldu. Bu arada, gerek ülke içinden gerekse ülke dışından büyük tepkiler geldi. Çok sayıda Osmanlı vatandaşı padişaha yapılan saldırıyı şiddetle kınadı. Dönemin bütün hükümdarları ve devlet başkanları saraya "geçmiş olsun" telgrafları gönderip olayı lanetlediklerini belirttiler[10]. Suikastle ilgili ilk rapor Beşiktaş Zabıtası Komutanlığı tarafından hazırlandı. Buna göre, olayda dördü gazeteci ve üçü asker olmak üzere 26 kişinin hayatını kaybettiği, 56 kişinin ise hafif veya ağır şekilde yaralandığı belirlendi. Ayrıca 20 kadar hayvan ölmüş, bir çok araba enkaz haline gelmişti. Suikast

10 Pek çok yabancı ülkenin Ermenileri isyana teşvik edip cesaretlendirdiği göz önünde bulundurulursa, bu lanetlemelerin bir kısmını " timsahın gözyaşları " olarak değerlendirmek gerekir.

Levent Şahverdi Arşivi

teşebbüsünde "Machine Enfernal" yani "cehennemi makine " adı verilen ve 80 kilo patlayıcı madde ihtiva eden bir bomba kullanılmıştı. Patlamanın olduğu yerde, 70 cm. derinliğinde bir çukur açılmıştı.

Asıl soruşturma Necip Melhame Paşa başkanlığında derhal oluşturulan bir komisyon tarafından yürütüldü. Araştırmalar devam ederken, Yıldız yokuşunda bulunan bir lastik parçası önemli bir ipucu teşkil etti. İstanbul'da lastik tekerlekli araba pek kullanılmıyordu. Parçalanan arabanın enkazı arasında 11123 numarası ve Neseldorfer yazısı tespit edilince, bunun Viyana'da bir fabrikada inşa edildiği anlaşıldı. Ardından bir biri peşisıra bulunan delillerle suikastın cereyan şekli ortaya çıkarıldı. Bu arada elebaşılardan Edward Jorris ve bazı sanıklar yakalanmış, yine elebaşı sayılabilecek bazıları ise yurt dışına kaçmayı başarmışlardı. Olayın aydınlatılmasında Edward Jorris'in ifadeleri hayli işe yaradı.

Araştırmaların sonucuna göre suikastın gelişimi şöyle olmuştu: Ermeni ihtilal komiteleri Sofya'da aldıkları suikast kararından sonra faaliyete geçtiler. Komitacılardan Kendiryan, Singer fabrikası memurlarından Belçikalı anarşist Edward Jorris ile temas kurdu. Jorris'in Ermeni iddiaları hakkında fikri yoktu. Fakat her ikisi de anarşist ruhlu olduklarından kolay anlaştılar. Osmanlı padişahına düzenlenecek suikast hakkında mutabakata vardılar. Kendiryan Jorris'e diğer komite mensupları Samuel Fain (Kristafor Mikaelyan), kızı Robine Fain ve Lipa Rips'i (Konstantin Kabulyan) tanıştırdı. Bunlar İstanbul'da kiraladıkları bir evde sabahlara kadar süren konuşmalarla suikast planını tartıştılar.

Suikast şekline karar verilince önce arabanın tedarikine girişildi. 1905 Nisan'ında Mari Zayn isimli bir kadın Viyana'da bir araba fabrikasının mağazasına gelerek resmini gösterdiği tarzda bir fayton seçti. Daha sonra Silviyo Ricci (Köse Aristidi) adlı şahıs bu arabayı sipariş verdi. İstanbul'a gönderilen araba, Mateo ve Mihal adlı kişilerin yardımıyla gümrükten çıkarılarak Silviyo Ricci'nin önceden seçmiş olduğu Şişli'de bir ahıra kondu. Burada

Levent Şahverdi Arşivi

Mıgırdıç ve Yervant isimli şahıslar araba ve atlarla meşgul olmaya başladılar.

Diğer taraftan, Beyoğlu'nda bir evde ikamet etmekte olan Lipa Rips, Vafyadis adlı arabacıdan bir araba kiraladı. Bu araba ile Mıgırdıç on gün müddetle İstanbul sokaklarında gezerek yolları öğrendi. Bunlar Rus konsolosluğundan temin ettikleri sahte izinle Yıldız Camii'ndeki Cuma selamlıklarına defalarca gidip, yabancılara ayrılan yerden, Padişaha ne şekilde suikast yapılabileceğini hesapladılar. Sonuçta araba içine yerleştirilmiş bir saatli bombanın Padişahın arabasının yanında patlatılması ile suikastı gerçekleştirmeye karar verdiler. Böylece II. Abdülhamid'in hareketleri dikkatle takip edildi. Padişahın Cuma namazından çıktıktan sonra ne kadar süre içinde arabasına bindiği tespit edildi.

Bundan sonra suikastta kullanılacak bomba Paris'te satın alındı. Bomba bir çok ayrı paket halinde parça parça olarak Atina ve Varna yoluyla İstanbul'a getirtildi ve Silviyo Ricci tarafından teslim alındı. Jorris'e göre, gerek arabanın satın alınması, gerekse suikasta yönelik harcamaların toplamı 300 bin frangı bulmuştu. Bu paralar çoğunlukla Amerika, Rusya ve Bulgaristan'daki Ermeniler tarafından gönderilmişti.

Suikastın gerçekleştirileceği 21 Temmuz 1905 günü, titreşimi önlemesi için tekerlerine lastik takılmış, içinde 80 kiloluk bomba olduğu halde araba Yıldız Camiine getirildi. Arabada Lipa Rips ve Matmazel Robbina bulunmaktaydı. Hey şey önceden planlandığı gibi yapıldı. Arabadaki saatli bomba Padişahın camiden çıkıp kendi arabasının yanına geleceği zamana göre ayarlandı. Fakat II. Abdülhamid o gün her zamankinden farklı olarak namaz çıkışı biraz oyalandı. İşte o anda önceden kurulmuş olan saatli bomba dışarıda büyük bir gürültü ile patladı. Böylece suikast başarısız oldu. Ermeni anarşistlerin bütün planları boşa gitti.

Suikastın tertipçileri arasında yer alan Belçikalı Edward Jorris soruşturma bittikten sonra mahkeme huzuruna çıkarıldı. Suçunu itiraf ettiğinden idam cezasına çarptırılacağı muhakkaktı.

Levent Şahverdi Arşivi

Mahkeme kararından bir gün önce 17 Aralık 1905 günü hiç hesapta olmayan bir gelişme meydana geldi. Belçika'nın İstanbul Büyükelçisi, Osmanlı hükümetine başvurarak, 3 Ağustos 1838 tarihli anlaşmaya istinaden sanığın iadesini isteyeceğini bildirdi. Büyükelçiye göre, tevkiften bu yana kendi hükümeti her türlü kolaylığı göstermiş, olay da bütünüyle aydınlanmış olduğu için, sanığın artık Osmanlı ülkesinde tutulmasının faydası yoktu. Jorris mahkûm edilirse, cezasını çekmek üzere Belçika'ya iade edilmeliydi.

Ertesi gün Edward Jorris mahkemece idama mahkûm edildi. Büyükelçi de 19 Ağustos tarihinde Osmanlı hükümetine yeniden başvurarak, daha önceki talebi doğrultusunda, cezasını Belçika'da çekmek üzere, Jorris'in kendisine teslimini istedi. Osmanlı hükümeti 3 Ağustos 1838 tarihli anlaşmanın Belçika'ya böyle bir hak tanımadığını beyan ederek isteği reddetti. Hükümet ret gerekçesini şöyle açıklıyordu: **"3 Ağustos 1838 tarihli anlaşmada, Belçika hükümetine diğer yabancı ülkelerden daha geniş hukuki imtiyazlar tanınması için hiçbir özel sebep olmadığı gibi, Babıâli'nin böyle bir muafiyeti tanımaya niyeti de yoktur. O dönemde, diğer yabancılara tanınmış haklar Belçika uyruklulara da verilmişti. Bu sebeple Belçika'nın, cinayet davalarında kendi vatandaşları için özel bir ayrıcalığa sahip olması mümkün değildir. Esas itibariyle, bu gibi durumlarda yapılacak uygulamalar 1673 ve 1740 tarihlerinde Osmanlı Devletinin İngiltere ve Fransa ile imzaladığı anlaşmalarda açıklıkla belirtilmiştir. Buna göre, yabancılarla Osmanlı vatandaşlarının beraber karıştığı cürüm ve cinayetlere dair olan davalarda, konsolos memuru hazır bulunabilir. Fakat hüküm ve karar verilmesinde Osmanlı adliyesi tam yetki sahibidir. Gayet açık olan bu maddeleri ayrıca izaha gerek yoktur. Belçika ile 1838 anlaşması, İngiliz ve Fransızlara tanınan haklar bağlamında yapılmıştır. 65 senedir uygulama da devam etmektedir. Belçika hükümeti bu konuları iyice araştırmalıdır. Ayrıca, gerek Osmanlı ülkesinde,**

Levent Şahverdi Arşivi

gerekse yabancı memleketlerde büyük nefret uyandıran bir suikast hakkında ve ülkenin huzuruyla asayişini çok yakından ilgilendiren böyle bir konuda Belçika hükümetinin almış olduğu tavra teessüf olunur ".

Belçika hükümetinin bakış açısı ise şöyle idi: **"Kapitülasyonlarla bahşedilen haklar daha sonra tatbikatta daha geniş şekilde icra edilmiştir. Mesela 1830'da Amerika ve 1838'de Belçika ile yapılan anlaşmalar, kati olarak kabul edilmiş bir teamül oluşturmuştur. Anlaşmanın imzalandığı sırada, delegelerimiz tarafından Belçika hükümetine bildirildiğine göre, kendi vatandaşlarımızı muhakeme etme ve cezalandırma hakkını bize bahşeden Fransızca metne hiçbir Osmanlı delegesi itiraz etmiş değildir. Biz de bu hükme dayanarak kendi kanunlarımızda değişiklik yaptık. 31 Aralık 1851 tarihli özel bir kanun ile Osmanlı ülkesinde bir cinayet veya cürüm işleyen Belçika uyruklularının muhakeme edilme usullerini tanzim ettik. Söz konusu kanun halen yürürlüktedir. O tarihten beri bu kanunun hükümleri tatbik edilmemişse ve bize bahşedilen hakların tatbikini hiçbir zaman talep etmemişsek, sebebi, bu hakkın talebini gerektirecek ciddi bir olayın meydana gelmemesidir. Bu arada bazı önemsiz suçlarda Osmanlı mahkemelerinin yetkisini kabul etmişsek de, bu durum 1838 anlaşmasının tarafımıza sağladığı haklardan vazgeçtiğimiz anlamına gelmez. Belçika vatandaşı bir kişinin padişaha karşı saldırısına her ne kadar üzüldü isek de, padişahın suikastten zarar görmemiş olmasından son derece memnunuz. Şurasını da ifade edelim ki, talebimiz muhakeme etme hakkı değil Jorris'in tarafımıza teslimidir. Jorris'in teslimini, müstehak olduğu bir cezadan kurtarmak maksadıyla istemiyoruz. Belçika hükümeti işin mahiyetine bakmayarak, daima yürürlükte kalmış bir anlaşma ile kendisine bahşedilmiş haklardan vazgeçmek istememektedir".**

Levent Şahverdi Arşivi

Taraflar arasındaki diplomatik kriz ve hukuk savaşı böylece sürerken bir başka gelişme yaşandı. Belçika'da yayınlanmakta olan Conservateur de l'Eparne Gazetesinin 14 Ocak 1906 tarihli nüshasında, ülkenin meşhur hukukçularından Paul Wauwermans'ın konu ile ilgili yorumu neşredildi. Belçika hükümetinin haksızlığını ortaya koyan yazısında Wauwermans şu hususları ifade etmişti: **"Jorris olayında tartışma konusu olan 3 Ağustos 1838 tarihli anlaşmanın 8. maddesidir. İlk bakışta bu maddede yazılı " Suçlular sefir, maslahatgüzar, konsolos veyahut konsolos vekili tarafından muhakeme edilecek ve Frenkler hakkında cari olan usule uygun olarak cezalandırılacaklardır" ibaresi, Belçika'nın iddiasında haklılık payı olduğu intibaını uyandırmaktadır. Fakat bu değerlendirme, 31 Aralık 1851 tarihli konsoloslar nizamnamemizin 32. maddesindeki "Hıristiyan olmayan ülkelerde Belçikalılar tarafından işlenen cinayetler Braban Cinayet Mahkememiz tarafından tanınacaktır** *" şeklindeki hükme ters düşmektedir. İşin doğrusu, 1838 anlaşmasının ancak o dönemde geçerli adetler ve hukuki kurallar çerçevesinde dikkate alınabileceğidir. Aslında mesele, sahip olduğumuz kapitülasyonlarla elde ettiğimiz hakları insanlarımız lehine kullanmaktan ibarettir. Bu kapitülasyonlarda sözü edilen " Frenkler hakkında cari adetler mucebince muhakeme edilecekler ve cezalandırılacaklardır " tabirleri sadece Fransızları kapsamaz. Bu tabir, Belçikalılar da Fransızlar gibi muamele görecekler anlamına gelir. Dolayısıyla kapitülasyonların uygulanış şekline bakacak olursak; 1740 tarihli kapitülasyonun 15. maddesinde " Fransızlar tarafından diğer Fransızlara karşı bir suça tevessül olunduğunda kendi mahkemelerinde yargılanmaları tabiidir" denilmektedir. Şu halde, yabancılarla Osmanlı vatandaşı kişiler arasında meydana gelen olaylarda Osmanlı mahkemeleri yetkili olmaktadır. Nitekim bu hususa dair bir çok örnek de yaşanmıştır.*

Ayrıca Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1829 yılında yapılan Edirne Anlaşması'nda da benzer bir nokta karşımıza çıkmaktadır. Burada, Rus uyruklu kişiler arasındaki

Levent Şahverdi Arşivi

davalarda Rus konsoloslarına muhakeme yetkisi verilmiştir. Ama hadisenin içinde herhangi bir Osmanlı vatandaşı bulunduğunda, Osmanlı mahkemelerinin yetkisi titizlikle korunmuştur. Şu halde, gösterdiğimiz gerekçelerden de anlaşılacağı üzere, Belçika Osmanlı Devleti'ne karşı, olan talebinde haksız bir mevkide bulunmaktadır. Belçika hükümetinin yapabileceği şey, şimdiye kadar talep vuku bulmamış bir husus için Osmanlılardan izin almak olabilirdi. Bunun yanında, adaleti tam anlamıyla yerine getireceği konusunda da teminat verebilmeliydi. Halbuki bir kısım basınımızda çıkan yazıların ve tertiplenen mitinglerin etkisi altındaki Belçika hükümetinin, Jorris meselesinde adil olabileceği izlenimini edinmek mümkün değildir".

Görüldüğü üzere Belçika kendi hukukçuları tarafından dahi haksız bulunmaktadır. Nitekim Osmanlı Devleti 1 Şubat 1906 tarihinde Belçika'ya verdiği şu cevapla kesin tavrını ortaya koymuştur: **"1838 anlaşmasının Belçika'ya ait tasdikinamesinin Fransızca metninden kaynaklanan bir delile dayanan Belçika hükümeti, kendi vatandaşlarına Osmanlı hükümetince bazı fevkalade imtiyazlar bahşedilmiş gibi aslı olmayan bir tavır takınmaktadır. Halbuki Osmanlı hükümeti, kendisini sadece kendi taahhütlerinden sorumlu tutmaktadır. Dolayısı ile, yabancı bir devletin, aslına uygun olmayan tercüme bir anlaşma metnine dayalı iddiaları kabul edilemez.**

Belçika'nın elinde olan ve padişah tarafından onaylanmamış metin ile Türkçe metin arasında farklılık varsa, geçerli kabul edilecek nüsha Türkçe olanıdır. Türkçe nüshada ise ceza davaları söz konusu olduğunda Belçika'ya hiçbir şekilde yargılama hakkı tanınmamaktadır. Yalnızca, diğer Frenklerde olduğu gibi, Belçikalılara da bir konsolos memuru bulundurma hakkı verilmiştir. İşin aslı şudur ki çok eskiden beri karma işlenen suçlarda yabancılar Osmanlı mahkemelerinin yargılama yetkisine tabi olmuşlardır. Dolayısı ile Belçika hükümetinin diğer milletlere uygulanan

Levent Şahverdi Arşivi

muamelelerden daha fazla bir talepte bulunması mümkün değildir".

Bu gerekçeler öne sürüldükten sonra, suç işlediği için Osmanlı mahkemelerinde cezalandırılıp, yine bu cezalarını Osmanlı cezaevlerinde tamamlayan Fransız, Rus, İngiliz, İtalyan ve Avusturya uyruklu yabancıların bir listesi de Belçika'ya sunuldu. Aslında bütün bu görüşmeler sürerken Jorris'in idam edilmeyeceği biliniyordu. Çünkü idam cezasından hoşlanmayan II. Abdülhamid Belçikalı anarşistin cezasını da müebbete çevirmişti. Sonraki gelişmeler çerçevesinde Edward Jorris Belçika'ya iade edilmedi ama pasaportu verilerek Avrupa'ya gönderildi.

8- II. Abdülhamid ve Yabancı Basın

II. Abdülhamid kendi anlayışı çerçevesinde oluşturduğu dış politika uygulamalarını gerçekleştirirken yabancı basını kullanmayı da gerekli görmüştü. Osmanlı toplumunda gazetelerin etkinliğinin hissedilmeye başlamasıyla yabancı ülkelerden gelen gazetelerin yazdıkları da önem kazanmıştı. Gerek yerli, gerekse yabancı basına karşı en çok duyarlı hareket eden padişah ise II. Abdülhamid oldu. Yıldız Sarayı Başkâtibi Tahsin Paşa'ya göre II. Abdülhamid daha şehzadeliği zamanında basınla ilgilenmeye başlamıştı. Ceride-i Havadis, Tasvir-i Efkâr, Basiret, Çaylak, Çıngıraklı Tatar gibi gazetelerin halk üzerinde nasıl etki yaptığını gözlemişti. İç politikaya ilgisi olduğundan, şehzadeliği döneminde gazetecileri konağına davet eder, onlarla gizlice görüşürdü. Ayrıca Avrupa gazetelerini de kıraathane sahibi Sarafim Efendi ve kitapçı Elnino vasıtasıyla getirtip okuturdu. Dolayısı ile II. Abdülhamid saltanat makamına geçtiğinde gazeteler ve etkileri konusunda yeteri kadar bilgiye ve fikre sahip bulunuyordu.

Bu yüzden padişahlığı döneminde II. Abdülhamid basına çok önem verdi. Bu önem kavramı içinde, basını istediği gibi yönlendirebilme çabası da mevcuttu. İstanbul'da çıkan gazeteler basılmadan önce sansür edilirdi. Her gazete yazıların provalarını

Levent Şahverdi Arşivi

basın müdürlüğüne gönderir, bunlar sıkı bir kontrolden geçtikten sonra basılırdı. Basın müdürü önemli gördüğü bazı yazıların provalarını bizzat II. Abdülhamid'e götürürdü. O yıllarda Filip Efendi'nin çıkardığı Tarik Gazetesi, Ahmet Mithat Efendi'nin Tercümanı-ı Hakikat'i, Mihran Efendi'nin Sabah'ı, Ahmet Cevdet Bey'in İkdam'ı ve Mehmet Efendi'nin Saadet'i en meşhur gazetelerdi. Bu gazeteler padişahın istediği tarzda yayın yaparlardı. Bazen dikkatsizlikle gazete sahiplerinin veya sansür memurunun gözünden kaçarak padişahın hoşlanmayacağı yazılar da yayınlanırdı. Böyle durumlarda gazete birkaç gün veya bir hafta kapatılır, daha sonra yayınına tekrar devam ederdi. Haftalık Servet-i Fünun ve Malumat dergilerinin renkli ve resimli olarak çıkmaları, ilim ve eğitimden bahsetmeleri Abdülhamid'in hoşuna giderdi. Padişah gazetelerde yayınlanan tefrika romanları muntazaman takip ederdi.

II. Abdülhamid bir taraftan basın hürriyetini sansürle kısıtlarken, diğer taraftan gazetelere maddi yardım yapmaktan da geri kalmazdı. Dönemin gazetecileri içinde en çok Ahmet Mithat Efendi'yi beğenirdi.

Abdülhamid, Jön Türklerin Avrupa'da çıkardıkları gazeteleri de dikkatle takip ettirir ve bunların ülke içine girmesini önleyebilmek için her türlü yasağı uygulardı. Bununla beraber İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yayınladığı Meşveret ve Osmanlı gibi gazeteler yabancı postaneler aracılığı ile Osmanlı sınırlarından içeri girer ve Meşrutiyet taraftarlarınca okunurdu. Yabancı postanelerin denetlenemiyor olması Jön Türk gazetelerinin ülkeye rahatlıkla girebilmesini sağlayan en önemli unsurdu.

Yerli gazeteleri sansür aracılığı ile kontrol altında tutmak mümkün olabiliyordu. Ancak Avrupa'da yayınlanan ve gerek mensup oldukları hükümetler, gerekse hitap ettikleri kitle üzerinde etki yapan yabancı basma sansür uygulayabilmesi söz konusu değildi. Bu gazeteleri yakından takip ettirir, beğenmediği yayınlarını elçilikler aracılığı ile tekzip ettirme yoluna giderdi.

Levent Şahverdi Arşivi

Fakat bütün bunların ötesinde uyguladığı bir yöntem vardı. Bazı Avrupa gazetelerine maddi menfaatler temin etmek suretiyle onlara Osmanlı Devleti lehine yazılar yazdırtır veya en azından, para gücünü kullanarak, Avrupa gazetelerinde, kendisi ve Osmanlı Devleti aleyhinde yazılar yayınlanmasını önlerdi.

Tabii bütün yabancı gazeteleri satın almak mümkün olmadığından Avrupa basınında gerek II. Abdülhamid, gerekse Osmanlı Devleti aleyhine taraflı veya tarafsız olarak sık sık aleyhte yazılar da çıkardı. Bu durumda II. Abdülhamid o gazetelerin ülkeye girişini yasaklardı. Avrupa basınının önyargılı tutumu, çoğu zaman bir takım söylentileri gerçekmişçesine yazması, olayları çarpıtıp abartması ve hatta uydurma haberler yapması yeteri kadar rahatsız edici bir durumdu. Böyle durumlarda gazetelerin ülkeye girişi yasaklanıyordu.

II. Abdülhamid, Le Temps, Le Figaro, The Times, Kölnische Zeitung, Neue Freie Presse, Standart, Tribüne gibi gazetelerinin yayınlarına çok önem verirdi. Yerli ve yabancı gazetelerin incelenmesi için sarayda Matbuat-ı Dâhiliye ve Matbuat-ı Hariciye adıyla iki daire oluşturmuştu.

Yabancı gazetelerin para yolu ile elde edilmeleri birkaç şekilde gerçekleşiyordu. Yöntemlerden birisi, etkili olduğu düşünülen gazetecilere teklif götürülüp para karşılığı yazı yazdırmak şeklinde idi. Bunun yanında teklif direkt olarak yabancı gazetecilerden de gelebiliyordu. Bunlar kendilerine, belirledikleri kadar bir miktarda para verilirse lehte yayın yapacaklarını belirtiyorlardı, Her iki yöntemin uygulanmasına da sıklıkla rastlanıyor. Bazen de yabancı gazeteciler padişahtan para koparabilmek amacıyla tehdit unsurunu kullanırlardı. Gönderdikleri haberlerle, kendilerine para verilmezse aleyhte yazı yazacakları tehdidini savuran ve çoğu zaman da başarılı olup para kopartan yabancı gazeteciler mevcuttu. Bir çok gazeteye de, sürekli satın almak veya abone olmak suretiyle destek olunurdu.

Levent Şahverdi Arşivi

Orhan Koloğlu "Avrupa'nın Kıskacında Abdülhamid" adlı eserinde, II. Abdülhamid'i yabancı basınla doğrudan ilişkiye giren ve kamuoyu oluşturmaya çalışan ilk padişah olarak nitelendiriyor. II. Abdülhamid, donanmanın başındaki Amiral Hobart Paşa vasıtasıyla Times'de mektuplar yayınlatarak İngiliz kamuoyunu etkilemeye çalışmıştı. Masonların Beşinci Murad lehindeki kampanyalarına rağmen onlara yumuşak davranması da kamuoyu oluşturma çabasına bağlı idi. II. Abdülhamid'in, Mabeyncisi Mehmet Bey'e hazırlattığı İngiliz elçisi Layard'a sunulan bir rapor da kamuoyuna yönelik propaganda amacı taşıyor. Bu raporda şöyle deniyor: "Düşmanımız Gladstone'dur. Biliyoruz ki Gladstone ve toplantıları önemsiz azınlığın eseri olmaktan başka bir şey değildir. İngiliz milletinin büyük çoğunluğu bu kandırmalara aldırmıyor".

II. Abdülhamid bazı yabancı gazetecileri şahsen kabul edip onlarla sohbet ederdi. Meselâ, Times'in deniz muhabirini sarayda kabul edip Rus mezalimi hakkında bilgi vermişti. Bunun gibi Amerikan Century Magazine ve Comtemporary Rewiev dergileri muhabirlerini huzuruna kabul edip Ermeni meselesi hakkında Osmanlı Devleti'nin resmi görüşünü anlatmış ve bunun yayınlanmasını sağlamıştı. Daily Telegraph'da yayınlanan Osmanlı Devleti lehine bir yazı üzerine ise gazetenin muhabiri Gay'in oğlu Cecil Gay'e küçük bir at hediye etmişti. Fransız gazetesi Journal des Debats'da Rusların 140 bin Türk ve Çerkez esiri insan haklarına aykırı olarak Sibirya madenlerinde çalıştırmasını eleştiren bir yazının çıkmasını da Abdülhamid takdirle karşılamıştı. Fransız elçiliğinden isimleri öğrenilerek, gazetenin yedi muhabirinden üçüne Dördüncü rütbeden Osmani, dördüne ise Dördüncü rütbeden Mecidi nişanı verilmişti.

Reuter ve Havas ajanslarına verilen para karşılığı bu ajanslardan memnun olunacak hizmetler satın alınıyordu. Bunun yanında Fransız ajansı Fournier de uzun yıllar Osmanlı Devleti'ne hizmet vermişti. Ama ajansların aldıkları paralar karşılığı tam anlamıyla Osmanlı görüşünü savundukları da söylenemezdi.

Levent Şahverdi Arşivi

Ajanslar prestijleri gereği olayları abartısız ve kısa olarak aktarıyorlardı. Buna karşılık gazeteler ajansların geçtiği haberleri yayınlayıp yayınlamamakta serbestti.

Orhan Koloğlu'na göre hizmet karşılığı para alan diğer bazı gazeteler şunlardı: 1893 yılında Viyana'da çıkan Correspondance Politique gazetesinin yılda 4 bin franklık yardım başvurusu kabul edildi. Aynı yıl Amerika'da yayınlanan Kevkebi Amerika gazetesine ayda 10 lira maaş bağlandı. Belgrat'ta yayınlanırken Osmanlı aleyhtarı yazıları sebebiyle kapatılan Makedonya gazetesinin yeniden yayınlanmasına karar verildi. Bu kez Osmanlı lehinde yazacak gazeteye ayda 250 frank ödenek verilecekti. Leipzig gazetesi muhabiri olan Moris Grondolof adlı bir yazar Osmanlı aleyhtarı düşüncelerle Balkanlara gelip gözlemleri sonucu burada fikir değiştirince kendisine yardımcı olunmasını Rumeli müfettişliğinden talep etti. Müfettişliğin konuyu aktardığı II. Abdülhamid yazara gerekli yardımların yapılması emrini verdi. 1895 yılında Paris'te yayınlanan Journal des Debats ve Orient gazetelerine ödenek tahsis edildi. Sayısı çoğaltılabilecek bu örnekler yanında, para ile Osmanlı Devleti lehinde kitap yazdırıldığı da oluyordu. La Vie lllustree isimli derginin yazarı Varino'nun yazacağı Makedonya Olaylarının Türk Gözüyle Anlatımı kitabının hazırlıkları için 1904 Eylül'ünde Rumeli müfettişliğine taksitlerle 7500 frank ödenmişti. Sonuçta derginin sahibi olan Juven yayınevi Makedonya Blöfü isimli kitabı çıkardı.

Çeşitli gazetelere mensup 26 önemli yazara II. Abdülhamid tarafından nişan verilmiş olması da gazetecilere menfaat temininin ne boyutlara vardığını gösteriyordu. Nişan verilen gazeteciler ve mensup oldukları gazeteler şöyleydi:

Leval (Revue d'Orient,), W.Bogers (Revue d'Europe), E.Massard (Patrie gazetesi müdürü), Chesnelong (Patrie gazetesi yazarı), J.Raymond (gazeteci), A.Galopin (gazeteci), L. Pretaxtat (Stamboul sekreteri), H. Tebisdon (Depeche Tunisienne), Vicompte de Constantin (Presse Colonial), P. Le Sordec (Moniteur Viticole),

Levent Şahverdi Arşivi

Pinchon (Moniteur Officiel), A.Meulemain (Revue Diplomatique), G. Claretie (Paris Basın Birliği Sekreteri), M. Grollet (La France ve Le Journee Parisifcnne'de sekreter), Madam Trouchard (Petit Parisienne başyazarının eşi), Remlıonlar (Revue Diplomatique), Chauvelot (la Patrie yazarı), M. A. Lecointre (Levant Herald), Gandolphe (La Liberte) , Madam Gandolphe, G. Prestat (Figaro Yönetim Kurulu Başkanı), Madam Meyer (Gaulois müdürünün eşi) ve serbest yazarlar: A. Arnan, R. Miles, A.Thalasso, E. Boucher.

II. Abdülhamid'in hususi iradelerinden de yabancı gazete ve gazetecilere ne tür kolaylıklar gösterilip ödemeler yapıldığını anlayabilmek mümkün oluyor. 2 Eylül 1892 tarihli bir iradeye göre, Paris'te Nikolayidis Efendi tarafından yayınlanıp Osmanlı Devleti lehine neşriyat yapan Orient gazetesinin İstanbul muhabiri ameliyat sırasında bir kadının ölümüne sebebiyet vermekten 6 ay hapse mahkûm olmuştu. Hüküm İstinaf mahkemesi tarafından da onaylanınca muhabirini kurtarmak amacıyla Nikolayidis Efendi II. Abdülhamid'ten yardım istedi. Padişahın tahta çıkışının yıldönümü vesilesi ile muhabir Corciyadis'in affını talep etti. Orient gazetesinin yayınlarının Osmanlı Devleti lehine olması önemli bir gerekçe teşkil ettiğinden II. Abdülhamid Corciyadis'i affetti. Bir başka seferinde, Nikolayidis Efendi padişahın cülus yıldönümü günü Paris'te bir ziyafet tertip etmek istediğini belirtince kendisine 2 bin frank gönderildi.

23 Nisan 1895 tarihli bir hususi iradeden anlaşıldığına göre, Avam Kamarası Muhafazakâr Parti milletvekili Mösyö Bartel İngiltere'de Osmanlı Devleti lehine neşriyat yapmaktaydı. Bu faaliyetini sürdüren Bartel İstanbul'a gönderdiği bir mektupta, kendisine bin lira yollandığı takdirde bunu olumlu yerlerde kullanabileceğini, bir kısmını da Amiral Kortel'e vereceğini belirtti. Bunun karşılığında Londra'da Ermenilerin yaptıkları propagandalara karşı yayın yapılacak ve hatta Ermeni komitelerinin gerçekleştirdikleri mitinglerin önüne geçilecekti. Bu talep padişahça uygun görüldü ve Londra elçiliği aracılığı ile Bartel'e bin lira ulaştırıldı.

Levent Şahverdi Arşivi

1 Eylül 1895'de Times gazetesinin İstanbul muhabiri Mösyö Garaçino oturduğu evin kirası olan 150 liranın hükümet tarafından ödenmesini talep etti. Bu isteği kabul edildi. 5 Haziran 1896 tarihinde İngiliz gazeteci Mösyö Norman'a verilmekte olan 50 liraya 30 lira zam yapılarak 80 liraya yükseltildi. Ayrıca Norman'ın lehte yazacağı telgrafların, saray başkatibi tarafından görülmesi şartıyla, bedava gönderilmesi kararlaştırıldı. 10 Temmuz 1896 tarihli iradesinde II. Abdülhamid, Paris'te Osmanlı elçiliği aracılığı ile yabancı gazetecilere ödenmekte olan paraların aksatılmaması gerektiğini belirtti. 16 Ağustos 1897 tarihli irade ile, Fransız gazetelerinden abonelik süresi dolanlara yeniden abone olunabilmesi için 21.314 kuruş ayrıldı. Padişah gazetelere yapılan ödemelerin aksatılmaması konusunda uyarıda bulundu. Bu emir diğer ülke gazeteleri için de sık sık tekrarlanıyordu.

27 Ekim 1897 tarihinde, Paris'te yayınlanıp Osmanlı Devleti'nden ödenek almakta olan gazetelerin sahipleri Osmanlı elçisine müracaatta bulunarak, ödenekleri düzenli olarak ödendiği takdirde Osmanlı Devleti aleyhine yayın yapmayacaklarını taahhüt ettiler. Bunun üzerine ödemelerinin düzenli yapılması konusunda irade çıktı.

1901 yılı Ekim ayında, Berlinguer Togoblat gazetesi İstanbul muhabirinin maaşının düzenli ödenmeye devam edilmesi hakkında emir veren padişah, bir başka iradesinde aynı gazetenin sahibine 2000 kuruş maaş ödenmesini emretti.

Paris'te yayınlanan Le Figaro gazetesi Osmanlı Devleti'nden para alan yayın organları arasında idi. Gazete buna rağmen 7 Şubat 1903 tarihli nüshasında devlet aleyhine iki yazıya yer vermişti. Bu duruma son derece sinirlenen II. Abdülhamid derhal Paris elçisine gönderdiği bir emirle gazetenin bu şekilde hareket etmesinin sebeplerinin öğrenilmesini istedi.

Avrupalı gazete sahipleri ve muhabirlerine II. Abdülhamid'in emriyle para verilmesinin çok sayıda örneği var. Fakat bu kadar para ödenmesine rağmen Avrupa kamuoyunun Osmanlı lehine

Levent Şahverdi Arşivi

dönmemiş olması bir yana, düşmanca tavırlarını devam ettirmeleri, son olarak da Le Figaro gazetesinin aleyhte yazıları, II. Abdülhamid'i farklı düşünmeye sevk etti. Nitekim bununla ilgili olarak 17 Şubat 1903'te bir irade çıkardı.

Bu emrinde padişah bir takım önemsiz gazetelere boşu boşuna para verildiğini ve hiç bir olumlu netice alınamadığım belirtti. Halbuki bu konuda diğer devletlerin yaptığı gibi davranılmalıydı. Yani, sadece itibarlı birkaç büyük gazeteye para vererek lehte yazılar yazdırmaktan başka çare yoktu. Bu düşüncenin bir yansıması olarak 1903 yılı Eylül ayında meydana gelen bir gelişmeden söz etmek mümkün. Scutt isimli bir İngiliz, kendisine menfaat temin edilirse, İngiliz gazete ve muhabirlerinin Osmanlı Devleti lehine yazı yazmalarını sağlayabileceğini elçilik aracılığı ile İstanbul'a duyurdu. Fakat padişah ciddi bulmadığı bu talebi hiç dikkate almadı. Bununla beraber II. Abdülhamid saltanatının sonuna kadar yabancı gazete sahipleri ve muhabirlerini satın alma gayretlerinden vazgeçmedi. 9 Mart 1907 tarihli iradesinde Avrupa'da bazı gazetelere ödenmek üzere Osmanlı Bankası'ndan 400 bin frank alınarak Paris elçisi tarafından gazetecilere verilmesini emretti.

II. Abdülhamid anılarında, yabancı gazetecileri para ile satın almakla hatalı hareket ettiğini belirtiyor ve şunları ifade ediyor: **"Kamuoyuna karşı fazla hassas olmamayı daha erken öğrenmeliydim ve sanki kıymetsiz süs eşyası imiş gibi cömertçe dağıttığımız nişanları, bazen bir yazarı bazen diğerini kazanmak üzere vermeliydik. Tabii bu nişanları taşıyanları ne de olsa dost telakki edebiliriz ve icap ettiğinde kendisine nişan vermiş olan devletin tarafını tutacağını ümit edebiliriz. Fakat binlerce gazete aleyhimizde yazı yazmayı iş edinmişken bunun ne faydası olabilir ki!**

Bizde olup bitenler hakkında doğru fikir sahibi olan gazete sayısının bu kadar az oluşu gariptir. Mamafih muhabirlerin, sahne arkasında oynananları öğrenebilmelerinin çok

Levent Şahverdi Arşivi

güç olduğu da bir hakikattir. Onlar ancak yalan ve iftira kaynağı olan Beyoğlu'ndan malumat edinebilmektedirler. Kendisini bilen her Osmanlı yabancıların, içişlerimize karışmasına ve devletimize ait gizli yaraların ortaya çıkarılmasına mani olmalıdır. Utanma duygusu, ruhunu teşhir etmekten koruyacaktır. Yabancıların bizi anlamalarına imkân olmadığını bilmemiz lazımdır".

II. Abdülhamid'in yabancı basın konusunda uzun süren bir tecrübe döneminden sonra gerçekleri kavrayabildiği anlaşılıyor. Halbuki o dönemde, Türkleri insandan saymayan ve medeni dünyanın dışında gören bir zihniyetten başka bir davranış beklemek mümkün değildi. Türkiye'ye ve Türklere karşı çifte standart kullanmayı alışkanlık haline getiren Avrupa basını bugün de Abdülhamid dönemindeki çizgisinden farklı bir konumda değil.

9- Sultan II. Abdülhamid'in Kişiliği ve Yıldız Sarayı'ndaki Yaşantısı

Sultan Abdülhamid'in, padişah olduktan sonra Dolmabahçe Sarayı yerine Yıldız'da ikâmet etmeyi tercih ettiği bilinmektedir. Sultan uzun süren padişahlık yıllarında Yıldız Sarayı'ndan fazla ayrılmamıştır. Sadece özel günler ve bazı merasimler vesilesi ile Saray'ın dışına çıkmaktaydı. Devletin günlük işlerinin yürütülmesini Saray Mabeyn'inden takip eden Sultan, diğer zamanlarını ise Harem'de ailesi ile geçirmekteydi. Bununla beraber, devlet idaresini kendi inhisarına aldıktan sonra, her türlü işle bizzat ilgilendiğinden, günün hangi saatinde olursa olsun Selamlık'ta veya Harem'de olmasına bakmaksızın olayların takibi ile bizzat meşgul olmuştur. Sultan Abdülhamid'in Sarayı'ndaki gündelik hayatını en doğru ve teferruatlı olarak bize aktaran eserler kızı Ayşe Osmanoğlu ile Başkâtibi Tahsin Paşa'nın hatıralarıdır. Her iki eserde de anlatılanlar bizzat gözleme dayanarak kaleme alındığından, taşıdıkları önem aşikârdır. Zaten II. Abdülhamid'in kişiliği ve saray yaşantısı hakkında yapılan araştırmaların temel

Levent Şahverdi Arşivi

kaynaklarını bu eserlerin teşkil etmesi de, bu iki eserin önemini ve vazgeçilmezliğini ortaya koyar. Dolayısı ile padişahın Yıldız Sarayı'nda günlerini nasıl geçirdiğini ele alırken bu iki eseri temel aldığımızı belirtmek gerekir.

Sultan II. Abdülhamid, orta boylu idi. Koyu kumral saçı ve sakalı vardı. Osmanlı padişahlarının karakteristik özelliği olan yüksek bir burun yapısına sahipti. Göz rengi yeşil ile mavi arası idi. Bakışları gayet zeki ve hassas olup, sesi tatlı, kalın ve gür idi. Bir şey söylediğinde zevkle dinlenirdi. Fikirlerini ve meramını fevkalâde bir ifade ve nezaketle anlatırdı. Hafızası pek nadir insanlarda bulunabilecek kadar kuvvetli idi. Dikkati çekecek tarzda üst düzeyde bir zekaya sahipti. Bu sebeple görüştüğü kimseler üzerinde özel bir tesir bırakırdı. Vücutça zinde ve çevik idi. Uyuşukluktan hiç hoşlanmazdı.

Sultan Abdülhamid daima sade giyinir ve hiçbir hususta gösterişten hoşlanmazdı. Harem'de koyu gri renk elbise giyer, aynı renkte palto kullanırdı. Resmi günlerde ve merasimlerde siyah yahut lacivert elbise ve palto giyer, aynı renkte boyunbağı kullanırdı. Marangozhanede çalışırken veya resim yaparken kadife pantolon ve kolları sıvalı bir gömlek giyerdi. Gecelikleri hep beyaz ketenden olup, dize kadar gömlek gibi uzanırdı. İcap ettiği zaman bu gömleğin üzerine pantolonunu çekip, beyaz kumaştan boyunbağı takar veyahut açık renk bir boyunbağı bağlar, ceketini giyer, kim ile görüşecekse bu suretle kabul ederdi.

II. Abdülhamid erken yatıp erken kalkmayı alışkanlık edinmişti. Sabahları güneş doğmadan kalkar, önce hamama gidip yıkanırdı. Daha sonra sabah namazını kılar ve hafif bir kahvaltı yapardı. Sigara ve kahvesini içtikten sonra Selamlığa geçerek günlük çalışmalarına başlardı. Öncelikle Başkâtibi çağırıp o günkü işleri görüşmeye başlardı. Başkâtibin vazifesi devlet bürokrasisi ile Saray arasındaki yazışmalara aracılık etmekti. Resmi dairelerden gelen yazılar Başkitabet kanalından geçer, burada kayda geçilerek hükümdara takdim edilirdi. Bunlara verilecek cevaplar

Levent Şahverdi Arşivi

ve çeşitli konulardaki iradeler de yine Başkitabet Dairesi'nden ilgili resmi makamlara tebliğ edilirdi. Sultan Abdülhamid Saray'a gelen tezkereleri ya bizzat okur yahut bir mabeynciye okutarak dinler, daha sonra kararını verirdi. Abdülhamid verdiği iradelerin ilgili yerlere tamamen tebliğ olunmasına özel bir dikkat gösterirdi. Bu sebeple Başkitabet Dairesi'nden yazılan tezkerelerin birer sureti kendisine takdim olunurdu. Sultan, Sadaretten ve diğer nezaretlerden gelip torba içinde kendisine takdim edilen tezkerelerden kabul ettiklerinin her birinin arkasına tarih koyar, iade ederken de bunları bir zarf içinde gönderirdi. Zarf içinde kaç tezkere varsa zarfın üzerine yazar, saat kaçta teslim olunduğunu işaret eder, zarfın arkasına da imza yerine "Malum" kelimesini yazardı. Zarfı Başkitabet'e getiren görevliye bir makbuz senedi vermek mecburi idi. Bu senede zarftan çıkan tezkerelerin adedi, her birinin numarası, getiren kişinin ismi ve saat kaçta getirildiği yazılır, altına Başkâtip imza atardı. II. Abdülhamid bu makbuz senedine o kadar önem verirdi ki, muhakkak kendisine teslim edilmesini isterdi. Netice itibari ile kendisine arz olunan şeylerin ve kendisinden sadır olan iradelerin tahrife uğramaması ve kaybolmamasına pek ziyade dikkat ederdi. Bu düzenli sistem sayesinde hiçbir evrak kaybolmaz ve yerli yerine ulaşırdı.

II. Abdülhamid yaklaşık saat on bire kadar Mabeyn'de resmi işlerle meşgul olurdu. Daha sonra Harem'e geçerek öğle yemeğini yer, bilahâre yatak odasındaki şezlonga uzanıp on beş- yirmi dakika dinlenir, yine kalkıp sabahtan kalan işlerini görmek üzere Selâmlık Dairesi'ne geçerek çalışmaya başlardı. Öğleden sonraki bu çalışma sırasında yine Başkâtibi kabul ederdi. Vükelâ ile görüşmesi varsa onları yerine getirir, ayrıca diğer resmi ziyaretler de gerçekleştirilirdi. Bu çalışma akşama kadar devam ederdi. Akşamları yemekten sonra bahçeye çıkar, orada devlet adamlarıyla gezer, bazen de Harem'e geçerdi. Zaman zaman da marangozhane veya kütüphanede çalışırdı. Harem'e geldiğinde ailesinden görüşmek istediği kişileri çağırır ve onlarla sohbet ederdi. Hatta onlara piyano çaldığı da olurdu. İşi çok ise Mabeyn'de gece

Levent Şahverdi Arşivi

yarılarına kadar kalırdı. Yoğun işi olmadığı durumlarda ise yatsı namazını kıldıktan sonra yatak odasına çekilirdi. Sultanın istirahate geçmesi ile Saray'da gürültü kesilir ortalığı sükûnet kaplardı. II. Abdülhamid'in yatak odası kendisine mahsus dairenin birinci katında idi. Sultanın ilginç alışkanlıklarından birisi de yatağına uzandıktan sonra uykuya dalmadan kitap okutturması idi. Ayak ucuna bir paravana konur ve Esvapçıbaşı İsmet Bey kendisine kitap okurdu. Sonraları Hacı Mahmud Efendi ve Şifre Kâtibi Asım Bey de bu görevi yerine getirmişlerdir. Daha çok macera romanlarına düşkündü. Kendi ifadesi ile kitap okutturmak ona ninni gibi geliyordu. Gündüzleri kafasını meşgul eden işlerin ağırlığından kurtulmak, zihnini başka taraflara sevk edip düşüncelerden kurtulmak ve rahat uyuyabilmek için kitap okutuyordu. Fakat aklı takılıp uykusunu kaçırmasın diye ciddi eserler okutmazdı. Sultan uyuduktan sonra, kitap okuyan sessizce odadan çıkar ve kapı kilitlenirdi. Yatak odasının dış tarafında, kapının önüne yapılan yer yataklarında bir haremağasıyla bir Boşnak tüfekçi veya Söğütlü Alayı efradından biri yatarlardı.

II. Abdülhamid önemli ve acele karar verilmesi gereken konular olursa gece uyandırılmasına müsaade ederdi. Bir işin aciliyeti ve Sultanı uykudan uyandırmaya değeri olup olmadığını takdir etmek hak ve mesuliyeti, onu arz eden kişiye ait idi. Böyle durumlarda Sultam uyandırmak gerektiğinde Başkitabetçe hazırlanan bir tezkere yatak odası önünde yatan haremağasına verilir, o da kapıyı vurarak Abdülhamid'i uyandırırdı. Abdülhamid tezkerenin ihtiva ettiği konuyu haber aldıktan sonra eğer derhal bir irade tebliğ etmesi gerekiyorsa, nöbetçi Mabeyncilerden birini veya Başkâtibi odasına çağırırdı. Başkâtip Tahsin Paşa'nın belirttiğine göre böyle durumlar sık sık meydana gelirdi. Acil meseleler sebebiyle uykusuz kalmış olmasına rağmen Sultan ertesi sabah yine her zamanki gibi erken kalkar ve çalışmaya başlardı.

II. Abdülhamid kahve ve sigaraya düşkündü. Kahvesini kahvecibaşı hazırlar ve bir tepsi içinde iki beyaz fincan ve bir cezve ile gönderirdi. Sultan her defasına muhakkak iki fincan kahve

Levent Şahverdi Arşivi

içmeyi sevdiğinden, birinci fincanı bitirdikten sonra İkincisini aynı fincanla içmez, diğer temiz fincana koyulmasını isterdi. II. Abdülhamid öğle yemeklerinde rafadan yumurta, tere- yağda pişmiş yumurta veya omlet yemeyi severdi. Bunun yanında koyun külbastısı, peksimet ununda kızarmış pirzola ve börek severdi. Mezgit ve gelincik balığını da severek yerdi. Tatlılardan kadayıf, sütlaç ve muhallebiyi, alafranga tatlı olarak da elma ezmesini severdi. Akşamları daima hafif yerdi. Çorba, et suyu ve meyve gibi yiyecekleri tercih ederdi. Çilek, kavun, karpuz ve şeftali sevdiği meyvelerdi.

II. Abdülhamid resim yapmaya ve marangozluğa meraklı idi. Saray'da bulunan hususi marangozhanesinde sanatkârane bir tarzda sedefli, oymalı eşyalar yapmıştır. Hatta bazen, eliyle yaptığı eserleri Avrupa hükümdarlarına hediye olarak gönderdiği de olmuştur. Diğer bir merakı da atlara ve güvercinlere yönelikti. Vakit buldukça gidip atlarını görürdü. Gençliğinde çok iyi bir at binicisi olmasına rağmen, padişahlığında işlerinden dolayı buna vakit bulamamıştır. Bununla beraber resmi törenler için Saray'dan çıkması gerektiğinde, dört atın çektiği arabasını bizzat kullandığı çok olmuştur. Spor yapmaya ve yüzmeye de meraklı olmakla beraber, bu tür uğraşıları daha çok gençliğinde gerçekleştirmiş, sonraları fırsat bulamamıştır. Müzik dinlemeyi sevdiği de bilinmektedir. Genellikle alafranga müziği alaturkaya tercih ederdi. Alaturka müziğin güzel olmakla beraber daima gam verdiğini, alafranganın ise insanı neşelendirdiğini söylerdi. Gençliğinde piyano dersleri almışsa da, gailelerle geçen hayatı sebebiyle piyano çalmaya yeterince zaman ayıramamıştır. Bununla beraber çocuklarını müzikle uğraşmaları konusunda yönlendirmiş ve onlara özel müzik dersleri verdirtmiştir.

Yıldız Sarayı'nda sıkça rastlanılan eğlence araçlarından biri de tiyatro olmuştur. II. Abdülhamid tiyatroyu severdi. Saray'da bir tiyatro grubu vardı. Bu grup İtalyan sanatkârlardan oluşuyordu. Bunlar batı eserlerini sergilerlerdi. Bununla beraber yerli oyunların oynanmasına yönelik olarak, Mızıkayı Hümayun kadrosuna

Levent Şahverdi Arşivi

dahil yerli sanatçılar da mevcuttu. Sultan çok çalıştığı ve yorgun olduğu zamanlarda tiyatro oynanmasını emrederdi.

Bazen Avrupa'dan meşhur tiyatro sanatkârları İstanbul'a gelirlerdi. Bunlar da Saray'a davet edilir ve özel surette gösteriler yaparlardı. Padişah sefirlerle veya vükelâ ile görüşme yapacağı zaman da tiyatro gösterileri tertipletirdi.

II. Abdülhamid'in ilginç yönlerinden biri de zaman zaman senaryosunu kendi yazdığı komedi tarzındaki piyesleri Saray'daki tiyatro grubuna oynatmasıydı. Orhan Koloğlu'nun "Abdülhamid Gerçeği" adlı eserinde belirttiğine göre, bu oyunların hitap ettiği özel seyirciler olurdu ve bu suretle padişah, seyredenlere bazı mesajlar verirdi. Mesela bir defasında II. Abdülhamid, Saray'ın mabeyncisini konu alan bir piyes yazıp oynanmasını istemişti. Senaryoya göre, mabeyncinin sadık fakat telaşlı bir yapısı vardır. Hükümdar mabeynciye aniden yüz kişilik bir ziyafet hazırlamasını söyler. Adamın aklı başından gider. Karmakarışık emirler verir. Uşaklar çarpışır, tabaklar kırılır, kazan devrilir ve hükümdar misafirleriyle görününce mabeynci ayaklarına kapanarak kusurları itiraf eder ve affa uğrar. Bu komedi Saray'da müthiş bir başarı kazanmış ve kahkahalarla seyredilmişti. II. Abdülhamid bu tür komedi oyunları sergilemekle yakın çevresine önemli dersler vermiş oluyordu. Bu gösteriler yapılırken Saray erkânı da seyretmek için davet edildiğinden, bunlar tiyatro salonunda endişe ile birbirlerine bakarlardı. Hiç kimse oynanacak oyunun konusunu bilmediğinden, her görevli " Acaba beni mi oynayacaklar " endişesi ile tiyatronun başlamasını beklerdi. Perde açıldıktan sonra Sultanın kimi hedef aldığı anlaşılır ve senaryoya konu olan görevli kendisine yönelen alaycı bakışlara tahammül etmek zorunda kalırdı. II. Abdülhamid'in bazı görevlileri ikaz etmek için böyle bir yöntem seçmesi, hiçbir zaman abartılı kahkahalarla gülmeyen ve ciddi görünümünü muhafaza eden padişahın, aslında espriyi seven bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir. II. Abdülhamid'in çok merhametli bir insan olduğu, kendisini yakından tanıyanların varmış oldukları ortak kanaatlerden biridir.

Levent Şahverdi Arşivi

Komedi piyesleri yazarlığı da aslında Sultanın merhametli yönünün bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Saray görevlilerinin yaptıkları hatalar karşısında onları sert ve ağır sözlerle azarlamak yerine, bu tür dolaylı yöntemlerle ikaz etmesi, hem görevliler üzerinde gereken etkiyi yapmakta, hem de Saray halkı bu vesile ile bir taraftan tiyatro gösterisi seyrederken, diğer taraftan, piyeste baş rol oyuncusu olmamak için işini daha düzgün yapmaya gayret etmektedir.

II. Abdülhamid'in genel kabul görmüş özellikleri arasında vehimli ve tutumlu olması da yer almaktadır. Bu özelliklere sahip olduğu doğru olmakla beraber, ifrat derecesinde olduğunu söylemek de mümkün değildir.

Çok sayıda Hususi İradesini incelediğimiz II. Abdülhamid'in bu iradelere yansıyan en çarpıcı özelliklerinden biri de ilim ve fenne verdiği önemdir. Çeşitli konularda emir verirken, eğer o mevzuda fikir sahibi değilse, meselenin uzmanlar tarafından değerlendirilmesini ve o konuda ilim ve fennin gereği ne ise onun yapılmasının lazım geleceğini sık sık vurguladığı gözlenmektedir. Bunun yanında adalete hiç müdahalede bulunmadığı da doğru bir tespit olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzun yıllar Başkatipliğini yürütmüş olan Tahsin Paşa'nın belirttiğine göre, II. Abdülhamid devlet işlerini görürken her meseleyi öğrenmek ister, her şeyi sorar, herkesin durumunu araştırır ve bu çerçevede memur tayinlerine bizzat müdahale ederek seçilecek kişileri tespit ederdi. Özellikle mülki ve askeri büyük memurların seçilmeleri ve tayin edilmelerini yakından takip ederdi. Devlet memurlarına bu kadar müdahale ettiği halde, hâkimlerin seçimine hiç karışmamıştır. Önüne gelen hâkim tayinleri ile ilgili tezkereleri arz edildikleri şekliyle aynen ve tereddütsüz onaylardı. Hatta bir defasında Adliye Nazırı Abdurrahman Paşa, boş bir hâkimlik kadrosu için birkaç isim teklif ederek bunlardan birinin seçimini Sultana arz etmişse de Abdülhamid tezkereyi reddederek, o makama kim münasip ise onun seçilmesi gerektiğini belirtmişti.

Levent Şahverdi Arşivi

II. Abdülhamid kurmuş olduğu istihbarat örgütü sayesinde gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışında meydana gelen hadiselerden hemen haberdar olur ve ona göre çözümler arardı. Kendisi ve ailesi için çok mütevazı harcamalar yapan ve israftan sürekli olarak kaçan Sultan, istihbarat söz konusu olduğunda bol miktarda ihsan ve atiyyeler dağıtmaktan geri kalmamıştır. Bu suretle Saray'dan başlamak üzere ülkenin her tarafına yayılan bir istihbarat örgütü meydana getirmiş ve bu örgüt elemanlarını kendi özel hâzinesinden beslemek suretiyle onları nimetlere boğmuştur. Ancak bütün bu harcamalar boş yere sarf edilmeyip, her yönden saldırılara maruz kalan Osmanlı Devleti'ni parçalamaya yönelik faaliyetlerden haberdar olma ve ülke bütünlüğünü koruyabilme amacıyla yapılmıştır. Bütün bunların sonucunda Yıldız istihbaratının, dünyanın önde gelen istihbarat örgütleri ile rekabet edebilecek dereceye ulaştığı bilinmektedir.

10- II. Abdülhamid'in Son Yılları

II. Abdülhamid'in hükümdarlığının son yıllarında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin faaliyetleri arttı. Faaliyetlerini Avrupa'da sürdüren meşrutiyet taraftarı Jön Türkler 1902 yılında Fransa'da bir kongre gerçekleştirdiler. Bunlar yabancı postaneler aracılığı ile ülkeye soktukları yayınlarla etkili olmaya başlamışlardı. Abdülhamid bu gelişmeleri önlemeye çalışıyordu. Ama Jön Türklerin faaliyetleri giderek ülke içine de yayıldı. Rumeli'de, özellikle Selanik ve Manastır gibi şehirlerde, İttihat ve Terakki basın yoluyla propaganda yapmanın ötesinde, bir takım suikastlarla

İstanbul'u sıkıştırmaya başlamıştı. Bunun üzerine, uzun süren mücadeleli bir saltanat döneminden sonra, manen ve ruhen yorgun düşen II. Abdülhamid, "Suyun akışına gideceğim" diyerek 23 Temmuz 1908 tarihinde, Anayasanın seçimle ilgili hükmünü yeniden yürürlüğe koyduğunu ilân etti. Bu suretle II. Meşrutiyet Dönemi başlamış oluyordu. Bu dönemde İttihat ve Terakki Partisinin etkinliği arttı. Abdülhamid kendisini bir meşrutiyet

Levent Şahverdi Arşivi

padişahı gibi davranmaya alıştırmaya çalışırken, 13 Nisan 1909 tarihinde 31 Mart Vakası meydana geldi. İstanbul'da çıkan isyan Rumeli'den gelen Hareket Ordusu tarafından bastırıldı. Meşrutiyet taraftarları olaylardan Abdülhamid'i sorumlu tutuyorlardı. Aslında isyan çıkmasından hiç sorumlu olmadığı halde, Yeşilköy'de toplanan Meclis, II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi kararını aldı (27 Nisan 1909). Yeni padişah kardeşi V. Mehmed Reşad oldu.

Bundan sonra Abdülhamid, İttihat ve Terakkinin kararı ile Selanik'e gönderildi ve orada Alâtini köşkünde göz hapsinde tutulmaya başlandı. Sultan Abdülhamid'in, Selanik'te bulunduğu esnada, kendisinin muhafızlığı vazifesini yerine getiren Ali Fethi (Okyar) Bey ile yaptığı görüşmelerde geçmişin bir muhasebesini yaparak icraatları hakkında bilgi verdiği ve bu vesile ile devrini ve şahsını savunduğu gözlenmektedir. Ali Fethi Bey'in bizzat dinleyip daha sonra hatıralarında yer verdiği Abdülhamid'in bu değerlendirmelerinden bazılarını aktarmayı gerekli görmekteyiz. Mesela kendisinin en fazla suçlandığı konular arasında yer alem jurnalcilik hakkında Ali Fethi Bey'e şunları söylemiştir: **"Evvelâ jurnal nedir, onu anlamak lâzımdır. Jurnal bir hadisenin izahıdır, yani rapordur, fezlekedir, lâyihadır, izahnamedir. Bunlara ihtiyaç duymayan hükümdar, devlet ve devlet adamı tasavvur edilebilir mi? Haber alamayacak da kararını hayalinden mi verecektir? Bu açık hakikatten sonra geriye verilen jurnallerin mahiyeti, doğruluğu ve iyi niyeti kalıyor. Haklarında jurnal verilenler bazen bir kişi bazen de bir makamdır. Hadise ve malumatı derleyenler ise icabına göre bir, on, yüz ve hatta bin kişidir. Yani bir milletin parçasıdır. Hakikat olduğuna inandığı olayları, hükümdarına ve devletine bildirmek bir itibarla vatan hizmeti değil midir? Ben bu hususun diğer devletlerde nasıl olduğunu merak etmişimdir. Mesela, çoğumuzun hayran olduğu İngiltere'de, bütün İngilizler, İntellicens Servis in tabii azası imişler. Ama oralarda neden tabii görülüyor? Çünkü jurnal verenler doğru olduklarına inandıklarını hükümdar veya devletlerine bildiriyorlar**

Levent Şahverdi Arşivi

" Ali Fethi Bey'in, jurnalciliğin kötüye kullanıldığı ve millet vicdanında derin yaralar açıldığı şeklindeki ifadeleri üzerine Abdülhamid'in cevabı şöyle olmuştur: "Yanlışlıklar, hatalar, hatta haksızlıklar olabilir ve olmuştur. Fakat ben, her şeyi öğrenmek mevkiinde ve zaruretinde idim. Jurnal verenler içinde, bugün onları telin edenler ve imha etmeye çalışanlar da vardır ve sayıları da çoktur. Neden bunların içinden, sizin bugün söylediklerinizi o gün söyleyenler çıkmamıştır? Bugün neden bu jurnaller teker teker neşredilmiyor? İmza sahiplerinin milletçe bilinmesinden mi endişe ediliyor? Bana verilen hiçbir jurnal atılmamış, yakılmamıştır. Hepsi milletin önüne konulursa çok istifadeli ve ibretli olur.

Sultan Abdülhamid devlet idaresinin güçlüğü ile ilgili olarak da şu değerlendirmeleri yapmıştır: **"Osmanlı Devleti yüzölçümü ve nüfus olarak kendisinden büyük ülkelere dahi benzemez. Mesela Rusya'yı ve hatta Amerika Birleşik Devletleri'ni idare etmek çok daha kolay, hatta basittir. Çünkü bizim devletimizde kitabi ve semavi bütün dinlerin mensuplarıyla, ateşe tapanlar, mecusiler, putperestler dâhil Dünyanın bütün dinlerine mensup ve ırk, kavmiyyet, milliyet olarak Dünya yüzünde ne kadar insan varsa hepsi yaşar. Her renkten insan bulunur. Devletimizin örf ve adetleri olduğu kadar dinimiz de bunların eşitliğini emreder. Halbuki bugün Amerika'da renk farkı mevcuttur. Bir İngiliz, Hintli veya Çinliye insan muamelesi etmez. Onlarda devlet erkânı, esas ırkın tekelindedir. Halbuki bizde bunun tam aksidir". *Yabancı ülkeler hakkında ise şöyle düşünmektedir: "* Tecrübelerimle biliyorum ki, ecnebiler, çok zaman maharetle sakladıkları menfaatleri olmasa, bize karşı asla samimi ve dost değildirler. Gösterdikleri alâka ise, aralarındaki rekabetten dolayıdır. Bunlardan istifade bazen mecburiyet olur". *Devlet adamları hakkındaki görüşleri "* Adam yetiştirmek kolay değil. Eskiden vezirler, kâbir, hayır erbabı konaklarının büyük kısırımı yetiştirmeye kabiliyetli gençlere ayırırlar, bilhassa kendi memleketlerinden istidatlı, elinden tutulmaya değer**

Levent Şahverdi Arşivi

gençleri getirirler, onlara manevi pederlik yaparlarmış. Biz bunlara yetişmedik. Enderun, saray içinde devlet adamı yetiştiren en büyük mektep imiş. Bana maarife neden ehemmiyet vermediğim soruluyor. Haşa! Bugün ne kadar yüksek mektep görüyorsanız hemen hemen cümlesini ben yaptım. Mevcutları da ıslah ettim. Fakat devlet adamı münhasıran mektepten yetişmez. Önünde müspet ve takibe şayan numuneler bulması lazımdır. İsimlerini saydığınız zevatın bir ikisi hariç diğerlerini tanırını. Şimdi bunlar, mutlakıyetin nazırı iken meşrutiyet ilân edildi de zihniyet ve şahsiyet mi değiştirdiler? Eğer buna marnlıyorsa, ahlâklarından şüphe etmek lazımdır. Madem ki benim idarem fena imiş, vatan ve millet için felaket imiş, o halde neden en yüksek karar ve hüküm mevkiindeki makamları muhafaza için birbirleri ile mücadele etmişler, bu makamlar kendilerine verildiği zaman minnettar olmuş, buralarda huzurla oturmuşlardır?

Sultan Abdülhamid çok ilginç bir tespiti de din adamları hakkında yapmıştır. Bir dönemde, iyi ilişkiler yaşanan bir ülkenin, Japonya'nın[11] İmparatoru, İslâmiyet'in muhtevasını, iman esasla-

11 Sultan Abdülhamid, sömürgeci batı ülkelerine karşı bir denge arayışına yönelik olarak gözünü güney ve güney-doğu Asya'ya çevirmiş ve halifeliğin gücünü kullanarak buralarda nüfuzunu arttırmıştı. Bu çerçevede uzak- doğuda önemli bir güç haline gelmekte olan Japonya ile dostane ilişkilerin kurulması gündeme gelmiş ve her iki taraf bu konuya önem verdiklerinden' öncelikle 1887 yılında Japon imparatorunun amcası İstanbul'a gelerek hediyeler getirmişti. İşte hem bu seyahate karşılık vermek amacıyla, hem de iki ülke ilişkilerini üst düzeye çıkarmaya yönelik olarak Ertuğrul gemisinin Japonya'yı ziyaret etmesine karar verilmiştir. Bu vesile ile, seyahatte yer alacak Mekteb-i Fünun-ı Bahriye mezunu olan talebeler de sahip oldukları malumatı geliştireceklerdir. 14 Temmuz 1889 tarihinde Miralay Osman Bey (sefer devam ederken Tuğamiral rütbesini alarak Osman Paşa olmuştur) komutasında ve bünyesinde 54'ü subay olmak üzere 607 kişi bulunan Ertuğrul firkateyni İstanbul'dan hareket etmiştir. Gemi ve personeline yol boyunca uğranılan Bombay, Kolombo, Singapur ve Hong Kong gibi yerlerde yerli Müslümanlarca büyük ilgi gösterilmiş ve binlerce insan akın akın Ertuğrul'u ziyaret etmişlerdir. 1890 yılı Mayıs'ında Japonya'ya varan gemi burada da aynı büyük ilgi ile karşılanmış ve gerekli temaslar yapılıp 11. Abdülhamid'in hediyeleri imparatora sunulduktan sonra dönüş yolculuğu başlamıştır. Ertuğrul firkateyni 15 Eylül 1890 tarihinde Yokohama'dan hareket etmiş, bir müddet yol aldıktan

Levent Şahverdi Arşivi

rını, gayesini, felsefesini, ibadet kaidelerini izah edecek kudrette bir din heyetinin ülkesine gönderilmesini talep etmişti Abdülhamid bunun üzerine nasıl hareket ettiği konusunda şu bilgileri vermektedir: *"Düşündüm ki, Japon İmparatorunun istediği Müslüman din alimleri kendi ülkemizde olsa ve onları ben bulabilseydim, Jüponlardan evvel kendi milletimin ve Halife, yani Peygamberimizin vekili olarak İslâm aleminin istifadesini temin ederdim. Şöhret yapmış ilmiye mensuplarını tanıyordum. İçlerinde şahsen hürmete şayan çok şahsiyet vardı. Ekseriyetle de şahsen faziletli idiler. Fakat ilmi kudretleri olduğu kadar, cihanı telakki tarzları, bu kadar büyük ve İslâmiyet'in mukadderatı üzerinde tesir yapacak mevzuu ele almaya, neticelendirmeye müsait değildi. Velhasıl Japon İmparatorunun istediği Müslüman din alimlerine ve onları yetiştirecek kaynaklara artık sahip değildik. Medreselerimiz birer ilim-irfan kaynağı olmaktan mahrumdu"*

Sultan Abdülhamid'in, yapmış olduğu bu ve buna benzer diğer değerlendirmeler ile, padişahlığı dönemindeki icraatlarını sonuna kadar savunduğu görülmektedir. Ona göre dönemin şartlan o tür hareket etmeyi gerektiriyordu ve kendisi de öyle davranmıştı. Abdülhamid Selanik'te üç buçuk yıl kaldı. 1912 yılında Balkan

sonra fırtınaya yakalanmıştır. Fırtına ile mücadele ederek Oşima adasına yaklaşan gemi, adanın güney ucunda yer alan Kaşinozaki burnu ve aynı ismi taşıyan fenerin açıklarında kayalara çarpmak sureti ile 16 Eylül 1890 tarihinde batmıştır. Kazada başta gemi komutanı Osman Paşa olmak üzere, 500 kadar kişi şehit olmuştur. Kazadan yaralı olarak kurtulabilen 69 kişiye ise fener işçileri ve köylüler ilkyardımda bulunmuşlardır. Kaza Japonları çok üzmüş, bizzat imparator konu ile ilgilenmiş ve gelişmelerden İstanbul'u haberdar etmeyi bir vazife bilmiştir. Ertuğrul kazazedeleri Japonların yakın ilgisi ile tedavi edilmişlerdir. Yaralılar iyileşince Japonlar kendi gemileri ile bunları İstanbul'a getirmek istemişlerdir. Bu talep memnuniyetle kabul edilmiş ve Kongo ile Hiyei adlı iki Japon gemisi 10 Ekim 1890 tarihinde beraberinde kazadan kurtulan 69 denizcimiz olduğu halde Japonya'dan hareket etmişlerdir. Gemiler 2 Ocak 1891 tarihinde İstanbul'a ulaşmışlardır. Japon gemileri İstanbul'da çok parlak ve samimi gösterilerle karşılanmışlardır. Sultan II. Abdülhamid gemi kumandanlarını huzuruna kabul edip iltifat etmiş ve kendilerini nişan ile ödüllendirmiştir. Bir ay kadar İstanbul'da kalan Japon gemileri gördükleri büyük misafirperverlikten hoşnut bir şekilde 3 Şubat 1891 tarihinde ülkelerine dönmek üzere yola çıkmışlardır.

Levent Şahverdi Arşivi

Savaşı'nın çıkışı üzerine orada bulunması tehlikeli görülerek İstanbul'a getirildi ve Beylerbeyi Sarayı'na yerleştirildi. Ömrünün son yıllarını burada geçiren Abdülhamid, bu arada I. Dünya Savaşı'nın çıkışına ve kötü gidişata tanık oldu[12]. Beylerbeyi Sarayı'ndaki gözaltı süresi devam ederken, 10 Şubat 1918 tarihinde hayatını kaybetti. Padişahlara mahsus bir cenaze töreni ile Divanyolu'ndaki Sultan Mahmud Türbesine, dedesi Sultan II. Mahmud ve amcası Sultan Abdülaziz'in yanlarına defnedildi. Cenazeye çok büyük bir kalabalık katılmış ve derin bir teessür içinde olan halk "Bizi bırakıp nereye gidiyorsun" diye hıçkırıklarla Abdülhamid'i son yolculuğuna uğurlamalardı.

12 1910'lu yıllarda İttihat ve Terakki Partisi'nin tecrübesiz yöneticileri yerine II. Abdülhamit iktidarda bulunsaydı, son derece ustalıkla kullanmayı başarabildiği denge politikası sayesinde muhtemelen ülkeyi 1. Dünya Savaşı dışında bırakabilirdi. Özellikle de, İttihat ve Terakki'nin büyük bir siyasi beceriksizliği sonucu meydana gelen ve bir çok felaketin yaşanmasına sebep olan Balkan Savaşı'nın çıkmasına katiyen fırsat vermezdi. Nitekim bu gerçeğin İttihat ve Terakki liderleri tarafından geç de olsa fark edildiği şu örnekle anlaşılıyor. I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru durum iyice ümitsiz bir hale gelince, Talat ve Enver Paşalar, neler yapılabileceği konusunda Abdülhamid'in fikrini almak istemişlerse de, edindiği izahattan yenilginin kaçınılmaz olduğunu gören Abdülhamid, "Bu vaziyetle artık benim verebileceğim hiçbir fikir ve tavsiye edebileceğim hiçbir tedbir kalmamıştır" diye cevap vermek zorunda kalmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN HUSUSİ İRADELERİNİN METİNLERİ

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

1- Amerika Birleşik Devletleri İle İlgili Hususi İradeler Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Afrika kıtasındaki milletlerin geleneklerinden, ahlaki değerlerinden ve diğer özelliklerinden bahsetmek üzere gelecek Temmuz ayında Şikago'da toplanması kararlaştırılan kongrede Osmanlı Devleti adına tebliğ sunmak ve kongrece arzu edilen konularda bilgi vermek üzere bir yetkilinin gönderilmesi Ticaret ve Nafıa Nezareti'nden talep edilmişti. Konu hükümet toplantısında ele alınmış ve Cevdet Paşa'nın bu görevi yerine getirmesine karar verilerek 13 Mart 1893 tarihli hususi sadaret tezkeresi ile Zat-ı Şahanelerinden izin istenmişti. Cevdet Paşa bu görevi yerine getirmeye muktedir olmakla birlikte, şu sıralarda Zat- ı Şahaneleri tarafından havale edilmiş işlerle meşgul olduğundan kongrede bulunmaya vakti el vermeyecektir. Bu sebeple söz konusu kongre için Mabeyn-i Hümayun tercümanlarından ve Osmanlı Devleti'nin Şikago umumi sergisi komiseri Hakkı Bey'in görevlendirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Süreyya

15 Mart 1893

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 114, 26 Ş 1310.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitâbet Dâiresi

İstanbul'daki Amerikan sefareti maiyetinde bulunmak üzere Bankroft adlı Amerikan gemisinin Çanakkale Boğazı'ndan geçiş izni sefaretçe talep edilmiştir. Amerika Paris Antlaşması'na imza atan devletler arasında yer almadığından, sefaret maiyetinde vapur bulundurmak yetkisine sahip değildir. Bu sebeple sefire o yönde bir cevap verilmesi Hariciye Nezareti'ne bildirilmiştir. Bu defa da Amerikan sefiri, geçişine izin istenen geminin diğer devletlerin gemilerinden küçük olduğunu, herhangi bir gösteri yapma amacının bulunmadığını, istenen izin verildiği takdirde Osmanlı karasularında bulunan Amerikan harp gemilerinin dönüşünü sağlamak gibi bir dostluk gösterisinin de sunulacağını ve geminin Çarşamba günü gelmesinin beklendiğini ifade etmiştir. Fakat Amerikan sefirinin kendisine yapılan tebligatı henüz hükümetine bildirmediği anlaşıldığından Washington sefareti aracılığıyla Amerikan hükümetine, hangi ülkelerin İstanbul'da gemi bulundurma hakkına sahip olduğuna dair yapılmış anlaşmalardan söz edilmesi, Amerikan sefirine de aynı konunun tekrar hatırlatılması hükümetçe kararlaştırılmıştır. Bu konuları ihtiva eden 13 Ocak 1896 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Belirtildiği gibi Amerika Paris Antlaşması'na imza eden devletler arasında yer almadığından bu konuda her hangi bir iddiada bulunabilmesi mümkün değildir. Bu sebeple hükümetin almış olduğu kararın aynen uygulanması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

13 Ocak 1896

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 66, 28 B 1313.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Bilindiği üzere, İstanbul'daki Amerikan elçisi Zat-ı Şahanelerini ziyaret ettiği sırada bir talepte bulunarak Amerika hükümetinin İstanbul'daki sefareti büyükelçiliğe dönüştürmek isteğinden söz etmiştir. Bunun için öncelikle Washington'daki Osmanlı sefaretinin büyükelçiliğe dönüştürülmesi ve devletin oraya bir büyükelçi ataması gerekmektedir. Amerikan sefirinin bu talebine rağmen şu ana kadar Zat-ı Şahanelerince talebin reddi veya kabulü hakkında hiçbir emir verilmiş değildir. Fakat Zat-ı Şahaneleri, Amerikalıların İstanbul'da büyükelçilik açmak suretiyle ülkelerini büyük Avrupa devletleri konumuna yükseltmek amacında oldukları kanaatindedir. Büyükelçilik açılırsa Osmanlı Devleti'ne müdahale fırsatı arayan yeni bir büyük güce imkan tanınmış olunacaktır. Bu sebeple Amerika'nın talebinin geçiştirilmesi gerekmektedir. Osmanlı hükümetinin Washington'a büyükelçilik açması için mali vaziyetinin uygun olmadığı şeklinde bir gerekçe ile Amerikalılara ret cevabı verilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

21 Mart 1897

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 43, 17 L 1314.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Erzurum'da Amerikan konsolosluğu açılmasına izin verilmemesi üzerine Amerikan sefirinin başvurusuna dair 17 Aralık 1897 tarihli Hariciye Nezareti'nin yazısı Zat-ı Şahanelerince görüldü. Beyana gerek olmadığı üzere yabancı bir devlet tarafından bir yere konsolos tayini ancak bir ihtiyaç halinde mümkün olabilmektedir. Bu ihtiyaç ise konsolos tayini istenilen yerde o devlet tebaasının bulunması halinde giderilmektedir. Halbuki Amerika hükümetinin Erzurum'da tebaası yoktur. Amerikan sefaretinin böyle gereksiz bir konuda ısrarcı olması uygun görülmediğinden talebinin geçiştirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

20 Aralık 1897

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 79,25 B 1315.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Osmanlı Devleti ile Amerika arasında anlaşmazlık konusu olan beş madde hakkında hükümet toplantısında cereyan eden görüşmeleri takdim eden 24 Kasım 1898 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Ermeni olayları sırasında zarar gördükleri iddia edilen Fransız vatandaşlarının tazminat talebi daha önce reddedildiği gibi İtalya'nın benzer istekleri de geri çevrilmişti. Amerikan sefirinin aynı konudaki talebi de öncekiler gibi değerlendirilmeli ve her ne ad adı altında olursa olsun tazminat talebinin yerine getirilmesi olaylarda sorumluluğun kabulü anlamına geleceğinden, hiçbir şekilde tazminat ödenmesinin söz konusu olmadığı sefire hatırlatılmalıdır. Tabiiyet meselesine gelince, ülkede herkes için geçerli olan bir vatandaşlık kanunu mevcut olup, bu kanun gereğince uyruk değişikliğine gitmek Padişahın iznine bağlıdır. Dolayısı ile bu konuda başka bir uygulama yapılması söz konusu olamaz. Bu hususlar yanında, Amerikan sefirinin hissettirdiği bir konu da dikkate alınmalıdır. O da şudur. Osmanlı Devleti'nin işine yarayabilecek bazı silahların hazine imkânları el verdiği ölçüde Amerika'dan satın alınması halinde bu ülkenin de bu durumdan hoşnut olacağı anlaşılmaktadır. Bu sebeple hükümetin belirtilen hususları yerine getirmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

25 Kasım 1898

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 1,10 B 1316.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Harput Amerikan konsolosluğuna tayin edilmek istenen şahsın Ermeni olduğu Zat-ı Şahanelerince haber alınmıştır. Adı geçen kişi Osmanlı Devleti vatandaşıdır. Son zamanlarda Amerika'ya giden Ermenilerin Amerikan vatandaşı kimliğini kazanacakları hakkında Amerika tarafından ileri sürülen fikir gereğince sözü edilen konsolos Amerikalı kabul edilmektedir. Hâlbuki bu konuda Kâmil Paşa'nın ve merhum Cevat Paşa'nın sadaretleri döneminde Bâbıâli tarafından teklif edilen bu husus Zat-ı Şahanelerince tasdik edilmemişti. Binaenaleyh onaylanmayan bir konu hakkında Bâbıâli'nin herhangi bir icraatta bulunamayacağı gayet açık olmakla beraber bu hususta yanlışlıkla bir muamele yapılıp yapılmadığının saraya arzı gerekmektedir.

Esas itibariyle, tabiiyet değişikliği Zat-ı Şahanelerinin iradesine bağlı bir husus olduğuna göre, Harput konsolosluğuna tayin olunan Ermeni hakkında ileri sürülecek Amerikan vatandaşı olduğu iddiasının dikkate alınmaması ve memuriyetinin kabul edilmemesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

3 Aralık 1900

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 32,10 Ş 1318.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Padişah fermanı gereği olarak ve 12 Mayıs 1904 tarihli tezkere ile dahi tebliğ olunduğu üzere Washington sefareti büyükelçiliğe yükseltilmedikçe Amerika hükümetinin İstanbul'a büyükelçi gönderememesi meri kurallar gereğidir. Hâlbuki devletçe Washington sefaretinin büyükelçiliğe yükseltilmesine lüzum görülmediğinden ve Amerika Birleşik Devletleri İstanbul sefaretinin terfi etmesi bu ülke elçisinin büyük devletler sefirleri arasına girmesine yol açacağından ve bu da devletin menfaatine olmayacağından Amerikan sefaretinin talebinin katiyen geçiştirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

14 Mayıs 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi**, 88, 28 S 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitâbet Dâiresi

Boris isimli posta vapuruyla 117 Amerikalı seyyahın Pire'den İstanbul'a doğru yola çıktığı Çanakkale liman başkanlığına atfen Bahriye Nezareti'nce Zat-ı Şahanelerine arz edilmiştir. İstanbul'a gelmek üzere vapurda bulunan seyyahların Amerikan pasaportu taşıyan takma isimli Ermeni fesatçıları olduğu haber alınmış olup söz konusu kişilerin vapurdan inmelerine meydana verilmeyip konu ile ilgili lazım gelen araştırmaların yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

21 Ağustos 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 18, 10 C 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Rant Faylıt namında Amerikalı bir komisyoncunun Arjantin ve Şili harp gemilerini Rusya için satın aldığım ve bu gemilerin yakın zamanda İstanbul'a geleceğini söylediğine dair Mösyö Basiman Londra'dan İstanbul'a bir telgraf çekmiş olup, adı geçen Rant Faylıt hakkında soruşturma yapmaktan ve alınacak küçük bir haberin dahi bildirilmesinden geri durulmaması Zat- ı Şahanelerince evvelce irade buyrulmuştu. Zikrolunan telgrafın kapsamı dikkate değer bulunduğundan etraflıca inceleme yapılması, adı geçen kişinin Amerika'nın İstanbul sefaretine müracaat etmiş olma ihtimaline karşı oradan da işin araştırılmasıyla neticenin saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

5 Aralık 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 89, 27 N 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Amerika kıtasının ortaya çıkış tarihinin ve Amerika'da İngilizce konuşan ahalinin ilk yerleşimlerinin anılması amacına yönelik olarak 1907 senesinde deniz ve kara askerleri tarafından icra edilmesi tasarlanan deniz merasimine bütün ülkeleri katılmaya davet eden Amerika hükümeti namına gönderilen davetnamenin bir sureti ile Amerikan sefaretinden gönderilen yazının takdim edildiğine dair 2 Temmuz 1906 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Bu merasime iştirak etmek büyük masrafı gerektirmekle beraber bu konuda sadaretin düşüncesinin ne merkezde olduğunun saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

3 Temmuz 1906

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 35, 10 Ca 1324.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İstanbul'daki Amerika elçiliğinin büyükelçiliğe dönüştürülmesinin önüne geçilmesi hakkında vaki olan tebliğe cevap olarak gönderilen 21 Haziran 1906 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Söz konusu sefaretin büyükelçiliğe yükseltilmesi için Osmanlı Devleti'nin de Washington sefaretini büyükelçiliğe yükseltme kararı almış olması lazımdır. Halbuki böyle bir karar olmadığı cihetle, bu konuda gösterilecek mazeretin tafsilatlı olarak, devletler arasında mevcut ilişkilere halel getirmeyecek bir surette, Amerika sefiri İstanbul'a gelmeden daha yolda iken kendisine talimat verilerek bu meseleden söz etmemesinin sağlanması ve işin önüne geçilmesi lazımdır. Çünkü Amerika hükümetinin bu teşebbüsü Amerika elçisinin burada büyük devletlerin sefirleri arasına katılma arzusuna dayanmaktadır. Bunun neticesinde Amerika sefiri dini müesseseler ve mekteplerin işlerini büyükelçi sıfatıyla takip edip itibarını arttırmaya çalışacaktır. Devletin menfaatine olmayan bu büyükelçilik meselesinin bertaraf edilmesi için teşebbüslerde bulunulması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

22 Haziran 1906

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 84, 29 R 1324.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Bükreş Amerika sefiri, Rumeli vilayetlerinde dolaşarak ahalinin göçleri hakkında bilgi toplamak amacıyla hükümeti tarafından resmen görevlendirildiğini, bu sebeple kendisi ve katibi için tercüman ile mürur tezkeresi verilmesini talep etmiştir. Amerika sefirinin bu talebini ileten Bükreş sefaretinin telgrafı ile bu konuda yapılacak muamelenin ne olması gerektiğini soran 5 Ekim 1907 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerine görülmüştür. Amerika sefirinin talebinin Babıâli'ce münasip bir surette geçiştirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

7 Ekim 1907

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 114, 29 Ş 1325.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Amerika'daki Ermeni, Bulgar ve Arnavut komitelerinin saldırgan ve bölücü hareketlerini takip edip kontrol altında tutmak ve bu suretle bu kişilerin hain ve bedhah maksatlarını gerçekleştirmelerine fırsat vermemek için hususi surette oraya gönderilen dışişleri memurlarına verilmek üzere 300 liranın hâzinece karşılanması Washington sefaretince talep edilmiş olup bu konuda icap edenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

25 Mart 1908

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 65,21 S 1326.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

2- Avusturya- Macaristan İle İlgili Hususi İradeler

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Macar seyyahlarının İstanbul'u ziyaretlerine karşılık olmak üzere Macaristan'a özel bir Türk heyeti gönderilmesi hakkında bazı Macar ileri gelenlerinin talebi yerine getirildiği takdirde oraca iyi karşılanacağı ve müspet bir tesir yapacağı düşünülmektedir. Gidecek heyetin uygunsuz davranışlarda bulunmaması için seçilecek şahıslara özen gösterilmeli ve iyi ahlaklı olmalarına dikkat edilmelidir. Macaristan'dan davetiye mektubu gönderenler arasında gazeteci, itfaiye zabiti, müsteşar gibi sıfatları haiz olanlar bulunduğundan, buradan gideceklerin de bir Şura-yı Devlet azası, bir itfaiye subayı ile bir gazeteci yanında uygun niteliklere sahip 12 zattan müteşekkil olması tercih edilecektir. Kendilerine ellişer lira verilecek bu kişilerin Macaristan'a gönderilmeleri için izin talep eden 23 Ağustos 1892 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri'nce görülmüştür. Avusturya Devleti'nin Macaristan'daki konumu müşkül bir vaziyettedir ve Avusturya bu konumu ile bazı vilayetlerinde sorunlar yaşayan Osmanlı Devleti'ne benzemektedir. Gerçi İstanbul'a Macar seyyahları geldikçe onlara gösterilen hüsnü muameleden dolayı Avusturya sefiri memnuniyetini beyan etmekte ve bu seyyahlara Zat-ı Şahanelerince yapılan iltifatlardan hoşnut oluyor gibi görünmekte ise de aslında Avusturya Devleti ve sefirinin bu durumdan pek memnun olmadıkları gözlenmektedir. Bu durum sefirin hal ve hareketlerinden, seyyahların saraya

Levent Şahverdi Arşivi

gittikleri zaman refakatlerinde sefaret memurlarından bazılarının bulunmaması gibi olaylardan anlaşılmaktadır. Şimdi buradan Macaristan'a bir heyet gönderilmesi Avusturya Devleti'nin büsbütün nazarı dikkatini çekecektir. Binaenaleyh konunun yeniden ele alınarak, yapılan davetten duyulan memnuniyetin Macarlara bildirilmesi suretiyle işin geçiştirilmesi uygun olacaktır. Bu şekilde 600 lira gibi bir masraftan da tasarruf edilecektir. Konunun Hariciye Nazırı ile görüşülerek ne yapılması gerektiğinin tekrar saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Süreyya

25 Ağustos 1892

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 11, 2 S 1310.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Avusturya Denizcilik Bakanlığı'nca keşif amaçlı olarak Kızıldeniz'e gönderilecek ilim heyetini taşıyacak geminin gitmesine engel olunması seyrüsefâinin serbestliği kaidesine aykırı olacaktır. Zaten Avusturyalıların ifadelerinden ve verdikleri teminattan anlaşıldığına göre, yapılacak inceleme gezisinin sadece araştırmalara yönelik olması galip ihtimaldir. Bu sebeple yerel yetkilerin kontrolünde olmak şartıyla bu hususta Avusturya sefaretinden talep edilen iznin verilmesinin uygun olacağına dair 8 Ağustos 1895 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Avusturyalıların görünürdeki maksat ve niyetleri Kızıldeniz'de ilmi araştırmalar yapılması ile sınırlı kalabilirse de, oralarda askeri üs kurmak gibi hükümetimizce tam anlamıyla bilinemeyecek gizli niyetleri de olabilir. Bu hususta elde edilecek her türlü malumat günü gününe bildirilmek üzere gemide işten anlar ve güvenilir subaylar bulundurulması şarttır. Bu şartların yerine getirilmesi ve Bahriye Nazırı paşanın mesuliyeti altında rapor hazırlanarak gerekli iznin verilmesi, ayrıca Hicaz valiliğine dikkatli olunması için uyarıda bulunulması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

17 Ağustos 1895

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 86, 27 Ra 1313.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Hoşa gitmeyen hal ve hareketlerde bulunduğu İşkodra vilayetince bildirilen Avusturya'nın İşkodra konsolosunun, şifahen dahi tebliğ olunduğu üzere, görevinden alınması için Avusturya sefareti nezdinde teşebbüste bulunulmasıyla konsolosla münasebette bulundukları anlaşılan İlbasanlı Derviş ve Tiranlı Murat Beylerin aileleriyle beraber Trablusgarp'a gönderilmeleri Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

12 Ekim 1897

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 123, 16 Ca 1315.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Ermenilerin gerçekleştirmiş oldukları fesat hareketleri esnasında Avusturya tebaasından bazılarının zarara uğradıklarından söz edip bunların zararlarının tazmin edilmesini isteyen Avusturya sefirinin Bâbıâli'ye müracaat ettiği şeklinde bir söylenti mevcuttur. Yapılan tahkikatla da anlaşıldığı üzere, Ermeniler tarafından çıkarılmış olup, dünyanın hemen her tarafından ve ülke dâhilinde meydana gelmekte olan bu gibi olaylardan dolayı tazminat talebi şeklinde bir değerlendirmeye mahal olmamasına nazaran, söz konusu söylentinin hemen şimdiden reddedilmesi icap edeceğinden, hükümetçe ona göre tavır alınması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

8 Mayıs 1898

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **İrade Hususi,** 53, 16 Z 1315.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Eski Kosova jandarma komutam olup, Ferik Şemsi Paşa'nın refakatine memur edilen Mirliva Mehmet Paşa'nın görevinden alınması hakkında Avusturya sefareti tarafından yapılan teşebbüsten bahseden ve bu konuda izin talep eden 22 Aralık 1901 tarihli hususi sadaret tezkeresi zat-ı Şahanelerince görüldü. Avusturya sefaretinin bu muamelesi devletler hukukuna aykırıdır ve bu itibarla da isteğinin yerine getirilmesi mümkün değildir. Mehmet Paşa'nın daha önce Avusturya'nın Kosova konsolosuna güya bir tehditname gönderdiği söylenmişti. Öyle ise bu tehditnamenin usulü dairesinde mahkemeye gösterilmesi teklifine karşı sefaret bir şey yapamamıştı. Mehmet Paşa daha sonra Kosova jandarma kumandanlığından ayrılmış ve bir süre İstanbul'da kalmıştı. Şimdi Şemsi Paşa'nın maiyetinde Mitroviçe'ye gönderilmiş olup Avusturya sefirinin talebinin iyilikle bertaraf edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

4 Ocak 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 79, 24 N 1319.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Selanik'teki Avusturya postanesinin şehir içinde bir şube daha açtığı Posta ve Telgraf Nezareti'nden Zat-ı Şahanelerine arz edilmiştir. Osmanlı Devleti'nde bulunan yabancı postaların kaldırılmasına karar verilmişken bu şekilde yeni şubelerin açılması maslahaten ve hukuken caiz değildir. Avusturyalıların Rumeli'de bu suretle postalarını çoğaltması siyasi açıdan çok sakıncalı bulunduğu aşikar olduğundan, gerekli teşebbüslerde bulunularak açılan şubenin kapattırılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

18 Nisan 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 28,9 M 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Tiran beylerinin bozguncu hareketleri karşısında bazı ıslahatları gerçekleştirmek ve bozguncuları cezalandırmak amacıyla sevk edilen kuvvetler halk tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanınca telaşa düşen beyler Avusturya konsolosuna başvurmuşlardı. Bu defa konsolosun ahaliyi tahrik etmeye başladığı ve kaymakamı tehdit ettiği İşkodra vilayetinden bildirilmiştir. Diğer taraftan Avusturya elçisinin dahi bu işle ilgili olarak hükümete müracaat ettiği anlaşılmaktadır. Avusturya'nın, bir taraftan Rumeli'de ıslahat yapılması talebiyle Bâbıâli nezdinde girişimlerde bulunduğu halde, diğer yandan bozgunculuk yapan bazı şahısların cezalandırılmasına teşebbüs olunduğunda bozguncuları himayeye kalkışması anlaşılır şeylerden değildir. Bozguncu şahısların Osmanlı vatandaşları olmalarından dolayı Avusturyalıların bunları himayeye hiçbir hak ve salahiyetlerinin olmadığının Avusturya sefirine önemle hatırlatılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

10 Ağustos 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 18,6 Ca 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitâbet Dâiresi

Avusturya ve İngiliz donanmalarının Selanik limanına gelecekleri istihbaratı Zat-ı Şahanelerine arz edilmiştir. İngiliz donanmasının olağan programı gereğince her sene Akdeniz'e geldiğinde Selanik limanına da uğraması alışageldik bir durumdur. Ama Avusturya donanmasının oraya gelmesi daha önce söz konusu olmamıştır ve özellikle şu sırada bunun düşünülmesi dikkat çekicidir. Avusturya donanmasının Selanik'e hangi sebeplerle gelmek istediğinin ve donanmayı oluşturan gemilerin miktarının ne olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Bunun yanında İngiliz donanmasının da kaç gemiden oluştuğunun öğrenilip saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

18 Şubat 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 82, 21 Za 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Manastır Avusturya konsolosunun bugünkü trenle İstanbul'a doğru hareket ettiğinin Manastır vilayetinden bildirildiğine dair gönderilen 6 Kasım 1903 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Konsolosun İstanbul'a doğru yola çıkması Avusturya sefirinin davetine ve bazı savunma tertiplerine dayandırılmıştır. Bu durumun lehimize bir şey olmaması akla geldiğinden konu ile ilgili olarak Zat-ı Sadaret penahilerinin görüş ve düşüncelerinin saraya iletilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

6 Kasım 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi, 52*,16 Ş 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Mitroviçe Avusturya konsolosunun güya katledildiğine dair bir haber alındığının Rusya sivil memuru tarafından beyan edilmesi üzerine kaza kaymakamından bilgi alınmıştır. Buna göre gerek Avusturya gerekse Rusya konsoloslarının Mitroviçe'de selamette bulundukları, kendilerine hiçbir taraftan ve hiçbir surette zerre kadar kötü muamelede bulunulmadığı anlaşılmıştır. Kaymakamın bu cevabının adı geçen kişiye tebliğ edildiği Müfettiş Paşa hazretleri tarafından saray arz edilmiş olup, Babıâli'ce de gerçeklerin lazım gelenlere bildirilmesi, bu tarz yalan haber ve iftiralara asla meydan verilmemesi ve bunun için gerekenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

10 Nisan 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 62, 25 M 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Manastır vilayetinden bildirildiğine göre Avusturya ve Rusya sivil memurları tahkikat yapmak için köylere giderek, yanlarında mahalli memurlardan kimse bulunmadığı halde, adeta bir tahkik heyeti gibi hareket etmekte, Osmanlı askeri ve hükümeti aleyhinde aleni bir şekilde konuşmalar yapma cesaretini göstermektedirler. Ayrıca bir takım fakir ve düşkün Bulgarlar bu adamların gideceği köylerde toplanmakta ve konsoloslar bunların fotoğraflarını çekmektedirler. Manastır vilayetinin bu beyanı üzerine Zat-ı Şahanelerinin emirleri gereği Rusya ve Avusturya sefirleri ile cereyan eden görüşmelerin tafsilatını ihtiva eden Hariciye Nezareti Paşa hazretlerinin tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Bu konunun hükümetçe görüşülerek lazım gelenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

13 Temmuz 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 168, 29 R 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Mitroviçe'de bulunan Avusturya ve Rusya konsolosları-nın bazen yanlarına askeri müfreze verilmesini beklemeksizin öteye beriye gittikleri 3. Ordu Mareşalliği'nden Seraskerlik makamına bildirilmiştir. Bu hal Zat-ı Şahanelerinin emirlerine aykırı olup kendilerinin muhafazalarına özen gösterilmesi gerekli görülmüştür. Bu sebeple, adı geçen konsolosların bir yere gittiklerinde refakatlerine usul gereği bir müfreze verilmesi için müracaatta bulunmalarının icap ettiği sefaretleri vasıtasıyla kendilerine bildirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

29 Ekim 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 50, 20 Ş 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Avusturya Devleti'ne ait üç zırhlı, iki kruvazör ve bir torpidodan mürekkep bir filonun 5 Şubat'ta Pire'ye uğradıktan sonra İzmir veya Selanik'e geleceği bilgisi Zat-ı Şahanelerine arz edilmiştir. Avusturya donanmasının Selanik'e gitmesi Bulgar çetelerinin zararlı faaliyetlerini arttırmasına fırsat vermesi gibi olumsuz bir sonuç doğuracaktır. Binaenaleyh Avusturya hükümetinin donanmasını Selanik'e göndermekten vazgeçmesi için teşebbüste bulunulması ve neticesinin saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

29 Ocak 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 83, 24 Za 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

3- Balkan Ülkeleri İle İlgili Hususi İradeler

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Sırbistan'da muhtelif siyasi partiler arasında mevcut olan ihtilafın aldığı şekillerden ve Sırbistan Dışişleri Bakanının Londra'da çıkan bir gazetede yayınlanan makalesinden haber veren 21 Kasım 1892 tarihli hususu sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri'nce görülmüştür. Sırp Dışişleri Bakanının Osmanlı Devleti hakkında ibraz ettiği dostane tavırdan dolayı Zat-ı Şahanelerinin duyduğu memnuniyetin elçiliğimiz vasıtasıyla Sırp bakana iletilmesi ve bu vesile ile kendisinin taltif edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Süreyya

24 Kasım 1892

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 8, 4 C 1310

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Selanik vilayetinden gelen 23 Temmuz 1896 tarihli telgrafta belirtildiğine göre Yunan çetelerinin maksadının sıradan eşkıyalık olmayıp siyasi amaçlar taşıdığı yakalanan bir çetecinin üzerinde bulunan evraktan ve güvenlik kuvvetlerinin eline geçen matbu ilannamelerden anlaşılmaktadır. Şu hale göre daha başka çetelerin zuhur etmesi de muhtemeldir. Yunan hükümetinin, komşuluk hukukuna yakın olarak çete faaliyetlerini desteklemesi ve çeteleri ülkesinde barındırması devletler arası ilişkiler açısından da yakışık alır şeylerden değildir. Bu bakımdan Yunan elçisine ve Atina sefaretimiz vasıtasıyla Yunan hükümetine etkili uyarılar yapılmalıdır. Aynı zamanda bazı dost devletlerin elçilerine de bu konuda tebligatta bulunulmalıdır. Selanik valisinin bu hususları ihtiva eden telgrafı Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Konuyla ilgili gerekenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

24 Temmuz 1896

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 34,13 S 1314.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitâbet Dâiresi

Pirizren'de olduğu gibi Üsküb'e dahi bir Sırp metropoliti tayini, Sırplar için Selanik vilayetinde bazı mektepler açılmasına müsaade edilmesi, Sırpların nüfus tezkerelerinde Sırplı olduklarının yazılması ve Helzar manastırının Aynaroz'da bulunan arazi ve ormanlarına vuku bulan tecavüzlerin engellenmesi hakkında Sırp maslahatgüzarının Zat-ı Şahanelerine takdim eylediği istida taraf-ı sadaretinize gönderilmiştir. İstidada yazılı olan hususlardan nüfus tezkereleri işi devlet menfaatine aykırı olup Şuray-ı Devletçe de reddedilmiş bulunmaktadır. Bunun kabul edilmesinden sarf-ı nazar edilerek diğer hususların incelenmesi ve içlerinden mahzuru görülmeyenler hakkında icap edenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

4 Ağustos 1896

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 69, 26 S 1314.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Karadağ prensinin 400 liralık senelik yardımını iki yıldan beri alamadığını Zat-ı Şahanelerine duyurulmasını istediğini bildiren Çetine sefaretinin telgrafı Zat-ı Şahaneleri'nce görülmüştür. Gerçi şu aralık bu miktar paranın hâzineye az çok tesiri olabilirse de, Karadağlıların Osmanlı hükümetine olan yakınlığını muhafaza etmek, devlet politikası gereği Karadağlıları istenilen tarafa sevk edilebilecek şekilde minnettar etmiş olduğundan Karadağ ahalisinin bu minnettarlığını devam etmesi halindeki faydalara nazaran söz konusu meblağın sarf edilmesi hiç mesabesinde kalır. Bu sebeple konunun hükümet tarafından da müzakere edilerek gerekli miktarın ödenmesi hakkında bir karar alınması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

7 Eylül 1897

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 26, 10 R 1315.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Dün gece Yunanistan'dan Sakız'a gelen Gürcü kumpanyasının İzmir vapurunda Bulgaristan'a gitmek üzere Yunan askeri elbisesi giymiş 300 kadar Bulgar askerinin bulunduğunun Sakız mutasarrıflığından bildirildiğine dair Zaptiye Nezareti'nin tezkeresi Zat-ı Şahaneleri'nce görülmüştür. Gürcü kumpanyasının, Osmanlı Devleti ile savaş halinde olan bir hükümetin bu kadar adamını nakletmesi dikkate değer olup bu tarz hareket kumpanya için hayırlı olmayacaktır. Eğer bu tarz harekete devam ederlerse vapurlarının boğazlardan geçişlerinin engelleneceğinin söz konusu kumpanyaya bildirilmesi ve adı geçen İzmir vapurunda denildiği gibi asker varsa boğazdan geçişine izin verilmemesi Padişahımız Efendimiz Hazretleri'nin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

3 Kasım 1897

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 16, 6 C 1315.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Lahey konferansında Bulgar delegelerinin oy kullanması durumunda bu reyin değer kazanmaması gerekmektedir. Bu amaçla konferansın sonunda, Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'ne tabi bir emirlik olduğu hatırlatılacak ve vereceği oyun ancak istişari mahiyette olabileceği belirtilecektir. Bu teşebbüste başarılı olunabilmesi için Rusya'nın da kendi delegelerine talimat vermesi gerekmektedir. Bu sebeple Rusya nezdinde görüşmelerde bulunulmasının lazım geldiğini beyan eden 4 Haziran 1899 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Yapılan işlem doğru olup bu konuda Rusya'nın İstanbul sefareti vasıtasıyla teşebbüse girişilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

4 Haziran 1899

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 60, 24 M 1317.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Asılları Zat-ı Şahaneleri'nde bulunan ve birer süetleri sadaretinize gönderilen evrakların mütalaasından anlaşıldığına göre Sırp hududuna bu taraftan hiçbir saldırı yapılmadığı gibi, Sırbistan hükümetinin iddiasının aksine, tecavüzlerin Sırplar tarafından gerçekleştirildiği tahakkuk etmiştir. Hal böyle olunca işin gerçeğinin açıklanmasına yönelik olarak Hariciye Nezareti'ne tebligatta bulunulması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

23 Temmuz 1899

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 49, 15 Ra 1317.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayetinden bildirildiğine göre Yunan hükümeti eski tüfeklerini elden çıkarıp yeni sistem tüfekler satın alma teşebbüsüne girişmiştir. Yunanlılar eski tüfekleri kaçak olarak Osmanlı sahillerine çıkarıp ahaliye satmayı tasarlamaktadırlar. Bu tasavvurların önüne geçilmesi ve sahillerin muhafazası için Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayeti emrine süratli bir vapur gönderilmesi ve gerek Yunanlıların gerekse diğer ecnebilerin adalara ve Osmanlı sahillerine silah sokmalarının önlenmesi için sahil vilayetlerinin valileri ile gümrük ve telgraf memurlarına lazım gelen emirlerin verilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

26 Şubat 1900

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 45, 26 L 1317.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Sırplılar sınıra tecavüzde bulunarak Osmanlı askeri ve Müslüman ahaliden bazılarını hiç sebepsiz yere katletmişlerdir. Olayın üzerine tarafların hudut müfettişlerince yapılan tahkikattan anlaşıldığına göre, bu tecavüzde bulunan ve günahsız insanları katleden Sırplılar hiçbir kanuni muameleye tabi tutulmamışlardır. Buna karşılık her türlü kötülüğü yaptığı alenen bilenen ve bunun neticesinde öldürülmüş olan Rako isimli bir Sırp çavuşunun katlinden dolayı Sırp gazeteleri bir takım yalan ve uydurma beyanlarda bulunmaktadırlar. Bu konuda Osmanlı vatandaşlarının haklarının korunması ve katillerin cezalandırılması için teşebbüslerde bulunulması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

23 Temmuz 1901

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 16, 6 R 1319.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Osmanlı Devleti ile Romanya arasında meydana gelmiş olan Griviçe Savaşı'nın seneyi devriyesi münasebetiyle Yergöğü büyük kilisesinde icra edilen ayin-i ruhanide yabancı ülke konsoloslarının bulunmadıkları gibi bayraklarını dahi açmadıklarına dair 27 Eylül 1901 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri'nce görülmüştür. Söz konusu konsolosların şu veçhile gösterdikleri davranışı, bağlı oldukları ülkelerin Osmanlı Devleti hakkındaki dostane hislerinin bir göstergesi olarak değerlendirildi. Bu bakımdan konsolosların mensup oldukları devletlere duyulan memnuniyetin beyan edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

30 Eylül 1901

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 40, 16 C 1319.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Sırbistan hükümetinin Osmanlı Devleti'ne kaçak silah girmesini en etkili şekilde engellemek amacıyla almış olduğu tedbirden bahseden ve bu tedbir Sırp hükümetinin Osmanlı Devlet hakkında dostane niyetinin bir delili gibi telakki olunabilirse de, burada Avusturya'dan gelmesi beklenen Verenden tüfeklerinin Sırbistan'a girişinin yasaklanmasının da söz konusu olduğunu ifade eden Belgrat sefaretinin yazısını sunan 22 Mayıs 1902 tarihli hususu sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri'nce görülmüştür. Sırbistan'ın aldığı tedbirleri Belgrat sefirimiz gibi yorumlamaya gerek yoktur. Bu sebeple alınan tedbirlerden dolayı Sırp hükümetine memnuniyet beyan edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

28 Mayıs 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 69,19 S 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Piriştine'deki Sırp konsolosunun Kolaşin nahiyesi köylerini dolaşarak Hıristiyan ahali ile gizlice görüşmekte olduğu 3. Ordu müşiriyetine atfen seraskerlik makamından Zat-ı Şahanelerine arz edilmiştir. Oralardaki diğer devletler konsoloslarının da bu suretle dolaşıp Hıristiyan ahali ile gizlice görüştükleri ve Hıristiyan halkın bundan yüz bularak şımarma eğilimine girdikleri Zat-ı Şahanelerine sunulan birçok maruzattan da anlaşılmaktadır. Konsolosların bu tarz hareketleri esasen yolsuz ve devlet menfaatlerine aykırı olduğundan, Bâbıâli'ce bu gibi münasebetsiz ve usul harici hallerin önüne geçilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

23 Haziran 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 54, 17 Ra 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Varna'da Arnavutların kurduğu fesat cemiyetine İtalyan Varna fahri konsolosunun gizli olarak yardım ettiği ve toplantılarına başkanlık yaptığı Bulgaristan komiserliğinden bildirilmişti. Usullere ve anlaşmalara aykırı olan bu halden dolayı Roma kabinesine şikâyette bulunmak üzere Hariciye Nezareti'nce Roma sefaretine gerekli uyarıların yapıldığına dair 6 Temmuz 1902 tarihli hususu sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. İtalya hükümeti nezdinde teşebbüsat yapılmakla beraber bu türlü fesat çıkarıcı kişilerin Osmanlı Devleti'ne tabi bir emirlik olan Bulgaristan'a gelmeleri ve orada Osmanlı Devleti aleyhinde fesat cemiyetleri tertip etmeleri asla hoş görülemez. İsmail Kemal Bey'in Bulgaristan'da bulunduğu hakkındaki bilgilere bakılırsa söz konusu cemiyet dahi onun eseri olmak lazım gelir. Herhalde bunun önlenmesi ve adı geçen kişilerin Bulgaristan'dan çıkarılmaları için emirliğe kati tebligatta bulunulması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

6 Temmuz 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 121, 28 M 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Bu kere Üsküp'teki yetkililere teslim olan Sırp çetecilerinden Taşan'ın oğlu Yuvan'ın ifadesinden Sırbistan'da büyü hazırlıklar yapıldığı ve birkaç günden beri rediflerin silah altına alınmaya başlandığına, Avusturyalılarla Bulgar ve İtalyanların da aynı şekilde hazırlıklar yaptıklarının anlaşıldığına dair 3. Ordu müşiriyetinden gelen telgraf seraskerlikçe saray arz edilmiştir. Bu ülkelerin, bir taraftan Bulgaristan'a karşı askeri hazırlık yapan Osmanlı Devleti'nden şikayetçi olurken, diğer taraftan kendilerinin bir takım tertip ve hazırlıklar içinde bulundukları doğru ise tedbir almak gerekmektedir. Bu amaçla hükümetin toplanarak ne tarz bir politika takip edileceğinin kararlaştırılması ve kararın saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

14 Şubat 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 117,16 Za 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Norekop kazasına bağlı Zirnovi köyündeki kilisede Rum ahali ayin icrası ile meşgulken Bulgar eşkıyası köyü ablukaya alıp Rumlardan, biri öğretmen olmak üzere dört kişiyi katletmiştir. Taarruza uğrayan Rum ahali de eşkıyadan üçünü öldürmüştür. Firar eden diğer eşkıyanın üzerine güvenlik kuvvetleri gönderilmiştir. Bulgar eşkıyasının böyle ayin yapmakta olan ahali üzerine yaptıkları taarruz hakkında Avusturya ve Rusya sefirlerine malumat verilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

10 Kasım 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 59, 20 Ş 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nın, yabancı ülkelerde ve bilhassa Osmanlı Devleti'nde bulunan Yunan konsoloslarına bir yazı göndererek, söz konusu ülkelerde ikamet eden Yunanlıların milli donanma sandığı yararına düzenlenmiş piyangoya katılmalarını ikna için gayret göstermelerini istediğinin haber alındığına dair Atina sefaretinin yazısı ile bu konuda ne yapılması gerektiğini soran 3 Eylül 1904 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri'nce görülmüştür. Beyana hacet olmadığı gibi Rusya ve Hindistan'da bulunan Müslüman ahalinin Hicaz demiryolu için bile yardımda bulunmaları engellenmektedir. Gerçi Osmanlı Devleti'nde ikamet eden Rum tebaanın kilise ve mektep gibi hayır müesseseleri için yardımda bulunmalarına bir şey denilemez ise de, diğer Osmanlı tebaası ile aynı derece de eşit haklara sahip oldukları ve kendilerinden asker alınmayıp ekseriya askerlik bedeli de ödemedikleri halde yabancı bir devletin deniz kuvvetlerini güçlendirmek için tertiplenen piyangoya katılmaları asla kabul olunamaz. Bu katılıma engel olunmasında sayısız siyasi ve iktisadi yararlar vardır ve buna hiç kimsenin itiraza hakkı olmadığı da aşikârdır. Bu sebeple gerekli tedbirlerin alınarak piyango tertiplenmesine mahal bırakılmaması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

6 Eylül 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 71, 25 C 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Karadağ prensi Londra'da Zaza isimli bir yatın satılık olduğunu, bunun satın alınarak kendisine hediye edilmesini Zat-ı Şahanelerinden istida eylemiştir. Londra sefirinin görüşmesi sonucu yatın sahibi önce 13 bin 750 İngiliz lirası talep etmişse de sonra 13 bin 200 İngiliz lirasına razı olmuştur. Ayrıca kömür masrafı ile kaptan ve tayfa ücretleri ödendiği takdirde yatı Ekim ayında İstanbul'a gönderebileceğini belirtmiştir. Yarın satın alınarak Karadağ prensine hediye edilmesi konusunda lazım gelenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

19 Eylül 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 112, 9 B 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Osmanlı Devleti'nce, Romanya hükümetinin bazı beyanatına binaen söz konusu hükümete bir dostluk gösterisi olmak üzere Ulahlara, kilise ve mektep açmaları için imtiyaz verilmesinin uygun olmayacağı Yunan Dışişleri Bakanı tarafından Atina elçiliğine beyan edilmiştir. Bu konuda Atina'dan gelen yazı, Zat-ı Şahanelerinin emriyle, hükümet toplantısında görüşülmek üzere sadaretinize gönderilmiştir. Rum patrikhanesi ve Rum cemaati hakkında Osmanlı Devleti tarafından öteden beri uygulanmakta olan politika malum olup, Âli Paşa'nın sadarette bulunduğu tarihte Bulgar Egsarlılığının kurulması hususundaki teşebbüslerin nasıl muzır neticeler verdiği meydandadır. Şimdi Rum patriği bulunan Yovakim Efendi'nin o sıralarda sadıkane ihtarları olmuşsa da Âli Paşa'nın hareket tarzı bu hale sebep olmuştur. Karar verirken bu düşüncelerinin dikkate alınması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi Tahsin

10 Ekim 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 106, 3 Ş 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Atina ve Bükreş hükümetleri arasında mevcut olan gerginliğin bir kat daha vahamet kazandığına, devletler arasındaki ilişkinin yakın zamanda kesilmesinin muhakkak olduğuna dair Bükreş elçiliğinden gelen yazının takdimine dair 11 Eylül 1905 tarihli hususu sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Romanya ve Yunanistan arasında ilişkilerin kesilmesi halinde ortaya çıkabilecek sonuçların neler olabileceğinin saray arz edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

12 Eylül 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 25, 12 B 1323.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Karadağ prensinin İşkodra havalisi hakkındaki politikasından bahseden İşkodra vilayetinden gelen telgrafın takdimine dair 5 Ekim 1905 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Her ülkenin bir takım emelleri olması tabi olup, yapılacak şey hükümet görevlilerinin kendilerine tevdi edilmiş görevlerini en iyi şekilde yerine getirmeleri ve ahalinin hükümetin adaletinden tamamıyla faydalanmalarını, rahat ve huzur içinde birbirleri ile iyi geçinmelerini sağlamaktır. Dışarıdan yapılan kötü etkilerin, aldatmacaların önüne ancak bu şekilde geçilebileceğinden Bâbıâli tarafından ona göre hareket edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

7 Ekim 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 24, 8 Ş 1323.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Belgrat sefiri Paşa hazretlerine Sırp Dışişleri Bakanı tarafından bir memur gönderilmiş, kendisine bomba ile suikast yapılacağının Belgrat polisince haber alındığı, gerekli tedbirlerin alınmış olmakla beraber basiretli ve uyanık hareket edilmesi gerektiği söylenmiştir. Bunun üzerine Belgrat sefirinin tebdili hava vesilesi ile iki ay müddetle Abhazya'ya veya İstanbul'a gitmesine izin verilmesini talep ettiğine dair sunulan 20 Ekim 1905 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri'nce görülmüştür. Her yerde olduğu gibi Sırbistan hükümeti de sefirimizin her türlü taarruzdan korunması için gerekli tedbirleri almak mecburiyetindedir. Kaldı ki suikast yapılacağı haber alınmış olmasına nazaran buna kimlerin cüret edeceği öğrenilmiş demektir ve Sırbistan hükümetinden ona göre tedbir almasını istemenin lüzumu aşikardır. Bu hususların hükümete tebliği ile alınacak cevabın arzı hususunda sefirimize tebligatta bulunulması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

23 Ekim 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 72, 25 Ş 1323.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Yunan gazetelerinde yer alan haberlere göre büyük devletler, Selanik, Kosova ve Üsküp vilayetlerini, burada yaşayan Hıristiyanların etnik yapılarına göre bölümlere ayırmak için müzakerelerde bulunmaktadırlar. Atina sefaretinin bu konudaki yazısına ve konu ile ilgili olarak girişilen teşebbüslere değinen hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri'nce görülmüştür. Büyük devletlerin bu girişimleri hakkında Alman sefiri Baron Mareşal hazretlerinden bilgi alınması yanında, yakında bir takım zararlı ve bölücü tekliflerle karşılaşacağımız anlaşıldığından hükümetin ona göre tedbirler alması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

19 Kasım 1906

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 1, 22 L 1324.

Levent Şahverdi Arşivi

4- Fransa İle İlgili Hususi İradeler

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Antep Fransız konsolosu ile yerel güvenlik güçleri arasında meydana gelen sürtüşme hakkında Fransa sefiri ile yapılan görüşme neticesinde meseleye bir hal çaresi bulunmuştur. Sefir olayın büyütülmemesi için, ahali arasından konsolosu ve kavası dövenlerin cezalandırılmasını, kavasın kayıp eşyası ile güvenlik güçlerinin el koyduğu kimliğinin konsolosa teslimini, kaymakamın konsolostan özür dilemesini ve olaylara karışan güvenlik güçlerinin başka yerlere nakillerini talep etmiştir. Meselenin bu şekilde halledilmesinin uygun olacağına dair Hariciye Nezareti'nin mütalaasını bildiren ve bu konuda izin isteyen 30 Temmuz 1892 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Konuyla ilgili olarak gerekenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Süreyya

1 Ağustos 1892

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 82, 8 M 1310.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Şam Fransız konsolosunu tahkir edip kavası da dövenler hakkında Fransız sefaretince istenilen cezalar ağır olduğundan Suriye valisi paşanın başkanlığında bir komisyon kurularak konunun incelenmesi Zat-ı Şahanelerince emredilmişti. Bu defa adı geçen kişilerden biri yalnız bir ay tutuklu kalarak evvelce, diğer üçü de üçer ay hapis cezası ile son olarak tahliye edilmişlerdir. Kavası döven Abdullah'ın da bir sene müddetle Akka'ya gönderilmesi münasip olacaktır. Bu hal şeklinin nispeten hafif olduğunun vali paşa tarafından cevaben bildirildiğinden söz eden 28 Şubat 1896 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüş ve meselenin bu şekilde çözümü uygun bulunmuştur.

Saray Başkâtibi

Tahsin

13 Mart 1896

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 48, 29 N 1313.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Paris sefiri Münir Beyefendi'nin, dördüncü defa olarak, muteber kişilerden ve siyasi ricalden birçok davetlinin bulunduğu bir ziyafet tertip ettiği telgrafla haber verilmiştir. Osmanlı sefaretlerinde mutat olduğu üzere ziyafet verilmesi resmi günlere mahsus olup Münir Beyefendi'nin böyle birbirini takip eder tarzda dört ziyafet vermesi bir sebebe bağlı olması lazım geleceği gibi, tertiplenen ziyafetlerin masraflarının görülmesi dahi hükümetin iznini almayı icap ettirmektedir. Hükümetin bu konuyla ilgili bilgileri saraya ulaştırması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

10 Haziran 1898

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 69, 21 M 1316.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Fransızların Trablusgarp civarında Cenayin cihetinde bazı saldırılarda bulundukları haber alındığından keyfiyetin askeri komisyonca müzakeresi emir ve ferman buyrulmuştu. Adı geçen komisyonca hazırlanan mazbata ve harita ile konuyla ilgili seraskerlik makamının tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Konunun yarınki hükümet toplantısında görüşülüp yapılması gerekenlerin tespiti

Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

13 Haziran 1898

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 103, 24 M 1316.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Ermeni karışıklığından zarar gören Fransız uyrukluların zararlarının tazmini iddiasında bulunan Fransız hükümetinin, Yunanistan harp tazminatından 1 milyon 200 bin frankın aktarılması için Paris'teki Osmanlı bankası şubesine yaptığı müracaatın reddinin tabii olduğunu beyan eden ve Fransızları bu iddiasından vazgeçirmek amacıyla Paris sefaretine talimat vermek için izin talebine dair sunulmuş olan 8 Temmuz 1898 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri'nce görüldü. Ermeni karışıklığının meydana geliş şekli herkesçe bilinmekte olup, bu tarz olaylar son olarak Napoli'de ve Prag'da meydana geldiği gibi Fransa'da dahi defalarca görülmüştür. Dünyanın her tarafında bu tür hadiseler cereyan ettiği halde bunların hiç birisinde hiçbir devlet tarafından tazminat verildiğinin örneğine rastlanmamıştır. Hal böyle olunca, Osmanlı Devleti de, tebaasından bir kısım kötü niyetli kişilerin çıkardıkları, hükümetçe hemen engellenip önlenmiş olan bir asayişsizlikten dolayı asla ve kat'a tazminat ödemeyecektir. Yunanistan'dan alınan harp tazminatı Osmanlı Devleti'nin savaşta maruz kaldığı hasar ile mal ve can kayıplarının bedelidir, yani kan pahasıdır. Bu sebeple Fransa hükümetinin veya diğer bir hükümetin bu tazminata müdahale edemeyeceği gayet açıktır. Şayet Fransa Dışişleri Bakanı'nın banka şubesine müracaatı fiili müdahale derecesine gelecek olursa Osmanlı hükümetinin de bir suretle bunu Fransa'ya ait bir şeyden mahsup suretiyle tesviye edeceğine şüphe yoktur. İlgili kişilere bu yönde talimat verilmesi ve Fransa'nın hiçbir müdahalesine fırsat bırakılmaması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi
Tahsin
15 Temmuz 1898
Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 81, 26 S 1316.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Fransa donanmasına ait üç zırhlı ve iki kruvazörün doğuya doğru hareket ettiklerinin Paris sefaretince haber verildiğine dair Hariciye Nezareti tezkeresinden söz eden hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri'nce görülmüştür. Fransızların gittikleri yerlerde herhangi bir münasebetsizlik yapmalarına meydan verilmemesi için icap edenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

1 Kasım 1901

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 32,19 B 1319.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Fransa sefareti maiyetinde olup geçende Akdeniz'e gitmiş olan vapurun Çanakkale Boğazı'ndan geçebilmesi için sefaretin izin talep ettiğine dair gönderilen 18 Kasım 1901 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri'nce görülmüştür. Yabancı sefaretlerin maiyetlerinde iki vapur bulunmasına ve Fransa sefareti maiyetine memur vapurlardan biri hali hazırda İstanbul'da bulunduğuna göre ikinci vapurun gelmesi hakkındaki izin talebinin Hariciye Nezareti'nce münasip bir surette geçiştirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

19 Kasım 1901

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi, 23,* 8 Ş 1319.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Vaday ile Bornu arasında bulunan Kanem adlı bölgeye Fransızların tecavüz etmesi üzerine icap edenlerin yapılması Zat-ı Şahaneleri'nce ferman buyrulmuştu. Adı geçen bölgenin Osmanlı Devleti'ne bağlı olduğu konusunda hiçbir tereddüde mahal yoksa da, Fransa bunu tasdik etmediğinden ileride ihtilaf çıkması ihtimal dâhilindedir. Mamafih Fransa'nın bu tarz bir teşebbüse girişmesi halinde evvel emirde Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hükümranlık haklarım belgeleyen delillerin Fransa hükümetine tebliğ edilmesi gerekir. Bu konuyla ilgili olarak Bâbıâli hukuk müşavirliğinin mütalaasını ihtiva eden 4 Ocak 1902 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri tarafından görülmüştür. Bu konuda icap edenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

5 Ocak 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 83, 25 N 1319.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Diyarbakır'da Müslümanlar arasında, gayrimüslimler aleyhine fesat hazırlanmakta olduğuna ve Hıristiyanların büyük bir korku içinde bulunduğuna dair Fransa sefareti tarafından keyfiyetin sorulmasıyla Diyarbakır vilayetinden gelen cevap 8 Ocak 1902 tarihli sadaret tezkeresi ile beraber saraya ulaştı. Vilayetten belirtildiğine göre, Diyarbakır'da asla öyle bir hazırlık olmadığı gibi, asayiş de berkemaldir. Herkes işiyle gücüyle meşguldür. Bu söylentiler Diyarbakır Fransız konsolosluğu tercümanı Kasapyan Artin ismindeki bir Ermeni tarafından çıkarılmaktadır. Artin Kasapyan daha önce de bazı uygunsuz hareketlerde bulunmuş olduğundan, böyle bir kişinin konsoloshanede bulunması Fransa sefaretince de kabul edilmemesi gerekir. Söz konusu kişi memleket asayişi aleyhinde faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu bakımdan Osmanlı hükümeti kendisinin değiştirilmesini talep etmektedir. Bunun için Fransa sefareti nezdinde teşebbüse geçilerek o kişi behemehal görevden aldırılmalıdır. Orada meydana gelen olayların, ya bazı Ermeni çetelerinin Müslüman kıyafeti giyip de Hıristiyan mahallelerinde silah atmaları sonucu, ya da Müslümanlar bayram namazında iken Ermenileri ayaklanmaya sevk etmek amacıyla Müslüman ahaliyi öyle bir tertip içinde göstermek gayretinden meydana geldiği vilayetten gönderilen cevabi telgraftan anlaşılmaktadır. Oradaki güvenlik güçleri dört bölük piyade, üç bölük süvari ile iki yüz zabıtadan müteşekkildir. Ermenilerin herhangi bir tertip içine girmelerinin önüne geçilmesi ve asayişin teminat altına alınması için orada iki üç taburdan oluşan yeni bir takviye birliği meydana getirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

8 Ocak 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 95, 28 N 1319.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Diyarbakır'da Müslüman halkın gayrimüslimler aleyhine katliama hazırlandığı ve bu tasavvurdan dolayı İslamlarla aynı mahallede oturan Hıristiyanların dindaşlarının bulundukları yerlere iltica ettikleri, böyle bir katliam meydana gelirse devletler nezdinde çok kötü tesir yapacağı Fransa sefiri tarafından şifahen iddia edilmiştir. Vakıa bu söylentiler Diyarbakır vilayetince külliyen reddedilmiş ise de, Müslüman ahaliye atfedilen tasavvurun gerçekleşmesi halinde ciddi bir gaileye sebep olacağı açıktır. Bu bakımdan Dahiliye Nezareti'nden bölge ile irtibata geçmek suretiyle gerekli tedbirlerin alınmasının istendiğini beyan eden 8 Ocak 1902 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri'nce görüldü. Bu konuda Diyarbakır vilayeti ile cereyan eden yazışmalar neticesinde Diyarbakır tarafına birçok Ermeni'nin göç ettiği anlaşılmıştır. Osmanlı Devleti dâhilinde bulunan Ermeni nüfus diğer unsurlara göre gayet az olduğundan, Ermeniler göç suretiyle çoğalmaya çalışmakta, böylece burada ekseriyet teşkil etmeye uğraşmaktadırlar. Bu zararlı maksatlarına ulaşmalarına engel olmak için Ermenilerin gerek bir vilayetten diğerine gidip gelmelerine, gerekse yurt dışından ülkeye girmelerine müsaade edilmemesi lüzumu aşikardır. Aksi halde ileride devlet birçok müşkilata uğrayacaktır. Bu hususta devletçe uygun bir tedbir alınması ehem ve elzemdir. Bu konuda gerekenlerin yapılması sadaret makamından beklenmektedir. Diyarbakır mevki olarak ehemmiyetlidir ve oradaki piyade askeri dört bölükten ibarettir. Bu kuvvetin üç tabura çıkarılması daha önce Zat-ı Şahaneleri tarafından emredilmişti. Bu cihetin askeri makamlar tarafından bir an önce yerine getirilmesi gerekmektedir. Bölgedeki redif askerinin sayısı eksik ve ekserisi işe yaramaz vaziyettedir. Vilayet

Levent Şahverdi Arşivi

merkezinde istihdam edilen jandarmaların sayısı da Müslüman ve gayrimüslim olmak üzere 150 kişiden ibarettir. Böyle bir ortamda Diyarbakır Fransa konsolosluğu tercümanının Ermeni komitelerine mensup cahil ve münafık bir adam olduğu vilayet tarafından işaret edilmektedir. Mahalli asayişin temini için redif askeri ve jandarmalara takviye gerekmektedir. Diyarbakır'a yeni tayin edilen Fransız konsolosun, tecrübesizliği ve memleket ahvalini bilmemesi sebebiyle söz konusu tercümanın yalanlarına inanıp Fransa sefaretine gerçekle alakası olmayan bilgiler verdiği gelişmelerden anlaşılmaktadır. Bütün bunlar dikkate alınarak, Fransa sefiri ile görüşülüp Diyarbakır konsolosluğuna namuslu bir tercüman atanması hakkındaki sözünün hatırlatılması ve ayrıca mevcut konsolosun uyarılmasının sağlanması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

17 Ocak 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 17, 7 L 1319.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Kanem mevkiine Fransız askeri müfrezesi giderek Şeyh Sunusi'nin adamlarına taarruz eylemeleri ve orada bazı saldırılarda bulunmaları üzerine o taraflarda devlet bütünlüğünün zarar görmesinin önüne geçilmesi için hükümetçe karar alınması hak- kındaki ferman daha önce tebliğ kılınmıştı. Bingazi mutasarrıflığından son olarak gelen ve ekte gönderilen telgraf muhtevasına nazaran müfrezenin hâlâ Kanem'de bulunduğu anlaşılmış olduğundan icap edenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

4 Temmuz 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 80, 28 Ra 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Fransa'daki Ermeniler Fransa hükümetinden bir ricada bulunarak, diğer devletler gibi Fransa'nın da Bitlis'te bir konsolosluk açmasını istemişlerdi. Bunun üzerine Fransa Dışişleri Bakanı Musul konsolosluğuna Siirt, Bitlis ve Muş'a uğrayarak Van'a kadar seyahat etmesi emrini vermiştir. Bu gezinin gerçekleşmesi mümkün değildir ve ayrıca Bitlis'te bir Fransız konsolosluğunun açılması da söz konusu olamayacağından bu teşebbüsün önüne geçilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretleri'nin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

25 Ağustos 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 35, 20 Ca 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Fransa hükümetince Sofya'ya ateşemiliter tayininin kararlaştırıldığına ve bu konuda girişilen teşebbüslere dair 26 Şubat 1903 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Fransa'nın bu tavrı kötü tesir yaratacağından ve zaten Berlin Antlaşması hükümlerine de uymadığından, söz konusu teşebbüslerin takibe alınması ve Sofya'ya ateşemiliter tayini meselesinin mutlaka önüne geçilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

28 Şubat 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 125, 30 Za 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Fransızların kendi himayelerindeki kabilelerle beraber himayelerinde olmayan kabileler ve Kanem havalisindeki köylerin kabileleri üzerine askeri harekâtta bulunmaları üzerine meydana gelen çarpışmada Fransızlar galip çıkmışlardır. Çarpışmada üç şeyh ile birçok kişi hayatını kaybetmiş kabile reisi de esir düşmüştür. Geriye kalanlar Fizan sancağının nihayetinde bulunan Katrun nahiyesi civarına gelmişlerdir. Geçen sene o taraflarda sakin müteveffa Sunusi Şeyhi ve cemaati bir dereceye kadar Fransızların ilerlemesine sekte vurmakta iken son olarak söz konusu cemaat Kanem civarında hezimete uğradıktan sonra şeyh dahi köyünü terk ederek Bingazi'ye tabi Kufra'ya gelmiştir. Bundan sonra kabilelerin beri cihetlere çekilmeleri ve Fransızların da bunları takip etmelerinin muhtemel olduğunu belirtip yapılması gerekenlerin tarafına bildirilmesini isteyen Fizan mutasarrıfının talebi Trablusgarp vilayetince telgrafla saraya iletilmiştir. Trablusgarp vilayeti sınırlarının korunması lazımeden olup ona göre tedbir alınması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

31 Mayıs 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 26, 4 Ra 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Japonya ve Rusya arasında bir savaş meydana gelecek olursa bu işe müdahale etmemek için Paris ve Londra kabineleri arasında gizli bir ittifak yapıldığına dair Paris sefaretinden gelen 28 Aralık 1903 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri tarafından görüldü. Bu durumda Fransa ile Rusya arasındaki ittifakın mahiyeti anlaşılamamakta olduğundan Paris sefaretinin konuyu araştırarak ona göre bilgi vermesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

29 Aralık 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 29, 10 L 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Zeytun'da dolaşmakta bulunan Mersin Fransız konsolosu Göksun'da hanesine misafir olduğu Maraşlı Hacı Artin'le birlikte bazı köylere gidip Hıristiyan ahaliyi toplayarak, rahatlarını ve hükümetin haklarındaki muamelesini sorup onlara para dağıttığı, istekleri hususunda bir mazbata yapıp kendisine göndermelerini tebliğ ettiği Halep ve Adana fevkalade kumandanlığından bildirilmesi üzerine konu seraskerlik makamınca saraya arz edilmiştir. Osmanlı Devleti bağımsız bir ülke olduğundan tebaası hakkında yabancı memurların bu suretle hareket ve müdahale eylemesi asla kabul olunamayacağı ve çok zararlı olacağı cihetle böyle şeylere katiyen meydan verilmemesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

9 Mayıs 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 72, 23 S 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Cuma-i Bâlâ meselesine dair Fransız miralay tarafından Avusturyalı sivil ajana gönderilen şikayetnâmenin tercümesi takdim edildi. Fransız subayın öyle bir takım rivayetlere dayanarak Osmanlı Devleti aleyhinde bu derece düşmanca iftiralarda bulunması ve bu derece şiddetli bir lisan kullanması, bu şikâyetnâmeyi Osmanlı hükümetinin ve Rumeli müfettişinin bilgisine sunmadan evvel Bulgaristan'da bulunan Fransız memurlara ve basma sızdırması şayanı teessüftür. Mamafih, yapılmakta olan tahkikattan elde edilecek neticeye göre gerekenin yapılacağına dair takdim edilen 1 Ocak 1905 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Fransız subayın Bulgarlara olan eğilimi zaten bilinmekte idi. Bu defa da teyit edilmiş oldu. Halbuki Fransa'nın Osmanlı Devleti'nin dostu olmak gibi bir iddiası bulunduğuna göre, Rumeli'ndeki asayişin devamına taraftar olması gerekir. Fransa'nın görevli subayın yerine münasip bir diğerini tayin etmesi pek uygun olacağı gibi, bu suretle çirkin iftiralar da kendiliğinden tekzip edilmiş olacaktır. Bütün bunların dikkate alınması suretiyle lazım gelen teşebbüslerde bulunulması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

3 Ocak 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 101, 27 L 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

On beş sene önce Henri Burune tarafından tertip edilmiş İslam dini aleyhinde bir tiyatro piyesinin, o zaman yapılan teşebbüsler neticesinde oynatılması yasaklanmıştı. Bu kere aynı piyes Blaket isimli yazar tarafından tekrar hazırlanmıştır. Muhammed'in Cenneti adı verilen piyesin Varyete tiyatrosunda oynatılacağı haber alınmıştır. Paris sefiri bir taraftan piyesin oynanmaması için girişimde bulunduğunu, diğer taraftan konuyu dört gün önce Bâbıâli'ye ilettiğini bildirmiştir. Dört gün boyunca Babıâli'nin oyunu yasaklatmak için hiçbir teşebbüsü olmamış mıdır? Bu süre içinde ne yapılmıştır? Bütün bunların hemen saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

21 Mayıs 1906

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 80, 27 Ra 1324.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Fransa'da Klemenso kabinesinin kurulduğu ve Dışişleri Bakanlığına Mösyö Pişan'ın tayin edildiğinin Paris sefareti tarafından bildirildiğine dair 16 Ekim 1906 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Bu yeni kabinenin izleyeceği politikaların ne yönde olacağı konusunda saraya malumat verilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

27 Ekim 1906

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 17, 9 N 1324.

Levent Şahverdi Arşivi

5- İngiltere İle İlgili Hususi İradeler

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Fas işleri bugünlerde önem kazanmaktadır. Avrupa gazetelerinin yazdıklarına göre Fas Emiri adeta İngilizlere meydan okurcasına bazı faaliyetlerde bulunmaktadır. Avrupa siyasi ahvalinin bu nazik ortamında; her an yeni olaylara gebe olunduğu bir durumda, Londra ve Paris elçileri paşaların kaplıcalarda vakit geçirmeleri caiz olmayacağından adı geçen kişilerin hemen memuriyetlerinin başına dönmeleri Zat-ı Şahaneleri'nce emredilmiştir. Bir de Mösyö Gladstone'un şu aralık şarkla ilgili bazı konulardan bahsedeceği haber alındığından, bu konuda dahi araştırma yapılarak neticesinin saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Süreyya

11 Ağustos 1892

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 134, 18 M 1310.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Ermeni meselesinin çözümlenmesinin hakem sıfatı taşıyan bir devlete havale edilmesinin Londra siyasi çevrelerince talep edildiği hakkındaki rivayet resmi makamlarca doğrulanmamıştır. Bu hususla ilgili olarak Londra sefaretinin yazısını sunan 27 Haziran 1895 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri'nce görülmüştür. Osmanlı Devleti Afrika çölü gibi sahipsiz bir yer değildir. Osmanlı ülkesinde yaşayan Hıristiyanlar, Müslümanlara nispetle çok azdır. Bu sebeple Hıristiyanların Müslümanlara üstünlük sağlanmasına ve tahakküm etmesine yönelik bir faaliyeti hayal etmek bile mümkün değildir. Her ne kadar bu hakem meselesi rivayet şeklinde ağızlarda dolaşmışsa da, böyle bir olayın vukua gelmesi halinde Osmanlı Devleti'nin arzu ettiği ülkeyi hakem olarak seçebileceğinin Londra sefiri Rüstem Paşa tarafından ilgili makamlara iletilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

4 Temmuz 1895

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 28,11 M 1313.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngiliz Başbakanı Gladstone'un işbu Salı günü Ermeni işlerine dair bir nutuk irad edeceğinin haber alınması üzerine Londra sefiri Rüstem Paşa'ya verilmesi gereken talimatın takdim kılındığına dair yazılan 1 Ağustos 1895 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Ermeniler her ne kadar Osmanlı ülkesinin hiçbir cihetinde ekseriyeti teşkil etmemekte ise de, her tarafında az çok bulunmalarına nazaran, bu gibi nutuklar onları asayişi ihlal etmeleri konusunda cesaretlendirecektir. Böyle bir hâl vukuunda ise mesuliyet sebebiyet verene ait olacaktır. Devletin ıslahat yaptığı şu sıralarda böyle nutuklarla ileriye gidilmesi din-i mübin-i İslâm'a ve Türk kavmine düşmanlık ilan etmek anlamına geleceğinden, Gladstone'un konuşmasının engellenmesi için ne tür tedbir alınmak lazım gelirse o yolda hareket edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

2 Ağustos 1895

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 23, TI S 1313.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngiltere Kraliçesi hazretlerinin altmışıncı senesi münasebetiyle Salı günü Astern namlı İngiliz telgraf kumpanyasının Beyoğlu ve İzmir'deki telgraf merkezlerinin pencerelerine kandiller asmak suretiyle şenlik yapılmasına müsaade edilmesi hakkında izin talebine dair 21 Haziran 1897 tarihli sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri'nce görülmüştür. Adı geçen kumpanyanın İzmir telgrafhanesindeki odasına kandil asmasına müsaade olunabilirse de resmi devlet daireleri arasında yer alan Beyoğlu telgrafhanesinde bulunan bir odada kandil asılması bilen ve bilmeyenlerce çeşitli şekillerde tefsir edilebileceğinden söz konusu kumpanyanın buradaki odasında kandil asma talebinin geçiştirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

21 Haziran 1897

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 48, 21 M 1315.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitâbet Dâiresi

Altıncı ordu müşirliği ile Basra vilayetinden gelen telgraflar, diğer evraklar ve haritalarla beraber tarafı sadaretinize gönderildi. Söz konusu telgraflarda belirtilen hususlar esasen iki noktadan ibarettir. Öncelikle İngilizlerin Basra cihetinde nüfuzlarını arttırmak için yaptıkları teşebbüslere değinilmektedir. İkinci olarak Kuveyt kaymakamlığı makamında bulunan Mübarek ile maktul Kuveyt kaymakamının evladı arasında kaymakamlık için zuhur eden düşmanlık ve kavga ve bu sırada maktulün oğulları tarafından fesat çıkarmak yolunda vukua gelmekte olan hareketlere dairdir. Bu iki maddenin mülken ve siyaseten haiz olduğu önemi izaha gerek yoktur. Bu sebeple bugünkü hükümet toplantısında söz konusu evrakların incelenerek, emniyet ve nizamın yerleşmesi, her türlü uygunsuzluğun önlenmesi ve devletin hak ve menfaatlerinin tam anlamıyla korunması için ne gibi tedbirlere ihtiyaç duyulduğunun belirlenerek alınacak kararın evraklarla beraber saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

15 Temmuz 1897

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 89,14 S 1315.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngiltere parlamento üyesi olup seyahat maksadıyla Anadolu'yu gezmek isteyen ve bunun için izin talep eyleyen parlamenterlerin dilekleri İngiliz sefaretince Bâbıâli'ye duyurulmuştur. Bu konuda ne yapılması gerektiğini soran 16 Haziran 1897 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Adı geçen kişilerin bu tasavvurlarının münasip gerekçeler gösterilerek geçiştirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi Tahsin

15 Ağustos 1897

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 58, 17 Ra 1315.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngiltere'nin, Kızıldeniz'de iki noktaya konulmak üzere iki fenerin inşası için Mısır fenerler idaresini harekete geçirdiği istihbaratı alınmıştır. Beyana muhtaç olmadığı üzere, oralara fener konulması Osmanlı Devleti fenerler idaresinin imtiyazı dâhilindedir. Mısır fenerler idaresinin Kızıldeniz'de fener inşa etmesinin sakıncaları ortada olduğundan, bu gibi teşebbüslerin önüne geçilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

12 Kasım 1897

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 47, 17 C 1315

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngiltere sefareti müsteşarı ile iki arkadaşının bugün yapılması tasarlanan seyahatlerinden vazgeçmeleri için sefarete yapılan tebligata verilen cevapta bundan feragat edilmeyeceğinin ifade edildiğine dair Hariciye Nezareti'nin tezkeresini takdim ve bu konuda izin talep eden 17 Nisan 1898 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri'nce görüldü. Bu konuda ilgili vilayetlere tebligatta bulunularak konsolos ve arkadaşlarının hareketlerinin dikkatlice takip edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

15 Nisan 1898

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 94, 26 Za 1315

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Bu kere İstanbul'a gelmiş olan İngiliz parlamenter Smit Bartele'nin Osmanlı Devleti'nin siyasi ve mali politikası hakkında bazı sorular sorması ve bilgi edinmeye çalışması ihtimal dâhilindedir. Eğer bu tür bir talepte bulunacak olursa hiçbir şekilde kendisine hiçbir bilgi verilemeyerek sorularının geçiştirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

11 Temmuz 1898

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 76, 22 S 1316.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngiltere Devleti'nin gönüllü yazmak istediği ve Ayvalık ahalisinden maaşla gitmek isteyenlerin bulunduğu Karesi mutasarrıflığından bildirilmesi üzerine Hüdâvendigâr vilayeti gerek Ayvalık'ta gerekse Karesi livasının diğer yörelerinde gönüllü yazılıp İngiltere'ye götürülmesine yasak getirmiştir. Bu konudaki yasağın ülke çapında bütün vilayetlerde uygulanması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

8 Şubat 1900

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 12, 7 L 1317

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Yemen vilayetinden gelen ve Zat-ı Şahaneleri'nce görülen telgrafta İngilizlerin Havaşib taraflarından geri çekildikleri, Kamarre bedevilerinin yerlerinde bırakılıp diğer bölgelerden gelenlerin tedricen iade edildikleri beyan edilmektedir. Bu konuda söz konusu kabilelerin iyilikle dağıtılmaları yönünde karar aldığı ve bunun gereğini yerine getirdiği malumdur. Bununla beraber son olarak Yemen vilayetinden gelen bir telgrafta San'a nahiyelerinde İngiltere'ye ait olduğu iddia edilen yerler hakkında Aden valisinin ısrarla bilgi istediği anlaşılmaktadır. İngilizlerin Havaşib taraflarında yaptıkları gibi San'a cihetine de tecavüz etmeleri muhtemeldir. Bu bakımdan yeni bir mesele zuhuruna meydana verilmemesine gayret gösterilmekle beraber, Osmanlı Devleti sınırlarına yapılan tecavüzlerin engellenmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

19 Ağustos 1901

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 12,4 Ca 1319.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitâbet Dâiresi

Trablusgarb'ın İtalya tarafından işgal edileceği söylentisinden dolayı bu defa dahi İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Lansdovn'un konu hakkında görüşü alındığında bakan, İngiltere'nin o havalide hiçbir değişikliğin meydana gelmemesi arzusunda olduğunu İtalya'ya çok açık ve kati bir surette beyan ettiğini, kendisinin bu konuda defalarca verdiği teminata güvenilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu beyanın Londra sefaretince İstanbul'a iletildiğine dair 4 Mayıs 1902 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüş ve nazırın beyan ve taahhüdünden dolayı duyulan memnuniyetin kendisine iletilmesi irade buyrulmuştur. Yine aynı tarihli diğer bir hususi sadaret tezkeresinde, Trablusgarb'ın İtalya tarafından yakında işgal edileceğine, teftiş amaçlı olarak oraya subaylar gönderildiğine dair Paris gazetelerinde yapılan yayınlara ve bununla ilgili Roma sefaretinden gelen telgrafla değinilmektedir. Telgrafta İtalyanların Trablusgarb hakkında kendilerinin de inanmamakta oldukları bazı tasavvurlarının bulunduğu ve Dışişleri Bakanı'nın meclisteki son beyanatının nazarı dikkate alınmaya değer olduğu belirtilmiştir. İtalyanların bu konudaki duygu ve düşüncelerinin İngiltere'ce de bilinmesi için Roma sefareti tarafından Londra sefaretine tebligatta bulunulması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

4 Mayıs 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 5, 25 M 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Bağdat-İngiltere konsolosluğu maiyetinde asker bulundurulması hakkında Hariciye Nezareti'nde bir kayda rastlanmayınca mesele soruşturulmuştur. Bunun Sultan Abdülmecid döneminden başlayarak teamül haline geldiği ve bu defa Bağdat'a gelmiş olan erlerin fişenkleri ile konsolosluğa gittikten sonra eski askerin oradan ayrılacağının İngiltere sefaretinden bildirildiğine dair Hariciye Nezareti tezkeresini takdim eden 5 Mayıs 1902 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Zat-ı Sadaret penâhilerinin gerek saray başkâtipliğinde gerekse defalarca sadaret makamında bulunduğunuz esnada bu yolda bir muamele cereyan etmediği gibi, Zat-ı Şahanelerinin cülusundan beri de böyle asker değişikliği hakkında bir izin talebi olmamıştı. Bu cihet bir yana yabancı konsolosların muhafazası devletin güvenlik güçlerine ait bir vazifedir. Bu sebeple bu konuda izin verilmesi, hiçbir dayanağı olmayan bir hususu tasdik etmek anlamına geleceğinden asla caiz olamayacağı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

8 Mayıs 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 105, 28 M 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Boerlerle barış antlaşması yapılmasından dolayı İngiltere Kralı hazretlerine, Almanya İmparatoru hazretleri ile diğer hükümdarlar tarafından tebrik amaçlı telgraf çekildiği haber alınmış olup, İngiltere Kralına gerçekten öyle tebrik tarzında telgrafların gönderilip gönderilmediğinin araştırılıp saraya sunulması Zat-ı Şahaneleri'nce emredilmiş olup, barış antlaşması madde ve hükümleri neden ibaret ise harfiyen ve tamamen arz edilmesi hususunda Londra sefaretine tebligatta bulunulması da Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

3 Haziran 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 98, 26 S 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitâbet Dâiresi

Basra'da Zübcyr civarında şu sırada meydana gelen bazı eşkıyalık hareketlerini Basra ahalisi, Mübarek Essabah tarafından yönlendirilen Kuveyt eşkıyası tarafından yapıldığına kanaat getirerek mukabeleye hazırlanmışsa da sonra bu fikirden vazgeçilmiştir. Basra vilayetinden verilen bilgiye göre Mübarek Essabah'ın bu hareketi Basra ahalisini tahrik ederek kendi üzerine hücum ettirmek ve bu suretle İngilizlere müdahale fırsatı vermek amacına yöneliktir. Bu konuları ihtiva eden 26 Ekim 1902 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Arz edildiği gibi, Mübarek Essabah'ın bu tahrikleri karşısında herhangi bir olay çıkmaması için gerekli tedbirler alınmalıdır. Kuveyt Osmanlı Devleti'ne ait bir toprak parçasıdır. Eğer Mübarek Essabah İngiliz himayesine girmişse onun bu hareketi Kuveyt bölgesinin İngilizlere geçtiği anlamına gelmez, sadece kendi şahsını bağlar. Binaenaleyh İngiltere'nin Kuveyt üzerinde hiçbir himaye hakkı olamayacağı gibi, Mübarek Essabah'ın Basra ahalisine yönelttiği saldırılar karşısında hükümetin alacağı tedbirlere İngilizlerin itiraz etmesi de söz konusu olamaz. Mübarek Essabah'ın saldırıları karşısında gerekli tedbirlerin alınıp halkın can güvenliğinin sağlanması Osmanlı hükümetine ait bir vazifedir. Bu sebeple Bâbıâli'ce lazım gelenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

27 Ekim 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 53, 25 B 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Basra limanında bulunan Liponik adlı İngiliz harp gemisinin arkasında bağlı olan iki kayığı daha sonra gelen Lapoyen isimli İngiliz harp gemisine bırakarak Fav'a gittiği Basra vilayetinden bildirilmiş olup, oralarda İngiliz gemileri tarafından icraata girişildiği anlaşılmaktadır. Bu gibi ahvalin meydana gelmemesi Basra sahillerinde Osmanlı Devleti gemilerinin daimi surette gözetim yapmasına bağlı bulunduğuna dair olan 28 Ekim 1902 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Bu konuda daha önce de verilmiş olan emirler çerçevesinde oralarda kullanılmak üzere Bahriye Nezareti'nce vapurlar hazırlanmaktadır. Bu gemilerin bir an evvel bölgeye gönderilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

29 Ekim 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 58, 11 B 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngilizlerin Yemen sınırında kuvvet arttırmalarındaki maksadı izah eden ve devletler arasında müzakere edilerek ait olduğu taraf kararlaştırılıncaya kadar iki tarafça da müdahale edilmemek üzere geçenlerde Osmanlı askerinin çekildiği ihtilaflı mevkilere İngiliz askeri yerleştirilmesine teşebbüs edilmesi halinde bizim tarafça takip edilecek hareket tarzını soran ve diğer bazı konuları içeren Yemen vilayetinin telgrafı seraskerliğe ulaşmıştır. Seraskerliğin bu telgraftan söz eden ve konunun Babıâli'ye iletileceğini belirten 21 Ocak 1903 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri tarafından görülmüştür. Hududa nişanlar dikilmeye devam edilmesi hakkında devletçe alınmış olan karar, tarafların komiserler arasında ihtilaf meydana geldiği takdirde bunun devletler arasında çözülmesi şartına bağlı olup, işbu kayıt ve şartın muhafaza edilmesi gerekmektedir. Bunun yanında, bir takım vesilelerle bazı mevkilerin İngilizler tarafından işgaline katiyen meydan verilmemesi için Bâbıâli'ce icap edenlerin süratle yapılıp saraya bilgi verilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

22 Ocak 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 41,23 L 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

San'a'ya doğru gelmekte olduğu istihbaratı alınan İngiliz askerinden 350-400 mevcutlu bir tabur ile 10 top ve 300 kadar katırın San'a'ya ulaştığına ve buradaki topların sayısının 16'yı bulduğuna dair Yemen vilayetinden gelen telgrafları takdim eden 13 Şubat 1903 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. İngiltere hükümeti tarafından şimdiye kadar oralara asker ve top şevki gibi bir faaliyete rastlanmadığı halde şimdi bu tarz hareketinin sebebi anlaşılamamakta olduğundan, İngiliz hükümeti nezdinde teşebbüse geçilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

14 Şubat 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 58, 16 Za 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Yedinci ordu müşirliğinden bildirildiğine göre, iki bin nefer civarında bir İngiliz müfrezesinin Aden'den yola çıkarıldığı anlaşılmaktadır. İngilizler, hangi ülkeye ait olduğu devletler tarafından tayin edilmesi kararlaştırıldığı için Osmanlı askerinin tahliye ettiği bölgeye karar hilafına olarak askeri sevkiyatta bulunmaktadırlar. Devletlerin aldığı karardan sonra bile İngilizlerin asker sevkiyatına devam etmeleri dikkat çekici olup bu konuda Hariciye Nezareti vasıtasıyla teşebbüslerde bulunularak neticesinin saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

27 Şubat 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 113, 30 Za 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Dünkü tezkerede de tebliğ edildiği üzere İngilizlerin Yemen cihetindeki askeri hazırlıklarından dolayı teşebbüse geçilmesi için Hariciye Nezareti'ne uyarıda bulunulmuş olmakla beraber, İngilizlerin şu yoldaki hareketleri pek tehlikeli neticeler hasıl edebilecektir. Bu konuda önceki Sadrazam ve Hariciye Nazırı zamanında ihmal gösterilmiştir. Bu sebeple ciddi teşebbüslerde bulunulup Osmanlı Devleti'nin hak ve hukukunun korunmasına itina gösterilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

1 Mart 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 32, 2 Z 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Yemen'de İngilizlerin bazı hareketlerinin tafsilatı hakkında gönderilen 2 Mart 1903 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. İngilizler bir taraftan Yemen hududu hakkındaki kararların tatbikinin ertelenmesinden şikayet ediyor, diğer taraftan askeri yığmak yapıyor. İşin bir oldu bitti haline getirilmeden evvel Lahey Konferansı'na müracaat edilmesi devletçe hayırlı ve münasip olacak, diğer devletler nezdinde de iyi tesir bırakacaktır. Ayrıca sadaret tezkeresinde bahsi geçen Albay Vahap Mısırlı olup maiyetindeki askerlerin de süvarilerden oluştuğunu ve bu hususun da ayrıca dikkat çekici olduğunu Padişahımız Efendimiz Hazretleri emir ve ferman buyurmuşlardır.

Saray Başkâtibi

Tahsin

3 Mart 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 39, 4 S 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Rumeli taraflarında gezmesi yasaklanmış olan Mc Donald adlı İngiliz'in son olarak Razlık'tan Cuma-i Bâlâ'ya gidip, biraz ikamet ettikten sonra yine hareket ettiği ve kendisinin gazete muhabiri olduğu 9. Fırka Kumandanlığı'ndan bildirilmiştir. Böyle bir gazete muhabirinin, fesatçı olduğu açıkça bilinen bir Bulgar'ı tercüman olarak yanına alıp onun yardımı ile köyleri dolaşıp bir takım evraklar düzenlemesi ve fotoğraflar çekmesinin neticesi İngiliz gazetelerinde aleyhimizde neşriyatta bulunmak olacaktır. Bu duruma memurlarımızın dikkatsizlik ve dirayetsizlikleri sebep olmaktadır. Dolayısı ile hükümetçe icap edilen tedbirlerin alınması ve gazete muhabiri hâlâ oralarda bulunuyorsa etrafta gezmesine katiyen izin verilmemesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

27 Mart 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 157, 28 Z 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngiltere parlamentosunda Rumeli vilayetinin ahvali hakkında Başbakan ve Hariciye müsteşarının yaptıkları konuşmaları takdim eden 11 Nisan 1903 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. İngiliz Hariciye müsteşarının Rumeli'de meydana gelen olayları ehliyet ve liyakatten yoksunluk olarak sunan talihsiz açıklamasını kabul etmek mümkün değildir. Bulgar eşkiyasının mahalli asayişi bozmak için yaptığı saldırılar ve şakilikler açıkça ortada iken hükümet hakkında yapılan bu gibi haksız beyanların tekzip ve reddedilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

14 Nisan 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 75, 16 M 1321

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngiliz Albay Mösyö Moz ile Morning Post gazetesi muhabiri Migani'nin Kırklareli'ne gittikleri ve kendilerine bunun için Zaptiye Nezareti'nce yol tezkeresi verilmiş olduğu Zat-ı Şahanelerine haber verilmiştir. Rumeli'de askeri harekâta başlanıldığı zamandan beri yabancıların askeri mevkilere gitmelerine müsaade edilmemesi tebliğ kılındığı halde adı geçen kişilerin seyahatlerine izin verilme sebebinin ne olduğunun ve bunun hangi merciin tebligatına dayandığının saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

8 Eylül 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 60, 15 C 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Hindistan valisi Lord Curzon'un İngiltere ile hususi anlaşmalar yapmış olan Arap reislerini ziyaret etmek amacıyla Basra Körfezi'ne seyahat düzenlemeyi kararlaştırdığı haber alınmıştır. Londra sefaretinden iletilen habere göre bu seyahatin gayesi, İngiltere'nin Basra Körfezi'ni kontrol etme amaçlı faaliyetlerini daha fazla güçlendirme ve bölgede nüfuz ve kudretini arttırma maksadına yöneliktir. Sefaretten gelen bu bilgiler 21 Ekim 1903 tarihli hususi sadaret tezkeresi ile Zat-ı Şahanelerine sunulmuştur. Adı geçen Arap reisler tabii olarak Osmanlı Devleti uyruğunda bulunmaktadırlar. Halbuki bir devletin tebaası ile diğer bir devlet arasında hususi anlaşmalar yapmak devletler hukukuna tamamen aykırı olduğuna göre İngiltere devletinin sözü edilen Arap reisler ile nasıl olup da muahede yaptığı anlaşılamamaktadır. Ayrıca sefaretin işaret ettiği üzere, İngiltere'nin Basra Körfezi'ne yakınlaşarak denizden kontrol sağlama maksadının ne olduğu dahi tam anlamıyla tayin edilememiş olmakla beraber, Hindistan valisinin seyahati Osmanlı Devleti'nin menfaatlerine aykırı bulunduğu belirgin olduğundan, bu konuda hükümet tarafından elde edilen bilgilerin ve gerçekleştirilen faaliyetlerin saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

22 Ekim 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 135, 30 B 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Bulgaristan'a firar eden kişilere İngiltere hükümeti tarafından özel surette yardım edileceği Bulgaristan komiserliğinden bildirilmesi üzerine sadır olan irade gereğince yapılan tebligata cevap olarak İngiltere Dışişleri Bakanı'nın ifadelerini içeren Londra sefaretinin telgrafını takdim eden 4 Kasım 1903 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Telgrafın mündericatına bakılırsa Dışişleri Bakanı, İngiliz hükümetinin adı geçen kişilere yardım yapmak gibi bir fikre sahip olmadığını, yalnız bunlara yardımda bulunmayı arzu eden bazı İngilizlerin bu yardımları dağıtacaklara kolaylık gösterilmesini talep ettiklerini ifade etmiştir. Velev ki bu kişilere özel surette yardım edilecek olsun, neticede komitelerin şımarmasına sebep olacağından ve bu durum Osmanlı hükümeti için hayırlı bir gelişme sayılamayacağından, söz konusu teşebbüs teessüfle karşılanmıştır. Bu itibarla İngiltere hükümeti nezdinde tekrar girişimde bulunulması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

4 Kasım 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 56,12 B 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Bir takım İngilizler muhtaç Bulgarlara yardım etmek gibi bir gerekçe ile bir süredir Rumeli'de dolaşmaktadırlar. Son olarak Bulgarların tedavisi maksadıyla Ohri'de bir hastane kurma teşebbüsünde bulundukları hudut kumandanlığından askeri makamlara bildirilmiştir. Daha önce de tebliğ edildiği üzere hangi sınıf ve cemaate mensup olursa olsun aciz ve muhtaç ahalinin gerek tedavileri gerekse iaşeleri hükümetçe tamamıyla yerine getirilmektedir. Bu sebeple İngilizlerin öyle hastane kurmalarına gerek olmadığı gibi, izin verilmesi de katiyen mümkün değildir. İngilizlerin bu konuda yapacakları teşebbüslerin önüne geçilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

27 Aralık 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 39,10 L 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İslam Birliği Cemiyeti tarafından Londra'da tertip edilen mitingde Hint ahalisinden ve saireden bazı Müslümanların hazır bulunarak, Rumeli işlerinden dolayı bir kısım İngiliz gazeteleri, rahipler ve diğer bazı kimseler tarafından İslâmiyet ve Osmanlı idaresi aleyhinde yapılan haksızca konuşmaları protesto ettiklerini haber veren 17 Ocak 1904 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Osmanlı Devleti'ne ve özellikle İslâm dinine dil uzatılması karşısında hükümetçe de müessir teşebbüslerde bulunulmasının lazım geldiği Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

19 Ocak 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 2, 1 Za 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngiltere sefirinin Muş işleri hakkındaki ifadelerine dair Hariciye Nezareti'nden alınan tezkerede belirtildiğine göre, Van konsolosunun Muş'a gitme hakkındaki düşünce ve teklifinin geçiştirilmesine çalışılmaktadır. Bununla beraber bu mümkün olmaz ise, gezi sebebi meydana gelen olayları bizzat görme ve tahkikat yapma maksadından ibaret bulunduğundan, ona göre gerekenlere lazım gelen uyarıların yapılmasının Dâhiliye Nezareti ve Seraskerliğe gizlice hatırlatıldığına dair 3 Haziran 1904 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Aslında konsolos gördüklerini doğru söylerse hakikatlerin ortaya çıkmasına hizmet etmiş olacaktır. Ancak kendisinin orada sadece bir takım Ermeni bozguncularla görüşerek onların iftira ve uydurmalarına kapılması pek muhtemeldir. Geçen Ermeni olayları sırasında da aynı şeylerin yaşandığı halen hatıralarda olup konsolosun Muş'a gitmemesi layıkıyla düşünülmelidir. Bu sebeple bugün yapılacak olan hükümet toplantısında bu meselenin müzakere edilerek neticesinin saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

13 Haziran 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 107, 29 Ra 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Temmuz'un birinci günü Londra'da gerçekleşen Ermeni mitingi ehemmiyetli değilse de, bu gibi toplantıları yasaklamanın mümkün olmadığından söz eden İngiltere Dışişleri Bakanı'nın beyanını ihtiva eden Londra sefaretinin telgrafının takdimine dair 15 temmuz 1904 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Böyle Osmanlı hükümeti aleyhindeki toplantılar hakkında engel olacak tedbirler alınamayacağının beyan edilmesi, Osmanlı Devleti'nin geleceği ile ilgili konularda müsamaha gösterileceği şeklinde kabul edilmelidir. Bu ise Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında istikrarlı bir şekilde süren dostluk ilişkileri ile bağdaşmayacağından, evvelce de tebliğ olunduğu üzere, bir hafta içinde toplanacağı haber verilen mitingin ertelenmesinin sağlanması ve neticesinin saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

16 Temmuz 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi, 2, 2* Ca 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Basra'ya 12 saat mesafede bulunan Kasr karakolunun doğu tarafında bir İngiliz harp gemisinin gelip keşiflerde bulunduğu mahalli yetkililere atfen Seraskerlik tarafından Zat-ı Şahanelerine arz ve işar kılınmıştır. İngiliz harp gemisinin oraya gelerek keşifler yapmasının sebebi anlaşılamamakta olduğundan durumun hükümetçe araştırılarak neticesinin saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

16 Temmuz 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 5, 2 Ca 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Malta'dan ve diğer cihetlerden bir takım İngiliz harp gemilerinin Akdeniz filosuna katılmak için hareket ettikleri telgrafla bildirilmiş olup, bunların hareket sebeplerinin ne olduğu hakkında tahkikat yapılıp neticesinin saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

22 Temmuz 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 32,9 Ca 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Hintli, İranlı ve Amerikalı bazı rahiplerin Ermeni kilisesinin en büyük patriği olan Ecmiyazin Katogikosu tarafından İngiltere kralı nezdine gönderildiklerine, bunların özel bir görevle Londra'ya geldiklerinin Londra sefareti tarafından bildirildiğine dair olan 9 Ağustos 1904 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat- ı Şahanelerince görülmüştür. Adı geçen rahiplerin bu şekilde Avrupa'da gezmelerinin sebebinin tahkik edilip saraya arzı gerekmektedir. Eğer bunlar Ecmiyazin Katogikosluğunun bu tarafa nakli için teşebbüslerde bulunacaklarsa, bu suret asla kabul edilmeyeceğinden Bâbıâli'ce harekete geçilerek zararı aşikâr olan bu durumun şimdiden önüne geçilmesi ve ona göre hareket edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

11 Ağustos 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 95, 28 Ca 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngiltere Devleti tarafından yeniden ihdas edilen Kuveyt siyasi memurluğuna Yüzbaşı Novak'ın tayin edildiğinin Bombay şehbenderliğinden bildirilmesi üzerine yapılan tebligata cevaben Lord Landrof'un ne yolda beyanatta bulunduğuna dair Londra sefaretinin telgrafından söz eden 7 Kasım 1904 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Ayrıca Basra vilayetinden bildirildiğine göre Mübarek Essabah'ın evine gayet büyük bir bayrak direği dikilmiş olup devlet işlerine de müdahalede bulunulmaktadır. O bölgede Osmanlı Devleti'nin hak ve menfaatlerinin korunması meselenin hukuk yoluyla çözülmesine bağlıdır. Bu konuda Almanya'nın lehimize bir tavır alacağı bilindiğinden ona göre lazım gelenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

8 Kasım 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 95, 30 Ş 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Bu kere Kuveyt'e gelen beş İngiliz vapurunun kasabanın uzak bölgelerine belirleyici işaretler koymakta oldukları, Mübarek Essabah'ın kasrına İngiliz bandırası dikeceği, Kazimiye ve Umm Kasr denilen mahaller civarındaki Bedevilere İngilizlerin Mübarek Essabah'a tabi olmaları için teşvik ve telkinde bulundukları Basra vilayetinden arz edilmiştir. Kuveyt'te statükonun muhafazası kararlaştırılmış olduğu halde şimdi bu karar haricinde ve devletin hak ve menfaatleri hilafında bu türlü hal ve hareketlere müsamaha gösterilmesi asla caiz olmayacağından, bu konuda İngiltere hükümeti nezdinde seri olarak teşebbüste bulunulması ve şayet bundan bir netice hasıl olmaz ise keyfiyetin bir hakem heyetine havale edilmesi lazım geleceğinden ona göre davranılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

27 Aralık 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 62, 20 L 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitâbet Dâiresi

Basra vilayetinden alınan telgraflarda İngilizlerin Kuveyt kasabalarıyla etrafında bayrak diktikleri ve Basra'ya İngiliz vapurlarının gelmiş oldukları bildirilmektedir. Bunun üzerine Londra nezdinde yapılan girişimlere cevap olarak Lord Landrof'un beyanına değinen Londra sefirinin telgrafının takdim edildiğine dair 29 Aralık 1904 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Kuveyt yoluyla karadan Basra'ya gelip Linç şirketi vapuruyla Bağdat'a hareket eden Bahreyn İngiliz konsolosu Mister Beken, Hindistan'da görevli memurlardan Mister Larmer, süvari yüzbaşısı Mister Ceran adlı kişiler Kuveyt'e bazı alamet-i farikalar dikerek Kuveyt'in hudutlarının genişletilmesi hususunda keşifler yapmışlardır. Ayrıca İbni Suud ile görüşerek Osmanlı hükümetine tabi olmaması konusunda kışkırtmışlardır. İngilizlerin oralarda gerçekleştirdikleri hareket tarzı çok calibi dikkattir. Bu konuda sessiz kalmayı tercih etmek tamiri mümkün olmayan birçok fenalığın meydana gelmesine sebep olacaktır. İşin üzerine gidilmezse devletin hak ve menfaatlerini koruyabilmemiz mümkün değildir. Böyle bir olayın Bulgaristan'ın başına gelmesi halinde, onların dahi tahammül edemeyip haklarını korumaya çalışacakları aşikârdır. Binaenaleyh, ya İngiltere'nin devletin hak ve menfaatlerine aykırı davranışlarının engellenmesi, ya da meselenin hukuk yoluyla çözümlenmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

11 Ocak 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 15, 5 Za 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Londra sefaretinden gelen tahriratta, Lord Landrof'un, Basra civarına üç dört İngiliz subayı veya memurunun gelmesinin asla ehemmiyet taşımadığını ve İngiltere'nin Arabistan işlerine hiçbir şekilde karışma niyetinde olmadığını söylediğinden bahsedilmektedir. Buna bağlı olarak, Bağdat'taki İngiliz konsolosu da İngiliz subayların Necid ve Necef cihetlerine gidişlerine engel olunmamasını talep etmiştir. O civarlarda İngilizlerin dolaşması caiz olmadığından ve çeşitli mahsurlar taşıdığından subaylara engel olunması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

14 Ocak 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 31, 9 Za 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Bahreyn İngiliz konsolosu Mösyö Kaskin ile iki subay bir doktor ve bir mülkiye memurunun, maiyetlerinde sekiz kadar Bahreynli kılavuz bulunduğu halde Fuvayrit yoluyla Arap yarımadasına doğru gitmeleri muhtemeldir. Bunların Basra'ya giderlerken yolda bir takım planları incelemekle meşgul olup Fırat, Dicle ve Şattülarab'ın bazı bölgelerinin haritalarını çıkardıkları, yanlarında yeni silahlar ve gözlem aletleri bulunduğu haber verilmiştir. 11 Ocak 1905 tarihinde belirtildiği üzere, işbu İngiliz memurlarının o taraflara gitmeleri devlet menfaatlerine aykırı olduğundan bu konuda yerel yöneticilere tebligatta bulunulması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

2 Şubat 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 107, 27 Za 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngilizler tarafından Kuveyt etrafında bırakılan bandıralar kaldırılmış ise de diğer bazı bölgelerdekilerin henüz kaldırılmadığı 6. Ordu Kumandanlığından seraskerlik makamına haber verilmesiyle Zat-ı Şahanelerinin malumu olmuştur. Adı geçen bandıraların bir an evvel ortadan kaldırılması için lazım gelenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

6 Şubat 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 1, İZ 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngiltere maslahatgüzarı hükümetinden aldığı talimata binaen, Ulahların Osmanlı Devleti tarafından ayrı bir millet olarak tanınmasının münasip olacağını beyan etmiştir. Bunun üzerine Bâbıâli'nin, bu konuda karar vermek için Zat-ı Şahanelerinin iradesinin beklendiği yolunda cevap vermesiyle saraya müracaatta bulunmuştur. Kendisine, Ulahların kiliselerindeki ayinlerde kendi lisanlarında dua etmelerinin uygun görüldüğü, bu durumun Rum patrikliğine de duyurulduğu ve bu konuda devletçe yapılacak muamelenin bundan öteye gitmeyeceğinin hatırlatılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

26 Şubat 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 56, 21 Z 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngilizlerin, rivayet edildiği gibi liva hududuna tecavüzleri halinde karşılık verilip verilmemesi Taaz mutasarrıflığınca sorulmuş bulunmaktadır. İngilizlerin saldırısına ihtimal verilemez ise de, kabileler arasında o yolda bir takım şayialar zuhur ettiğinden, mahalli halka güvence vermek için İngiltere sefaretine münasip surette tebligat yapılarak alınacak cevabın gönderilmesinin Hariciye Nezareti'ne yazıldığına dair sunulan 1 Mart 1905 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. O taraflardaki vaziyetler Osmanlı Devleti'nin hak ve menfaatlerine aykırı bir şekilde gelişmekte olup, bu halin devamı halinde mülkün sahibi olan Padişahımız Efendimiz Hazretleri hâkime müracaat edilmesini emir ve ferman buyurmuşlardır. Bu cihetle, ona göre teşebbüste bulunulup icraata geçilmesi, hiçbir saldırıya meydan verilmemesi ve bununla ilgili olarak neler yapıldığının saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

1 Mart 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 62, 24 Z 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Bağdat İngiliz Konsolosluğundaki deniz askerlerinin yerini almak üzere bir subayla Hindistan'daki İngiliz askerlerinden 34 erin konsolosluğa gönderildiği 6. Ordu Kumandanlığından Seraskerlik makamına bildirilmiştir. Söz konusu askerlerin gelişlerinden evvel konsoloslukta bulunduğu anlaşılan bahriye erleri geri gönderilmemiş ise hali hazırda konsolosluktaki askerlerin sayısı artmış olmalıdır ve buna izin verilemez. Bu sebeple önceki askerlerin konsolosluktan ayrılıp ayrılmadıklarının vilayetten sorulmasıyla, örneği görülmemiş tarzda konsoloslukta usulsüz olarak fazla asker bulundurulmasının ne zamandan beri ve hangi karar dayanarak uygulandığının da araştırılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

7 Mayıs 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 4, 2 Ra 1323.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İskenderun'dan Hamidiye kazası Sarıbahçe köyüne gelerek orada avlanmakla meşgul bulunan İngiliz subayının civardaki eski kalelerin fotoğrafını çektiği ve tuttuğu avları atmasına bakılırsa seyahatinin gizli bir maksada yönelik olduğu Halep ve Adana Fevkalade Kumandanlığı vekâletinden Seraskerlik makamına bildirilmiştir. Bu hususta dikkatli davranmaktan geri durulmamasının yerel yetkililere yeniden hatırlatılmasıyla beraber, bir müddetten beri Anadolu'da gezip tozan, hâl ve tavırları şüpheli bu gibi yabancı gezginlerin sayısı günden güne çoğalmakta bulunduğundan, buna nihayet verilmek üzere Bâbıâli'ce icap edenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

4 Nisan 1906

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 53, 10 S 1324.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

San'a'daki İngiliz siyasi memuru Binbaşının vali vekaletine terfi ettirilmiş olduğu 1 Mayıs 1906 tarihli hususi sadaret tezkeresi ile arz ve işâr buyrulmuş olup, San'a nahiyelerinde statükoya halel getirilmemesi alınmış kararlar cümlesinden iken İngilizlerin orada valilik kurmaya ve vali tayinine kalkışmaları caiz olamayacağı, Bâbıâli'ce bu konuda teşebbüslerde bulunulması lazım gelirken sunulan tezkerede ona dair bir açıklık görülmemektedir. İngilizlerin bu teşebbüslerine karşı icap edilenlerin yapılıp neticesinin haber verilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

4 Mayıs 1906

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 23, 10 Ra 1324.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Kafkasya'da ve Osmanlı ülkesi dâhilinde bulunan Ermenilerin güya duçar oldukları baskıya dair beyanname düzenleyip neşretmek amacıyla Londra'da bir konferans yapılacağı hakkında Palmal Gazet adlı gazetede bir yazı çıktığını belirten Londra sefaretinin yazısını takdim eden 14 Mayıs 1906 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Bu konuda ne gibi tedbirlerin alınması lazım geleceği belirtilmiş olduğundan bu cihetin etraflıca incelenerek saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi Tahsin

16 Mayıs 1906

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 60, 22 Ra 1324.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Londra'daki İttihadı İslam Cemiyeti'nin başkanı ve kurucusu Abdullah El Memun Sehverdi Efendi tarafından Londra'da inşasına teşebbüs olunan caminin, Zat-ı Hilafetpenahilerinin himayesi altına alınması istirhamında bulunduğuna dair gönderdiği yazıyı takdim ve söz konusu kişinin bu hizmetine karşılık üçüncü rütbeden Mecidiye nişanı ile taltif edilmesi hakkında izin talep eden 28 Şubat 1907 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Velinimetimiz Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin haiz oldukları hilafet sıfatı icabınca bütün İslam müesseseleri gibi adı geçen caminin dahi Zat-ı Hilafet penahilerinin himayesinde bulunması, imam ve hatibinin tayin edilmesi tabiidir. Ayrıca Abdullah Efendi'nin üçüncü rütbeden Mecidiye nişanı ile taltif edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

2 Mart 1907

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 78, 17 M 1325.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İki bin İngiliz ve Hintli askerin Umman'dan San'a'ya hareket ettiği yolunda söylentiler ortaya çıktığından, Aden'e memur göndererek keyfiyetin araştırılmasının Taif mutasarrıflığına yazıldığına dair Yemen vilayetinin telgrafını sunan 27 Haziran 1907 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Söz konusu bölge ihtilaflı arazi üzerindedir ve bu bölgeye ait işlemler vaktiyle neticelenmiştir. Bu bakımdan İngilizlerin oraya asker sevk etmesi tamamıyla yersizdir. Bu hal aynı zamanda Yemen taraflarında bir takım zararlı sonuçlar doğuracaktır. Anlaşıldığına göre Bâbıâli bu konuda hiçbir teşebbüste bulunmamaktadır. Halbuki bu hususta en ufak bir müsamaha gösterilmesi dahi caiz değildir. İngiliz sefiri ile acilen temasa geçip bu askerlerin hareketinin önüne geçilmesinin sağlanması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

27 Haziran 1907

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 16,9 Ca 1325.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitâbet Dâiresi

Basra civarında katledilmiş olan bir İngiliz'in katillerinin davasının Divan-ı Harp'ça yürütülmesi Bâbıâli tarafından öngörülmüşse de, Seraskerlik makamından yapılan uyarıya göre suçu işleyenler asker değil sivil vatandaşlar olduklarından, haklarında verilecek karar kanunlar çerçevesinde ilgili mahkemelerce yerine getirilmelidir. Bu durumun dikkate alınarak Bâbıâli'ce lazım gelenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

3 Ağustos 1907

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 62, 23 C 1325.

Levent Şahverdi Arşivi

6- İtalya İle İlgili Hususi İradeler

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İtalya Kralı Hazretleriyle bakanlar ve diğer siyasilerin şu sıralarda yaz tatillerini geçirmekte olmaları hasebiyle Roma sefiri beyefendinin İstanbul'a gelebilmek içir, izin talep ettiğine dair 23 Temmuz 1892 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. İtalyan sefiri bu sıralarda İstanbul'da bulunmadığından Roma sefirimizin oradan ayrılması münasip olmayacaktır. İleride icabına bakılmak üzere sefirin Roma'da görevine devam etmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Süreyya

5 Ağustos 1892

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 87, 12 M 1310.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İtalya'nın Afrika'da genişleme politikası taraftarlarının Roma'da teşkil ettikleri cemiyetin maksadı Trablusgarp vilayeti hakkındaki emellerinin gerçekleşmesi için gereken zeminin hazırlanmasından ibaret olduğu ve İtalya seyrisefain kumpanyasının yardımlarıyla oraya seyahat edenlerin bu zemini hazırlama faaliyetlerini yürüttüğü hakkında Roma sefaretinden gelen bilgileri takdim eden 14 Haziran 1897 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahaneleri tarafından görüldü. Bu mesele çok önemli olduğundan etkili tedbirler almak lazım gelecektir. Bu sebeple bugünkü hükümet toplantısında konunun etraflıca görüşülüp varılan kararın saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

15 Haziran 1897

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 75, 14 M 1313.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Kızıldeniz'in güney sahillerinde bulunan ve İtalya'nın himayesi altında olduğu iddia edilen bir noktaya Fransızların asker çıkarmasından dolayı meydana gelen ihtilaf hakkında Hariciye Nezareti'nin yazısını takdim eden 17 Aralık 1898 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Kızıldeniz'de İtalya'nın veya diğer bir devletin himayesinde böyle bir yer bulunmamaktadır. Söz konusu mahallin Hicaz veya Yemen vilayetine bağlı bir bölge olması ihtimali yüksek bulunduğundan, hükümetçe bu konunun araştırılması ve edinilen bilgilerin saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

2 Ocak 1899

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 37,19 Ş 1316.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Garibaldi fıkrasıyla İtalya'daki bir takım serserilerin, Balkan yarımadasında bir karışıklık çıkması halinde yardımcı olmak üzere Makyorani komitesiyle müzakerelerde bulundukları ve bunların gönderecekleri gönüllülerin Adriyatik sahilindeki Osmanlı topraklarında isyan çıkarmayı tasarladıkları Roma sefareti maslahatgüzarlığından bildirilmişti. Bu haberin doğru olduğu açığa çıkmışsa da, devletler arasında mevcut olan ilişkiler gereğince bu gibi hareketlere İtalya hükümetince gençlik heyecanı gözü ile bakılamayacağından önüne geçilmesi için teşebbüste bulunulmasına dair gönderilen 9 Aralık 1901 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Garibaldi fırkasının Girit'te ve sonra da Yunan savaşında Osmanlı Devleti aleyhinde ne kadar faaliyette bulunduğu, Transval'a ve hatta Çin'e bile gittikleri malumdur. Bunlar cinayetten çekinmeyen İslamiyet düşmanı adamlar olduğundan, bir taraftan beyan edildiği gibi tahkikat yapılırken diğer taraftan iki hükümet arasındaki dostane ilişkiler gereğince bu gibi hallerin meydana gelmemesini temin amacıyla icap eden tedbirlerin alınması yoluna gidilmelidir. Bu suretle adı geçen aşağılık fırkanın fesatlarına meydan verilmeyecektir. Bu kişilerin tasarladıkları eylemler hakkında Dâhiliye Nezareti'nin vilayet valiliklerine malumat vermesi ve bunların ülke sınırlarından girme fırsatı bulamamaları için, Makyorani komitesine yapıldığı gibi, vilayetlerde bulunan jandarma ve polisler marifetiyle önlemler alınması lazımdır. Şayet bunlardan biri veya bir kaçı ülkeye girecek olursa bu yerel memurların müsamaha gösterdikleri ve hatta onlardan taraf oldukları anlamına geleceğinden ona göre hareket edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

10 Aralık 1901

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 72, 26 C 1319.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İtalya millet meclisinde Trablusgarp hakkında sorulan soruya cevap olarak İtalya Dışişleri Bakanı'nın ne yolda beyanatta bulunduğunu ifade eden 17 Mart 1902 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Bakanın, İtalya hükümeti tarafından Trablusgarp'a ani bir donanma şevki hakkındaki rivayeti yalanladığına dair ifadeleri Zat-ı Şahanelerini memnun etmiştir. Bununla beraber, bakanın beyanatı ve İtalyan hükümetinin arzusu hilafına, Akdeniz'de meydana gelebilecek her türlü hadiseye karşı ihtiyatlı bulunmak mecburiyetine olunduğu hususuna dikkat edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

18 Mart 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 25, 8 M 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Hoca Kadri ve Siret adlı aşağılık şahısların bundan üç dört gün önce Fransa'dan İtalya'ya gittikleri istihbaratı alınmıştır. Bunun gibi Mahmut Paşa'nın da İtalya'da bulunduğu malumdur. Mısır Hıdivliği'nden verilen bilgiye göre bu şahıslar Avrupa'ya dinamit tedariki amacıyla gitmişlerdir. Bunların hal ve hareketleri anarşist oldukları konusunda hiç şüphe bırakmaktadır. Bu sebeple adı geçen kişilerin İtalya'dan çıkartılmaları hususunda İtalya hükümeti nezdinde teşebbüste bulunulması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

6 Mayıs 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi, 9,* 27 M 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İtalyan meclisinin Dışişleri bütçesinin konuşulduğu toplantısında Mösyö Piriniti, İtalyan hükümetinin Trablusgarp'ın batı hududu hakkında Fransa'dan, doğu hududu hakkında ise İngiltere'den teminat aldığını beyan etmiştir. Trablusgarp vilayeti Osmanlı Devleti'ne ait olup bu konuda teminat verilecekse Osmanlı hükümetinin vermesi gerektiği aşikârdır. İtalya Dışişleri Bakanı'nın o yolda beyanatta bulunmasının sebebi anlaşılamadığından konunun araştırılması gerekmektedir. Bir de Fransızların Trablusgarp vilayeti ve Bingazi sancağına tecavüzlerde bulundukları, oradaki kabileler üzerine hareketlere giriştikleri anlaşılmaktadır. Buna karşı tedbir alınmadığı takdirde gelecekte tehlikeli sonuçlar doğabileceğinden Kuloğulları vesâireden müteşekkil süvari alaylarının oluşturulmasıyla tecavüzlerin önlenmesi ve iç taraflarda yeteri kadar kuvvet bulundurulması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

25 Mayıs 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 59,17 S 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Vilayet dâhilinde İtalyan uyruklu kimse bulunmadığı halde İtalya tarafından Hicaz'da bir konsolosluk kurulmak ve bu memuriyete de bazı vapur kumpanyalarının vekâletini elinde bulunduran Ozburi adlı şahsın tayin edilmek istendiği haber alınmıştı. Konu soruşturulmuş ve Hariciye Nezareti'ne de iletildiği gibi, adı geçen kişinin devlet aleyhtarı olması hasebiyle memuriyetinin tasdik edilmemesi gereği Hicaz vilayetinden bildirilmiştir. İcap edenlerin bu doğrultuda yerine getirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

27 Temmuz 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 40, 21 R 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Atina'dan İtalya'daki Sadakof'a yardımlar gönderildiği hakkındaki ihbarlar üzerine konu Yunan Dışişleri bakanına sorulmuştur. Cevap olarak bu konuda araştırma yapılarak neticesine göre gerekli tedbirlerin alınacağı ifade edilmiştir. Bu konuya değinen Atina sefareti ayrıca, Osmanlı ülkesine dışarıdan gelen silahların İtalya'dan gönderildiğinin de bilinmesinden dolayı sahillerin kontrol altında tutulması lüzumuna işaret etmiştir. Elçinin gönderdiği bu bilgilerin değerlendirildiğinden ve kendisine gerekli emrin verildiğinden bahseden 4 Nisan 1904 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. İtalya'dan getirilen kaçak silahların önünün alınması amacıyla Roma sefirinin İtalya hükümeti nezdinde ciddi girişimlerde bulunması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

6 Nisan 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 50, 20 M 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Fransa başbakanı Mösyö Lobe yakında Napoli'ye bir seyahat yapacaktır. Bu seyahat sırasında Arnavut ve İtalyanlardan oluşan bir cemiyetin sokaklarda Arnavut bayrağı gezdireceği istihbaratının alınmasıyla derhal İtalyan hükümeti nezdinde müessir teşebbüste bulunulmuş ve söz konusu girişimin engellenmesine yönelik olarak Napoli yerel yetkililerine gerekli emirlerin verildiği Roma sefareti tarafından bildirilmiştir. Bundan sonra bu tür münasebetsizliklerin meydana gelmemesi için hükümetçe teşebbüslerde bulunulması, tedbir alınması ve ne yapıldığının saray arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

25 Nisan 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 33,10 S 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Fransa ile İngiltere arasında Mısır ve Fas hakkında meydana gelen anlaşma üzerine İtalya'nın Trablusgarp'a yönelik hareketlerini bir salahiyet ve başarı addettiği ve buna yönelik faaliyetlerde bulunmaya başladığı Trablusgarp kumandanlığından bildirilmiştir. Fransa ve İngiltere arasındaki anlaşma üzerine Paris ve Londra sefaretleri tarafından yapılacak teşebbüslerin neticelerine dair henüz bir bilgi ulaşmamış bulunduğundan ve söz konusu kumandanlık tarafından işaret edilen hususlar gayet mühim olduğundan devletçe gerekenlerin yapılması lüzumlu görülmüştür. Bu konunun hükümet tarafından görüşülüp alınacak kararın saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

25 Nisan 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 39,11 S 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngiltere ve Fransa hükümetleri arasında geçekleşen anlaşmanın İtalya'da ne suretle iyi karşılandığına dair Tribüna gazetesinin neşriyatına atfen Roma sefaretinden gelen yazının takdimi ile konunun hükümete havale edildiğini bildiren 20 Mayıs 1904 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Adı geçen gazetenin beyanatı üzerine devletçe işe resmi bir mahiyet verilmesi ile İtalyanların şımarmaları ihtimal dahilinde bulunduğundan, şimdiki halde öncelikle Almanya ve Fransa hükümetleri nezdinde gerekli teşebbüslerin yapılmasıyla bu devletlerin konu ile ilgili bakış açıları öğrenilmelidir. Alınacak cevaba göre o vakit hükümetçe konunun müzakeresi uygun olacağından icap edenlerin bu yönde yerine getirilmesi ve ulaşılacak neticenin saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

22 Mayıs 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 19, 6 Ra 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İtalya ve Fransa Dışişleri Bakanları arasında cereyan edip Trablusgarp'ı kapsadığı rivayet edilen mülakat hakkında Almanya Hariciye müsteşarının beyanatını ihtiva eden Paris sefareti maslahatgüzarlığının yazısının takdim edildiğine dair 29 Mayıs 1904 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Osmanlı Devleti'ne ait bir toprak parçası olan Trablusgarp hakkında Fransa ile İtalya'nın müzakere yapıp bir takım kararlara tevessül etmelerine cevaz verilemeyeceği gibi bu konuda yaptıkları işbirliğinin hükmü ne olursa olsun asla kabul edilemeyeceği ve protesto edilmek lazım geleceği aşikârdır. Devletin bütünlüğünü ve mukaddes haklarını korumak konusunda devletler arası hukuk kurallarına göre teminat talep etme hakkımız gayet açıktır. Bu konuda Fransa hükümetinin resmi olarak teminat vermesi lazım geleceğinden oradan alınacak neticeden sonra İtalya kabinesine de tebligat yapılmak için öncelikle Fransa hükümeti nezdinde teşebbüse geçilerek neticesinin saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

31 Mayıs 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 49, 15 Ra 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Hudeyde livasını teşkil eden Tehame kabilelerinin hallerinde endişeye sebebiyet verecek bir şey olmadığı ve tarafından bu konuda kati teminat verilmiş olduğu halde Hudeyde'deki İngiltere ve İtalya konsoloslarının oraya birer zırhlı göndermek için hükümetlerine müracaat ettikleri Yemen vali vekili Mahmud Nedim Bey'den gelen telgrafta bildirilmiştir. Mahmud Nedim Bey'in de işaret ettiği gibi, gerek adı geçen devletlerin vatandaşlarının, gerekse diğer yabancı uyrukluların can, ırz ve malları Osmanlı hükümetinin kefaleti altındadır. Bu sebeple Hudeyde'ye yabancı harp gemileri şevkine esasen gerek olmadığı gibi, bu tarz hareket ahalinin son derece heyecanlanmasına yol açacağından adı geçen gemilerin gönderilmemesi hususunda İtalya ve İngiltere sefaretleri nezdinde müessir teşebbüslerde bulunulması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

29 Nisan 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,77,* 24 S 1323.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İtalyanlar tarafından hastane tesisi için Trablusgarp'a doktorların ve banka teşkili için de bir maliye heyetinin geleceğini beyan eden, İtalyanların zararlı maksatlarını yürürlüğe sokamamaları için Ziraat Bankası faizinin oraya mahsus olmak üzere yüzde dörde indirilmesini isteyen ve Trablusgarp'ta Osmanlı Bankası'nın da bir şube açmasını talep eden Trablusgarp valisinin telgrafının takdimine ve bu konuda Hariciye ile Ticaret ve Nafıa Nezaretlerine tebligatta bulunulduğuna dair 23 Eylül 1905 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. İlgili nezaretlere yapılan tebligatın takip edilerek vilayetten belirtilen hususların yerine getirilmesi ile İtalyanların zararlı teşebbüslerinin mahirane bir surette önüne geçilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

24 Eylül 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 58, 22 B 1323.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Avusturya ve Yunanistan arasında Arnavutluk hakkında bir anlaşma yapılmasının muhakkak olduğundan ve bu durumun İtalya menfaatine aykırı bulunduğundan bahseden ve İtalya hükümetinin oradaki İslam ahaliyi ne şekilde himaye ederse kendisi için yararlı olacağını belirtir ifadelerin yer aldığı, Yanya'dan gönderilmiş ve Napoli'de çıkan İl Marino gazetesinde yayınlanan mektubu ve bu konuyla ilgili olarak Roma sefaretinin yazısını takdim ve Dahiliye Nezareti'ne gerekli tebligatın yapıldığını beyan eden 20 Eylül 1905 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Muhtevası dikkat çekici olan bu mektubun kimin tarafından yazılmış olduğunun etraflıca tahkik edilerek sonucun saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

4 Ekim 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 11, 5 Ş 1323.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İtalya ileri gelenlerinden Martinot'un İtalyan dış politikası ve üçlü ittifakın hali hazırı hakkında Dışişleri Bakanı'na bir soru sorması üzerine bakanın verdiği cevabı içeren Roma sefaretinin telgrafını takdim eden 27 Nisan 1906 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. İtalya Dışişleri Bakanı'nın, İtalya'nın İngiltere ve Fransa ile olan itilaflar çerçevesinde Akdeniz'de statükonun muhafazasını gerekli gördüğü yolundaki ifadelerinin Trablusgarp'a ait olacağına dair bir kanaat oluşabilirse de, söz konusu itilafların vaktiyle Trablusgarp hakkında İtalya tarafından verilen ve Osmanlı hükümetince memnunlukla karşılanan teminatı ihlal etmeyeceği aşikârdır. Hal böyle iken bu hususun açıkça tekrarlanması söz konusu itilafların hükümlerini menfi tefsir etmek isteyenlere yeterli bir cevap olacağından ona göre sefaretçe gayet mahirane bir lisan kullanılması ve alınacak cevabın saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

8 Mayıs 1906

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 34, 14 Ra 1324.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Sadrazam hazretlerinin huzurlarına gelen İtalya elçisi, Yunan kralının Avrupa seyahatinden bahis açarak, kralın seyahatinin hiçbir siyasi maksada dayanmadığından, söylenen nutuklarda siyasete dair hiçbir bahis bulunmadığından söz edip İtalya hükümetinin politikasının şarkta statükonun ve barışın muhafazasına yönelik olduğunu, bu politikayı sürdürmeye devam edeceklerini söylemiş, daha sonra da İtalya Dışişleri bakanının konuyla ilgili bir telgrafını takdim eylemiştir. Bu hususları içeren 27 Kasım 1906 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Haşmetlü İtalya kralı hazretlerinin Zat-ı Şahaneleri hakkında nice senelerden beri beslediği samimi ve dostça hisler bilinmektedir. İtalya Dışişleri bakanının beyanatı cümlesinden olarak, bu beyanatın Zat-ı Şahanelerinin hoşnutluğunu kazandığı ve bundan dolayı kral hazretlerine müteşekkir bulunduğu hususunun elçiye bildirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

25 Kasım 1906

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 15,11 L 1324.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Bingazi'de İtalyan uyruklu birine bir tarla satılmak istendiği yerel Defter-i Hakani memuru tarafından bildirilmiştir. Son zamanlarda İtalya'dan Bingazi'ye dikkati çekecek tarzda yüklü miktarlarda para gelmekte ve buna Bingazi İtalyan konsolosluk tercümanı aracılık etmektedir. Trablusgarp vilayetinden bildirildiğine göre bu paralar oradan arazi satın almak için kullanılacaktır. Bu konuları ihtiva eden 15 Şubat 1907 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. İtalyanlar tarafından oralarda öyle büyük arazilerin satın alınması ciddi sakıncalar taşıdığından buna asla meydana verilmemesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

20 Şubat 1907

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 115, 7 M 1325.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

6- Rusya İle İlgili Hususi İradeler

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Rusya Devleti'nin Van konsolosu Trabzon vilayetine gitmesi gerektiğini beyan edip Van'dan hareket ederek evvela Erciş, Patnos, Malazgirt, Hınıs ve Muş cihetlerindeki aşiretlere uğrayıp, söz konusu aşiretlerden ne kadar süvari alayı teşkil edildiğini araştırmış, askerliğe kabul edilmiş bu aşiret mensuplarından Ermenilerin ne derece muzdarip olduklarına dair birçok asılsız suçlama ve sahte şikayetleri dinlemiştir. Daha sonra Palandöken'deki sıra istihkâmlarını incelemiş, Erzurum'un çevresini tekrar tekrar dolaşmış, Erzurum'daki konsolosluk tercümanını da yanma almıştır. Bütün bu bilgiler konsolosa refakat eden zaptiye çavuşu tarafından Van vilayetine oradan da tarafımıza bildirilmiştir. Adı geçen konsolosun Bitlis ve Erzurum vilayetlerini dolaşıp teftiş ederek vazifesi haricinde bir takım tahkikata girişmesi siyasi durum gereği devleti tarafından öngörülen bir görevlendirmeye bağlı olup, konsolosların görev alanlarını kapsayan sahalarda gezmelerini men etmek mümkün değilse de, hangi siyasi gelişmeler çerçevesinde bu gezileri yaptıkları araştırıldığı takdirde, yaratacakları kötü etki ortadan kaldırılabilecektir. Bu sebeple vali ve mutasarrıfların asıl bu konularda tahkikat yapmaları gerekeceğinden Erzurum ve Van vilayetlerine o yolda lazım gelen uyarıların yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Süreyya

18 Ocak 1892

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 130, 27 Ra 1310.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Rusya ve Romanya hükümetleri için Akdeniz yönünden Karadeniz'e harp mühimmatı nakli gerektiğinde bu hükümetlerin önceden Osmanlı Devleti'nden izin almaları suretiyle mühimmatın boğazlardan geçmesine izin verilmesi yürürlükte olan kurallardandır. Hal böyle iken Rusya hükümeti için top ve diğer malzemeleri yüklü olarak Çanakkale Boğazı'na gelmiş olan Danimarka bandıralı Ermesk vapuru, önceden haber vermediğinden, top atışı ile durdurulup boğazdan geçişi engellenmiştir. Yine benzer şekilde, 13 Ağustos günü İstanbul'a gelip 14 Ağustos'ta Odesa'ya yönelik olarak hareket eden Danimarka bandıralı Aleksandr adlı vapurun, içinde Rusya hükümeti namına Odesa'ya ihraç olunmak üzere on bir kıta top bulunduğu halde, önceden malumat verilmeksizin geçirildiği, yapılan gizli tahkikat sonucu anlaşılmıştır. Odesa'ya giden gemiler genellikle ticari eşya taşıdıklarından, Aleksandr gemisinin hiçbir malumat vermeden geçmesi ve Odesa'ya gitmesi sebebiyle taşıdığı yükün ticari olduğu düşünülmüş ve geçişine izin verilmiştir.

Anlaşıldığına göre ortada bir suistimal vardır. Bu sebeple Karadeniz'e geçmek üzere Çanakkale Boğazı'na gelmiş olan vapurların yüklerinin ne olduğu konusunda tahkikat yapılmadıkça ve alınacak izahat inandırıcı olmadığı sürece bu tür vapurların geçişine izin verilmeyecektir. Bu gemilerle taşman toplar Ermeni komitelerine ait olup da onlar tarafından gizlice Osmanlı ülkesine sokulmasına yeltenilecek olursa hemen zapt edilecek, girişine fırsat verilmeyecektir. Şayet rehavet veya müsamaha yüzünden silahların ülkeye girmesi söz konusu olursa ve bu silahlara ülke içinde rastlanırsa görevlilerin bundan sorumlu tutulacakları ve suça iştirak etmiş sayılacakları ilgili vilayetlerin valilerine

Levent Şahverdi Arşivi

duyurulacaktır. Ayrıca, yazılı kurallar gereği Danimarka bandıralı gemilerin Rusya'ya ait top, silah ve harp mühimmatı ile yüklü olduğu halde boğazlardan geçişleri, önceden sefaret tarafından hükümete malumat verilmesi ve izin istenmesi halinde mümkün iken, bu uygulama delinmiş bulunmaktadır. Bu sebeple bundan böyle hiçbir yanlışlığın meydana gelmemesi ve mahzur doğmaması için, Rusya'ya ait top, silah ve harp mühimmat boğazlardan geçeceği vakit birkaç gün evvel bunların cins ve miktarını, yüklendiği vapurun ismini, boğazlardan geçeceği zamanı bildiren ve sefaretin mührü ile mühürlenmiş resmi bir evrakla İstanbul'daki Rusya sefaretince Hariciye Nezareti ve Tophane müşiriyetine yazılı bilgi verilecektir. Bu hususların genel bir kaide haline getirilmesi için Rusya hükümeti ile görüşülerek bir karar verilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Süreyya

24 Ağustos 1892

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 10, 2 S 1310.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Beyoğlu mutasarrıfını görevden almak üzere Zatı Şahaneleri'nin iznini talep eden 4 Aralık 14897 tarihli hususi sadaret tezkeresi görüldü. Rusya sefareti maslahatgüzarı tarafından şikayete yol açacak şekilde Rusya sefareti papazını tevkif edip mutasarrıflık dairesine gönderen polis ile papaz hakkında muameleyi gerçekleştiren memurun görevlerine son verilerek ve bir daha bu tür olayların tekrarına izin verilmemesi için Beyoğlu mutasarrıflığına etkili uyarı yapılması ile bu iş çözülecektir. Rusya sefareti de bu çözümü uygun bulduğundan Hariciye Nazırı'na işi o yönde bitirmesi için tebligat yapılmıştır. Babıâli'nin de ona göre muamele icrası Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

9 Aralık 1897

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 41, 12 Ca 1315.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Rusya Dışişleri Bakanlığından Cidde konsolosuna çekilmiş olan şifreli telgrafa mahalli telgraf memuru tarafından el konulmasında dolayı şikâyetçi olan Rusya sefareti telgraf memurunun görevinden alınmasını talep etmiştir. Halbuki Osmanlı ülkesinde bulunan konsoloslar bakanlarla değil sadece kendi sefaretleri ile şifreli telgraf görüşmesi yapabilmektedirler. Bu sebeple telgraf memuru vazifesi dâhilinde hareket etmiştir. Bununla beraber sefaret, fikrinde ısrar ederek, telgraf konferansı gereğince her devletin şifre ile görüşme yapmaya salahiyeti olduğunu, kendi konsoloslarının görüşmelerine bu şekilde izin verilmezse, mukabele olarak Rusya'da buluna Osmanlı elçilik konsoloslarının bu gibi telgraf görüşmelerine izin verilmeyeceğini belirtmiştir. Bu durumda Cidde Rus konsolosluğunun el konulan telgrafın konsolosluğa geri verilmesi ve telgraf nazırının Rusya sefaretine giderek üzüntülerini belirtmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

4 Ekim 1898

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 67, 18 Ca 1316

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Rusya vatandaşlarının Osmanlı Devleti'ndeki bazı işlerini yaptırmakta güçlük çektikleri Rusya sefareti tarafından ifade edilmiştir. Bu gibi hallerin devletlerin arasındaki mevcut iyi ilişkiler gereği meydana gelmemesi lazımdır. Esas itibariyle Zat-ı Şahanelerinin arzuları da söz konusu işlerin, adalet ve hakkaniyet çerçevesinde süratle tamamlanması yönündedir. Bu sebeple işlerin tehir edilmemesi için lazım gelenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

9 Şubat 1899

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 34, 29 N 1316.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Anarşistler hakkında Rusya ve Almanya hükümetlerince bazı tedbirlerin alınmasının tasarlandığını beyan edip bu tür tedbirlere Osmanlı hükümetince iştirak edilip edilmeyeceğinin sorulduğu Hariciye Nezareti tarafından evvelce Zat-ı Şahanelerine bildirilmişti. Rusya ve Avusturya imparatorları tarafından bu konuda alınacak tedbirlere Zat-ı Şahanelerince de iştirak buyrulacağından keyfiyetin tafsilatlı bir şekilde öğrenilip üzerinde tartışılması ve lazım gelenlerin bir an evvel yerine getirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

30 Mart 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 46,1 M 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Hükümetçe alınan karar üzerine hazırlanan şifahi notanın Naum Paşa hazretleri tarafından Rusya sefirine verilmesi ve İğneliada önüne gelen Rusya donanmasının bir an evvel geri dönmesinin sağlanması gereğinin tebliğ edilmesi üzerine Rusya sefiri, donanmanın geri dönmesi için emir verilmesi hususunda hükümetine beyanda bulunduğunu ve bu konuda pek ziyade mesai harcadığını ifade etmişti. Naum Paşa'nın tekrar sadaret makamına çağrılarak gemilerin dönmesi hakkında Rusya sefirine yeniden tebligat yapılacağı ve Petersburg sefirimiz vasıtasıyla da doğrudan doğruya Rusya hükümeti nezdinde teşebbüste bulunulacağına dair sunulan 21 Ağustos 1903 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Söz konusu donanmanın geldiğini gören Bulgar eşkıyası pek ziyade şımararak şakilik yaptığı cihetle donanmanın bir an evvel geri gönderilmesi lazım geldiğinden bu konuda beyan edildiği tarzda teşebbüslere devam edilip sonuca ulaşılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

20 Ağustos 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 89, 27 Ca 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Rusya Dışişleri Bakanı Kont Lamsdorf'un Rumeli'deki üç vilayette Bulgar fesatlarına Osmanlı hükümetince son verilmesi için etkili ve şiddetli tedbirlere yönelinmesini, içlerinden suçsuzların ayrılarak Bulgar fesatçılara karşı son derece şiddetli hareket edilmesini tavsiye ettiğine ve söz konusu vilayetlerin her tarafından bu konuda resmi ilanlar yayınlanmasının faydalı olacağı ifadesinde bulunduğuna dair Petersburg sefaretinden alınan telgrafın Hariciye Nezareti'nin tezkeresi ile beraber sunulduğunu belirten 22 Ağustos 1903 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Rusya Dışişleri Bakanının ifade ve tavsiyesi uygun olup, doğru söz gerek bir dost tarafından söylensin gerekse bir düşmandan çıksın iyi karşılanması lazım geleceğinden, sefaretten gelen telgrafın bugün hükümet toplantısında okunarak müzakere edilmesi, alınacak kararın ve hazırlanacak ilanın bir suretinin akşama mazbata ile saraya arz edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

23 Ağustos 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 101, 29 Ca 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Prizren Rusya konsolosunun İpek ve Yakova'ya gideceği ve şu sıralarda redif askeri celp edilmekte olunması münasebetiyle oralarda izdiham bulunduğundan gitmemesi tebliğ olunduğu halde bu sabah hareket ettiği Ferik Şemsi Paşa tarafından bildirilmiştir. Konsolosun muhafazası için derhal Rusya'ya tebligatta bulunulmakla beraber, konsolosa da sefareti aracılığıyla münasebetsiz yerlere gitmemesi hakkında bildirimde bulunulması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

28 Ağustos 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 20, 4 C 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Bulgaristan prensinin kullanımına mahsus olan Nadejda adlı Bulgar gemisinin Rusya'dan gelirken iki mitralyöz ve altı top ile bunlara mahsus bazı mühimmat getirdiği gibi, bu günlerde Rodos tüccar gemisi ile Varna'ya top mermilerinin getirilmesinin muhakkak surette beklendiğinin Bulgaristan komiserliğinden bildirildiğine dair 16 Eylül 1903 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü. Rusya hükümetinin Bulgaristan'a yönelik tavırları Osmanlı Devleti'nce takdirle karşılanmakta olup, ancak böyle Rusya'dan Bulgaristan'a silah ve mühimmat gönderilmesi bu tavrın hükmünü hafifletmekte ve bununla da kalmayarak adeta Bulgarları cesaretlendirmektedir. Bu halin Osmanlı hükümetince arzu edilemeyeceği şüphesiz olduğundan Rusya'nın bu tarz silah ve mühimmat sevk etmeyi tamamen men etmesi sağlanmalıdır. Bu suret Osmanlı hükümetince pek ziyade memnuniyetle karşılanacağından ona göre gayet mahirane bir şekilde müspet netice alınmaya gayret edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

17 Eylül 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 132, 25 C 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Anarşistlerin iadesi ve bunların hal ve hareketleri hakkında karşılıklı bilgi alışverişi yapılması hususunda alınması gereken tedbirleri içeren Rusya sefaretinden gelen protokol üzerine hükümette cereyan eden müzakereleri beyan eden 9 Nisan 1904 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Tezkerede, Rusya'da bulunan bazı Ermeni göçmenlerinin geri dönüşlerine dair Bâbıâli ile Rusya hükümeti arasındaki ihtilafa değinilmektedir. Bu konuda Zat-ı Şahaneleri tarafından yapılan teşebbüslerin Ermenilerin Rusya'dan geri dönmeleri değil dönmemeleri yönünde olduğu ve Rusya imparatoru namına Babıâli'ye o tarzda teminat verilmiş bulunulduğu malumdur. Hâlbuki tezkeredeki söz konusu ibareye göre Bâbıâli'nin ters yönde icraat yapmakta olduğu anlaşılmış ve Zat-ı Şahanelerince teessüfle karşılanmıştır. Bu konuda inceleme yapılarak hükümet tarafından tanzim edilecek mazbatanın takdimi ve bu yanlışlığın neden ileri geldiğinin tahkik edilerek hususi olarak saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

10 Nisan 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 90, 24 M 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Rusya, Fransa ve İngiltere konsoloslarının şu sıralarda Ermeni eşkıyasının bulunduğu Taluri cihetlerine gitmeleri, bu eşkıyanın bir kat daha şımarmalarına sebep olacağından, konsolosların seyahatlerinin engellenmesi gerektiği seraskerlik makamından tezkere ile Zat-ı Şahanelerine arz edilmiştir. Muş'a gitmek üzere hareket ettiği 15 Mayıs 1904 tarihli hususi sadaret tezkeresinde beyan edilen gerek Bitlis İngiliz konsolosunun gerekse Rusya ve Fransa konsoloslarının bu aralık Muş havalisinde dolaşmaları eşkıyanın cüretlerini arttırmalarına sebep olacağı cihetle, bunların her halde seyahatlerinin engellenmesi gerektiği gibi, alınan kati tedbirler hakkında sorulan soruya cevap olarak Bitlis vilayetinden gönderilen telgrafta dağda şekavette bulunan şahısların eş ve çocukları jandarma tarafından muhafaza edilmek üzere köylerine gönderilmeleri halinde eşkiyaların şekavete devam edemeyeceği beyan edilmiştir. Konunun bugünkü hükümet toplantısından etraflıca görüşülerek uygun bir karar alınması ve saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

15 Mayıs 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 105, 29 S 1522.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Mançurya'da askeri harekâtı takip etmek üzere gönderilecek subaylar hakkında Hariciye Nazırı'nın vaki olan ifadeleri üzerine Petersburg sefaretinden alınan telgrafın takdim edildiğine dair 19 Haziran 1904 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Yunan muharebesi esnasında Rusya hükümeti bir sağlık ekibi göndererek bize destekte bulunmuştu. Şimdi ise Osmanlı Devleti'nce Mançurya'daki Rusya ordusuna bazı doktor ve operatörler ile Kızılay ekibinin gönderilmesi hususunda Rusya hükümetinin tavrının öğrenilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

20 Haziran 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 28, 6 R 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Rusya'nın Karadeniz donanmasının her sene mutat olan manevraları icra etmek için Sivastopol'dan Hocabey'e müteveccihen hareket ettiğinin Petersburg sefaretince bildirildiğine dair 27 Haziran 1904 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Rus donanmasının Osmanlı sahillerine gelmesi halinde kendilerine dostça muamele edilmesi ve şikâyet sebebi olabilecek bir harekete meydan verilmemesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

28 Haziran 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 67, 17 R 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Mitroviçe'de Rusya konsolosunun yaptığı gezi sırasında beş kişinin silahlarını alıp kendilerini bir manastıra götürüp tutukladığı ve askeri bir müfreze olmaksızın Mitroviçe'ye dönmeyeceğini ifade ettiği Müfettiş Paşa hazretleri tarafından bildirilmiştir. Adı geçen konsolosun muhafazasına dikkat edilmesi seraskerlik makamına tebliğ edilmiş ise de kendisinin öyle adam tutuklamaya asla salahiyeti olmayacağı gibi bu hal alınan kararlara da tamamıyla aykırıdır. Eğer adı geçen kişiler tutuklanmayı gerektirecek bir hal ve tavır içinde bulunmuşlarsa durum Müfettiş Paşa'ya bildirilecek ve mesele hükümetçe halledilecektir. Bu sebeple, Mitroviçe konsolosunun böyle adam tutuklama gibi salahiyeti olmayan işlere girişmesi ve kurallara aykırı hareket etmesi karşısında Bâbıâli'ce gerekenlerin süratle yerine getirilmesi, tutuklanan adamların müfettiş vasıtasıyla Manastır'a getirilerek her hangi bir sızıntının ortaya çıkmasına fırsat verilmemesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

14 Temmuz 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 149, 30 R 1322

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Rusya piyade subaylarından Mösyö Milas ve jandarma yarbayı Mösyö Vladimir adlı iki subayın altı aydan beri İstanbul'da bulunmakta ve bir takım gizli vasıtalarla devlet işleri hakkında bilgi toplamaya çalışmakta oldukları yönünde padişah yaverlerinden Yarbay Raif Bey tarafından takdim edilen tezkere Zat-ı Şahanelerince görülerek taraf-ı sadaretinize gönderilmiştir. Bu subayların altı aydan beri İstanbul'da bulunup bilgi edinmek için bir hayli yöntem kullandıkları halde güvenlik güçlerimizin haberdar olmaması Zat-ı Şahanelerince teessüfle karşılanmıştır. Bu sebeple nezdinize gönderilen Raif Bey'den de malumat alınarak Rusların kullandığı yöntemlerden hiç olmazsa birkaç tanesinin meydana çıkarılmakla beraber esasen gerekli tedbirlerin alınması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

3 Kasım 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 83, 23 Ş 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Geçen ki Yunan muharebesi esnasında Rusya devleti tarafından ordumuza bir sıhhiye heyeti gönderilmiş olduğu cihetle, Rusya ile Japonya arasındaki savaşta yaralananlara sağlık yardımında bulunmak üzere tarafımızdan da Rusya ordusu nezdine bir sağlık ekibi gönderilmesi hususunda Müşhir Ethem ve Mehmet Rüştü Paşalar tarafından arz ve takdim kılınan mazbata Zat-ı Şahanelerince görülmüş olup Rusya ile irtibata geçilerek hükümetçe bir karar alınması ve seçilecek heyetin gayet ehil doktorlardan oluşması iyi bir tesir bırakacağından ona göre icap edenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

16 Aralık 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi,. *İrade Hususi,* 36, 9 L 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

8- Diğer Ülkelerle İle İlgili Hususi İradeler

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Papa hazretlerinin piskoposluğunun 50. seneyi devriyesinin yaklaşması münasebetiyle gelecek ayın sonunda yapılacak törende Zat-ı Şahaneleri tarafından Papa hazretlerine hediye edilmek üzere murassa bir enfiye kutusu imal ettirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Süreyya

2 Ocak 1893

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 38, 13 C 1310.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Danimarka, İsveç ve Norveç hükümetlerinin Beyrut konsolos vekili Colyos'un, konsoloshanede hizmetinde bulunan bir kızın ırzına tasallut ettikten sonra gece evine giderek kızı zorla konsolosluğa götürmeye yeltenmesinden dolayı cereyan eden yazışmalar neticesi, konsolos vekili hatasını itiraf ederek yerel yetkilerden özür dilemişti. Durum böyle olduğu halde, dün Babıâli'ye sadrazam nezdine gelerek bazı taleplerde bulunan İsveç- Norveç sefirinin ne şekilde susturulduğuna dair sunulmuş olan 22 Ocak 1893 tarihli hususu sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görüldü ve tasvip edilip beğeni ile karşılandı.

Saray Başkâtibi

Süreyya

23 Ocak 1893

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 3, 5 B 1310.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Osmanlı İran sınırına yakın bir yere İran askerlerinin sevk edildiği haberinin doğru olduğu anlaşılmıştır. Bölgedeki 4. Ordu müşiriyetinden gelen habere göre İran, bu sevkiyatın aşiretlerin ellerindeki silahları toplamak amacıyla yapıldığını iddia etmektedir. İran Dilan köyüne 600 süvari askeri gönderdiği gibi, diğer bazı mevkilere de ıslahat vesaire gibi bahanelerle yeni askerler sevk etmektedir. Bu bilgileri ihtiva eden 27 Haziran 1895 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. İranlıların daha sonra hududa tecavüzlerine meydan verilmemek için o taraflardaki kuvvetlerin arttırılmasının mı yoksa başka bir tedbir alınmasının mı uygun olacağı konusunda hükümetin bir karar alarak seri bir şekilde saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

4 Temmuz 1895

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 24, 11 M 1313.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Osmanlı Devleti tarafından Papalık nezdinde açılacak sefarete Peşte şehbenderi Lütfü Bey'in tayini için izin talep eden 11 Mart 1898 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Papalık nezdinde açılacak sefaret yeniden tesis olunacağı cihetle oraya tayin edilecek sefirin tecrübeli ve malumat sahibi bulunması münasip olacaktır. Eski diplomatlardan Asım Beyefendi aranan özelliklere sahip olduğundan adı geçen sefarete tayin edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

14 Mart 1898

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 111, 23 Za 1315.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Almanya İmparatoru ve İmparatoriçesi hazretlerinin Filistin, Beyrut ve Suriye vilayetlerine yapacakları seyahatlerinde Zat-ı Şahaneleri tarafından maiyetlerine tayin edilecek memur ve hademelerin yiyecek, içecek, çadır, yatak, araba, hayvan ve sair araç gereçlerini belirlenen yerlerde tedarik etmeleri için ve seyahat müddeti 23 gün olması itibariyle günlük masraf olarak birinci sınıfa 60 Frank ve ikinci sınıfa 30 Frank ücret verilmek üzere Fok kumpanyası ile mukavele yapılmıştır. Bu hususla ilgili olarak Kudüs mutasarrıflığına gerekli tebligatta bulunulmuş olup birinci sınıftan 22 ve ikinci sınıftan 65 zat için tahminen sarfı lazım gelen 82 bin 110 Frankın üçte ikisinin mukavele esnasında, üçte birinin de seyahat sonunda olmak üzere ödenmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

5 Ekim 1898

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 34, 9 Ca 1316.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İran'ın, Salmas ve civarındaki Şiilerle Ermenilere 2000 kadar tüfek yardımı yapıp dağıttığı, bir hayli de süvari sevk etmiş olduğu 4. Ordu müşirliğinden bildirilip seraskerlikçe saraya duyurulmuştur. İran'ın Ermenilere dağıttığı tüfekler arasında, İran hükümeti namına gümrüklere gelen ve Osmanlı Devleti topraklarından geçen silahların da olması ihtimal dahilindedir. Osmanlı gümrüklerinden geçirilen silahların Ermenilere dağıtılması gibi bir suistimalin devletler arasındaki dostane münasebetlere ne derce aykırı olduğu meydandadır. Bu sebeple bundan böyle İran hükümeti namına gelen silahların gümrüklerden geçişine müsaade edilmemesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

6 Ağustos 1899

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 69, 29 Ra 1317.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Hindistan'da meydana gelen kıtlıktan zarar görenlere Osmanlı hükümetince de yardım yapılmak üzere, Aydın depremzedeleri için Şehremanetinde oluşturulan komisyon tarafından 100, 50 ve 15 kuruşluk yardım biletlerinin hazırlanıp dağıtılması kararlaştırılmıştır. Bu suretle toplanacak para ile Bağdat ve Basra taraflarından yeteri kadar zahire satın alınarak vapurlara yüklenecek ve hemen Hindistan'a ulaştırılacaktır. Bu konuya dair olan 3 Mayıs 1900 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüş ve yapılacak uygulama münasip bulunmuştur. Bunun yanında Zat-ı Şahaneleri de yardımda bulunacaklardır. Dolayısı ile söz konusu biletlerden bir miktarının saraya gönderilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

4 Mayıs 1900

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 9, 5 M 1318.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitâbet Dâiresi

Papa'nın İstanbul'da bulunan vekilinin 40-50 kişiyle bu günlerde Romanya'ya gideceği, İstanbul Ermeni Katolik Patriğinin dahi bunlarla beraber bulunacağı haber alındığından münasip bir suretle bu gezinin önüne geçilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

6 Mayıs 1900

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 14, 6 M 1318.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İstanbul'a gelecek olan Japonya Prensi Kotohito hazretleri hakkında teşrifat-ı umumiye dairesinde düzenlenip Zat-ı Şahanelerince görülen programın aynen uygulanması ve Prensin Pera Pelas otelinde özel bir odada misafir edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

19 Mayıs 1900

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*,42, 20 M 1318.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Almanya İmparatoru tarafından İstanbul'da inşa ettirilecek çeşmenin 27 Ocak günü icrası kararlaştırılan açılış törenine iştirak etmek üzere hazır bulunacak olan Gayzeno isimli eğitim gemisi kaza geçirince yerine Moltke adlı geminin gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu gemi Ocak ayının 22' sinde İstanbul'a gelip 28' inde ayrılacaktır. Geminin Çanakkale Boğazı'ndan geçişine engel olunmaması talebine ve subayların isim listesini ihtiva eden defterin gönderildiğine dair Almanya sefaretinden gelen yazılar 12 Ocak 1901 tarihli hususi sadaret tezkeresi ile Zat-ı Şahanelerine sunulmuştur. Adı geçen Moltke gemisinin ihtiva ettiği silah ve mühimmatın araştırılması ile kaza geçiren Gayzeno'ya nispetle olan farkın neler olduğunun belirlenmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

19 Ocak 1901

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 33, 19 N 1318.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Papa 13. İnnosan'nın vefatına dair Roma kilisesinin kardinaller heyeti tarafından Zat-ı Şahanelerine takdim olunmak üzere Fransa sefaretince yazılı olarak gönderilen tezkerenin sunulması ile ilgili olarak 12 Ağustos 1903 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Osmanlı Devleti'nin idaresi altında olan topraklarda birçok Katolik yaşadığına göre, gerek müteveffa Papa'nın ölümü, gerekse yeni Papa'nın seçimi hakkında Osmanlı hükümetince ne yapılmak lazım geleceğinin etraflıca incelenerek saraya bildirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

13 Ağustos 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 50, 19 Ca 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Hicaz vilayetinden bildirildiğine göre Hindistan hakimlerinden Popal Beykem on beş güne kadar Hindistan'dan hareket etmek ve beraberindeki 300 kadar maiyeti ile Medine-i Münevvere'ye gelmek niyetindedir. Bu konuda daha öncede tebligatta bulunulduğu üzere, adı geçen kişinin maiyetinde hepsi Müslüman ve silahsız 7-8 kişi bulundurmak üzere Medine'ye gelmesine izin verilebilir. Yolculuk da Bombay istikametinde olmayıp doğrudan Cidde'ye gelmesi şeklinde gerçekleştirilmelidir. Aksi halde, yani Hindistan hâkiminin beraberinde muhtemelen asker olan 300 kişilik maiyetiyle ve Bombay yoluyla Medine'ye gelmesi birçok mahzur içermektedir. Hicaz'a gelme maksadı Hac farizasını yerine getirmek olduğuna göre bunun için yanında 7-8 kişinin bulunması yeterli olacaktır. Bunun haricinde hiçbir yolculuğa izin verilmeyeceği Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

26 Ekim 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 9, 5 Ş 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Tarabya ve Beyoğlu'ndaki Almanya sefarethaneleri arasında bir telefon hattı kurulması için Almanya sefaretince izin talep edilmesi üzerine hükümet toplantısında cereyan eden müzakereleri ihtiva eden mazbatayı sunan ve bu konuda izin isteyen 11 Kasım 1903 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Böyle bir telefon hattının kurulmasına müsaade edilmesi caiz olmayacağından sefarete münasip bir cevap verilerek işbu teşebbüsün önünün alınması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi Tahsin

12 Kasım 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 65, 22 Ş 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İran hükümeti tarafından Umman yakınlarındaki İbn-i Musa ve Fururu gibi adalara bayrak çekilmiş olduğu seraskerlik makamınca haber alınmıştır. İranlıların Osmanlı Devleti'nin bir parçasını oluşturan bu gibi yerlere tecavüzlerine meydan verilmemesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

16 Ekim 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 17, 7 Ş 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Bugün Akdeniz'den Çanakkale limanına gelmiş olan Fransız Pake kumpanyası vapurunda İran Devleti için Batum'a ihraç olunmak üzere Marsilya'dan yüklenmiş 400 adet top mermisi bulunduğu Çanakkale Boğazı muhafızlığı tarafından Zat-ı Şahanelerine bildirilmiştir. Söz konusu mermilerin hakikaten İran'a ait olduğu hususu şüpheli olup, bu vesile ile Ermeni veya Bulgarların eline geçirilmesinin tasarlanıyor olması ihtimal harici değildir. Bu sebeple konunun araştırılarak hakikatin ortaya çıkarılması ve yarın sabaha kadar saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

28 Kasım 1904

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 60, 20 N 1322.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Habeşistan'da kafi derecede cami-i şerif bulunmadığından ve mevcutların da tamir edilmeye muhtaç olduğundan bahsedip bu konuda devletten yardım talep eden Habeş özel heyetinin taleplerinin yerine getirilmesi amacıyla hükümetçe bir karar alınması ve neticesinin saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

17 Nisan 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 44, 13 S

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Norveç ile İsveç arasındaki birliğin bozulması üzerine Norveç hükümetinin Osmanlı Devleti ile resmi ilişki kurmak arzusunda bulunduğu Norveç Dışişleri Bakanı tarafından evvelce işar olunmuştu. Yapılan tahkikata nazaran, büyük devletlerin ekserisi tarafından Norveç hükümetine muvafakat cevabı verildiği, İsveç hükümetinin de ayrılmayı kabul ettiği anlaşılmış olduğundan Osmanlı Devleti tarafından da benimsenmesi hakkında izin talep edildiğine dair 15 Kasım 1905 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Zat-ı Şahanelerinin İsveç Kralı hazretleri hakkında duymuş olduğu muhabbet ve samimi hisler sebebiyle Norveç hükümetinin müracaatına cevap vermeden evvel İsveç Kralının görüşünün alınmasının lüzumlu olduğu Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

16 Kasım 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 38, 20 N 1328.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Norveç hükümetinin bağımsızlığı bütün Avrupa devletleri tarafından tasdik edildiği ve yeni Norveç Kralı VII. Hator hazretlerinin Kristiyanya'ya doğru yola çıktığı buraya vardığında yabancı ülke memurlarınca dahi karşılanacağını beyan edip Osmanlı Devleti'nin de Norveç'i tanıması konusunda izin isteyen 22 Kasım 1905 tarihli hususu sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Diğer devletlerin yaptığı gibi Norveç'le diplomatik ilişki kurulması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

23 Kasım 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 67, 26 N 1323.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Evvelce de tebliğ olunduğu üzere, hudut civarında asker toplamakta olan İranlıların bundan maksatları sınıra tecavüzden başka bir şey olmayacağına ve buna meydan verilecek olursa mesuliyetin Bâbıâli'ye ait olacağına nazaran bu konuda lazım gelen tahkikat ve teşebbüsatın yapılarak neticesinin saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

6 Aralık 1905

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 10,10 L 1323.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Rumeli vilayetlerimizde yabancı devletler tarafından ajan militer unvanlı ve ecnebi üniformalı memurlar bulundurulmakta ve maaşlarının dahi onlar tarafından verilmekte olduğu haber alınmıştır. Bunların ne zaman ve hangi karara dayanarak tayin edildikleri ve gönderildikleri hakkında Zat-ı Şahanelerine en çabuk şekilde malumat verilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

2 Mart 1906

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 11, 6 M 1324.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İran hududu ile ilgili evrakın bir komisyonca tetkik edilmesi için izin istendiğine dair gönderilen 18 Mart 1906 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Tahkikat için Ferik Vahit Paşa hazretlerinin başkanlığı altında özel bir heyet tayin kılınıp gönderildiğinden sözü edilen komisyonun kurulmasına gerek duyulmadı, kanlıların Bayezid cihetlerinde Kazlıgöl ve havalisinde 500'ye yakın köyü her nasılsa tedricen elde ettikleri seraskerliğin maruzatından anlaşılmış olup İranlılar tecavüzlerine devam etmektedirler. Bu durum Bâbıâli'ce lazım gelen tedbirlerin hakkıyla alınmadığını göstermektedir. Zat-ı sadaretpenahilerinin padişahımızca da takdir edilen sadakat ve bağlılığı gereğince devletimizin hak ve hukukunun korunmasına dikkat edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

22 Mart 1906

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 98, 26 M 1324.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Çin Müslümanlarına dini ve diğer ilimleri öğretmek üzere Fatih Camii dersiamlarından Ahmet Ramiz ve Hafız Tayyib Efendiler ile ilköğretim müfettişlerinden Hafız Ali Rıza Efendi ve Bursalı Hafız Hasan Efendi'nin gönderilmeleri, bunun için kendilerine 3'er bin kuruş maaşla harcırah verilmesi Şeyhülislamlık makamından talep edilmişti. Konunun hükümetçe görüşülüp karar bağlanması 19 Şubat 1907 tarihinde Zat-ı Şahanelerinin emri olarak tebliğ edilmiş olunduğu halde henüz bir netice alınmadığı görülmektedir. İlk hükümet toplantısında bu konunun görüşülüp alınacak müspet kararın saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

8 Nisan 1907

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 86, 24 S 1325.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Trabzon'da bulunan İran uyruklu bazı kişilerin kendilerince bir meclis teşkil etmek üzere toplandıklarının vilayetten bildirilmesi ile Hariciye Nezareti'nce İran sefaretine gerekli uyarı yapılmışsa da bu yeterli değildir. Çünkü bu gibi hallere karşı mahalli yetkililerce engelleyici tedbirler alınmakla beraber, bunun yeterli olmadığı durumlarda, bu şahısların memleketlerine yollanmaları lazım geleceğinden ona göre hareket edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

12 Nisan 1907

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 99, 29 S 1325.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Japonya hükümeti, Londra elçisi vasıtasıyla müracaatta bulunarak Osmanlı Devleti ile siyasi ve ticari ilişkiler kurma arzusunu belirtmiştir. Bunun üzerine hükümetçe alman karara uygun olarak Zat-ı Şahanelerinin 2 Şubat 1907 tarihli iradesi çıkmıştı. Japonya Devleti şu son seneler zarfında hayli gelişme emareleri göstermiş ve Avrupa devletleri ile münasebetlere girmiş bulunmaktadır. Vaktiyle Osmanlı Devleti tarafından Japonya'ya Ertuğrul gemisi gönderildiğinde Japonya da İstanbul'a bir gemi göndermişti. Ayrıca Japonya İmparatoru hazretleri birçok Avrupa hükümdarından evvel velinimetimiz Padişahımız Efendimize nişan hediye etmişlerdi. Velhasıl Japonya hükümeti ilk önce Osmanlı Devleti'ne karşı dostluk gösterisinde bulunmuş olduğu cihetle bu iyi münasebetlerin devamının temini çok faydalı olacaktır. Osmanlı ülkesi mahsulleri arasında Japonya'da işe yaracak ve imalata elverişli olacak birçok şeyler bulunduğu gibi, Japon mallarından bazıları da ülkemize dâhil olmaktadır. Velhasıl tarafların karşılıklı ticari menfaatleri açısından yeteri kadar mahsul ve ürünlerin mevcut olduğu da bilinmektedir. Bu bakımdan iki devlet arasında sefir ve konsolos tayini ile diğer siyasi ve ticari münasebetlerin kurulması hususunun Bâbıâli tarafından takip edilerek neticesinin saraya arzı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

26 Temmuz 1907

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 55, 15 C 1325.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İranlıların şu aralık Rumiye, Saviçlak ve Seveşt taraflarında asker toplamakta oldukları istihbar edildiğinden, mevcut sınırın bu tarafına veya diğer tarafına hiçbir tecavüzün meydana gelmemesine dikkat edilmesi hususunda gerekenlere emir verilmişti. Bunun yanında her ihtimal dikkate alınarak, 6. Ordunun eksikliklerinin giderilmesi için gerekli top, tüfek ve mühimmat vapurlarla Beyrut'a, oradan Halep yoluyla develere yüklenerek 6. Ordu hizmetine gönderilmiştir. Ayrıca elbise ve sair ihtiyaçlar 6. Ordu imalathanesinin çalıştırılması suretiyle giderilecektir. Bunun için gerekli ödeneğin dakika kaybedilmeyerek yerine ulaştırılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

5 Aralık 1907

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 104, 29 L 1325.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İran hudut komutanı Fazıl Paşa'nın o görevden alınmasını isteyen ve diğer bazı subayları da şikayet eden İran sefiri Hariciye Nezareti'ne iki yazı göndermiştir. Konu seraskerlik tarafından Zat-ı Şahanelerine duyurulmuştur. İranlıların subaylarımız hakkında bu tür şikâyetleri asla kabul edilemez. Ayrıca Osmanlı hudutlarını korumak gibi kutsal bir görev uğruna hizmet veren ordu mensupları hakkında herhangi bir muamele yapılması da asla düşünülemeyeceğinden Bâbıâli'ce lazım gelenlerin yerine getirilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

18 Mart 1908

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 32,14 S 1326.

Levent Şahverdi Arşivi

9- Yabancı Basın İle İlgili Hususi İradeler

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Zat-ı şahanelerinin cülus yıldönümüne rastlayan mutlu günde tertip edeceği ziyafetin masrafında kullanmak üzere Paris'te yayınlanan Orient gazetesi müdürü Nikolayidis Efendi'ye atiyye olarak 2 bin Frank verilmesine dair olan 31 Ağustos 1893 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Bu konuda lazım gelenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Süreyya

2 Eylül 1893

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 60, 10 S 1310.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Times gazetesi muharriri Mösyö Garaçino ikamet ettiği evin kira bedeli olan 150 liranın, diğer emsallerde olduğu gibi, kendisine ödenmesi için dilekçe vermiş bulunmaktadır. Bu gibi gazeteciler için Hariciye Nezareti bütçesinde ödenek mevcut olmakla beraber adı geçen bütçede tasarruf yapılmasına karar verildiğinden söz konusu meblağın bir defaya mahsus olmak üzere ödenmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

1 Eylül 1895

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 25, 20 N 1313.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

İngiliz gazete muhabirlerinden Mösyö Norman'a daha önce tahsis kılınmış olan 50 liranın 30 lira zam yapılarak 80 liraya çıkarılmasına ve Osmanlı Devleti çıkarlarına uygun olarak yazacağı telgrafların görülmek suretiyle bedava gönderilmesine dair izin talep eden 2 Nisan 1896 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Bu konuda lazım gelenleri yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

5 Nisan 1896

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 46, 22 L 1313.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Bazı Fransız gazetelerine Paris sefiri beyefendi tarafından verilmekte olan tahsisatın bir an önce ödenebilmesi için telgrafla ödeme emrinin verilmesi ve durumdan Zat-ı Şahanelerinin haberdar edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

14 Temmuz 1896

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 8, 3 S 1314.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Matbuat-ı Ecnebiye İdaresi (Yabancı Basın Dairesi) için satın alınmakta olan Avrupa gazetelerinin abone müddetlerinin yenilenmesi amacıyla abonman bedelleri olan 21 bin 314 kuruşun ödenmesine dair izin talep eden hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Zikrolunan bedelin hemen ödenerek yabancı Basın Dairesi faaliyetlerinin tehire uğratılmaması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

8 Ağustos 1897

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi, 26*, 9 Ra 1315.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Paris gazetelerinden ödenekleri verilmemekte olan bazıları Paris sefaretine müracaat ederek ödenekleri muntazaman ödendiği takdirde Osmanlı hükümeti aleyhine yayın yapmayacaklarını taahhüt etmişlerdir. Bu gazetecilere para ödenmesini temin için her ne şekilde olursa olsun bir çare bulunması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

27 Ekim 1897

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 113, 30 Ca 1315.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Berlinguer Togoblat gazetesi muharririne ödenmekte olan maaşın muntazaman ödenmeye devam edilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

20 Kasım 1901

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi.* 10, 9 Ş 1319.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Berlinguer Togoblat Gazetesi sahibi Zat-ı Şahanelerinden atiyye ihsan buyurmasını dilemektedir. Bu kişiye 2 bin kuruş maaş tahsisi hakkındaki irade-i seniyye daha önce tebliğ edilmiş olup konuyla ilgili olarak lazım gelenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

8 Şubat 1902

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 106, 29 L 1319.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Paris'te yayınlanan Figaro gazetesi 7 Şubat 1903 tarihli nüshasında gayet muzır iki telgraf neşretmiştir. Söz konusu gazeteye Osmanlı hükümetince tahsisat verildiği halde bu şekilde hareket etmesinin sebebi Paris sefaretimize sorulduğunda sefir bazı tafsilat arz etmiştir. Sefirin sadaret nezdine çağrılarak kendisinden bu konuda bilgi alınması Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

16 Şubat 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 120,18 Za 1320.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Ahval-ı hazıraya dair bazı İngiliz gazetelerinin neşriyatına ve gazete yazarlarından Mösyö Scot'un lehimize makale neşri için teklif ettiği şartlara dair Londra sefaretinden alman iki telgrafın takdim kılındığını belirten 24 Eylül 1903 tarihli hususi sadaret tezkeresi Zat-ı Şahanelerince görülmüştür. Bu yolda bazı tedbirlerin alınmasının münasip olacağı Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

25 Eylül 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 14, 3 B 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Fransız gazetelerinde Osmanlı Devleti lehine yapılan bazı yayınlardan dolayı Paris sefaretince sarfına lüzum görülen 2 bin Frankın adı geçen sefarete serien gönderilmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

25 Kasım 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi,* 9, 6 N 1321.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Matbuat-ı Ecnebiye İdaresinin abone olduğu Avrupa gazetelerinden süresi dolanların aboneliklerinin yenilenmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

27 Kasım 1903

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 15, 8 N 1321.

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitâbet Dâiresi

Bazı Avrupa gazeteleri için zaten ödenmekte olunduğu geçende beyan olunan dört yüz şu kadar bin kuruş raddesinde bulunan meblağın Osmanlı Bankası marifetiyle ve Fransa sefiri vasıtasıyla gazetecilere ödenmesi Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin emir ve iradeleri gereğindendir.

Saray Başkâtibi

Tahsin

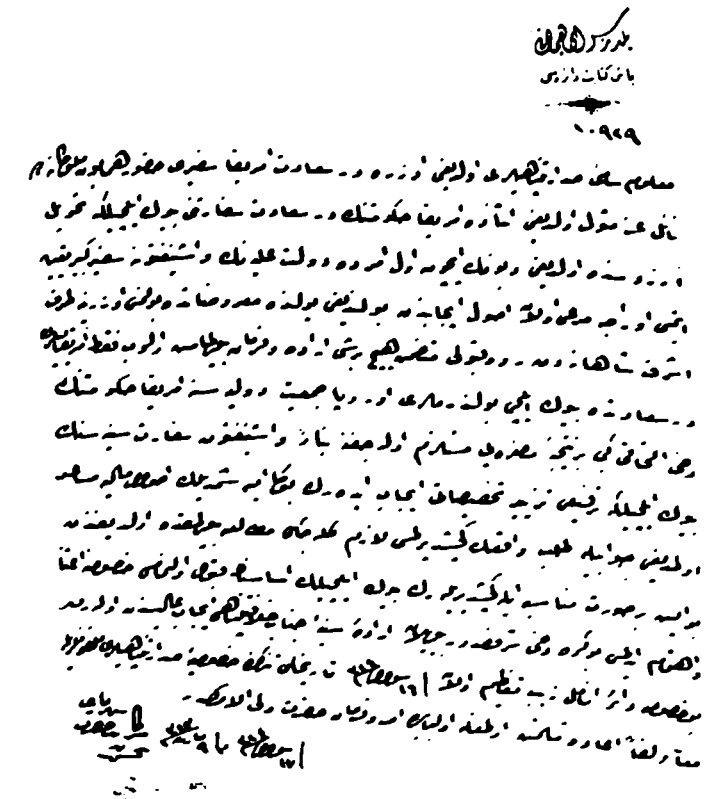
8 Nisan 1907

Belge no: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade Hususi*, 103, 25 S 1325.

Levent Şahverdi Arşivi

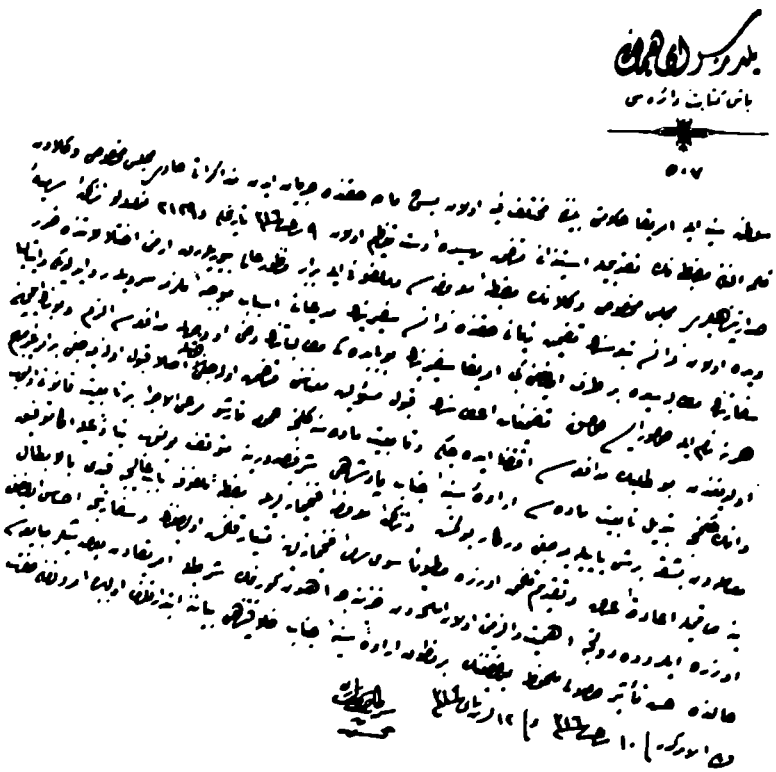
BELGELER

Levent Şahverdi Arşivi

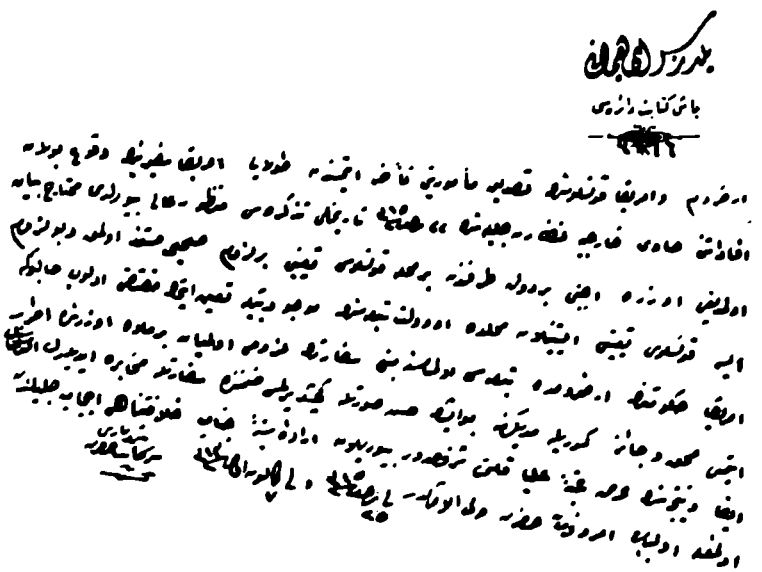
İ. Hus. No: 43, L 1314.

Amerika'nın İstanbul'daki sefaretini büyükelçiliğe dönüştürmek istemesine, Amerika bu suretle büyük devletler arasına girmek gibi bir amaç taşıdığından talebinin reddedilmesine dair.

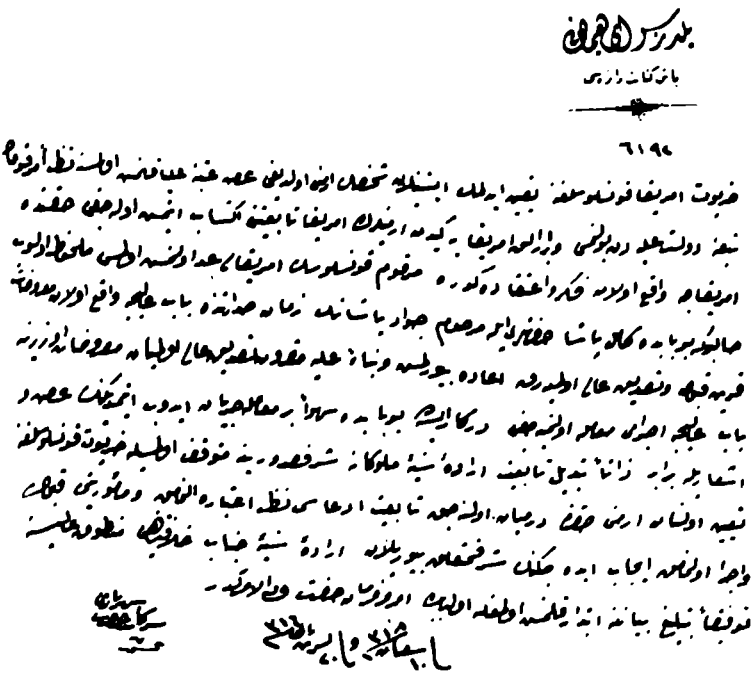
İ. Hus, No: 79, B 1315.

Amerika'nın 'Erzurum'da konsolosluk açmak istemesine, Erzurum'da Amerikan vatandaşı bulunmadığından böyle bir konsolosluk açılmasına gerek olmadığına ve izin verilmemesine dair.

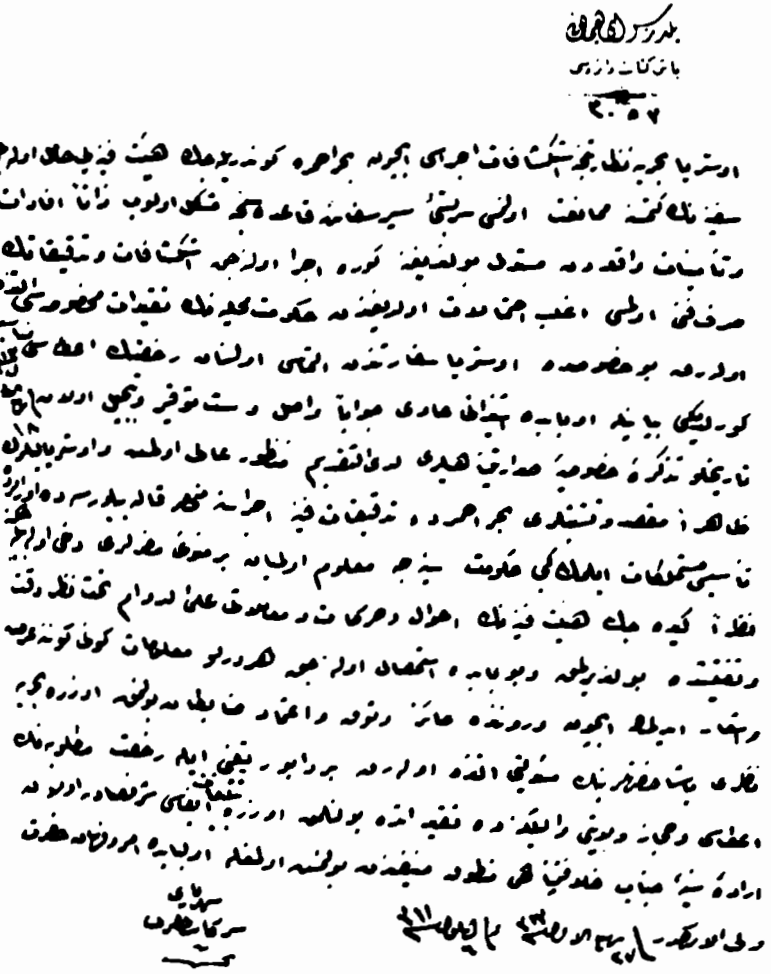
İ. Hus, No 1, B 1316.

Ermeni olayları sırasında vatandaşların zarar gördüğünü iddia eden Amerika'nın tazminat talebinin reddedilmesine dair.

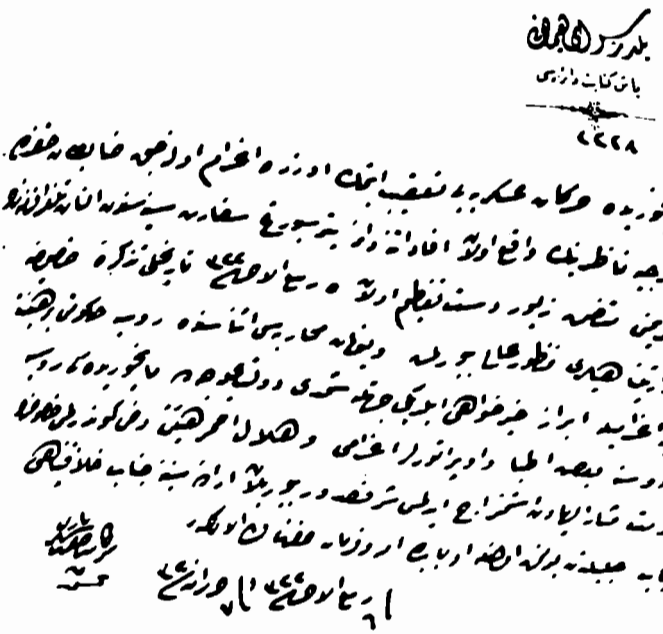
İ. Hus, No: 32, Ş 1318.

Harput'a tayin edilen Amerikan konsolosu Ermeni olduğundan, konsolosluk vazifesinin onaylanmamasına dair.

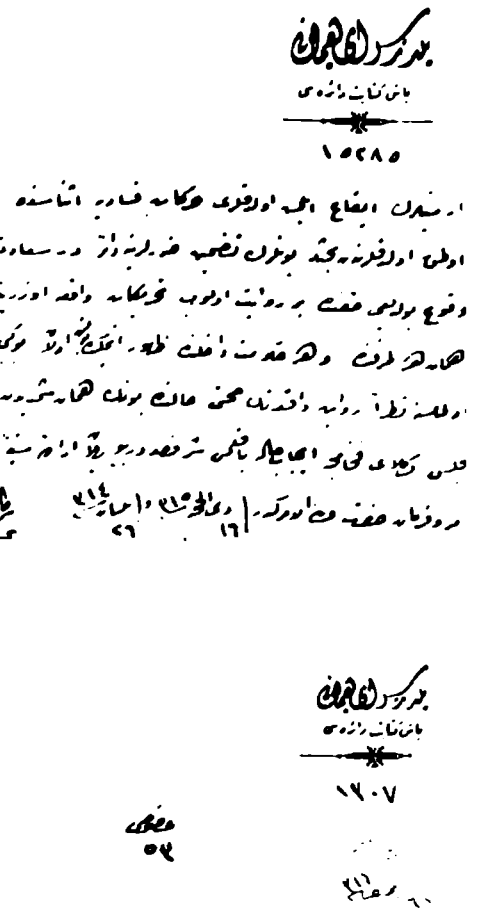
İ. Hus, No: 86, Ra 1313.

Avusturya donanmasının keşif amaçlı olarak Kızıldeniz'e gitmesi orada üs kurma amacı da taşıyabileceğinden, donanmanın hareketlerinin kontrol edilmesine dair.

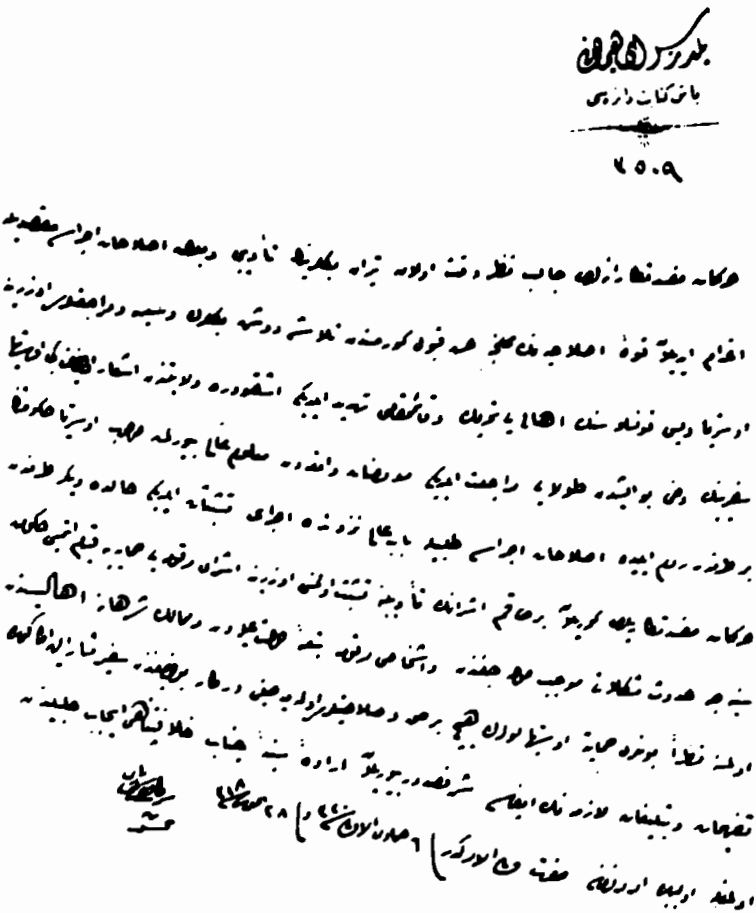
İ. Hus, No: 28, R 1322.

Osmanlı Yunan savaşı sırasında Rusya tarafından bir sağlık ekibi gönderilerek destek olunduğundan, bu defa da Japonya ile savaşan Mançurya'daki Rus ordusuna Osmanlı sağlık ekibinin gönderilmesine dair.

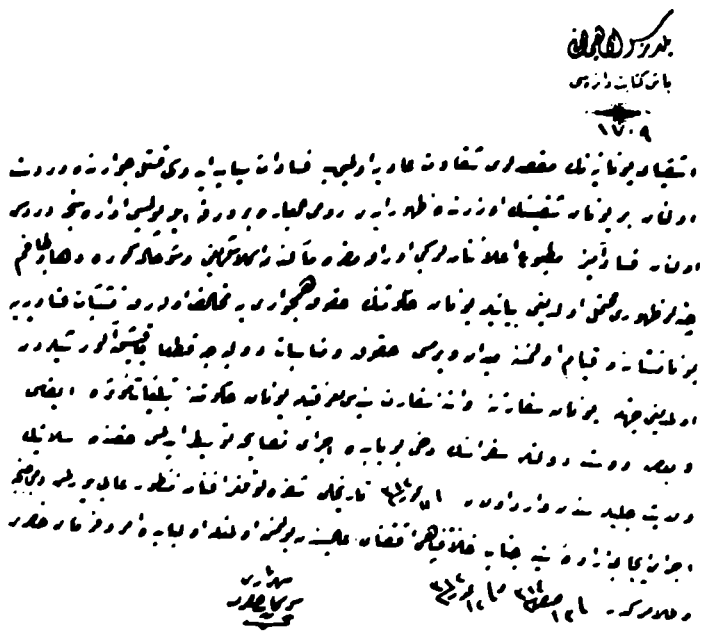
İ. Hus, No: 53, Z 1315.

Ermeni olayları sırasında vatandaşlarının zarar gördüğü iddiasıyla tazminat isteyen Avusturya'nın talebinin reddine dair.

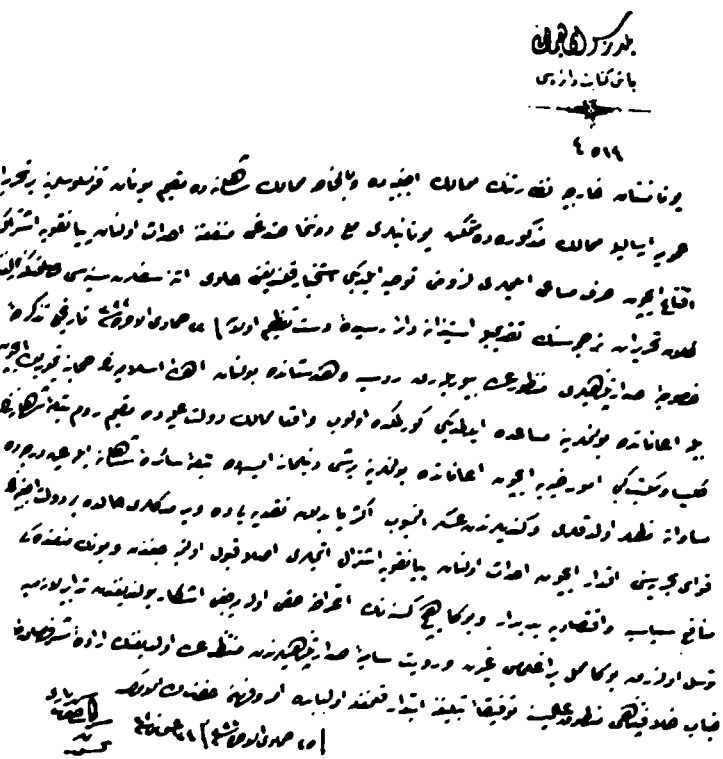
İ. Hus, No: 18, La 1320.

Avusturya'nın bir yandan Rumeli'de ıslahat yapılmasını isterken diğer taraftan konsolosları aracılığı ile Rumeli'de bozgunculuk yaptığına, bunun kabul edilemeyeceğine dair.

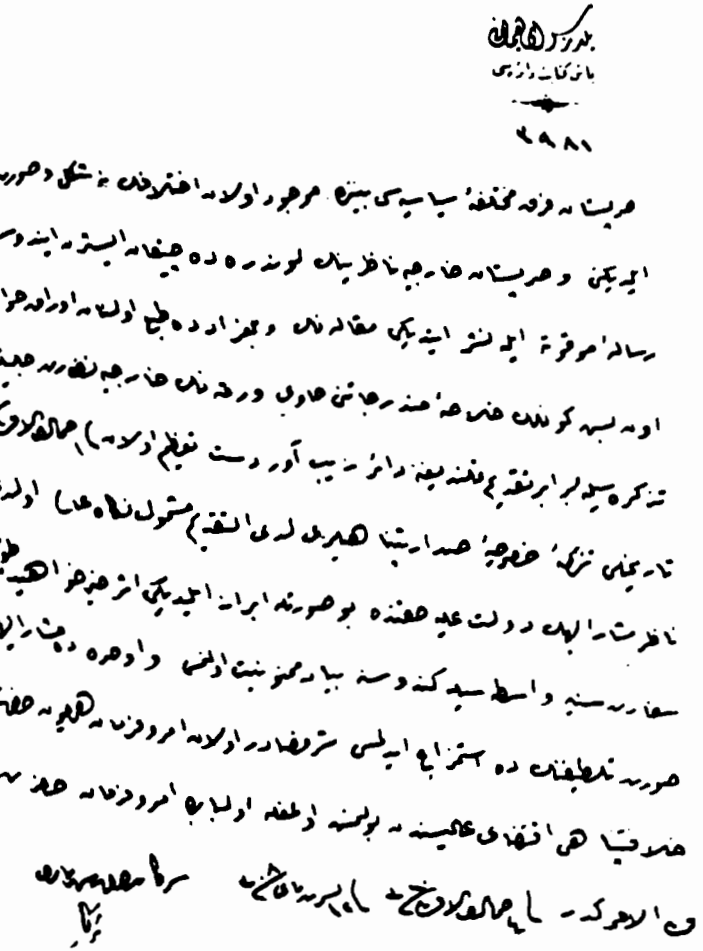
İ. Hus, No: 34, S 1314.

Yunanistan'ın, komşuluk haklarına aykırı olarak Yunan çetelerini destekleyip ülkesinde barındırdığına ve bunun önüne geçilmesi gerektiğine dair.

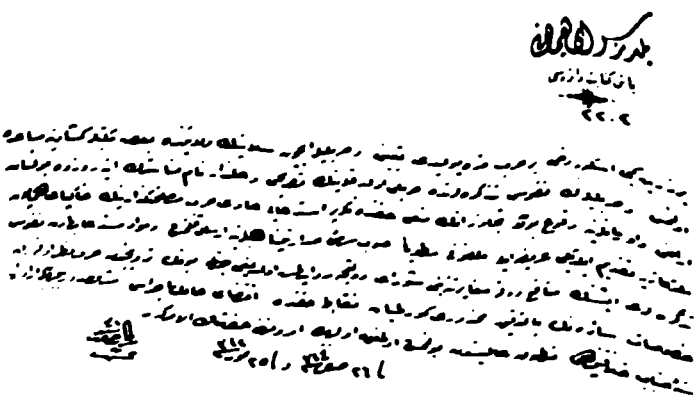
İ. Hus, No: 71, C 1312.

Yunanistan'ın milli donanması yararına Osmanlı Devleti'nde piyango düzenlemek istediğine, Rusya ve Hindistan'da bulunan Müslümanların Hicaz demiryollarına yardımlarının dahi engellendiği böyle bir ortamda Yunanistan'ın piyango tertiplemesine izin verilemeyeceğine dair.

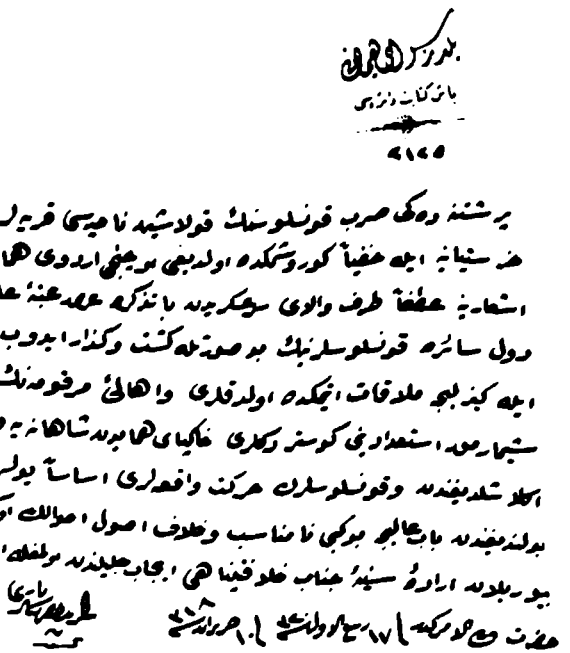
İ. Hus, No: 8, Ca 1310.

Sırp Dışişleri Bakanı'nın Osmanlı Devleti hakkında gösterdiği dostane tavrın padişahça memnuniyetle karşılandığına dair.

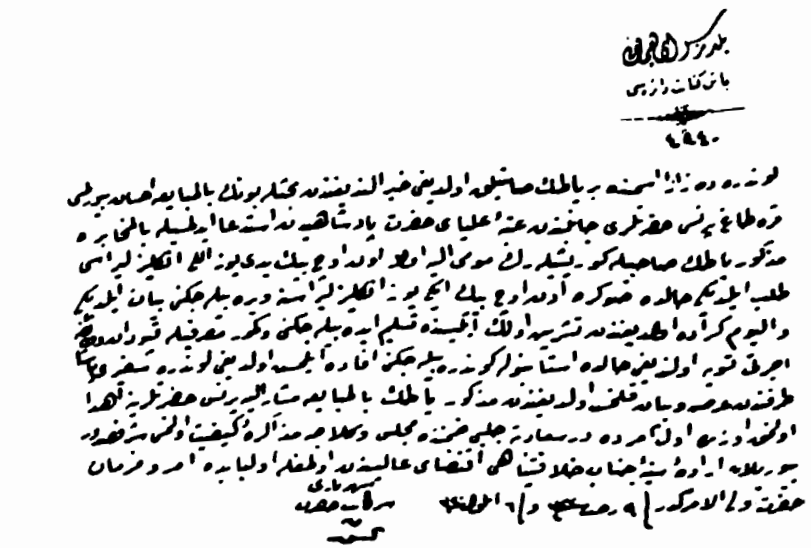
İ. Hus, No: 69, S. 1314

Prizren ve Üsküp'teki Sırpların nüfuz tezkerelerine Sırplı yazılmasını istediklerine, ülke menfaatlerine aykırı olan bu isteğin yerine getirilmesinin mümkün olmadığına dair.

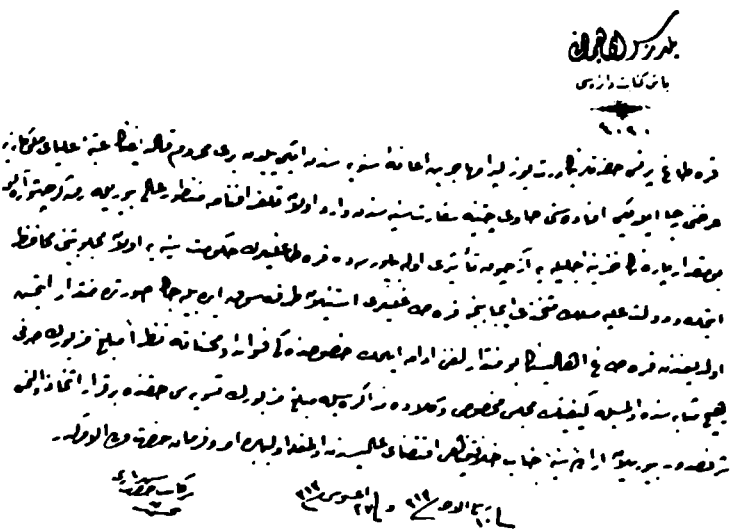
İ. Hus, Nü: 54, Ra 1320

Priştine'de Sırp konsolosun halk arasında dolaşıp gizlice görüşmeler yaptığına, bu halin Hıristiyan halk, şımarttığından, devlet menfaatlerine aykırı olan bu tür faaliyetlerin engellenmesine dair.

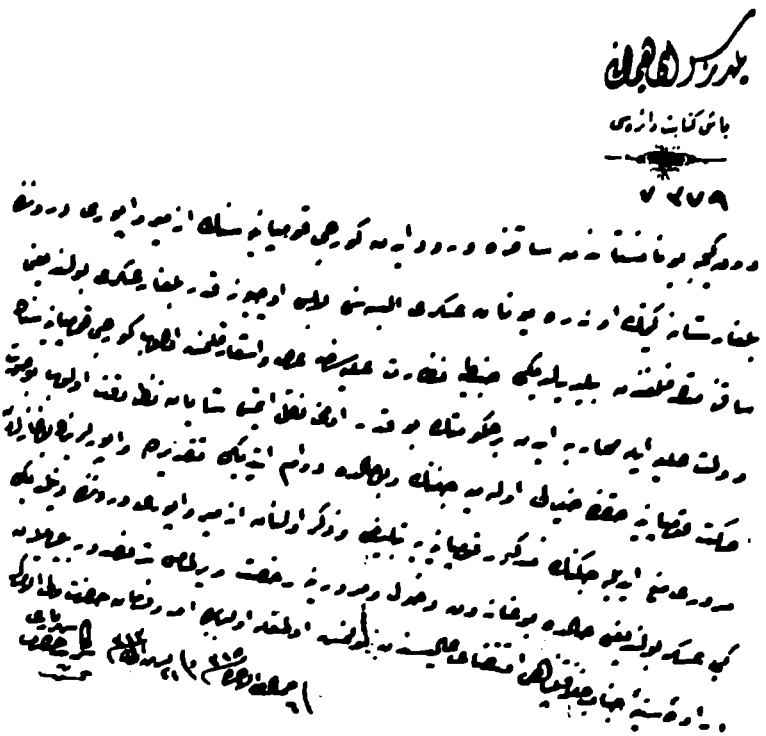
İ. Hus, No: 112, B 1322.

Karadağ prensine bir yat hediye edilmesine dair.

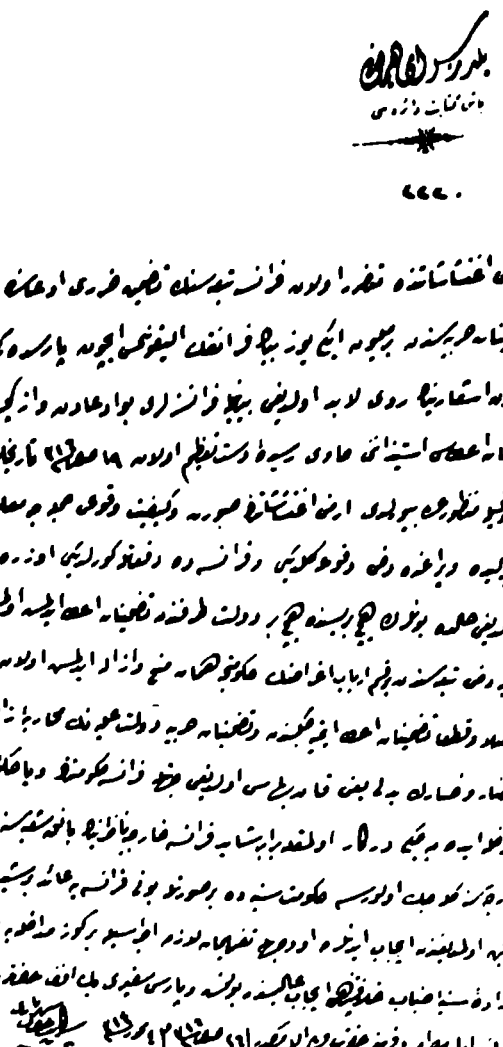
İ. Hus, No: 26, R 1315.

Karadağ prensinin her sene aldığı yardımın gecikmesinden şikayetçi olduğuna, Karadağlıların Osmanlı hükümetine olan yakınlıklarının sürdürülmesi ve halkın minnettarlığının devam ettirilmesi için, devlet politikası gereği bu yardımın yapılmasına dair.

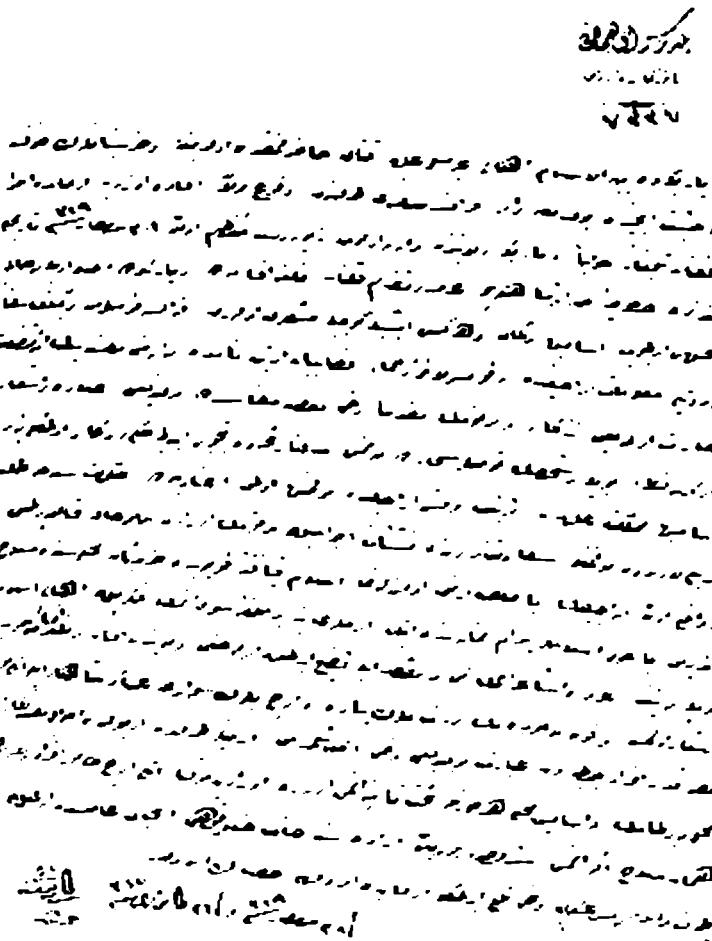
İ. Hus, No: 16, C 1315.

Gürcü kampanyasına ait İzmir vapurunun 300 Bulgar askerini taşıdığının tespit edildiğine, bir daha aynı tarz hareket edilirse vapura Boğazlardan geçiş izni verilmeyeceğine dair.

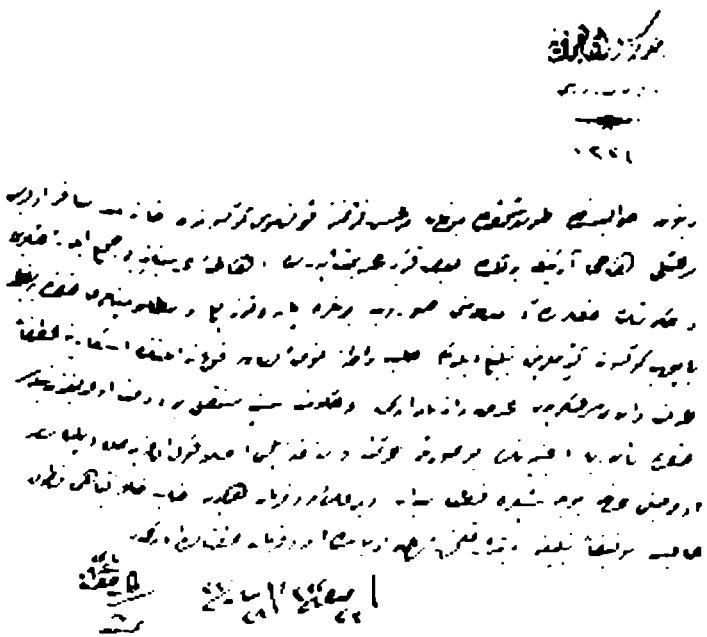
İ. Hus, No: 81, S. 1316.

Ermeni olayları sırasında vatandaşlarının zarar gördüğünü iddia eden Fransa'nın tazminat talebinin reddedilmesine dair.

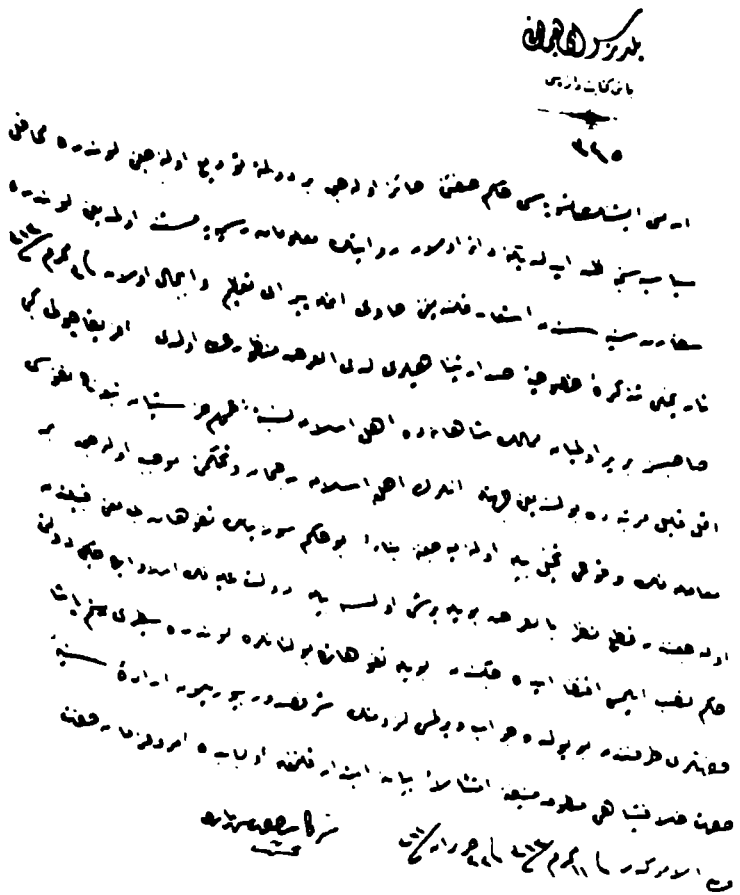
İ. Hus. No: 95 N 1319.

Fransız sefaretinin Diyarbakır'da Müslümanların gayrimüslimlere saldıracağı iddiasında bulunduğuna, gerçek olmayan bu söylentileri Diyarbakır Fransız konsolosluğu tercümanı Ermeni Kasabyan'ın çıkardığına ve oradaki görevinden alınması gerektiğine dair.

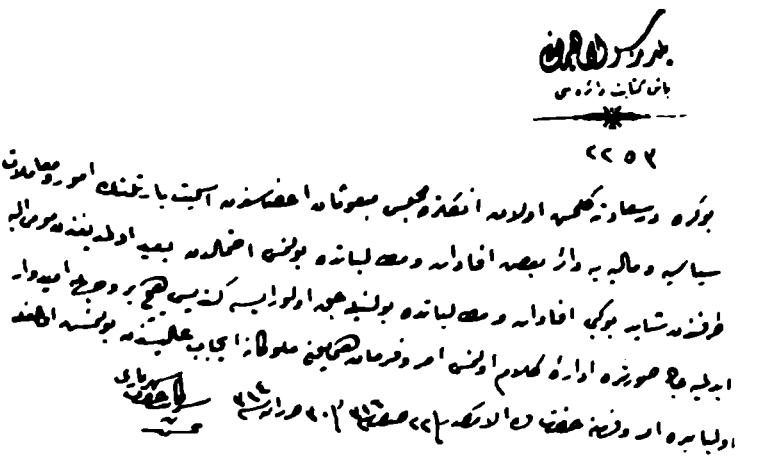
İ. Hus, No: 72, S 1322.

Mersin Fransız konsolosunun bir Ermeni ile birlikle civarda dolanıp Hıristiyan halka hükümetten memnun olup olmadıkları hakkında sorular sorduklarına, bağımsız bir ülke olan Osmanlı Devleti'nde bir konsolos böyle davranamayacağından hareketlerinin önlenmesi gerektiğine dair.

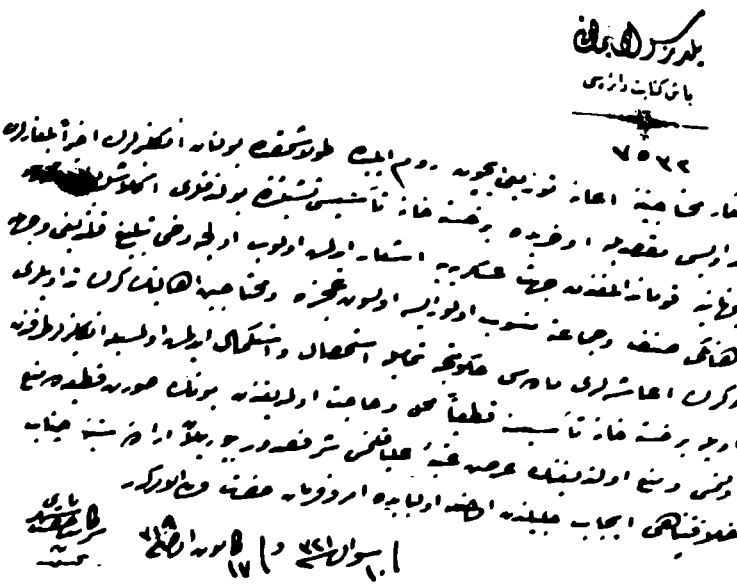
İ. Hus. No: 28 M 1313.

İngilizlerin Ermeni meselesini çözmek için kendi başlarına arayışlara girdiklerine, Osmanlı Devleti'nin Afrika çölü gibi sahipsiz bir yer olmadığının, azınlık bir Hıristiyan grubun çoğunluk Müslümanlara tahakküm etmesine izin verilmeyeceğinin İngilizlere hatırlatılmasına dair.

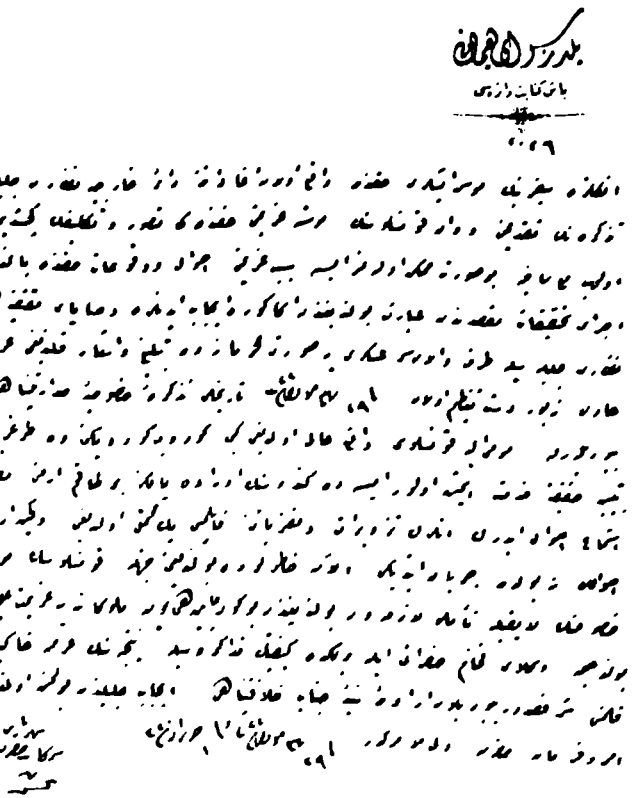
İ. Hus, No: 76, S 1316.

İstanbul'a gelmiş olan İngiliz Parlamenter Smit Bartele'nin Osmanlı Devleti'nin siyasi ve mali politikası hakkında bilgi edinmek istemesi halinde kendisine hiç bir malumat verilmemesine dair.

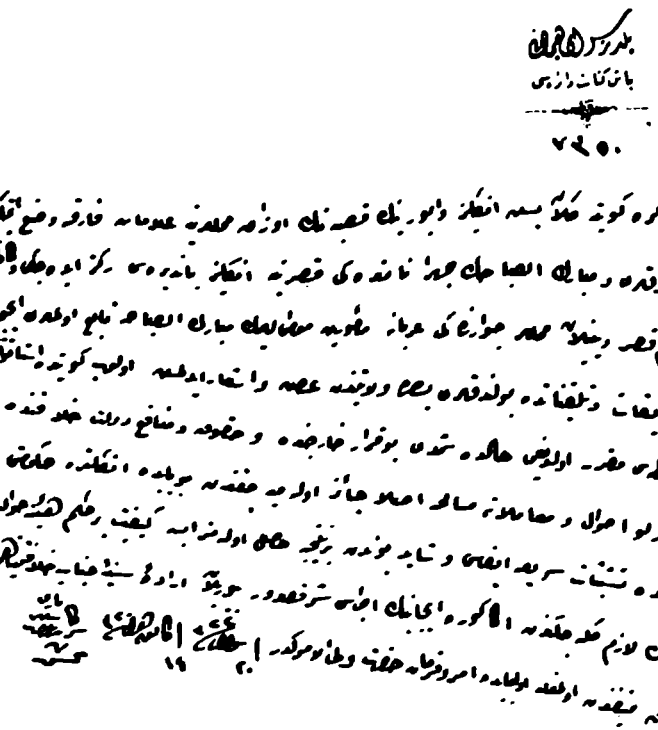
İ. Hus, No: 39, L 1321.

Bazı İngilizlerin muhtaç Bulgar'lara yardım gibi gerekçelerle Rumeli'de dolaştıklarına, hangi sınıf ve cemaate mensup olursa olsun aciz ve muhtaç ahalinin gerek iaşeleri gerekse tedavileri hükümetçe karşılandığından İngilizlerin böyle bahanelerle Rumeli'de gezmelerine gerek olmadığına dair.

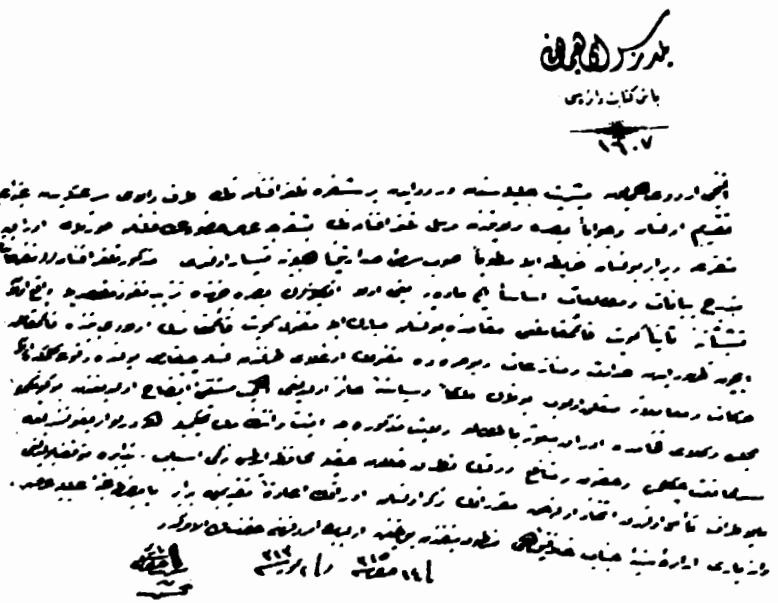
İ. Hus, No: 107, Ra 132.2.

İngiliz konsolosunun doğu vilayetlerinde sadece Ermeni bozguncularla görüşüp onların anlattıklarına inandıklarından, bunların doğu vilayetlerine gelmeleri konusunun layıkıyla düşünülmesine dair.

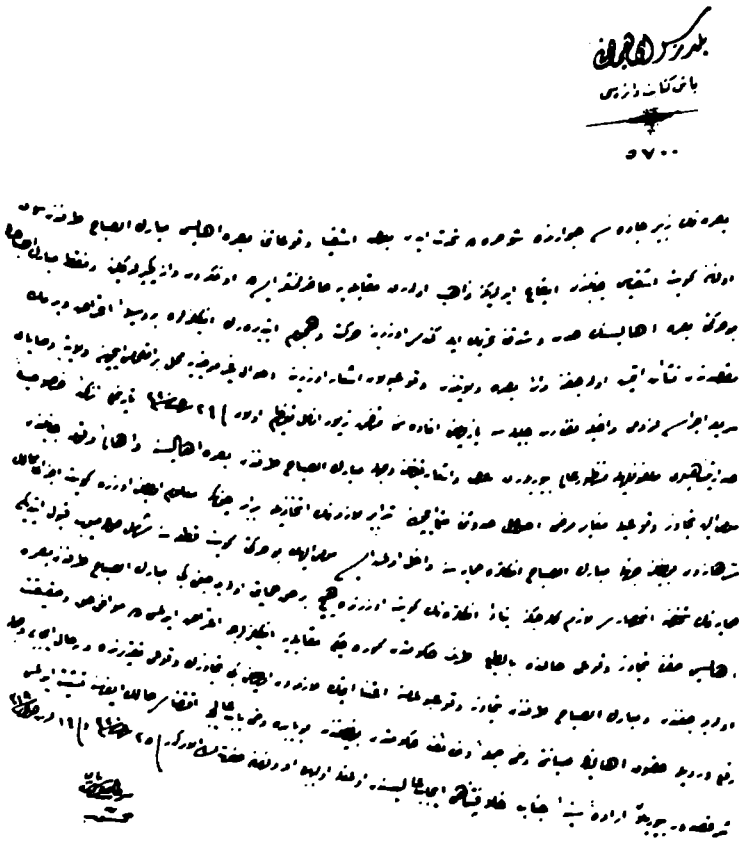
İ. Hus, No 62, L 1322.

Kuveyt'te İngilizlerin Mübarek Essabah la beraber devletin hak ve menfaatlerine aykırı faaliyetlerde bulunduklarına ve buna müsaade edilmemesine dair.

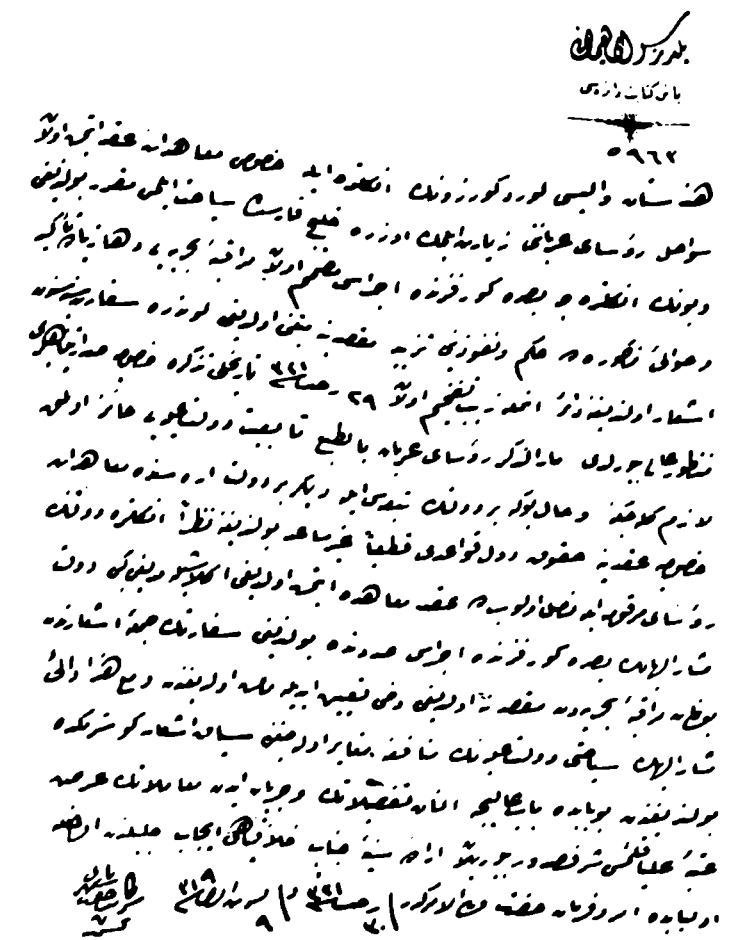
İ. Hus, No: *89*, S 1315.

Basra Körfezinde Osmanlı Devleti'nin hak ve menfaatlerinin korunması gereğine dair.

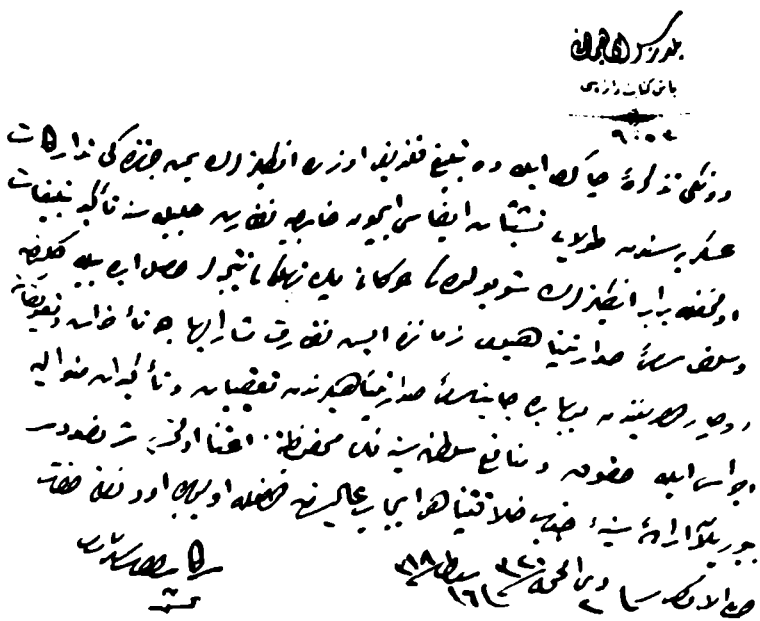
İ. Hus, No 53, B 1320.

Kuveyt'in Osmanlı toprağı olduğuna, İngiltere'nin Kuveyt üzerinde bir himaye hakkı olamayacağına, Mübarek Essabah'ın İngiliz himayesine girmiş olmasının Kuveyt bölgesinin İngilizlere geçtiği anlamına gelmeyeceğine dair.

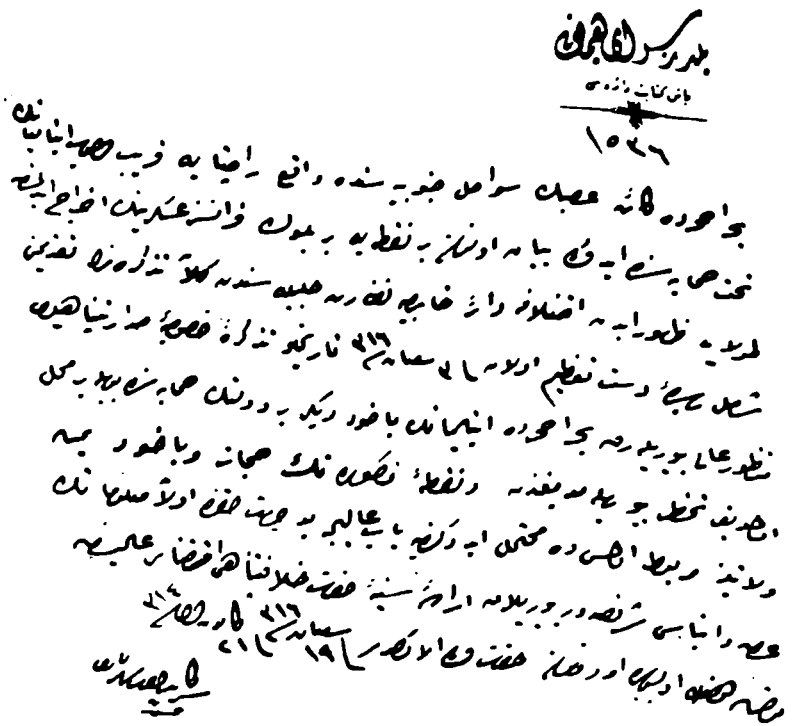
İ. Hus, No: 135, B 1321.

Hindistan valisi Lord Curzon'un bazı Arap reislerle anlaşmalar yaptığına, Osmanlı vatandaşı olan bu Arap reislerin başka bir devletle anlaşma yapma hakkının olmadığına, Osmanlı Devleti'nin menfaatine aykırı bulunan bu durumun önüne geçilmesine dair.

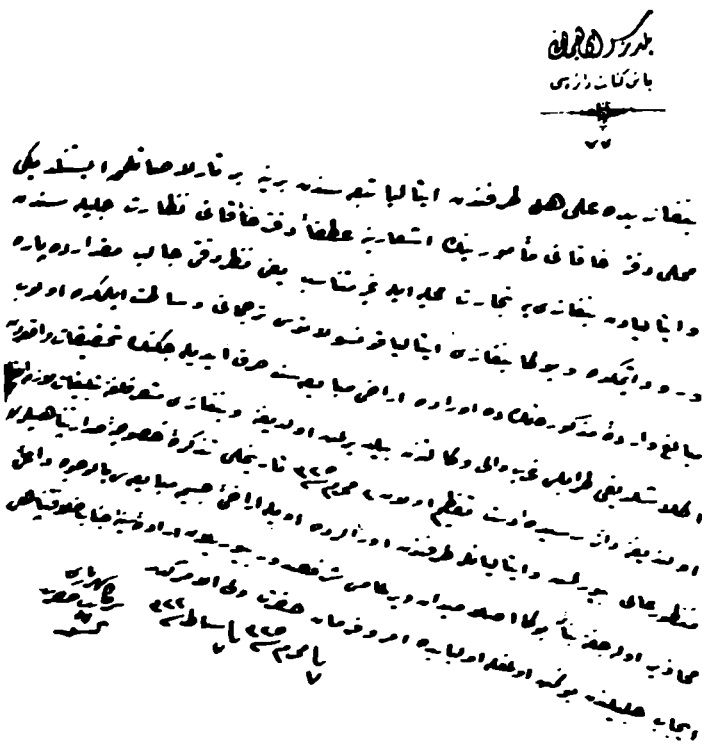
İ. Hus, No: 32, Z 1320.

İngilizlerin Yemen cihetinde askeri hazırlıklar yaptığına, Osmanlı Devleti'nin buradaki hak ve hukukunun korunmasına özen gösterilmesine dair.

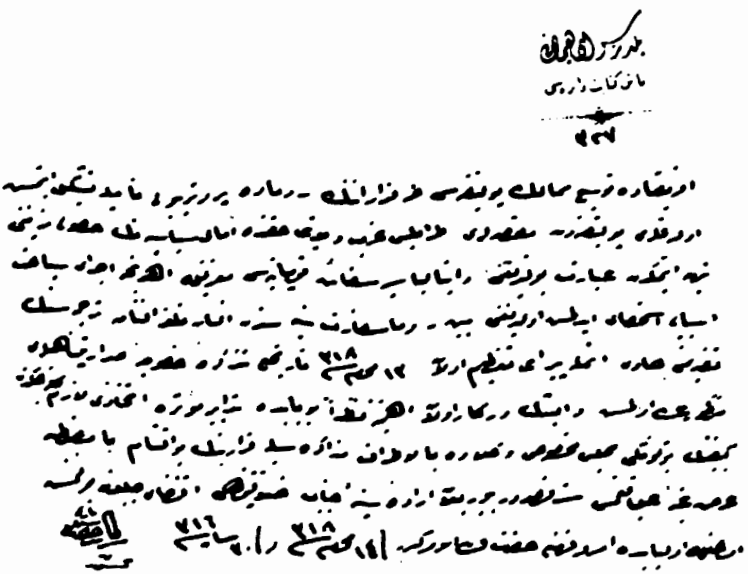
İ. Hus, No: 37, Ş 1316.

İtalya'nın Kızıldeniz'de kendi himayesinde olduğunu iddia ettiği bir noktaya Fransızların asker çıkarmasından dolayı ihtilaf meydana geldiğine, Kızıldeniz'de ne İtalya'nın ne de başka bir ülkenin himayesinde bir yerin bulunmadığına dair.

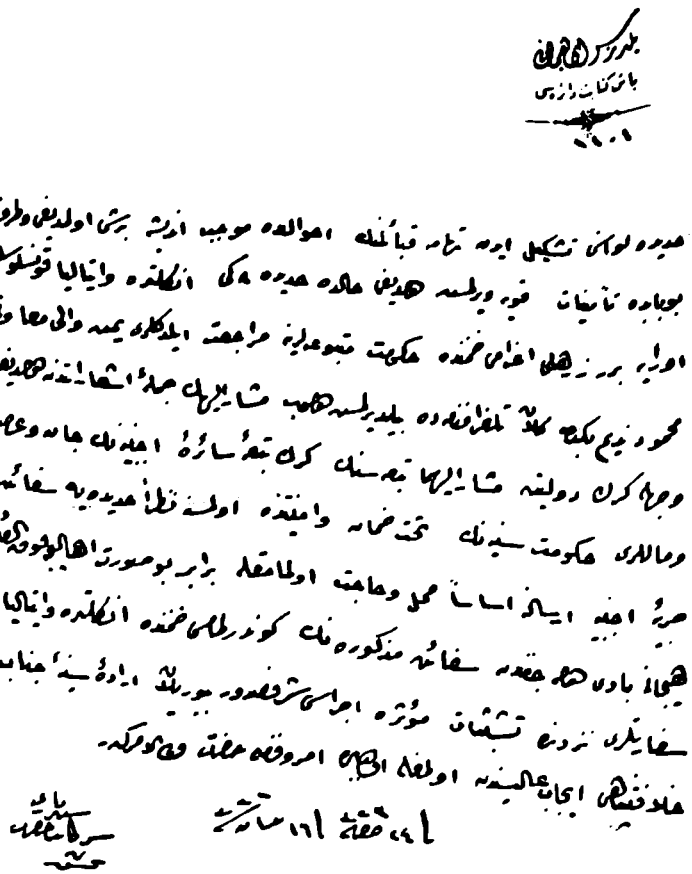
İ. Hus, No: 115, M 1325.

İtalyanların Bingazi de arazi satın almak suretiyle oraya yerleşmeye çalıştıklarına ve bunun önüne geçilmesine dair.

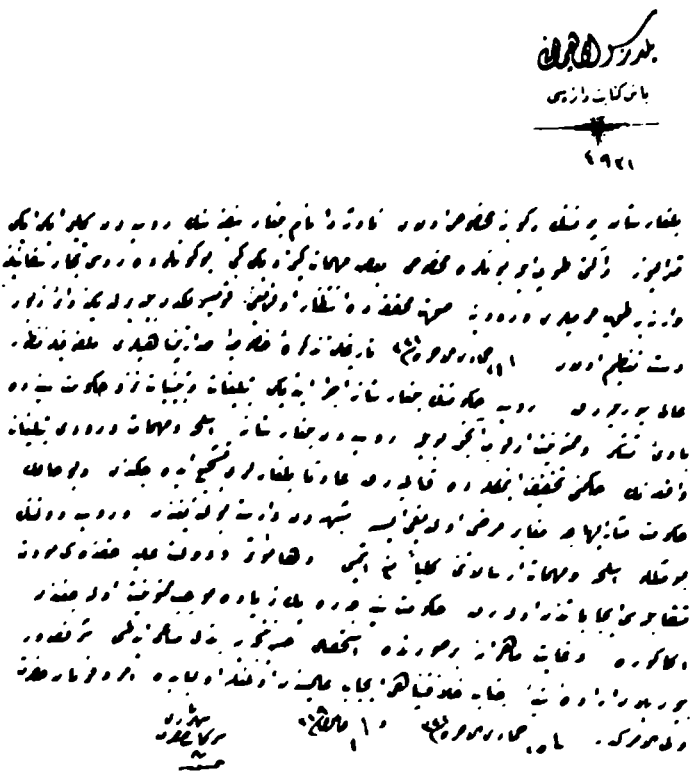
İ- Hus, No: 75, M 1318.

Trablusgarb'a göz diken İtalya'nın bazı faaliyetlerde bulunduğuna ve tedbir almak gerektiğine dair.

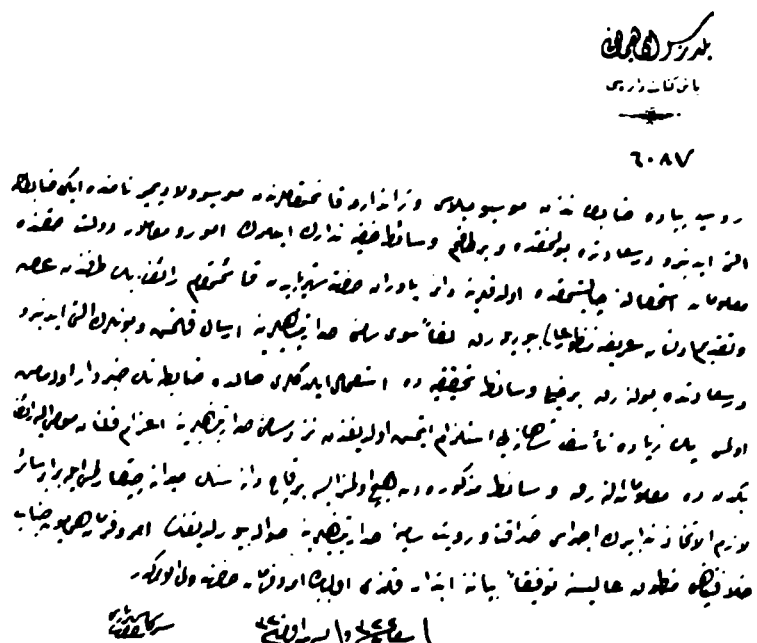
İ. Hus, No: 77, S 1323.

İtalya'nın vatandaşlarını korumak gibi bir bahane ile Hudeyde'ye savaş gemisi gönderdiğine, bölgedeki yabancı uyrukluların can, ırz ve mallarının Osmanlı Devleti'nin kefaleti altında bulunduğuna, bu sebeple yabancıların savaş gemisi sevk etmelerine gerek olmadığına dair.

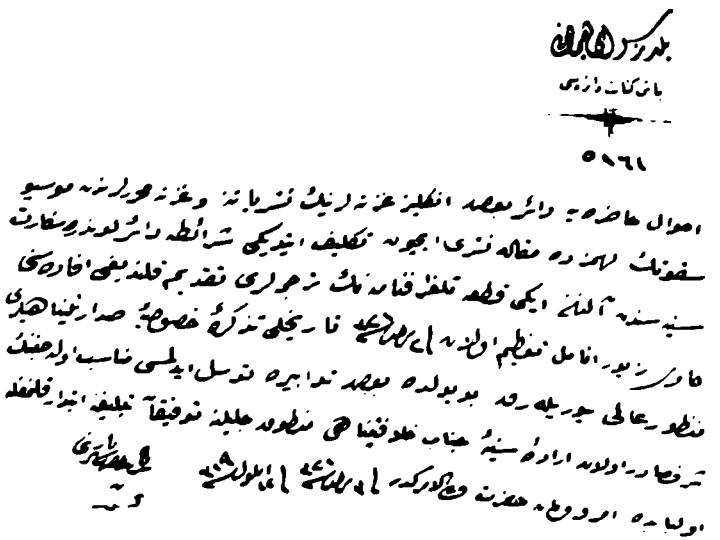
İ. Hus, No: 132, C 1321.

Rusya'nın Bulgaristan'a silah göndermesi Bulgarları şımarttığından Rusya nezdinde teşebbüse geçilerek bunun önlenmesine dair.

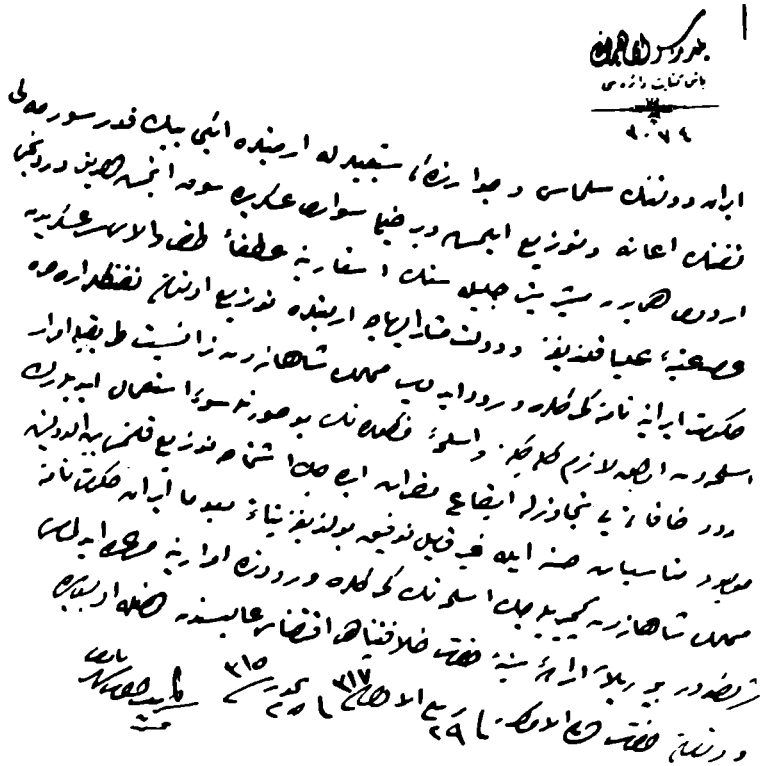
İ. Hus, No: 83, S 1322.

Altı aydır İstanbul'da casusluk yaptıklarından şüphelenilen Rus subayların faaliyetlerinin açığa çıkarılmasına dair.

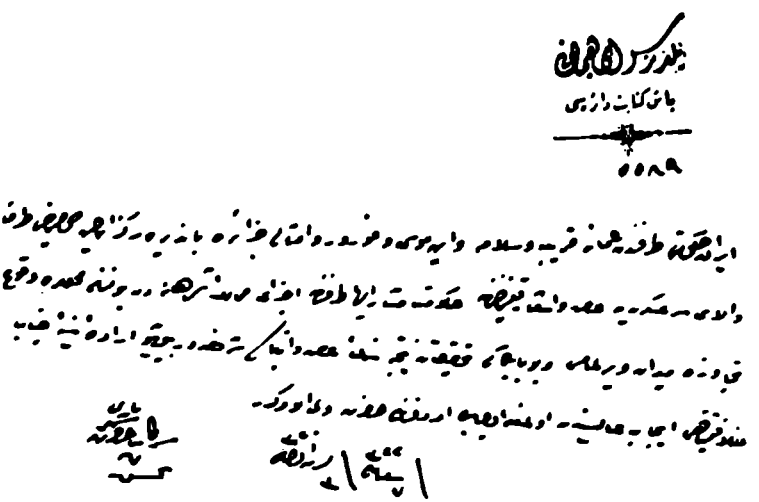
İ. Hus, No: 14, B 1321.

İngiliz gazeteci Skut'un Osmanlı Devleti lehine yayın yapmak için öne sürdüğü şartlara dair.

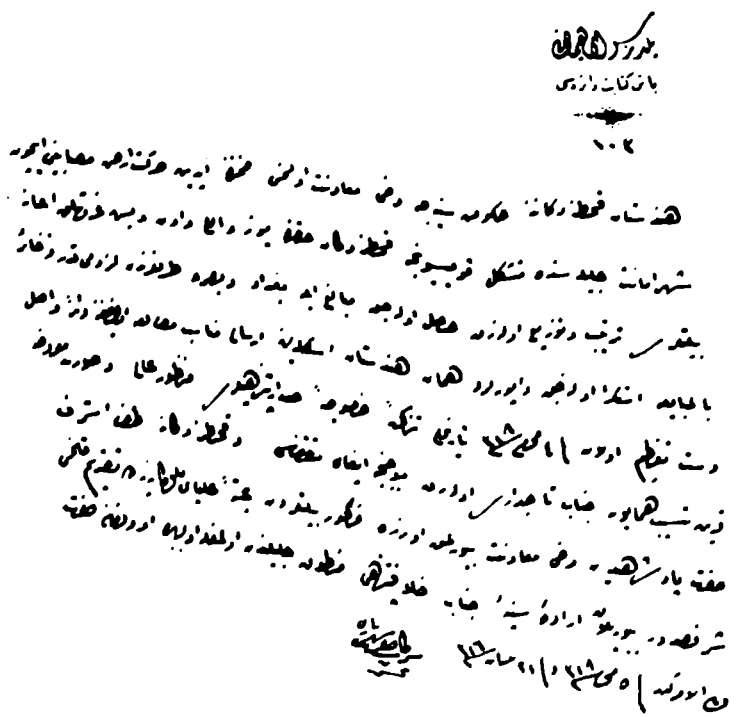
İ. Hus, No: 69, Ra 1317.

İran m Ermenilere dağıttığı tüfeklerin Osmanlı gümrüklerinden geçirilmiş olması ihtimal dahilindedir. Bir ülkenin kendisi için aldığını beyan ettiği tüfekleri Ermenilere dağıtması devletler arasındaki dostane münasebetlere sığmayacağından, bundan sonra İran'a giden tüfeklerin gümrükten geçmesine izin verilmemesine dair.

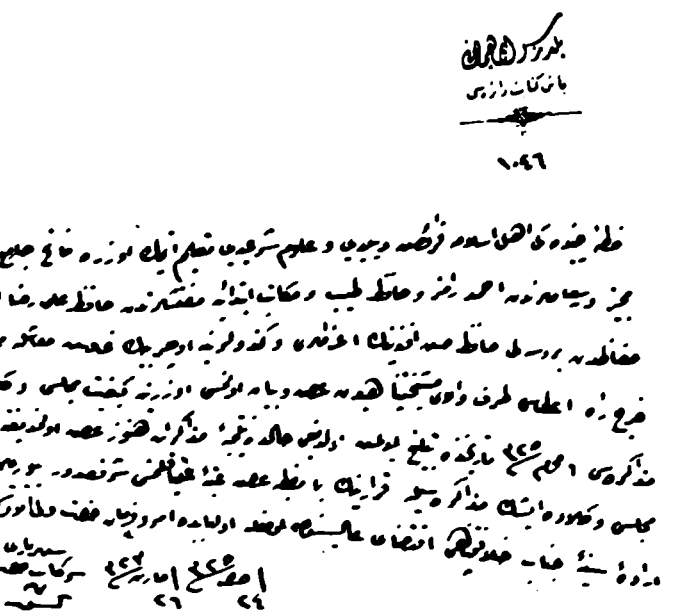
İ. Hus, No: 17, Ş 1322.

İranlıların Osmanlı Devleti'ne ait yerlere tecavüzlerine meydan verilmemesine dair.

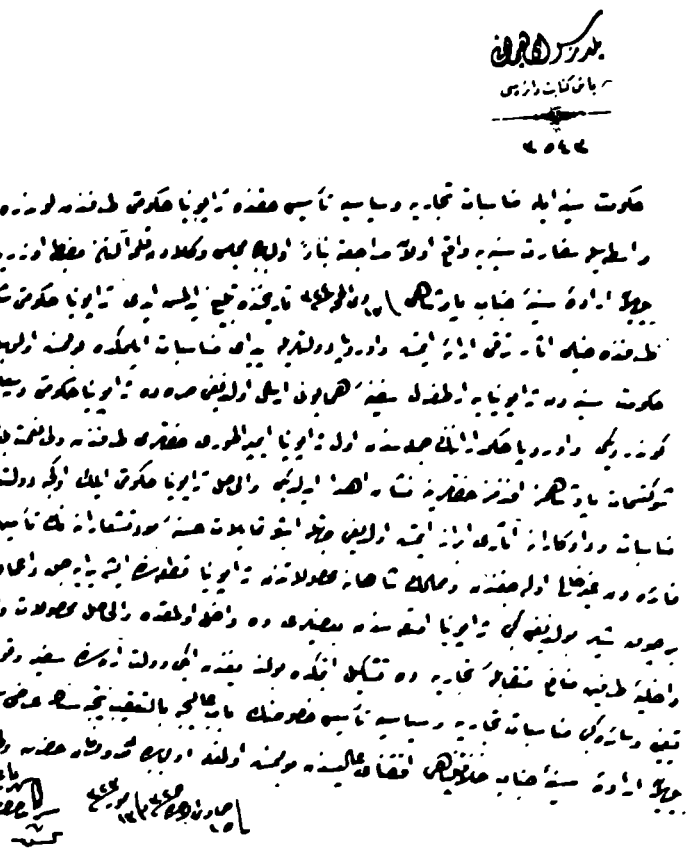
İ. Hus, No: 9, M 1318.

Hindistan'da meydana gelen kıtlıktan zarar görenlere Osmanlı Devleti'nce yardım yapılmasına dair.

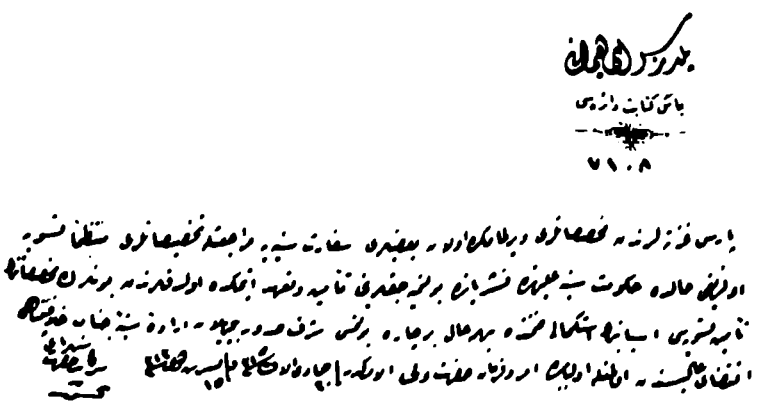
İ. Hus, No: 86, S 1325.

Çin Müslümanlarına dini ve diğer ilimleri öğretmek üzere görevli elemanlar gönderilmesine dair.

İ. Hus, No 55, c 1325.

Japonya ile dostane münasebetler kurulmasına dair.

İ. Hus, No: 113, Ca 1315.

Paris gazetelerinden ödenekleri bitenlere yeni ödenek gönderilmesine dair.

YEDİTEPE

II.ABDÜLHAMİD VE DIŞ POLİTİKA

II. Abdülhamid, emperyalist güçlerin Osmanlı Devleti'ni kesin olarak parçalamaya ve Türkleri Avrupa'dan ve giderek Anadolu'dan söküp atmaya karar verdikleri bir dönemde tahta çıkmıştı. Sultan, bu zorlu dönemde ülkenin parçalanmasının önüne geçmeye çalışarak Osmanlı Devleti'nin siyasi ve iktisadi gücünü kullanıp, her yabancı ülkeyi ayrı ayrı değerlendirip ona göre politika uygulamayı tercih etti. II. Abdülhamid büyük devletlere yönelik politikasını uygularken çoğu zaman onların arasındaki rekabetten faydalanmayı bir yöntem olarak kullandı. Politikasının temel unsurunu Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün muhafazası oluşturuyordu. Bunu yaparken de ülkenin bazı vilayetleri için çok hassas davrandığı halde, devletin gücünün uzanamayıp sınırlı kaldığı vilayetler için aynı hassasiyeti göstermedi. Çünkü bu yıllarda Osmanlı Devleti ancak kendi varlığını koruma peşindeydi.

yeditepeyayinevi.com
/ yeditepekitap
/ yeditepekitap
/ yeditepeyayinevi

9 789756 480281

6. Baskı

Levent Şahverdi Arşivi